

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA GELİR VE
AYLIKLARIN BİRLEŞMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Ahmet Atilla YEĞİN

İSTANBUL, 2020

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA GELİR VE
AYLIKLARIN BİRLEŞMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Ahmet Atilla YEĞİN

Öğrenci No:
17550180003

Orcid: 0000-0003-0529-8419

Danışman:
Dr. Öğr.Üyesi Mehmet BAĞCI

İSTANBUL, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Gelir ve Aylıkların Birleşmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.27.10.2020

Ahmet Atilla YEGİN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

27/10/2020

Enstitümüz **Hukuk** Anabilim Dalı **Özel Hukuk** Programı yüksek lisans öğrencilerinden **17550180003** numaralı **Ahmet Atilla YEĞİN'in** "**Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği**"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Gelir ve Aylıkların Birleşmesi**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 13/10/2020 tarih ve 2020/29 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (50) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında oyçokluğu/oybirliği ile Kabul/Red veya Düzeltme kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞCI
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Cahit AĞAOĞLU
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali KAPLAN
(Yıldız Teknik Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Ahmet Atilla YEĞİN
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞCI
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2020
Alanı : Sosyal Güvenlik Hukuku
Anahtar Kelimeler : Sosyal güvenlik, risk, prim, gelir, aylık

ÖZ

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA GELİR VE AYLIKLARIN BİRLEŞMESİ

Sosyal güvenlik sistemleri genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde; bu sistemlerin esasen gerek çalışma hayatında meydana gelen gerekse çalışma hayatı dışındaki genel yaşam içerisinde ortaya çıkan ve ekonomik hayatı tehdit eden birtakım riskleri bertaraf etmek maksadıyla kurulduğu ve insanın gelecekteki ekonomik özgürlüğünü garanti altına alma çabası güden bir amaca hizmet ettiği görülecektir. Bu dinamik sistemlerde kişiler prim bazlı olarak sisteme dahil edilmekte ve bu kişilerin belirli koşulların sağlanması durumunda ödenmiş primlerin karşılığı olarak birtakım gelir ve aylıklara kavuşmaları söz konusu olmaktadır. Prim bazlı olarak işleyen bu sistemde her prim farklı riskleri temsil etmektedir. Bu risklerin süreç içerisinde herhangi bir zaman diliminde gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan ödemelerin birleşmesi gündeme gelmektedir.

Ülkemizdeki sosyal güvenlik sistemi de prim bazlı olarak 5510 sayılı Kanun ile temellendirilmiştir. Sigortaya konu risklerin gerçekleşmesi ve koşulların da oluşması durumunda sigortalılar lehine birtakım haklar doğmaktadır. Ancak, sigortalılara ilişkin birden fazla riskin aynı anda gerçekleşmesi durumunda, her risk ve prime karşılık bir hak doğmuş olması gündeme gelecek midir? Böyle bir durumda sosyal güvenlik sistemi bir zenginleşme aracı olmayacak mıdır? Bu hususları göz önünde bulunduran kanun koyucu 5510 sayılı Kanun 54'üncü maddesi ile gelir ve aylıkların birleşmesi durumunu ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Çalışmamda esas olarak bu maddenin üzerinde durmakla birlikte konuya ilişkin olarak doktrinde yer alan görüşlere de ayrıntılı olarak yer vermeye çalışacağım.

Kanunun sistematğine uygun olarak gelir ve aylığın tanımı, kanun tarafından öngörölen riskler ile hak edilecek gelir ve aylıklar, bu gelir ve aylıkların elde edilme koşulları, gelir ve aylıkların birleşmesi, mülga kanunlar döneminden bir gelir veya aylığa hak kazanılması durumunda bunlardan hangisinin dikkate alınacağı hususlarında bir değeriendirme yapılacaktır.

Name and Surname : Ahmet Atilla YEĞİN
Supervisor : Assistant Professor Doctor Mehmet BAĞCI
Degree and Date : Master, 2020
Major : Social Security Law
Key Words : Social security, risk, contribution, income, monthly

ABSTRACT

MERGING OF INCOME AND MONTHLY IN THE TURKISH SOCIAL SECURITY LAW

When social security systems are evaluated in a broader perspective, it is seen that these systems are established mainly in order to eliminate some risks threatening economic life, which are occurring both in working life and in the general life outside of working life and are served an aim which pursues to guarantee the economic freedom of the people in the future. In this dynamic systems, persons are included into the system based on contributions and it is discussed that these persons obtain a number of income and monthly as a result of paid contributions in case of ensuring some conditions. Each contribution represents different risks in this contribution based system. In case these risks occur in any period of time in the process, it is brought to agenda of merging earned contributions.

The social security system in our country is based on the contribution-based on the Law No. 5510. In case of the realization of the risks and the occurrence of conditions, some rights arise in favor of the insured. However, if more than one risk for the insured happens at the same time, will it be considered that a right has been born for each risk and contribution? In such a case, will the social security system not be a means of enrichment? Taking into account these issues, the legislator has issued the merger status of income and monthly with the provisions of Article 54 of Law No. 5510 in detail. I will give wide coverage to judgements in the doctrine as well as focusing that article in my paper.

An evaluation will be carried out on the definition of income and monthly in accordance with the systematic of Law, risks defined in law and acquired income and monthly, acquiring conditions of these income and monthly, merging of income and monthly, which will be taken into consideration of those in the case of acquiring an income or monthly in the former law period.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

GELİR VE AYLIK KAVRAMLARI

1. GELİR KAVRAMI.....	3
1.1. İş Kazası Sigortası	5
1.1.1. İş Kazasının Unsurları	6
1.1.2. İşyeri Kavramı	8
1.1.3. İşverenin Sorumluluğu.....	9
1.1.4. İş Kazasının Neticeleri.....	12
1.2. Meslek Hastalığı Sigortası	14
1.2.1. Meslek Hastalığının Unsurları	14
1.2.2. Meslek Hastalığının Neticeleri	16
1.3. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortalarına İlişkin Bağlanan Gelirler	18
1.3.1. Sigortalıya Bağlanan Sürekli İş Göremezlik Geliri	20
1.3.2. Hak Sahipliği Kavramı	23
1.3.3. Hak Sahiplerine Bağlanan Ölüm Geliri	26
2. AYLIK KAVRAMI	28
2.1. Yaşlılık Sigortası.....	30
2.1.1. Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları	32
2.1.1.1. Bu Kanuna Göre 01/05/2008 Tarihi İtibarıyla İlk Defa Sigortalı Sayılanlar	34
2.1.1.2. Sigorta Başlangıç Tarihi 08/09/1999 Tarihinden Önce Olan Sigortalıların Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları	36
2.1.1.3. Sigorta Başlangıç Tarihi İtibarıyla 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008 Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından Faydalanması	39

2.1.1.3.1. Kanunun 4'üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (a) Bendi	
Kapsamındaki Sigortalılar İçin, 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008	
Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından	
Faydalanması	41
2.1.1.3.2. Kanunun 4'üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (b) Bendi	
Kapsamındaki Sigortalılar İçin, 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008	
Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından	
Faydalanması	42
2.1.1.3.3. Kanunun 4'üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (c) Bendi	
Kapsamındaki Sigortalılar İçin, 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008	
Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından	
Faydalanması	44
2.2. Malullük Sigortası (Genel Malullük).....	45
2.2.1. Malul Sayılma.....	47
2.2.2. Malullük Sigortasından Faydalanma Şartları	49
2.3. Vazife Malullüğü Sigortası	51
2.3.1. Harp Malullüğü.....	54
2.4. Ölüm Sigortası	57
2.4.1. Ölüm Sigortasından Faydalanma Şartları	59

İkinci Bölüm

5510 SAYILI KANUN KAPSAMINDA AYLIK VE GELİRLERİN BİRLEŞMESİ

1. GENEL OLARAK.....	62
1.1. 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Aylıkların Birleşmesi	66
1.1.1. Malullük ve Yaşlılık Aylığının Birleşmesi	67
1.1.2. Malullük, Vazife malullüğü ve Yaşlılık aylığı ile Ölen Eş Dolayısıyla	
Aylık Alma Durumunun Birleşmesi	68
1.1.3. Anne ve Babasından Ayrı Ayrı Aylığa Hak Kazanan Çocuklarda	
Aylıklarının Birleşmesi	69
1.1.4. Birden Fazla Çocuk Dolayısıyla Anne ve Babada Aylıkların Birleşmesi	71
1.1.5. Anne ve Babası ile Birlikte Eşinden Dolayı da Ölüm Aylığına Hak	
Kazanılması Durumunda Aylıkların Birleşmesi	75

1.1.6. 5510 sayılı Kanuna Göre Vazife Malullüğü Aylığı Almakta İken; Yeniden Sigortalı Olup da Bu Durumda Hem Vazife Malullüğü Hem de Malullük Aylıklarına Hak Kazanılması Durumunda Bu Aylıkların Birleşmesi	78
1.1.7. Evliliği Ölüm Nedeniyle Neticelenen Eşin Sonraki Eşinden de Aylığa Hak Kazanması Durumunda Bu Aylıkların Birleşmesi.....	82
1.2. 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Gelirlerin Birleşmesi.....	84
1.2.1. Sürekli İş Göremezlik Geliri ile Ölen Eş Dolayısıyla Hak Edilen Gelirin Birleşmesi	85
1.2.2. Anne ve Babadan Ayrı Ayrı Gelire Hak Kazanan Çocuklarda Gelirlerin Birleşmesi	87
1.2.3. Birden Fazla Çocuğu Dolayısıyla Hak Sahibi Olan Anne ve Babanın Gelirlerinin Birleşmesi.....	90
1.2.4. Eşi ile Birlikte Anne ve/veya Babasından da Ölüm Gelirine Hak Kazananlarda Gelirlerin Birleşmesi	94
1.2.5. Evliliği Ölüm Nedeniyle Neticelenen Eşin Sonraki Eşinden de Gelire Hak Kazanması Durumunda Bu Gelirlerin Birleşmesi	96
1.3. Aylık ve Gelirlerin Birleşmesi	99
1.4. Bir Kişide İki'den Fazla Gelir ya da Aylığın Birleşmesi	102

Üçüncü Bölüm

5510 SAYILI KANUN ÖNCESİ DÖNEMDE GELİR VE AYLIK BAĞLANAN SİGORTALI VE HAK SAHİPLERİNİN DURUMU

1. GENEL OLARAK.....	105
1.1. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönem Uygulamaları.....	107
1.2. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemden Gelir ve Aylık Bağlanan ve 5510 Sayılı Kanuna Göre Yeniden Gelir ve Aylık Almaya Hak Kazanan Sigortalı veya Hak Sahiplerinin Durumu	111
1.3. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemden Bir Gelir ve/veya Aylık Bağlanmış iken Mülga Kanunlardaki Sigortalılığa İlişkin Yeni Bir Dosyadan Gelir ve/veya Aylığa Hak Kazanılması	113

1.4. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemden Bir Dosyadan Gelir ve/veya Aylık Bağlananlara, 5510 Sayılı Kanuna Göre Birden Fazla Dosyadan Gelir ve/veya Aylık Bağlanması.....	116
1.5. 5510 Sayılı Kanunun Yürürlük Tarihinden Önce Birden Çok Dosyadan Gelir ya da Aylık Bağlananlara 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Dosyadan Gelir ve/veya Aylık Bağlanması	119
1.6. 1479 ve 2926 Sayılı Kanunlar Kapsamında Gelir ve/veya Aylık Bağlanan Kişilerde Gelir ve Aylıkların Birleşmesi	121
1.7. 2925 Sayılı Kanun Kapsamında Gelir ve/veya Aylık Bağlanan Kişilerde Gelir ve Aylıkların Birleşmesi	124
1.8. 506 Sayılı Kanunun Geçici 20'nci Maddesi Kapsamında Kurulan Sandıklara Tabii Sigortalılarda Gelir ve Aylıkların Birleşmesi	126

Dördüncü Bölüm

GELİR VE AYLIKLARA İLİŞKİN DİĞER DÜZENLEMELER

1. AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	128
1.1. Avrupa Birliği ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Hakkında Bir Değerlendirme.....	130
1.2. Türk İşverenlerce Yurtdışında Çalıştırılan Türk İşçilerin Durumu	131
2. GENEL OLARAK.....	132
2.1. Gelir ve Aylıkların Düzeltilmesi.....	134
2.2. Gelir ve Aylıkların Yükseltilmesi.....	136
2.3. Gelir ve Aylıklarda Alt Sınırlar	137
2.4. Gelir ve Aylığın Bağlanmayacağı Haller.....	139
SONUÇ	144
KAYNAKÇA.....	150
EKLER	162
Ek-1: 5510 Sayılı Kanuna Göre Bağlanan Aylıkların Birleşmesi Tablosu.....	162
Ek-2: 5510 sayılı Kanuna Göre Bağlanan Gelirlerin Birleşmesi Tablosu	163
Ek-3: 5510 sayılı Kanuna Göre Bağlanan Gelir ve Aylıkların Birleşmesi Tablosu.....	164
Ek-4: 5510 sayılı Kanun Öncesi ve Sonrası Dönemde Bağlanan Gelir ve Aylıkların Birleşmesi Tablosu	165

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
bkz.	Bakınız
GSS	Genel Sağlık Sigortası
UÇÖ	Uluslararası Çalışma Örgütü
ILO	International Labour Organization
Kanun	5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
Kurum	Sosyal Güvenlik Kurumu
Sigorta Yönetmeliği	Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
506 sayılı Kanun	Mülga Sosyal Sigortalar Kanunu
1479 sayılı Kanun	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu
2925 sayılı Kanun	Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu
2926 sayılı Kanun	Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu
2330 sayılı Kanun	Nakdi Tazminat ve Tazminat Bağlanması Hakkında Kanun
3713 sayılı Kanun	Terörle Mücadele Kanunu
4447 sayılı Kanun	İşsizlik Sigortası Kanunu
5502 sayılı Kanun	Sosyal Güvenlik Kurumuna İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun
5510 sayılı Kanun	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
5434 sayılı Kanun	Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu
5510 sayılı Kanun	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
6111 sayılı Kanun	Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
6331 sayılı Kanun	İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

4/1053 sayılı karar

Vazife Malullüklerinin Nevileri ile Dereceleri
Hakkında Nizamname

27021 sayılı ve 11.10.2008

Tarihli Resmi Gazete

Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı
Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği

GİRİŞ

Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin temel esasları 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (md. 60-61) tarafından düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile temellenen ve sosyal güvenliğe ilişkin gerekli tedbirlerin devlet tarafından alınması ile bu tedbirlerin alınmasını devletten isteme hakkı şeklinde ortaya konulan Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi, muhtelif kanunlar ile farklı statüdeki çalışan vatandaşlar için kurulan farklı sandıklar vasıtasıyla ve prim bazlı yürüyen bir sistem olarak kurulmuş idi. (5510 sayılı Kanun öncesi dönemde; 506 sayılı Kanun hizmet akdiyle çalışanlar, 1479 sayılı Kanun kendi hesabına çalışanlar, 5434 sayılı Kanun devlet memuru olarak çalışanlar, 2925 sayılı Kanun ile tarımda hizmet akdiyle çalışanlar, 2926 sayılı Kanun ile tarımda kendi hesabına çalışanlar şeklinde bir Sosyal Güvenlik Sistemi yapılanması söz konusu idi.) Ancak bu sosyal güvenlik sistemi, farklı sigortalılık hallerinin farklı sosyal güvenlik kanunları ve mevzuatı ile düzenlenmesi ile değişik uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olması nedeniyle terkedilmiştir. Bu kapsamda 01.10.2008 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun ile kurulan yeni sosyal güvenlik sistemi ile tüm çalışanları ‘Sosyal Güvenlikte Teklik’ ilkesi kapsamında tek çatı altında birleştirmiştir.

Tüm çalışanları tek sosyal güvenlik çatısı altında birleştirmeyi amaçlayan kanun koyucu, 5510 sayılı Kanunun sigortalı sayılanlar başlıklı 4’üncü maddesinde; hizmet akdi ile çalışan sigortalılar, muhtarlar ve kendi nam ve hesabına ve bir hizmet akdine bağlı olmaksızın çalışan sigortalılar, kamu idarelerinde hizmet akdine bağlı olmaksızın sürekli bir kadroda çalışan sigortalılar olmak üzere sosyal güvenlik sistemine dâhil olan kişiler bazında saymak suretiyle kapsayıcı bir düzenlemeye gitmiştir.

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde çalışanların sosyal güvenliğe ilişkin olarak tabii olduğu kanuna göre birbirinden farklı olarak ortaya çıkan hak ve yükümlülükleri problemi, yeni kanun ile bütün çalışanların tek çatı altında birleştirilmesi ve yukarıda belirtildiği üzere farklı çalışma hallerinin (md.4/(a)/(b)/(c)) 5510 sayılı Kanun kapsamında birlikte ve aynı esaslarda düzenlenmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Ancak sigortalılık halinin Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) bendi kapsamında saydığı sigortalılık hallerinden birden fazlasına aynı anda tabii olacak

şekilde çakışması halinde, sigortalılık hali öncelikle mezkur maddenin (c) bendi kapsamında değerlendirilerek işlem tesis edilecektir.

Uygulamada karşılaşılan en temel problem ise, farklı sigorta kollarından bağlanan gelirlerin ve/veya aylıkların birleşmesi halinde bağlanacak olan ödemenin tespit edilmesi durumudur. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde aynı kanun kapsamında olmak şartıyla farklı sigorta kollarından gelir ve/veya aylıklara hak kazanılması durumunda ödenen primlerin karşılığı olması nedeniyle sigorta hukuku kapsamında doğal bir sonuç olarak değerlendirilmekte idi. 5510 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra kanunun 53'üncü maddesi ile 'Sosyal Güvenlikte Teklik' ilkesi benimsenmiştir. Sigortalı ya da hak sahiplerince farklı sigorta kollarına yapılan prim ödemeleri nedeniyle bu sigortalardan aynı anda gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda, kanunun 'Gelir ve Aylıkların Birleşmesi' başlıklı 54'üncü maddesi ile bu gelir ve/veya aylığın ödenmesi esasları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Kısaca çalışmamızın esas konusu, 5510 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme kapsamında sigortalı ya da hak sahiplerine bağlanacak gelirlerin ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda uygulanacak yöntemi tespit etmektir. Diğer taraftan 5510 sayılı Kanun öncesi dönemden de bir gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda da nasıl bir yol izleneceği hususu tartışma konumuz içerisinde olacaktır. Öncelikle birleşmeleri inceleme konumuz olan bu gelir ve/veya aylıkların kanunda nasıl düzenlendiği ortaya konulacak, müteakiben kanundaki düzenlenme sırası da dikkate alınarak bunların birleşmesi durumları sırasıyla incelenecektir.

Birinci Bölüm

GELİR VE AYLIK KAVRAMLARI

1. GELİR KAVRAMI

Anayasa Mahkemesi tarafından da tarif edildiği şekliyle ve dar anlamıyla sosyal güvenlik hakkı, çalışanların çalışma yaşamlarının ve geleceklerinin teminatıdır¹. Sosyal güvenlik, toplumun en temel parçası olan kişilere sosyal riskler karşısında asgari bir yaşam seviyesi sağlama amacına hizmet eder. Sosyal güvenlik hakkı sadece vatandaşlara değil yabancılara da tanınan bir hak niteliğindedir. Bu itibarla Anayasanın 10'uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi gereğince sosyal güvenlik hukukuna ilişkin haklar ele alınırken vatandaş olma ya da olmama ayrımı yapılmamalıdır². Genellikle tüm sosyal güvenlik hukuku sistemlerinde toplumların ihtiyaçları ile doğru orantılı olarak ve öncelikle yaşlılık ve malullük sigortalarının düzenlendiği görülmektedir. Hastalık ve iş kazası sigortaları ise yaşlılık ve malullük sigortalarını takip ederek kurulmaya başlanmıştır³. Eskiden iş kazaları ve meslek hastalıkları sanayi devrimi ve teknolojik gelişmeler ile birlikte işverenin sorumluluğu çerçevesinde bir tazminat sorumluluğu niteliğinde düzenleme alanı bulmuş idi. Ancak işverenin sorumluluğuna gidilmesi hususunda ispatın zorunlu olması ve bu zorunlu ispatın uygulamadaki zorluğu, meselenin bir sosyal güvenlik meselesi olarak ele alınması ihtiyacını doğurmuştur⁴.

Sosyal güvenlik hukuku sistemleri ülkesel, bölgesel ya da toplumsal olarak zaman zaman çeşitli boyutlarda farklılıklar göstermektedir. Sosyal güvenlik hukuku sistemlerinin evrilmesinde toplumsal ihtiyaç, mali durum, idari yapı, demografik yapı, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi etmenler önemli rol oynamaktadır. Dünyadaki baskın uygulamaya paralel olarak Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi de primli rejim ve primsiz rejim şeklinde iki ayaklı olarak tasarlanmıştır⁵. 5510 sayılı

¹ Ertuğrul Yuvalı, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Merkezi (Kamusal) Sosyal Yardımlar (Birinci Baskı), Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2017, s.23.

² Kadir Arıcı, 'Sosyal Güvenlikte Eşitlik Meselesi' Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 23 Sayı 1, 2019, s.10.

³ Ahmet Atılgan, Neo-Liberal Dönemde Sosyal Güvenlik, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s.28.

⁴ Müjdat Şakar, Sosyal Sigortalar Uygulaması (Onikinci Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2017, s.195.

⁵ Hasan Yüksel, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (İkinci Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa, 2016, s.227.

Kanunun yürürlüğe girmesiyle, farklı statüdeki çalışanların sosyal güvenliğinin farklı kanunlar ile sağlanması sistemini ortadan kaldıran yeni Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi ile tüm çalışanlar tek sosyal güvenlik kanunu çatısı altında toplanarak sosyal güvenlik teklik ilkesi benimsenmiştir. Bu kapsamda 5502 sayılı Kanun ile kurumsal yapının da tek çatı altında birleştirilmesiyle reform tamamlanmıştır⁶. 5510 sayılı Kanun ile yürürlüğe konulan gelir ve aylık düzenlemeleri primli sosyal güvenlik rejimleri kapsamında bulunmaktadır. Bu primli sistem 5510 sayılı Kanunun 81'inci maddesi uyarınca; *“Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının % 20'sidir. Bunun % 9'u sigortalı tarafından, % 11'i işveren tarafından ödenir. Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının %2'sidir. Bu primin tamamını işveren ödenir”* şeklinde düzenlenmiştir.

Gelir kavramı 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 3'üncü maddesi uyarınca; *“iş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya ya da sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine, yapılan sürekli ödeme”* olarak tanımlanmaktadır⁷. Tanımda da açık bir şekilde ifade edildiği üzere burada yapılan ödeme sigortalının kendisine ya da hak sahiplerine yapılabilmektedir. 5510 sayılı Kanunun *“İş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortasından sağlanan haklar”* başlıklı 16'ncı maddesi kapsamındaki kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan bu gelirler, sigortalılara bağlanan geçici iş göremezlik geliri ile sürekli iş göremezlik geliri ve iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde vefat eden sigortalının hak sahiplerine bağlanan ölüm geliri şeklinde düzenlenmiştir.

Kanunda belirtilen şartları taşıyan kaza, iş kazası ve yine kanunda belirlenen şartları taşıyan hastalıklar meslek hastalığı olarak kabul edilecektir⁸. Burada kanunda da belirtildiği üzere sürekli gelir şeklinde düzenlenmiş olan, sürekli iş göremezlik geliri ve ölüm geliri olmak üzere iki tür sürekli gelir olduğu görülmektedir. Ancak ölüm gelirinin ödenmesi için gerçekleşmesi gereken koşullar; iş kazası ve meslek hastalığı hallerinin meydana gelmiş olması veya bu haller neticesinde sigortalının ölümünün gerçekleşmiş olmasıdır. Kanunda ölüm geliri şeklinde düzenlenen

⁶ Mehmet Selvi, Uluslararası Kuruluşların Türkiye’de Sosyal Güvenlik Mevzuatının Oluşumuna Etkileri (Birinci Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.126.

⁷ 16.06.2006 Tarihli ve 26200 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁸ Kadir Arıcı, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku (Birinci Baskı), İlksan Matbaası, Ankara, 2015, s.316.

ödemenin maksadı iş kazasına uğrayan ya da meslek hastalığına tutulan sigortalıya ve onun yakınlarına, bu nedenlere bağlı olarak geçici veya sürekli olarak maruz kalınan yahut kalacakları gelir eksilmesi nedeniyle parasal yardımda bulunmaktır⁹. Yani sosyal güvenliğin en temel amacının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir¹⁰. Ayrıca hayati tehlike ortaya çıkaran ve sağlığa aykırı koşullarda çalışan bir kısım sigortalılara ilişkin bazı ayrıcalıklı düzenlemeler yapılarak bu sigortalıların gerçekleşmesi muhtemel risklere karşı korunması hedeflenmektedir. Maden işçileri için yapılan ilave düzenlemeler bu kapsamda değerlendirilerek yürürlüğe konulmuştur¹¹. Ayrıca iş kazası ve meslek hastalığı durumunda sigortalı ya da hak sahiplerine bağlanacak olan gelirlerin hesaplanmasında, iş kazası durumunda kazanın meydana geldiği, meslek hastalığı durumunda ise meslek hastalığının tespit edildiği tarihte nüfus kayıtlarına göre bulunulan yaş esas alınacaktır¹².

1.1. İş Kazası Sigortası

5510 sayılı Kanunun 13'üncü maddesi uyarınca iş kazası; sigortalının işyerinde bulunduğu sırada, işveren tarafından yapılan bir iş dolayısıyla sigortalı kendi nam ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yapılan iş sebebiyle, bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesiyle asıl işini yapmadan geçen zamanlarda, 5510 sayılı Kanunu kapsamındaki emziren kadın sigortalının iş mevzuatına göre bebeğe süt vermek için ayrıldığında, sigortalıların, işveren tarafından temin edilen bir araçla işyerine ya da çalışılan yere gidiş geliş esnasında oluşan ve sigortalıyı fiziksel olarak ya da ruhsal olarak engelli hâle getiren olaylardır. (5510 sayılı Kanun madde 13) 6331 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının g bendi uyarınca iş kazası ise; işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle

⁹ A.Can Tuncay, Ömer Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri (Yenilenmiş On sekizinci Bası), Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s.364.

¹⁰ 'Bilindiği üzere, sosyal güvenlik hakkı temel insan haklarından olup, uluslararası hukuk normları ile Anayasada güvence altına alınmıştır. Bireyleri toplum içinde iktisadi bakımdan desteklemeyi, muhtaçlığa düşmesini önlemeyi, sosyo – ekonomik ve fizyolojik risklerin sonuçlarına karşı korumayı hedef alan bir haktır. (K. Arıcı, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara 2015, s.95).’ YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/1839 Esas 2017/802 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 11.12.2019).

¹¹ Gaye Baycık, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Maden İşçileri (Birinci Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s.179.

¹² Polat Tunçer, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (Birinci Baskı), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2012, s.315.

meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da beden en engelli hale getiren olay olarak tanımlanmaktadır. (6331 sayılı Kanun madde 3)

Görüldüğü üzere kanun koyucu tarafından birden fazla kanun ile tanımlanan iş kazası kavramı, 5510 sayılı Kanun tarafından 6331 sayılı Kanuna nazaran çok daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Daha önce iş kazasını tanımlayan mülga 506 sayılı Kanunun 11'inci maddesindeki kapsama 5510 sayılı Kanunun 13'üncü maddesi ile bağımsız çalışanların da ilave edilmesiyle, iş kazası sigortasının kapsamı sigortalı bazında genişletilerek yeniden düzenlenmiştir.¹³ Söz konusu iş kazası sigortası ile meydana gelen iş kazası neticesinde sigortalı ve hak sahiplerince halihazırda maruz kaldıkları ve gelecekte meydana gelmesi muhtemel zararlar teminat altına alınmaktadır¹⁴. Böylece sosyal sigorta hukukunun en temel işlevi yerine getirilerek çalışma hayatındaki risklere karşı kişiler koruma altına alınmaktadır. Sigortalı ya da hak sahipleri bakımından iş kazası ve meslek hastalığına bağlı sonuçların doğması için işyeri kavramının kapsamı çok önemlidir. Yani işyerinde meydana gelen her kaza değil ancak kanunda belirtilen şartları taşıyan iş kazaları, iş kazası vasfında kabul edilmektedir. İşyeri kavramının yanı sıra iş kazası ve meslek hastalığına ilişkin kanunda belirtilen diğer şartların da gerçekleşmiş olması sigortalı ya da hak sahiplerine iş kazası ve meslek hastalığına istinaden yapılacak ödemelerin doğması anlamında zaruridir.

1.1.1. İş Kazasının Unsurları

5510 sayılı Kanun tarafından yapılan düzenleme gereğince bir kazanın iş kazası olarak kabul edilebilmesi hususunda birtakım şartların bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Öncelikle kazanın iş kazası olarak kabul edilebilmesi için kazaya maruz kalan kişinin kanunda tanımlanan sigortalı kişilerden olması gerekir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrası kapsamındaki kamu görevlileri bu sigorta kapsamında değildir. Sigortalının uğramış olduğu bu kaza ani bir şekilde ve istenmeden sigortalının fiziki ve manevi bütünlüğünü ihlal etmiş olmalıdır. Burada sigortalının kusur derecesi önemli değildir. Hatta bazı yargı

¹³ Refik Korkusuz, Suat Uğur, Sosyal Güvenlik Hukuku (Altıncı Baskı), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2018, s.285.

¹⁴ Arıcı, **a.g.e.**, s.316.

kararlarında işçinin iş yerinde intihar etmesi bile iş kazası olarak değerlendirilmiştir¹⁵. İşçinin maruz kaldığı bu kazanın işverenin işyerinde meydana gelmiş olması ya da iş yeri dışında olsa dahi kanunda şartları taşıması kaydıyla başka bir yerde meydana gelmiş olması yeterlidir. Böylece iş yeri statüsünde sayılan bir yerde, iş yapmaksızın geçen bir zamanda kazanın meydana gelmiş olması bile bu durumu değiştirmeyecektir. Aynı zamanda kadın sigortalının emzirme esnasında bir kazaya uğraması da bu kapsamda değerlendirilir¹⁶. Sigortalıların işveren tarafından sağlanmış bulunan bir taşıt ile işe gidip geldiği esnada kazaya uğramış olması da bu kapsamda değerlendirilmektedir. İş kazasının en tabii sonucu da sigortalının kaza neticesinde fiziken veya ruhen bir zarara uğramış olmasıdır. Zarar kavramının Borçlar Kanunu hükümleri gereğince geniş yorumlanması neticesinde sadece maddi sağlık bütünlüğün değil ruhsal ve sinirsel bütünlüğün de korunduğunu bilmek gerekir¹⁷.

Son olarak sigortalının uğramış olduğu kaza ile meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağının kurulmuş olması neticesinde kanunun iş kazasına bağlamış olduğu tüm neticeler ortaya çıkmış olacaktır. 5510 sayılı Kanunun 21'inci maddesi uyarınca; “İş kazasına sebebiyet veren eylem işveren ya da işveren vekilinin kastı veya bunların sigortalıların sağlığını koruma yükümlülüğü ve iş güvenliği mevzuatına muhalif bir hareketi neticesinde meydana gelmiş ise hak kazanılan ödemeler Kurumca işverene ödettirilecektir. İş kazası, meslek hastalığı ve hastalık, üçüncü bir kişinin kusuru nedeniyle meydana gelmişse, sigortalıya ve hak sahiplerine yapılan veya ileride yapılması gereken ödemeler ile bağlanan gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değerinin yarısı, zarara sebep olan üçüncü kişilere ve şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara rücu edilecektir.” Ayrıca 5510 sayılı Kanunun 22'nci maddesi uyarınca; “Sigortalının kendisinden kaynaklanan gerekçeler ile iş kazasına veya

¹⁵ ‘İş kazasını meslek hastalığından ayıran en önemli husus iş kazasının ani meydana gelen bir olay olmasıdır. Ani olayın gerçekleşmesinden sonraki bir vakitte sigortalıda bedenen veya ruhen zararlar meydana gelebilmektedir. Burada önemli olan husus meydana gelen zarar ile ani olay arasında illiyet bağının olup olmadığı meselesidir. Kanunda iş kazası tanımlanırken dıştan gelen bir etkinin varlığından bahsedilmemiştir. Bu nedenle sigortalının kalp krizi veya beyin kanaması geçirmesi ile intihar etmesi de iş kazası kapsamında değerlendirilmektedir. Burada önemli olan bir husus, olayın iş kazası sayılması ile işverenin kazanın meydana gelmesinde kusuru olup olmadığı halinin karıştırılmaması gerektiğidir. Zira bir olayın iş kazası sayılması ile işverenin kusurunun bulunması durumu aynı değildir.’ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi., 23.12.2019 tarihli ve 2018/1292 E., 2019/10164 K. sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,08.06.2020).

¹⁶ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.288.

¹⁷ Filiz Berberoğlu, İş Sağlığı ve Güvenliği, (Birinci Baskı), Legal Yayınevi, İstanbul, 2018, s.21.

meslek hastalığına uğraması halinde geçici iş göremezlik ödeneği veya sürekli iş göremezlik geliri; Ceza sorumluluğu olmayanlar ile kabul edilebilir bir mazereti olanlar hariç, sigortalının iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık nedeniyle hekimin bildirdiği tedbir ve tavsiyelere uymaması sonucu tedavi süresinin uzamasına veya iş göremezlik oranının artmasına, malûl kalmasına neden olması halinde, uzayan tedavi süresi veya artan iş göremezlik oranı esas alınarak dörtte birine kadarı Kurumca eksiltilir. Ceza sorumluluğu olmayanlar hariç, ağır kusuru yüzünden iş kazasına uğrayan, meslek hastalığına tutulan veya hastalanan sigortalının kusur derecesi esas alınarak üçte birine kadarı Kurumca eksiltilir. Kasdî bir hareketi yüzünden iş kazasına uğrayan, meslek hastalığına tutulan, hastalanan veya Kurumun yazılı bildirimine rağmen teklif edilen tedaviyi kabul etmeyen sigortalıya, yarısı tutarında ödenir. Tedavi gördüğü hekimden, tedavinin sona erdiğine ve çalışabilir olduğuna dair belge almaksızın çalışan sigortalıya geçici iş göremezlik ödeneği ödenmez, ödenmiş olanlar da yersiz yapılan ödeme tarihinden itibaren 96 ncı madde hükümlerine göre geri alınır.” Ayrıca yüksek mahkeme işveren ve üçüncü kişinin iş kazasının meydana gelmesine birlikte sebebiyet vermesi halinde bunların kuruma karşı müteselsilen sorumlu olduklarını karara bağlamıştır. Bu karara dayanak olarak Türk Borçlar Kanunu’nun haksız fiilden müteselsil sorumluluğu düzenleyen 61 ve 62’nci maddelerini gösterilmiştir. Bu düzenleme uyarınca birden çok kişi tarafından birlikte bir zarara sebep olunması halinde müteselsil sorumluluk durumunun söz konusu olacağı kabul edilmektedir¹⁸.

1.1.2. İşyeri Kavramı

İş kazasının en temel özelliği iş yerinde meydana gelmiş olmasıdır. Bu kapsamda iş yeri kavramının açıklanması ve mevzuata göre işyeri olarak kabul edilen yer ve durumların ortaya konulması gerekliliği hasıl olmaktadır. 5510 sayılı Kanunun 11’inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; “İşyeri, sigortalı sayılanların maddî olan ve olmayan unsurlar ile birlikte işlerini yaptıkları yerlerdir.” 4857 sayılı Kanunun 2’nci maddesine göre ise işyeri; “işveren tarafından mal ve hizmet üretmek amacıyla

¹⁸ Hazal Tolu, ‘Yargıtay Kararları Işığında İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Müteselsil Borçluluk’, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 20 Sayı 1, 2016, s.542.

*maddi olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birimdir*¹⁹. Kısaca iş kazası; işçinin işyerinde veya herhangi bir şekilde işyeri dışında ancak işverenin otoritesi altında bulunduğu esnada, yaptığı iş veya bir iş dolayısıyla, sigortalıda bedenen veya ruhen arızaya sebep olan olaylar olarak tanımlanmaktadır²⁰. Ancak iş yerinin tespiti noktasında durum her zaman mevzuatta belirtildiği şekilde belirgin değildir. Bu anlamda iş yeri kavramı, bir içtihat hukuku olarak da bilinen iş hukukuna ilişkin yapılan yargılamalar neticesinde daha belirgin sınırlar içerisine çekilmektedir.

Yapılan yargılamalar neticesinde iş kazası olarak değerlendirilen kazalara; sigortalının mesai saatleri içerisinde geçirdiği buhranın da etkisiyle işyeri yatakhaneğinde intihar etmesi, sigortalı ile arasında husumet bulunan kişilerin sigortalıyı işyerinde bıçaklaması, sarhoş olarak işyerinde çalışan sigortalının kaza sonucu yaralanması şeklinde meydana gelen kazalar örnek olarak sayılabilecektir²¹. Bu kapsamda yargı organlarınca iş kazası kavramının işçi lehine ve çok geniş olarak yorumlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak servis aracından inip yolun karşısına geçen işçinin bu esnada kazaya uğraması durumunda taşıma işleminin artık devam etmediğinden bahisle meydana gelen kaza iş kazası sayılmamaktadır²². Bu kapsamda meydana gelen bir anlaşmazlık durumunda iş veya sosyal güvenlik mahkemeleri son kararı verecektir²³.

1.1.3. İşverenin Sorumluluğu

5510 sayılı Kanunun 12'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; “4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre sigortalı sayılan kişileri çalıştıran gerçek veya tüzel kişiler ile tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar işverendir. İşveren adına ve hesabına, işin veya görülen hizmetin bütünüünün yönetim görevini yapan kimse, işveren vekilidir. Bu Kanunda geçen işveren deyimi, işveren vekilini de kapsar. İşveren vekili ve 4857 sayılı İş Kanununda tanımlanan geçici iş ilişkisi kurulan işveren, bu Kanunda belirtilen yükümlülüklerinden dolayı işveren ile

¹⁹ Filiz Berberoğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku Davaları (Birinci Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.27.

²⁰ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.286.

²¹ Alper, **a.g.e.**, s.233.

²² Şakar, **a.g.e.**, s.198.

²³ Arıcı, **a.g.e.**, s.317.

birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.” Hükümü ile işveren ve işveren vekili tarif edilmiş, geçici iş ilişkisinin kurulduğu durumlarda da sorumlulukların devam edeceği düzenlenmiştir. Esasen 5510 sayılı Kanun ile işveren ve işveren vekillerine yüklenen temel sorumluluk işyeri ve sigortalı hakkında kanunda belirtilen hallerin gerçekleşmesi durumunda zamanında bildirimde bulunmaktır. Ayrıca 5510 sayılı Kanunun 21’inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; *“İş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kasti veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmişse, kurumca sigortalıya veya hak sahiplerine bu kanun gereğince yapılan veya ileride yapılması gereken ödemeler ile bağlanan gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri toplamı, sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden isteyebilecekleri tutarlarla sınırlı olmak üzere, kurumca işverene ödetilir. İşverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır.”* hükümü ile işverenin iş kazası ve meslek hastalığına ilişkin sorumluluğu ve sorumluluğun kapsamı düzenlenmiştir. İş kazasına, işverenin sigortalının sağlığını koruma ve gerekli tedbirleri alma yükümlülüğüne aykırı davranması ile birlikte sigortalının kusurunun birlikte sebebiyet vermesi durumunda sorumluluğun kapsamı kusur oranı ile doğru orantılı olarak belirlenecektir²⁴.

5510 Sayılı Kanun’un yanı sıra 6331 sayılı Kanun gereğince de işveren ve işveren vekillerine görevler verilmiş ve sorumluluklar yüklenmiştir²⁵. Bu kapsamda

²⁴ ‘Anılan düzenleme, işçiyi gözetim ödevi ve insan yaşamının üstün değer olarak korunması gereğinden hareketle; salt mevzuatta öngörülen önlemlerle yetinilmeyip, bilimsel ve teknolojik gelişimin ulaştığı aşama uyarınca alınması gereken önlemlerin de işveren tarafından alınmasını zorunlu kılmaktadır. İş kazasının oluşumuna etken kusur oranlarının saptanmasına yönelik incelemede; ihlal edilen mevzuat hükümleri, zararlı sonuçların önlenmesi için koşulların taraflara yüklediği özen ve dikkat yükümlüne aykırı davranışın doğurduğu sonuçlar, ayrıntılı olarak irdelenip, kusur aidiet ve oranları gerekçeleriyle ortaya konulmalıdır.’ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi., 03.02.2020 tarihli ve 2018/5534 E., 2020/592 K. sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,08.06.2020).

²⁵‘6331 sayılı Kanunun "Risklerden korunma ilkeleri" başlıklı 5. maddesinde, İşverenin yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde; "a) Risklerden kaçınmak. b) Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek. c)Risklerle kaynağında mücadele etmek. ç) İşin kişilere uygun hale getirilmesi için işyerlerinin tasarımı ile iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metotlarının seçiminde özen göstermek, özellikle tekdüze çalışma ve üretim temposunun sağlık ve güvenliğe olumsuz etkilerini önlemek, önlenemiyor ise en aza indirmek. d) Teknik gelişmelere uyum sağlamak. e) Tehlikeli olanı, tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek. f) Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmek. g) Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek. ğ) Çalışanlara uygun talimatlar vermek." ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilirken,...’ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi., 22.01.2020 tarihli ve 2019/6510 E., 2020/403 K. sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,08.06.2020).

verilen başlıca görev ve sorumluluklar; işveren ve işveren vekilleri tarafından işçilerin işle ilgili olarak sağlığının korunması ve güvenliğinin sağlanması, gerekli önlemlerin alınması, işle ilgili gerekli eğitim, bilgi ve tecrübenin aktarılması, mesleki risk faktörlerinin minimize edilmesi, kullanılması gerekli araç ve gerecin uygun yer ve zamanda sağlanması, risk değerlendirme raporu düzenlenmesi ve test edilmesi, işyerindeki şartlara işçilerin uyum sağlayıp sağlayamadığının tespiti ve tüm bu hususların etkin bir şekilde denetlenmesi ve bu konuda önlemler alınması olarak sayılabilir²⁶. Mevzuat gereğince işveren ya da vekillerinin anılan tedbirlere aykırı hareket etmesi nedeniyle sorumlu olmaları neticesinde maddi ve manevi tazminat hukukunun işletilmesi söz konusu olacaktır. Esasen işveren ya da işveren vekillerince mevzuatta düzenlenen tedbirlere aykırı davranılması suretiyle kusura dayanan sorumluluğun düzenlendiği görülmektedir. Ancak doktrinde bahsi geçen sorumluluğun yalnızca bir kusur sorumluluğu değil bir tehlike sorumluluğu olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır. Zira kusurun bulunmadığı iş kazalarında meydana gelen zarara, zarar gören kişilerin katlanmasını beklemek gerek iş hukuku öğretisine gerek sosyal düşünceye uygun düşmemektedir²⁷. İşveren ya da vekillerinin sorumluluğu bir kusursuz sorumluluk hali olan tehlike sorumluluğu olarak kabul edilir ise iş hukuku öğretisine daha uygun olacaktır. Ancak mevzuatımızda henüz bu kabulü gerektirecek bir düzenlemenin bulunmadığını da söylemek gerekecektir.²⁸ Yani işveren veya işveren vekillerince mevzuat gereğince alınması gereken bütün tedbirler alınsa dahi tehlikenin kaçınılmaz olduğu durumlarda kusursuz olan işveren ve işveren vekillerinin sorumluluğuna gidilebilecektir. Ayrıca gerçekleşen iş kazası ile netice zarar arasındaki illiyet bağının kesilmemiş olmasının aranması gerekecektir. Gerçekleşen iş kazasında, işveren ya da vekili açısından illiyet bağının kesilmesinden bahsetmek için, işveren ya da vekili tarafından yerine getirilmesi gereken sorumluluk ve yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği değerlendirilmelidir²⁹. Sonuç olarak işveren ya da işveren vekillerince iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli tedbirlerin

²⁶ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.366.

²⁷ Halit Korkusuz, 'Tehlike Sorumluluğunun Hukukumuzdaki Yeri', Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Diyarbakır, Cilt:15-16, Sayı:22-23-24-25, 2011, s.96.

²⁸ İftar Cengiz, 'İşverenin İş Kazasından Doğan Hukuki Sorumluluğu' Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Ankara, Sayı 34, 2018, s.139.

²⁹ Murat Değirmencioğlu, Arzu Şen Kalyon, 'İşverenin İş Kazalarından Doğan Sorumluluğu ve Kusur Hakkında Karar İncelemesi' Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir, Cilt 15, 2013, s.49.

alınmamış olması halinde dahi, illiyet bağının üçüncü kişinin kusuru ya da mücbir sebep nedeniyle kesilemeyeceğini söylemek gerekecektir. Sorumlu kişi ve kurumların tespiti, kurum tarafından yapılan ödemelerin rücu tahsiline ilişkin açılacak davalarda ödemelerin ilgili kusurlu kişilerden talep edilmesi durumunda önemlidir. Bu durumda ise kusurlu işveren ve kusurlu üçüncü kişinin birlikte sorumlu olduklarından bahisle kurum tarafından açılacak davalar bu kişilere birlikte yöneltilmelidir³⁰. Elbette söz konusu iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması sorumluluğu yalnızca işveren tarafından değil öncelikle devlet ve daha sonra sendikalar, üniversiteler, araştırma kurumları, medya, meslek kuruluşları, gönüllü vakıf ve dernekler gibi çeşitli kurum ve kuruluşların katkılarıyla etkili bir biçimde paylaşılmaktadır³¹. Ayrıca söz konusu kişi ve kurumların bu sorumluluğa aykırı hareket etmesi neticesinde gerçekleşen iş kazaları neticesinde özel hukuka ilişkin tazminat sorumluluğunun yanında ceza hukukuna ilişkin olarak ceza sorumluluğu da ortaya çıkacaktır. Uygulamada ise bilirkişiler tarafından objektif kusur ilkesine göre kusur tespiti yapılarak işveren, suç mağduru olan işçi, işveren vekili, iş sağlığı güvenliği uzmanına sorumluluk yüklenmektedir³².

1.1.4. İş Kazasının Neticeleri

5510 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi uyarınca, meydana gelen iş kazası neticesinde sigortalı veya hak sahiplerine sağlanan haklar; “*Sigortalıya, geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine, gelir bağlanması, gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi.*” şeklinde düzenlenmiştir. Sigortalının iş dolayısıyla ve

³⁰ ‘506 sayılı Kanun’un 26. maddesinde, iş kazasının meydana gelmesinde kusuru bulunan işveren ve üçüncü kişiler arasında müteselsil sorumluluk ve ihtiyari dava arkadaşlığı bulunmaktadır. Somut davada; 28.10.2003 tarihinde gerçekleşen iş kazası nedeniyle olayda kusurlu bulunan kişiler arasında ihtiyari dava arkadaşlığı bulunmaktadır. Zira hepsi de aynı kaza olayından dolayı kusurlu ve Kuruma karşı sorumludurlar. Bu durum sorumlulara karşı birlikte dava açılabilceği gibi hepsine ayrı ayrı da dava açılabilir. Davacı Kurum tarafından kusurlu olan ihtiyari dava arkadaşları hakkında ek dava açılması ve işbu dava ile birleştirilerek yargılamaya devam edilmesi gerekirken usule aykırı olarak işveren şirketin daha sonra davaya dahil edilmesi mümkün değildir.’ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi., 26.11.2019 tarihli ve 2019/5773 E., 2019/9104 K. sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,08.06.2020).

³¹ Sarper Süzek, İş Hukuku, (Onaltıncı baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2018, s.863.

³² Halid Özkan, ‘İş Kazalarından Doğan Ceza Sorumluluğunda Kusur Tespiti’, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 20 Sayı 1, 2016, s.519.

işverenin sorumluluğu ve gözetimi altında bulunduğu durumlarda gerçekleşen kazaları iş kazası olarak nitelendirmektedir. İş kazası olarak nitelendirilen durumlar sayma yoluyla tespit edilmeye çalışılmış ise de; her somut olay ve durum kendi içerisinde ve mevzuat çerçevesinde bir değerlendirmeye tabi tutularak iş kazası olup olmadığı tespit edilmelidir³³. Zira kanun koyucu tarafından her durumun öngörülmesi ve bu suretle düzenleme yapılması mümkün değildir. Bu nedenle aslında iş kazası olarak kabul edilmesi gereken bir kaza iş kazası olarak kabul edilmemiş olabilir. Bu durumda da sigortalı ya da hak sahipleri bakımından bazı hak kayıpları gündeme gelecektir. İşte meydana gelen kazanın kanunda iş kazası olarak sayılan hallerden olup olmadığının, belirtilen şartları taşıyıp taşımadığının değerlendirilerek tespit edilmesi gerekmektedir. Böylece Kanunda belirtilen şartları taşıyan kazaların iş kazası olarak kabulü neticesinde birtakım sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlardan en önemlisi sigortalı ve hak sahiplerine gelir bağlanmasıdır. Bu kapsamda sigortalıya; sigortalının uğradığı iş kazası neticesinde işinden uzak kalması ve çalışmamış olması nedeniyle meydana gelen gelir eksilmesini giderme amacı taşıyan geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sigortalının geçici iş göremezlik halini tamamlamasına müteakip iş göremezlik halinin kanunda belirtilen şartlarda devam ettiğinin tespit edilmesi durumunda sürekli iş göremezlik geliri bağlanması ve iş kazası sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm geliri bağlanması öngörülmektedir.

İş kazasının meydana gelmesi durumunda aranan şartların gerçekleştiğinin ya da gerçekleşmediğinin tespit edilmesi konusunda kurum ve bakanlık, kanun tarafından yetkilendirilmiştir. Bu konuda kurum memurları ve/veya bakanlık iş müfettişleri ve yetkilileri bir araştırma yaparak durumu ortaya koyacak ve şartların gerçekleştiğinin tespit edilmesi durumunda ödemeye hak kazanılacaktır³⁴. Gerekli şartların gerçekleşmemiş olmasına rağmen kurum tarafından ödemelerin yapılmış olduğunun anlaşılması durumunda, 5510 sayılı Kanunun 96'ncı maddesi gereğince yapılan yersiz ödemelerin tahsili müessesesi gündeme gelecektir.

³³ Yusuf Alper, Sosyal Sigortalar Hukuku, (Yedinci baskı), Dora Yayınevi, Bursa, 2015, s.232.

³⁴ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.286.

1.2. Meslek Hastalığı Sigortası

Meslek hastalığı kavramı sanayi devrimi ile birlikte üretimin esas alınarak işçilerin yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Çalışma şartlarının önemsenmediği ya da göz ardı edildiği bu dönemde, işçilerin çalışma ortamlarında bulundukları esnada maruz kaldıkları maddelerin fiziksel ve kimyasal özellikleri gereği bazı hastalıkların meydana gelmesine ciddi şekilde etki ettiği anlaşılmıştır. Böylece sigortalı işçilerin meslekleri dolayısıyla ve mesleklerini icra ederken maruz kaldıkları maddeler nedeniyle ortaya çıkan hastalıklara meslek hastalığı denilmeye başlanmıştır. Esasen meslek hastalığı, meydana gelen hastalıklar ile yapılan meslek arasında uygun illiyet bağının kurulmasıyla ortaya çıkan bir olgudur³⁵.

Daha önce 506 sayılı mülga Kanunun 11'inci maddesinde düzenlenen meslek hastalığı kavramı, 5510 sayılı Kanun ile iş kazasından bağımsız olarak ve ayrı bir şekilde düzenlenmiştir³⁶. Kanunun 14'üncü maddesi meslek hastalığını; sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin özelliği dolayısıyla sürekli devam eden veya işe devam koşulları nedeniyle uğradığı sürekli veya süreksiz hastalık, fiziksel veya ruhsal sakatlık halleri olarak ifade etmektedir. (5510 sayılı Kanun madde 14/1) Ancak meslek hastalığının meydana geldiğinin kabul edilmesi yine kanun tarafından kuruma verilen yetki çerçevesinde tespit edilmiş olmasına bağlıdır. Kurum ise bu tespiti ilgili yönetmeliğin ekinde belirtilen meslek hastalıkları listesinde bildirilen hastalıklara göre yapmaktadır³⁷.

1.2.1. Meslek Hastalığının Unsurları

Sigortalının öncelikle Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendi kapsamında bulunması meslek hastalığının sonuçlarının doğması noktasında bir ön şart niteliği taşımaktadır. Kanunda da tarif edildiği üzere burada ortaya çıkan hastalık, sigortalının yaptığı iş ya da işsel koşullar nedeniyle meydana gelmektedir.

³⁵ Arıcı, **a.g.e.** s.317.

³⁶ Zübeyde Başboğa Şahbaz, İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Hukuki Sorumluluğu ile Maddi Zararın Hesabına İlişkin Esaslar, (Birinci Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2010, s.33.

³⁷ Resul Aslanköylü, 'Mülga 506 sayılı ve Mer'î 5510 sayılı Kanunlarda İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası', Kamu İş İşHukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 14 Sayı 1, 2014, s.12.

Aslında bu hastalıklar çalışılan ortamdaki etkenler dolayısıyla meydana gelmektedir³⁸. Meslek hastalığının ortaya çıkması iş kazasından farklı olarak yapılan iş neticesinde meydana gelmiş olması dolayısıyladır. Meslek hastalıkları özellikleri gereğince iş kazasında olduğu gibi ani bir şekilde gerçekleşmez³⁹. Aslında dışsal etki kaynaklı olarak meydana geldiği kabul edilen meslek hastalığına sebep olan olaylar zamansal bir döngü içerisinde tekrarlanarak hastalığa hatta ölüme sebep olmaktadır⁴⁰. Meslek hastalıkları, uluslararası ortamda kabul gören UÇÖ(ILO) meslek hastalıkları listesinde yapılan tasnif ile ajanlar vasıtasıyla ortaya çıkan meslek hastalıkları (biyolojik, kimyasal, fiziksel), organ ve sistemsel meslek hastalıkları ve mesleki kanserler olmak üzere üç bölümde incelenmektedir⁴¹.

5510 sayılı Kanunun 19'uncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca; iş kazası ya da meslek hastalığı sonucunda meydana gelen hastalık ya da engellilik halinin kurumca yetkili kılınmış sağlık teşkilatları tarafından düzenlenen raporlara göre yine kurum sağlık kurullarınca meslekte kazanma gücünü en az %10 oranında azalttığını belirlemesiyle sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca meslek hastalığı olarak kabul edilen hallere ilişkin yönetmelik kurum tarafından usulüne göre yürürlüğe konulacaktır. Yani bir hastalığın meslek hastalığı olarak kabul edilmesi, Kurum tarafından yürürlüğe konulan yönetmelikte yer alan meslek hastalıkları listesinde bulunmasına ve gerekli tüm şartları taşımasına bağlıdır⁴².

Meslek hastalığının sigortalının işten ayrılmasından bir süre sonra ortaya çıkması durumunda meslek hastalığı olarak kabul edilmesi, bu hastalığın meslek neticesinde gerçekleşmiş olduğunun ispatlanmış olması ve yine 27021 sayılı ve 11.10.2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'nde belirtilen sürelerin aşılmamış olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi koşuluna bağlıdır. Yürütülen iş nedeniyle ortaya çıkan meslek hastalığı bir netice zarardır. Ancak bu noktada yürütülen iş ile

³⁸ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.386.

³⁹ Arıcı, **a.g.e.**, s.318.

⁴⁰ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.291.

⁴¹ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.387.

⁴² Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.389.

meslek hastalığı nedeniyle oluşan zarar arasındaki uygun illiyet bağının kurulması da kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucuları tarafından yapılmalıdır. Çünkü sigortalının yaptığı iş nedeniyle maruz kalmadığı ya da başka birtakım işsel olmayan faktörler nedeniyle oluşan bir hastalık yönetmelik kapsamında bulunsu dahi meslek hastalığı olarak kabul edilemeyecektir. Zira bu durumda illiyet bağı kurulamamış olacaktır.

Kısacası uygun illiyet bağının kurum tarafından yönetmelik ile yetkilendirilmiş sağlık kuruluşları tarafından tespit edilmiş olması gerekir. Yine bu meslek hastalıklarının yönetmelikte düzenlenen hastalıklardan birisi olması gerekmektedir. Söz konusu yönetmelikte meslek hastalıkları; kimyasal maddelerle olan meslek hastalıkları, mesleki cilt hastalıkları, pnömokonyozlar ve diğer mesleki solunum sistemi hastalıkları, meslek bulaşıcı hastalıklar, fizik etkenlerle olan meslek hastalıkları olmak üzere beş grupta toplanmıştır⁴³. Bu konudaki uyumsuzluklar konusunda yetki Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulundadır. Ancak Yüksek Sağlık Kurulunun yetkisi diğer ilgililer açısından bağlayıcı değildir⁴⁴. Ayrıca meslek hastalıklarına ilişkin olarak soruşturmalar, bakanlık iş müfettişleri ve kurumca yetkilendirilmiş denetim elemanları eliyle yürütülmektedir⁴⁵.

1.2.2. Meslek Hastalığının Neticeleri

5510 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi uyarınca meslek hastalığı neticesinde sigortalı veya hak sahiplerine sağlanan haklar; *“Sigortalıya, geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine, gelir bağlanması, gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi.”* olarak düzenlenmiştir.

⁴³ Resul Kurt, İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi, (İkinci Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015, s.169.

⁴⁴ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 28.06.1976 gün ve 1976/4 E. 1976/6 K. sayılı kararında da belirtildiği üzere Kurulun kararları, Sosyal Sigortalar Kurumunu bağlayıcı ise de diğer ilgililer yönünden bir bağlayıcılığı yoktur.' YHGK., 27.06.2018 tarihli ve 2015/1372 Esas, 2018/1284 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi, 19.05.2019).

⁴⁵ Korkusuz/Uğur, a.g.e., s.293.

Ayrıca 5510 sayılı Kanunun 19’uncu maddesi uyarınca; “İş kazası veya meslek hastalığı sonucu oluşan hastalık ve engellilik nedeniyle Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından verilen raporlara istinaden Kurum Sağlık Kurulunca meslekte kazanma gücü en az % 10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilen sigortalı, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanır. Sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının mesleğinde kazanma gücünün kaybı oranına göre hesaplanır. Sürekli tam iş göremezlikte sigortalıya, 17 nci maddeye göre hesaplanan aylık kazancının % 70’i oranında gelir bağlanır. Sürekli kısmî iş göremezlikte sigortalıya bağlanacak gelir, tam iş göremezlik geliri gibi hesaplanarak bunun iş göremezlik derecesi oranındaki tutarı kendisine ödenir. Sigortalı, başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise gelir bağlama oranı % 100 olarak uygulanır.”

Görüldüğü üzere meydana gelen devamlı ya da devamsız arızı rahatsızlıklar meslek hastalığı olarak nitelendirilmektedir. Bu meslek hastalıklarının yapılan mesleğe etkisi meslekte kazanma gücü kavramı ile yetkili kurullarca incelenmekte, meslek hastalığının meslekte kazanma gücünü %10’un üzerinde olumsuz etkilediği anlaşılan sigortalılara sürekli iş göremezlik geliri bağlanmaktadır. Bağlanacak olan gelirin miktarı, meslekte kazanma gücü kayıp oranına göre değişmektedir. Bu noktada meslekte kazanma gücü kayıp oranının %100 olması hali olan sürekli tam iş göremezlik halinde Kanunun 17’nci maddesine göre hesaplanan aylık kazancın %70’i oranında sürekli iş göremezlik geliri bağlanacaktır.

Bağlanacak olan gelire hak kazanmak için öncelikle, ortaya çıkan hastalığın yürürlükte bulunan mevzuat hükümleri gereğince meslek hastalıkları listesinde bulunması ve bu durumun kurumca yetkili kılınmış sağlık kuruluşları tarafından zamanında tespit edilmiş olması gerekmektedir. Elbette yetkili sağlık kuruluşları tarafından bu tespitin yapılması için ilk olarak hak sahibi sigortalı tarafından bu hastalığın anlaşılması, meslek ile ilişkilendirilmesi ve yetkili kurum ve kuruluşlara gerekli başvuruların yapılmış olmasına bağlıdır. Aksi takdirde yetkili kurumlar tarafından resen bir uygulama yapılması söz konusu olamayacağı için sigortalılar ya da hak sahipleri aleyhine sonuçlar doğması muhtemeldir.

1.3. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortalarına İlişkin Bağlanan Gelirler

5510 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında sağlanan haklar düzenlenmektedir. Ayrıca Kanunun 19'uncu maddesi iş kazası veya meslek hastalığına uğrayan sigortalının kendisine bağlanacak olan sürekli iş göremezlik gelirini düzenlerken, Kanunun 20'nci maddesi hak sahiplerine bağlanacak olan ölüm gelirini düzenlemektedir. Netice olarak belirtmek gerekir ki 5510 sayılı Kanunun iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında sigortalı ya da hak sahiplerine bağlanacak olan sürekli gelirler, sürekli iş göremezlik geliri ve ölüm geliri olmak üzere iki gelir tipinden müteşekkildir.

5510 sayılı Kanunda belirtilen sürekli gelirlerin bağlanması yine Kanunda öngörülen bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlar; talep sahibi sigortalının veya hak sahibine ödemeye konu sigortalının, 5510 sayılı Kanun ve kısa vadeli sigorta kolları kapsamında sigortalı olması, ilgili mevzuat gereğince iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında nitelendirilecek şekilde bir risk ile karşılaşması, meydana gelen risk ile netice arasında uygun illiyet bağının yetkili organlar tarafından usulünce kurulması, sosyal sigorta kapsamındaki yardımlara ulaşma iradesinin Kurumdan talep ile ortaya çıkmış bulunmasıdır. Ayrıca bu şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekecektir⁴⁶. Bu kapsamda sağlanan gelirlere ilişkin olarak sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı şartı aranmaz⁴⁷.

İşte Kanunda tarif edilen bu hallerin ortaya çıkması durumunda sigortalıya veya hak sahiplerine yapılan parasal yardımlar; geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sürekli iş göremezlik geliri ödenmesi, ölen sigortalının hak sahiplerine gelir bağlanması, gelir bağlanmış kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, iş kazası ya da meslek hastalığı sonucunda vefat eden sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi şeklinde sıralanabilir⁴⁸. Bu kapsamda sağlanan gelirler hastalığın ya da iş kazasının ölümle neticelenmesi veya neticelenmemesi noktasında farklılık göstermektedir.

⁴⁶ Arıcı, **a.g.e.**, s.323.

⁴⁷ Şakar, **a.g.e.**, s.202.

⁴⁸ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.295.

Çünkü sağlanan bu yardımlar ölüm olmaması durumunda sigortalının kendisine yapılırken ölüm durumunda Kanunda belirtilen şartlara haiz hak sahiplerine yapılır⁴⁹.

Bu noktada sürekli iş göremezlik geliri ve ölüm geliri dışındaki ödemeler konumuz kapsamında olmadığından ayrıntılı olarak incelenmeyecektir. Ancak iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında hak kazanılan ödemelerden birisinin de geçici iş göremezlik ödeneği olduğu bilinmelidir. 5510 sayılı Kanunun 18'inci maddesi uyarınca; *“Kurumca yetkilendirilen hekim veya sağlık kurullarından istirahat raporu alınmış olması şartıyla; iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle iş göremezliğe uğrayan sigortalıya her gün için, geçici iş göremezlik ödeneği verilir. İş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve sigortalı kadının analığı halinde verilecek geçici iş göremezlik ödeneği, yatarak tedavilerde 17'nci maddeye göre hesaplanacak günlük kazancının yarısı, ayaktan tedavilerde ise üçte ikisidir.”* Görüldüğü üzere geçici iş göremezlik ödeneği devamlı bir gelir şeklinde değil iş göremezlik müddetinde gelirdeki eksilmeyi karşılayan bir toptan ödeme mahiyetinde düzenlenmiştir. Ayrıca 5510 sayılı Kanunun geçici iş göremezlik ödeneğini düzenleyen 18'inci maddesinin beşinci fıkrası uyarınca; *“Bir sigortalıda iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık hallerinden birkaçı birleşirse, geçici iş göremezlik ödeneklerinden en yükseği verilir.”* Bu hüküm uyarınca geçici iş göremezlik hallerinin birleşmesi durumunda bunlardan en yüksek olan ödeneceğini düzenlenmiştir.

5510 sayılı Kanunun 21'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; *“İş kazasının, 13 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen sürede işveren tarafından Kuruma bildirilmemesi halinde, bildirim tarihine kadar geçen süre için sigortalıya ödenecek geçici iş göremezlik ödeneği, Kurumca işverenden tahsil edilir.”* Bu yükümlülükler mevzuatta belirtildiği şekilde uyulmaması durumunda, 6631 sayılı Kanunun 26'ncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi uyarınca her yükümlülük için ayrı ayrı olarak belirlenen ceza tutarında cezai işlem uygulanması gerekecektir⁵⁰. Burada asıl işverenle birlikte alt işverenin, bu ilişkinin kurulmasıyla birlikte sorumlu

⁴⁹ Arıcı, a.g.e, s.323.

⁵⁰ Murteza Aydemir, İşverenin İş ve Sosyal Güvenlik Hukukundan Kaynaklanan Cezai Sorumluluğu, (Birinci Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.245.

olduklarını söylemek gerekir⁵¹. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bir iş kazası neticesinde iş kazası ve meslek hastalığına ilişkin alınması gereken önlemlerin alınmaması neticesinde kazaya sebebiyet veren işveren hakkında T.C.K. gereğince taksirli suç hükümleri uygulama alanı bulacaktır⁵².

1.3.1. Sigortalıya Bağlanan Sürekli İş Göremezlik Geliri

Sürekli iş göremezlik kavramı genel olarak çalışmaya engel durumun bedenen ve ruhen süreklilik taşıması halini ifade etmektedir⁵³. Bu kapsamda yapılacak parasal yardım da sürekli iş göremezlik geliridir. 5510 sayılı Kanunun 16'ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde düzenlenen sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının hukuki statüsünden bağımsız olarak düzenlenmiştir. Yani Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasındaki sigortalı kamu görevlileri hariç tüm çalışanlar sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanabilir. Ancak kamu görevlileri kısa vadeli sigorta kapsamında bulunmadığından sürekli iş görmezlik gelirine hak kazanamazlar. Bu sigortalılar bakımından sürekli iş göremezlik durumunun vazifeleri ile ilgili olarak ortaya çıkması durumu vazife malullüğü sigortası kapsamında değerlendirilmektedir⁵⁴.

5510 sayılı Kanunun 15'inci maddesinin birinci fıkrasında, “*sigortalının, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan ve iş göremezliğine neden olan rahatsızlıklar, hastalık hali*” olarak tanımlanmıştır. Fakat kanun koyucu hastalık sigortasından sürekli iş göremezlik geliri bağlanmasını düzenlememiştir⁵⁵. Ancak hastalık hali olarak kabul edilen rahatsızlıkların geçici olabileceği gibi sürekli iş göremezlik durumuna da sebep olabileceği ve kanundaki diğer şartların da varlığı halinde sürekli iş göremezlik gelirine konu olması gerektiği açıktır.

⁵¹ Nilay Erdoğan, Sosyal Güvenlik Hukukunda Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinden Doğan Sorumluluk, (Birinci Baskı), On iki levhaYayınevi, İstanbul, 2019, s.94.

⁵² Hamdi Mollamahmutoğlu, Muhittin Astarlı, İş Hukuku, (Dördüncü Baskı), Turhan Yayınevi, Ankara, 2011, s.1269.

⁵³ Faruk Barış Mutlay, Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi (Birinci Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.268.

⁵⁴ Mutlay, **a.g.e.**, s.269.

⁵⁵ Mutlay, **a.g.e.**, s.271.

5510 sayılı Kanunun 19'uncu maddesinde yapılan düzenleme ile sigortalıların sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanma şartları düzenlenmiştir. Bu kapsamda Kurum yetkili sağlık teşkilleri tarafından verilen raporlara istinaden, Kurum sağlık kurulu tarafından bir iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde ortaya çıkan hastalık ve engellilik hallerinin meslekte kazanma gücünün en az %10 oranında azaldığının tespit edilmiş olması durumunda sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanılmaktadır⁵⁶. Ancak sürekli iş göremezlik geliri de Kanunun 19'uncu maddesinin üçüncü fıkrasının amir hükmü gereğince meslekte kazanma gücü kayıp oranına göre hesaplanmaktadır. Bu kapsamda kanun koyucu sürekli iş göremezlik gelirini, sürekli kısmi iş göremezlik ve sürekli tam iş göremezlik olmak üzere iki şekilde düzenlemiştir. Şöyle ki; sigortalının meslekte kazanma gücü kayıp oranının %99-%10 aralığında bulunması durumunda sürekli kısmi iş göremezlik durumu ortaya çıkacak ve sürekli iş göremezlik geliri, bağlanacak tam gelirin iş göremezlik yüzdesi üzerinden hesaplanması suretiyle kısmi olarak ödenecektir.

Bu durumda sürekli iş göremezlik ödemesine konu gelir, meslekte kazanma gücü kayıp oranının %100 olması durumunda tam iş göremezlik olduğundan bahisle Kanunun 17'nci maddesine göre bağlanacak olan gelirin %70'i oranında bağlanacaktır⁵⁷. Yani tam iş göremezlik durumundaki bir sigortalıya, aylık kazancın tamamı değil %70'i bağlanmış olacaktır. Eğer sigortalı sürekli iş göremezlik gelirine sebep olan iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde başka birisinin sürekli bakımına muhtaç hale gelmiş ise gelir bağlama oranı %100 olarak uygulanmaktadır.

Sigortalının iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde meslekte kazanma gücünü %10 dan daha az kaybettiğinin anlaşılması üzerine herhangi bir gelir de bağlanmayacaktır. Böylece küçük arızı ve hastalık durumlarında kuruma gelir bağlama zorunluluğu da ortadan kaldırılarak aktüeryal dengenin sağlanmasının amaçlandığı söylenebilir⁵⁸. Ülkemizin de imzaladığı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkındaki 102 sayılı Çalışma Örgütü sözleşmesi gereğince; iş kazası, hastalık, analık, meslek hastalığı durumlarından meydana gelen ve kazancın durmasını

⁵⁶ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.398.

⁵⁷ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.298.

⁵⁸ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.399.

gerektiren iş göremezlik hallerinde iş göremezlik ödemesinin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda 5510 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi gereğince bu kapsamda ortaya çıkan geçici iş göremezlik hallerinde hak sahiplerine günlük olarak geçici iş göremezlik ödeneği verileceği hüküm altına alınmıştır⁵⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki sürekli iş göremezlik gelirin sigortalıya bağlanması için o esnada Kanun kapsamında sigortalı bulunmamış olmak şartı aranmamıştır. Yani sigortalı çalışmaya devam ederken sürekli iş göremezlik gelirini de almaya devam edebilecektir. Sürekli iş göremezlik geliri sigortalı vefat edene kadar ödenmeye devam edilecektir⁶⁰.

Bu noktada iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde meydana gelen arıza ve hastalıkların meslekte kazanma gücünü, Kanunda belirtilen ve şartları oluşturacak şekilde etkilediği anın tespit edilmesi de çok önemlidir. Bu tarihin tespit edilmesiyle sigortalı ya da hak sahiplerine bağlanacak olan gelirlerin başlangıcı konusundaki tereddüt ortadan kalkmış olacaktır⁶¹. Çünkü sigortalıya bağlanan sürekli iş göremezlik geliri, geçici iş göremezlik ödeneğinin bittiği tarihi, geçici iş göremezlik durumu belirlenmeksizin sürekli iş göremezlik durumu ortaya çıkmış ise, bu duruma ilişkin sağlık kurul rapor tarihini takip eden ay başından başlatılacaktır⁶².

Ayrıca sigortalı her zaman sürekli iş göremezlik geliri bağlandıktan sonra durumunda değişiklik olduğu gerekçesiyle veya Kurum tarafından bu yolda her zaman kontrol muayenesi yaptırılabilir⁶³. Bu konudaki tespitin yapılması bizzat sigortalı tarafından da istenebilir⁶⁴. Sürekli iş göremezlik gelirin sebep olan olay işverenin kastı ya da kusuru neticesinde oluşmuş ise Kurum tarafından ödemelerin kusurlu

⁵⁹ Coşkun Saraç, Hastalık Sigortası, (Birinci Baskı), Altın Nokta Yayınevi, İzmir, 2013, s.182.

⁶⁰ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.298.

⁶¹ 'Buna göre, bedensel ve ruhsal arızalar nedeniyle sigortalıya ya da hak sahiplerine sosyal sigorta yardımlarının yapılabilmesi ve bu yardımların kusurlu işveren veya üçüncü kişilerden tahsil edilebilecek peşin sermaye değerinin belirlenebilmesi için sigortalıya bağlanacak gelir ve hükmedilecek tazminatın miktarını doğrudan etkilemesi nedeniyle, işçide oluşan meslekte güç kayıp oranının ve bu oranın ne zaman meydana geldiğinin hiçbir kuşku ve duraksamaya yer vermeksizin kesin olarak saptanması gerekmektedir. İşçide oluşan meslekte güç kayıp oranı ve bu oranın ne zaman meydana geldiğinin saptanması ise ancak bu hususta yasal çerçevede bir raporun alınmış olmasına bağlıdır (Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 25.12.2013 gün ve 2013/10-485 E. 2013/1749 K. sayılı kararı).' YHGK., 27.06.2018 tarihli ve 2015/1372 E., 2018/1284 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,19.05.2019).

⁶² Arıcı, **a.g.e.**, s.327.

⁶³ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.399.

⁶⁴ Fatih Acar, Tüm Yönleriyle Sosyal Güvenlik Rehberi, (Birinci Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa, 2016, s.125.

işverene rücu edilmesi de söz konusu olabilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 21'inci maddesinde bu durum ayrıntılı olarak düzenlenmiştir⁶⁵. Burada en önemli mesele ise, Kurum tarafından kusurlu özel veya tüzel kişilerden rücu edilmesi gerekirken rücu edilemeyen ödemelerin sigortalı ya da hak sahibine ödenen tazminat miktarından denkleştirmeye gidilerek alınamayacağı noktasında toplanmaktadır. Nitekim TBK md.55'in gerekçesinde, '*Sosyal güvenlik ödemelerinin, denkleştirme işlevi görebilmesi, onun sorumluluğu doğuran olaya sebebiyet verenlere rücu edilebilmesine bağlıdır.*'⁶⁶. Son olarak 5510 sayılı Kanunun 22'nci maddesi ile yapılan düzenleme ile kusurlu davranışları ile sigorta yardımlarına sebep olan sigortalıya ödenen geçici iş göremezlik ve sürekli iş göremezlik ödeneğinde indirime gidilmesi öngörülmüştür⁶⁷.

1.3.2. Hak Sahipliği Kavramı

5510 sayılı Kanunun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca hak sahibi; "*Sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babası*" olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere hak sahibini tarif eden bu düzenleme gereğince bu kişiler, ölen sigortalının eşi, çocukları, anne ve babası olarak tespit edilmiştir.

5510 sayılı Kanunun Hak sahiplerine bağlanacak geliri düzenleyen 20'nci maddesi uyarınca; "*İş kazası veya meslek hastalığına bağlı nedenlerden dolayı ölen sigortalının hak sahiplerine, 17 nci madde gereğince tespit edilecek aylık kazancının*

⁶⁵ 'Anılan madde ile tazmin sorumlularının Kurum karşısındaki sorumluluğu bir tavanla sınırlandırılmış olup, bu sorumluluk "...sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden isteyebilecekleri tutarlarla sınırlı..." şeklinde düzenlenmiştir. Maddenin açık hükmü karşısında ilk peşin sermaye değerli gelirin, Kurum yararına tazmini mümkün kısmının belirlenebilmesi için gerçek zarar tavan hesabı yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Gerçek zarar hesabı tazminat hukukuna ilişkin genel ilkeler doğrultusunda yapılmalı, sigortalı sürekli iş göremezlik durumuna girmiş ise bedensel zarar hesabı, ölümü hâlinde destekten yoksun kalma tazminatı (Borçlar Kanunu'nun 45-46, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 54-55. maddeleri) hesabı dikkate alınmalıdır.' YHGK., 30.04.2019 tarihli ve 2015/2862 E., 2019/495 K. sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 26.12.2019).

⁶⁶ Orhan Ersun Civan, 'İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Kapsamı ve Müteselsil Sorumluluk' Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 64 Sayı 4, 2015, s.1043.

⁶⁷ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.399.

% 70'i, 55 inci maddenin ikinci fıkrasına göre güncellenerek 34 üncü madde hükümlerine göre gelir olarak bağlanır. İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü % 50 veya daha fazla oranda kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölenlerin, ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olup olmadığına bakılmaksızın birinci fıkraya göre belirlenen tutar, 34 üncü madde hükümlerine göre hak sahiplerine gelir olarak bağlanır. İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü % 50 oranının altında kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölenlerin, ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmaması halinde sigortalının almakta olduğu sürekli iş göremezlik geliri, 34 üncü madde hükümlerine göre hak sahiplerine gelir olarak bağlanır.” Yapılan bu düzenleme ile hak sahipliği kavramının; iş kazası ve meslek hastalığına bağlı nedenlerle ölen sigortalıya hak sahipliği, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücü kayıp oranı %50 veya daha fazla olması nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken vefat eden (ölümün iş kazası veya meslek hastalığı kaynaklı olup olmamasına bakılmaksızın) sigortalıya hak sahipliği, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücü kayıp oranı %50 oranının altında olması nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken vefat eden (ölümün iş kazası ve meslek hastalığına bağlı olmaması) sigortalıya hak sahipliği olmak üzere üç şekilde düzenlendiği görülmektedir.

Hak sahiplerine bağlanacak olan ölüm geliri 5510 sayılı Kanunun 34'üncü maddesi hükümlerine göre gelir olarak bağlanacaktır. 5510 sayılı Kanunun ‘*Ölüm aylığının hak sahiplerine paylaştırılması*’ başlıklı 34'üncü maddesi uyarınca; “*Ölen sigortalının 33 üncü madde hükümlerine göre hesaplanacak aylığının; Dul eşine % 50'si; aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşine ise bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde % 75'i b)Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan; 1) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların veya, 2) Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirip malûl olduğu*

anlaşıl原因ların veya, 3) Yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının, her birine % 25'i c) (b) bendinde belirtilen çocuklardan sigortalının ölümü ile anasız ve babasız kalan veya sonradan bu duruma düşenlerle, ana ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya sigortalının ölümü tarihinde evlilik bağı bulunmakla beraber ana veya babaları sonradan evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi bulunmayanların her birine % 50'si, d) Hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartıyla ana ve babaya toplam % 25'i oranında; ana ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ise artan hisseye bakılmaksızın yukarıdaki şartlarla toplam % 25'i, oranında aylık bağlanır.” Böylece hak sahiplerince ölüm aylığına hak kazanılması durumunda yapılacak olan ödemenin hangi oranlarda paylaştırılacağı düzenlenmektedir. Yine bu aylık ile birlikte kanun kapsamında bir diğer gelir veya aylığa hak kazanılması durumunda yapılacak olan ödemenin tespit edilmesi hususunda Kanunun 54'üncü maddesi hükümlerinin uygulama alanı bulacağını söyleyelim.

Bağlanacak olan ölüm aylığından yararlanacak olan dul kalan eşin cinsiyetinin ya da sosyal güvenlik kurumundan kendi çalışması dolayısıyla aylık alması ölüm aylığı bağlanması noktasında bir tahdit oluşturmaz⁶⁸. Ancak bağlanacak olan aylık miktarı diğer bir gelir veya aylıkla birleşeceğinden Kanunun 54'üncü maddesi gereğince tamdan ödenmeyebilecektir. Öncelikle dul kalan eşe ödenecek ölüm aylığının Kanunun 33'üncü maddesi gereğince hesaplanacak olan aylığın %50'si, aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan ve dul olan eşe ise Kanun kapsamında ya da yabancı bir ülke mevzuatına göre çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle bir gelir ya da aylık almaması halinde %75'i olarak bağlanacaktır. Ayrıca bu eşin evlenmesi durumunda aylığının kesileceğini söylemek gerekir.

Yine Kanunun 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) bentleri hariç ilgili kanun gereğince veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan ya da

⁶⁸ Namık Hüseyinli, Semih Aktuğ, ‘Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası’ Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 12 Sayı 4, 2012, s.134.

kendi sigortalılığı nedeniyle gelir ya da aylık almayan çocuklardan; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi durumunda 25 yaşını doldurmayanların; Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az %60 oranında kaybedip malul olduğu tespit edilen; yaşlarına bakılmaksızın evli olmayan, evli olup sonradan boşanan ya da dul kalan kızların her birisine %25 oranında bağlanacaktır. Bahse konu çocuklardan sigortalının ölümü ile birlikte anasız ve babasız kalan veya sonradan bu hale gelenler ile, ana ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan ya da sigortalının ölüm tarihinde bu bağ var iken ana veya babaları daha sonra evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi olmayanların her birisine %50 oranında bağlanacaktır. (5510 S.K., md. 34).

1.3.3. Hak Sahiplerine Bağlanan Ölüm Geliri

Sigortalının iş kazası ya da meslek hastalığına uğraması sonucu meslekte kazanma gücünü sürekli olarak kaybetmesi nedeniyle iktisadi hayatında meydana gelecek gelir azalmasını karşılamayı hedefleyen sürekli iş göremezlik gelirin, sigortalının kendisine yapılması esastır. Ancak Kanunda etraflıca şartları sayılan hallerde sigortalının vefat etmesi durumunda, kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde bu ödeme hak sahiplerine yapılmaktadır⁶⁹. Bu ödemenin yanında hak sahiplerine yapılan diğer yardımlar; cenaze ödeneği verilmesi ve şartlar var ise evlenme ödeneği verilmesidir⁷⁰. Ancak bilinmelidir ki hak sahiplerine iş kazası ve meslek hastalığı sigortalarından bağlanan en önemli yardım ölüm geliri bağlanmasıdır⁷¹. Elbette bu yardımların birleşmesi durumunda hak sahiplerince ödemelerin birlikte yapılması talep edilmektedir⁷².

⁶⁹ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.298.

⁷⁰ Arıcı, **a.g.e.**, s.329.

⁷¹ Şakar, **a.g.e.**, s.214.

⁷² "Davacı, 506 sayılı Yasa kapsamında bulunan koca ve annesinden dolayı her iki ölüm aylığını alabileceğinin tespitini istemiştir. Mahkeme davanın kabulüne karar vermiştir. Uyuşmazlık 506 sayılı Yasa kapsamında ölen koca ve anneden dolayı ayrı ayrı ölüm aylığı bağlanıp bağlanamayacağı noktasında toplanmaktadır. Davanın yasal dayanağını oluşturan 506 sayılı Yasanın 68/VI. Maddesi hükmüne göre, annesinden ölüm aylığı alan kız çocuğunun evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almaya hak kazanması halinde bu aylıklardan fazla olanı ödenecektir. YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/3358 Esas 2017/805 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 12.12.2019).

Sosyal sigorta hukuku kapsamında gerçekleşmesi beklenen en temel rizikolardan birisi de ölümdür⁷³. Ölüm geliri, Kanunun 16'ncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yapılan düzenleme ile, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalıların hak sahiplerine bağlanan gelir şeklinde düzenlenmiştir. Hak sahiplerinin gelir kaybını sosyal risk çerçevesinde değerlendiren kanun koyucu, riskin gerçekleşmesiyle birlikte geride kalanlara ölüm geliri adı altında bir yardım yapılmasını hüküm altına almaktadır⁷⁴. 5510 sayılı Kanunun 20'nci maddesinde yapılan düzenleme ile hak sahiplerine bağlanacak ölüm geliri; iş kazası ya da meslek hastalığı nedeniyle vefat eden sigortalının hak sahiplerine belirlenecek olan aylık kazancın %70'i oranında Kanunun 34'üncü maddesi hükümlerine göre bağlanacaktır. Bu kapsamda hak sahiplerine ödeme yapılması için (Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalı olan sigortalıya hak sahibi olma durumu hariç) sigortalının ölmeden önce belirli bir süre boyunca sigortalı bulunması veya prim yatırmış olması şartı aranmayacaktır⁷⁵. İş kazası ya da meslek hastalığı nedeniyle meslekte kazanma gücü kayıp oranı en az %50 ve daha fazla olarak sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken vefat edenlerden, vefatı iş kazası veya meslek hastalığı ile bağlantılı olup olmadığına bakılmaksızın belirlenecek tutarın %70'i oranında bir ölüm geliri, iş kazası ya da meslek hastalığı nedeniyle meslekte kazanma gücü kaybı oranı %50'nin altında olarak sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış durumda iken vefat edenlerden, vefatı iş kazası ya da meslek hastalığına bağlı olmayan sigortalının aldığı sürekli iş göremezlik geliri hak sahiplerine 5510 sayılı Kanunun 34'üncü madde hükümlerine göre gelir olarak bağlanacaktır⁷⁶.

Hak sahiplerine aylık bağlanmasını ve paylaşım usulünü düzenleyen Kanunun 34'üncü maddesi, gelir bağlanması hususunda da caridir⁷⁷. Bu kapsamda ölüm geliri olarak hak sahiplerine bağlanacak tutarlar sigortalının gelirini aşmayacak şekilde; bu

⁷³ 'Ölüm ise gerçekleşmesi mutlak, ancak ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen tipik bir sosyal güvenlik riskidir. (K. Arıcı, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara 2015, s.386). Bu risk hak sahibi konumunda olan dul eş ve yetim çocuk yönünden etkili olacaktır. Sigortalının ölümü ile birlikte sağ kalan hak sahibi aile bireyleri gelir kaybına uğrayacak bu nedenle sosyal güvenlik yönünden bir korumaya gereksinim duyacaklardır. İşte bu noktada ölüm sigortası ile risk altında olan hak sahiplerinin sosyal güvenlik hakları koruma altına alınmıştır.' YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/2613 Esas 2017/803 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 11.12.2019).

⁷⁴ Mutlay, **a.g.e.**, s.280.

⁷⁵ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.400.

⁷⁶ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.299.

⁷⁷ Arıcı, **a.g.e.**, s.329.

gelirin, dul e e gelir bağlanmış çocuğu bulunmaması durumunda %75'i aksi halde %50'si, çocuklara bağlanan gelir her  ocuk için, sigortalıya bağlanan gelirin %25'i, sigortalıya bağlanan ölüm gelirinin, e  ve çocuklarına Kanunda belirtilen oranlarda bağlandığı halde artması halinde, bu sigortalının gelirinden artan kısım ana ve babasına eşit olacak şekilde, ölüm geliri olarak bağlanır. Artan kısım bulunmaması halinde ana ve babaya ölüm geliri bağlanmaz. Ancak bağlandığı takdirde ana ve babanın toplam geliri ölüm gelirinin %25'ini a amayacaktır⁷⁸.

Ölüm geliri, şartların bulunması durumunda hak sahibi yaşadığı müddetçe ödenmeye devam edilecektir⁷⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki ölüm aylığına ilişkin olarak yapılan düzenlemelerdeki aylık bağlanması, kesilmesi ve yeniden bağlanması hu ularına ilişkin olarak Kanunun 35'inci maddesi hükümleri ölüm gelirlerine ilişkin olarak da uygulanacaktır⁸⁰.

2. AYLIK KAVRAMI

Bilindiği üzere sosyal riskler; mesleki riskler, fizyolojik riskler ve sosyo-ekonomik riskler olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinin temel işlevi sosyal risklerin gerçekleşmesi durumunda sonuçların onarılmasıdır⁸¹. Sosyal güvenlik sistemleri bu onarma işlevini, gerekli koşulların sağlanması kaydıyla sigortalılara veya hak sahiplerine yapılacak sürekli ve süreksiz  demeler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Sigortalı ve hak sahiplerine gerçekleşen sosyal risk nedeniyle mahrum kalacakları ödemeleri sağlamanın en verimli yolu sürekli bir gelir veya aylık bağlanmasıdır.

Aylık kavramı 5510 sayılı Kanunun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinde; *“Yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları ve vazife malullüğü durumunda yapılan devamlı ödeme”* olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere hak sahiplerine aylık bağlanması yaşlılık, malullük ve ölüm sigortalarından sağlanan ve kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi koşuluna bağlı olarak yapılan sürekli bir ödeme şeklinde ortaya

⁷⁸ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.404.

⁷⁹ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.400.

⁸⁰ Arıcı, **a.g.e.**, s.330.

⁸¹ Murat Kandemir, *İ  Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Psikososyal Riskler (Birinci Baskı)*, Legal Yayınevi, 2017, İstanbul, s.220.

çıkmaktadır. Şöyle ki, aylık kavramı Kanunda belirtilen durumların meydana gelmesi ile Kanunda bildirilen şartların oluşması koşuluyla ve uzun vadeli sigorta kollarından yapılan ödeme olarak da ifade edilebilir. Söz konusu şartların gerçekleşmesi durumunda Kurum tarafından sigortalı ya da hak sahiplerine Kanunda belirtilen ödemelerin yapılması gerekecektir.

Kanunda aylık olarak ifade edilen sürekli ödemeye ilişkin olan sigortalar uzun vadeli sigorta kolları kapsamında bulunan sigortalardır. Burada aylık kavramını net olarak ortaya koymak için uzun vadeli sigorta kollarının incelenmesi gerekecektir. Esasen uzun vadeli sigorta kolları, uzun bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmesi beklenen risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan ve sigortalı ve hak sahiplerinin ekonomik hayatında gelir kaybına ve gider artışına sebep olan bu riskleri karşılamayı hedef alan sosyal sigortalardır. Ancak bu riskler bazen öngörülen süreden çok daha kısa zamanda ortaya çıkabilmektedir. Uzun vadeli sigorta kollarından olan malullük ve ölüm sigortalarının telafi etmeyi amaçladığı gelir eksilmesine konu riskler bu gruptandır. Malullük ve ölüm halleri ani ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak uzun vadeli sigorta kollarından en önemlisi yaşlılık sigortasıdır. Yaşlılık sigortası ile sigortalıların çalışma hayatı müddetince yatırdığı primlere karşılık belirli bir prim ödeme gün sayısı ve yaşa ulaşma kriterine göre emekli olması öngörülmüş, emeklilik ile birlikte ikramiye şeklinde bir toptan ödemeye ve emeklilik yaşamı süresince yapılacak düzenli ödemeye hak kazanılması düzenlenmiştir.

Sosyal güvenlik hukuku sistemleri toplumların sürekli değişen ihtiyaçlarına cevap verme yükümlülüğü içerisindedir. Bu nedenle yaşayan hukuk sistemleri olarak da tanımlanan sosyal güvenlik hukuku sistemlerinin en temel ve ancak dinamik düzenlemeleri emeklilik sistemleri düzenlemeleridir. Bu nedenle bu sistemlerin emeklilik mevzuatı toplumun çok çeşitli dinamiklerine paralel olarak sürekli evrilir. Emeklilik mevzuatındaki dinamik hususlar ise, emeklilik ödemesine hak kazanmaya ilişkin olan yaş haddi ve prim ödeme gün sayısı gibi olgulardır. Bu süreçte 5510 sayılı Kanun kapsamında yaşlılık, malullük ve ölüm sigortalarına ilişkin olarak uzun vadeli sigorta kollarından bağlanacak aylıklar ile mülga Sosyal Güvenlik Kanunları dönemindeki aylıklar kıyaslandığında; 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle, malullük ve ölüm sigortalarına ilişkin aylığa hak kazanma şartlarının kolaylaştırılması,

yaşlılık aylığına ilişkin ise aylık bağlanması şartlarının yaş haddi ve prim ödeme gün sayısı bazında ağırlaştırıldığını söylemek gerekecektir⁸². Bu kapsamda yaşlılık aylığı düzenlenmesinde yapılan en önemli değişiklik aylık hesaplama yönteminin primle arasındaki ilişkinin kurulması suretiyle daha anlamlı olarak değiştirilmesidir⁸³.

2.1. Yaşlılık Sigortası

Türkiye’de yaşlılık sigortası kapsamında düzenlenen emeklilik sistemi çok çeşitli saiklerle sürekli değişmesi sebebiyle henüz bir düzleme oturtulamamıştır. Temelde emeklilik sistemlerinin aktüeryal bir hesaba dayanması ve ekonomik açıdan bir dengeye oturtulması gerektiği bilinmektedir. Türkiye’de emeklilik sistemleri siyasi aktörler tarafından sürekli bir şekilde seçim malzemesi yapılarak, daha fazla oy alma gayesiyle hiçbir kurala ve ilkeye dayanmayan bir duruma düşmüştür⁸⁴. Nitekim emeklilik sistemlerindeki değişiklikler nedeniyle Kurum bütçesinde meydana gelen bozulmalar bütçeden telafi edilmektedir. Dolayısıyla siyasi aktörlerce emeklilik sistemlerine müdahalenin temel gerekçesinin sosyal güvenlik sistemimizdeki açığın bütçeden karşılanması ve ülkemizin mali kaynak problemi dolayısıyla ortaya çıkan bütçe açığı olduğu söylenebilir⁸⁵. Bu sorunsalı ortadan kaldırmak maksadıyla Türk sosyal güvenlik sistemine 1999 yılında 4447 sayılı Kanun ile yapılan müdahale ile finansal açıkların kapatılması hedeflenmiş, ayrıca norm ve standartlardaki farklılıklar bir bütün halinde düzenlenmeye çalışılmıştır⁸⁶.

⁸² 506 sayılı Kanun gereğince malüllük ve ölüm aylığından yararlanma şartları; Madde 54- (Değişik: 06/03/1981-2422/4 md.) Sigortalının, malüllük aylığından yararlanabilmesi a) 53 üncü maddeye göre malül sayılması b) Toplam olarak 1800 gün veya en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinin her yılı için ortalama olarak 180 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması şarttır. Ölüm sigortasından aylık bağlama şartları; Madde 66- (Değişik: 06/03/1981-2422/8 md.) a) Malüllük veya yaşlılık aylığı almakta iken, yahut malüllük veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış durumda veya, b) Bağlanmış bulunan malüllük veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş durumda yahut, c) (Değişik: 12/12/2006-5561/1 md.) 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinde en az 900 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş durumda, ölen sigortalının hak sahibi kimselerine aylık bağlanır.

⁸³ Alper, **a.g.e.**, s.266.

⁸⁴ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.465.

⁸⁵ Sevgi Işık Erol, ‘Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlâkı’, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 3, 2014, s.65.

⁸⁶ Sadettin Orhan, Sosyal Güvenliğin Efendileri (Birinci Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.216.

Sigortalının fiziksel olarak bünyesinde meydana gelen biyolojik değişiklikler sebebiyle çalışma gücünün kısmen azalması ya da tamamen ortadan kalkması sonucunu doğuran doğal sosyal güvenlik tehlikesine yaşlılık denilmektedir⁸⁷. Uzun vadeli sigorta kollarında düzenlenen yaşlılık sigortası, yaşlanmış olması sebebiyle çalışma gücü azalan ya da kısmen kaybolan ve bu nedenle artık dinlenmeye ihtiyaç duyan sigortalılara, ömrü boyunca ihtiyaç duyacağı geçimi sağlamak ve fizyolojik olarak ortaya çıkan hastalık ve tedavi giderlerinin karşılanmasını sağlayarak, sigortalının gelir kaybını ve gider artışını engellemeyi amaçlayan en temel sigorta türüdür⁸⁸. Ayrıca yaşlılık sigortasının bir diğer amacının da emeklilik dolayısıyla çalışma hayatından çekilen hak sahibi sigortalıların yerini genç sigortalıların almasıyla bir istihdam yaratılmış olması olduğunu söylemek yerinde olacaktır⁸⁹. Türk sosyal güvenlik sisteminde ilk olarak Osmanlı Dönemi'nde kurulan tekaüt sandıkları ile düzenlenen ve son olarak 5510 sayılı Kanun ile tamamlanan yaşlılık sigortası, memleketimizdeki çalışanları uzun bir süredir yaşlılık riskine karşı korumaktadır⁹⁰.

Biyolojik bir canlı olan insan için belirli bir takvim yılının doldurulmasıyla yaşlılık evresine ulaşmak, herkese de nasip olmayan en doğal sonuçtur⁹¹. Hatta bazen öngörülen takvim yılından çok daha erken bir dönemde fizyolojik yıpranma gerçekleşir ki, kanun koyucu bu konuya ilişkin özel düzenleme yapmış, erken yaşlanmayı fizyolojik bir gerçeklik olarak kabul etmiş, usulüne uygun olarak tespit edilmesi durumunda bu riske karşı sigortalıları koruma altına almıştır. Söz konusu düzenleme; *“55 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık aylığından yararlanırlar.”* şeklindedir. İşte Kanun tarafından yaşlılık sigortasına ilişkin öngörülen şartların gerçekleşmesi halinde bu sigortadan ödeme yapılmasına hak kazanılacaktır. Bu kapsamda yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlar; yaşlılık aylığı bağlanması, genel sağlık sigortası kapsamında sağlık yardımı yapılması, emekli ikramiyesi ödenmesi ve yaşlılık aylığı şartlarının gerçekleşmemesi sebebiyle yaşlılık aylığından mahrum kalan

⁸⁷ Alper, **a.g.e.**, s.280.

⁸⁸ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.463.

⁸⁹ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.464.

⁹⁰ Arıcı, **a.g.e.**, s.364.

⁹¹ Arıcı, **a.g.e.**, s.364.

sigortalılara işveren tarafından ödenenler de dahil, yaşlılık, malullük ve ölüm sigortası için ödenen tüm primler toptan ödeme olarak verilmesi şeklinde sıralanabilir⁹².

Sosyal güvenlik sistemlerinin kuruluşundaki en temel gayenin yaşlılık sigortasına konu olan ödemeleri gerçekleştirmek olduğu bilinen bir gerçektir. 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı bulunan kişilerin kanunda belirtilen şartlara ulaşmaları durumunda yaşlılık sigortasından faydalanmaları gerekmektedir. Esasen bütün yaşlıların sosyal güvenlik sisteminin primli rejimi kapsamında koruma altında bulunması beklense de, bu her zaman mümkün olmayabilir. Toplumdaki tüm yaşlıların kanunda belirtilen şartları gerçekleştirerek yaşlılık sigortasından yapılan ödemelere kavuşması mümkün olmayabilir. Bu durumda kanun koyucu sosyal devlet ilkesinden hareketle primsiz sosyal güvenlik rejimi kapsamında toplumdaki bu kişilere karşılıksız sosyal yardım yapmayı amaçlamaktadır. Primsiz sosyal güvenlik sisteminin temel özelliği, hizmetlerden yararlanan kişilerin önceden herhangi bir prim ödeme zorunluluğunun olmamasıdır⁹³.

2.1.1. Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları

5510 sayılı Kanunun 28'inci maddesi uyarınca yaşlılık sigortasından sağlanan haklar; “*Yaşlılık aylığı bağlanması ve toptan ödeme yapılması*” olarak ifade edilmiştir. Yine Kanunun 28'inci maddesinde yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları düzenlenmiştir. Genel olarak bu koşullar; belirli bir yaşa ulaşmış olma, belirli bir süre sigortalı bulunma ve sigorta primi ödemiş olma, işten ayrılma, Kurumdan yazılı talepte bulunma olarak sıralanabilir⁹⁴. Kanunda sayılan koşulların sağlanması durumunda yaşlılık sigortası kapsamında sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanması ve yaşlılık toptan ödemesi yapılması gündeme gelecektir. Düzenlemede öncelikle ilk iki fıkrada yaşlılık aylığına hak kazanılmasına ilişkin genel koşullar belirtilmiştir. Devam eden fıkralarda ise sigortalıların özel halleri, sigortalılara ilişkin işyeri çalışma koşulları, malullük, çalışma gücü kaybı gibi durumlar incelenerek bazı özel durumların varlığı halinde, sigortalılar lehine birtakım düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

⁹² Arıcı, **a.g.e.**, s.375.

⁹³ Mehmet Zülfi Camkurt, ‘Yaşlılık Ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri’ Kamu-İş İş Hukuku Ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 3, 2014, s.80.

⁹⁴ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.454.

Sosyal güvenlik mevzuatı incelendiğinde yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları bakımından üç farklı dönem öngörüldüğünü söylemek gerekecektir. Bu dönemler tarih itibarıyla 08.09.1999 tarihi öncesi dönem, 08.09.1999 ile 30.04.2008 tarihleri arasındaki dönem ve son olarak 30.04.2008 sonrası dönemdir⁹⁵. 5510 sayılı Kanuna göre ilk defa sigortalı sayılanlar bakımından yaşlılık aylığı düzenlemesinde uygulama anlamında herhangi bir problem yoktur. Ancak 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde ilk defa sigortalı sayılanlar (Kanunun yürürlük tarihinden önce 1479, 506, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunlarına tabii sigortalılar) bakımından mülga kanunların lehe hükümler içermesi nedeniyle kazanılmış haklarının korunması hedeflenmiş, bunlar hakkında yaşlılık aylığının bağlanmasına ilişkin mülga kanun hükümleri kısmen yürürlükte bırakılarak 5510 sayılı Kanun ile geçiş hükümleri öngörülmüştür⁹⁶. Böylece sürekli değişen sosyal sigorta politikalarına paralel olarak kanun koyucu tarafından yeniden düzenlenen yaşlılık sigortası, sigortalı ya da hak sahiplerince aylığa hak kazanıldığı tarihte yürürlükte bulunan mevzuat ve geçiş hükümlerinin esas alınmasını düzenlemektedir⁹⁷.

Ayrıca son olarak belirtmek gerekir ki Kanunun yürürlüğe girdiği 30.04.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı sayılanlarca, 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin (a), (b), (c) bentlerinden birden fazlasına tabii olarak çalışmaları dolayısıyla yaşlılık aylığı bağlanmasının talep edilmesi durumunda en fazla sigortalılığının bulunduğu sigortalılık, hizmet sürelerinin eşit olması, malullük ve ölüm halleri ile yaş haddinden resen emekli olma, kanun ile tespit edilen vazifelere atanma veya seçilme ya da bağlı bulunulan sigortalılık halinin kanunla değiştirilmesi halinde ise son sigortalılık hali esas alınacaktır⁹⁸.

⁹⁵ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.465.

⁹⁶ Zeki Kaynak, Sosyal Sigorta ve Uygulaması (Birinci Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.773.

⁹⁷ Hemen belirtilmelidir ki yaşlılık sigortasından yararlanabilmesi için sosyal güvenlik politikaları doğrultusunda yaş, sigorta süresi ve prim ödeme gün sayısı şartlarından sadece bir veya birkaçının varlığı aylık bağlanması için yeterli görülebileceği gibi hepsinin birden tamamlanması da beklenebilecektir. Elbette dinamik bir yapıya sahip olan sosyal güvenlik hakkı değişen sosyal güvenlik politikalarını beraberinde getirmiş, değişen politikalar yaşlılık sigortasını düzenleyen kanunlar ve maddelerde de değişikliklere sebebiyet vermiştir. Bu değişiklikler şüphesiz yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için aranan şartlar yönünden farklı tarihlerde farklı uygulamaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. YHGK., 27.06.2018 tarihli ve 2015/2678 Esas, 2018/678 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 19.05.2019).

⁹⁸ Cevdet İlhan Günay, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku (Genişletilmiş İkinci Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2010, s.1045.

2.1.1.1. Bu Kanuna Göre 01/05/2008 Tarihi İtibarıyla İlk Defa Sigortalı Sayılanlar

5510 sayılı Kanunun yaşlılık sigortasını düzenleyen 28'inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında ilk defa bu kanuna göre sigortalı sayılanlara ilişkin genel koşullar, dördüncü ve yedinci fıkralarında ise maluliyet, çalışma gücü kaybı, sürekli bakıma muhtaç derecede engelli çocuğa sahip olma durumu, erken yaşlanma, iş yeri çalışma koşulları gibi daha kolay emeklilik şartlarına ilişkin özel koşullar düzenlenmiştir. Ayrıca Kanunun 43 ve 44'üncü maddeleri ile de kamu görevlilerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır⁹⁹.

5510 sayılı Kanunun “506, 1479, 5434, 2925, 2926 sayılı Kanunlara ilişkin ortak geçiş hükümleri” başlıklı geçici 7'nci maddesinin son fıkrası, “30/4/2008 tarihinden sonra 506, 1479, 5434, 2925 ve 2926 sayılı Kanunlara göre ilk defa sigortalı veya iştirakçi olanlar hakkında bu Kanunun 28 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrası hükümleri uygulanır.” Hükümü gereğince, sayılan sigortalılar bu kanuna göre ilk defa sigortalı sayılanlar grubuna dahil edilerek, bu sigortalılar bakımından yürürlük tarihi öne çekilmiştir. Kanunun 28'inci maddesi uyarınca ilk defa bu Kanuna göre sigortalı sayılanlar bakımından ise; Kanunun 4'ncü maddesi birinci fıkrası (a) bendi kapsamındaki, bir hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalılarından, kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşının tamamlanmış olması ve en az 7200 prim gün ödemiş olmak, Kanunun 4'üncü maddesi birinci fıkrası (b) bendi ve (c) bendi kapsamındaki serbest çalışanlar ile kamu görevlisi statüsünde çalışan sigortalılarından, kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşının tamamlanmış olması ve en az 9000 prim gün ödenmiş olmak ve uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin primi bildirilmiş olmak koşuluyla yaşlılık aylığının bağlanmasına hak kazanılacaktır.

Ayrıca Kanunun 28'inci maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendi uyarınca yapılan düzenleme ile kademeli yaş artışı sistemi getirilmiştir. Böylece Kanunun 28'nci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca doldurulan prim gün sayısının, (b) bendinde belirtilen yılda tamamlanması ile, o yıla karşılık gelen yaş haddine tabii olunacaktır. Söz konusu düzenleme ile sigortalıların prim ödeme gün sayısının

⁹⁹ Kaynak, a.g.e, s.756.

doldurulduğu tarihin esas alınmış, yeni sistem ile mağdur olduklarını düşünen sigortalıların bu mağduriyetleri nispeten giderilmeye çalışılmıştır¹⁰⁰. Bu kapsamda emeklilik aylığına hak kazanma yaşı, 01.01.2036 ile 31.12.2037 yılları arasında kadın ise 59, erkek ise 61, 01.01.2038 ile 31.12.2039 yılları arasında kadın ise 60, erkek ise 62, 01.01.2040 ile 31.12.2041 yılları arasında kadın ise 61, erkek ise 63, 01.01.2042 ile 31.12.2043 yılları arasında kadın ise 62, erkek ise 64, 01.01.2044 ile 31.12.2045 yılları arasında kadın ise 63, erkek ise 65, 01.01.2046 ile 31.12.2047 yılları arasında kadın ise 64, erkek ise 65, 01.01.2048 tarihinden sonra ise kadın ve erkek için 65 olarak uygulanacaktır¹⁰¹. Böylece 5510 sayılı Kanun kapsamında ilk defa sigortalı olanlar için emeklilik yaşı 2036 yılından başlanarak her bir yıl için 100 gün arttırılacak ve kademeli bir geçiş sistemi ile yaşlılık aylığına müstahak olma yaşı 2048 yılında 65 olarak düzenlenmiş olacaktır¹⁰².

Ülkemizde mevcut düzenlemeye göre emeklilik yaşına ulaşmış 65 yaşındaki bir sigortalının kalan yaşam süresi ortalama 17,8 yıl olarak hesaplanmaktadır¹⁰³. Doktrinde 5510 sayılı Kanun ile düzenlenen emeklilik sistemindeki yaş haddinin ülkemizdeki ortalama ölüm yaşı seviyesinin ciddi bir şekilde altında olması gerektiği tartışılmaktadır. Ancak bazı görüşlere göre ülkemizde günümüz itibarıyla en uygun yaş hadleri kadınlar için 50 erkekler için 55'dir¹⁰⁴. Emeklilikte yaş haddi düzenlemelerinin ülkedeki koşullara göre ve çok iyi bir değerlendirme yapılarak belirlenmesi gerekir. Aksi takdirde ülke şartlarına aykırı olarak belirlenen yaş düzenlemeleri hem sigortalıların hiç alamayacakları ya da birkaç yıl alabilecekleri emekli aylığı için yıllarca prim ödemesine sebep olacak, hem de sosyal sigorta konusunda kaçak olan sigortalı sayısını arttırarak devletin sosyal çalışma hayatındaki baskın gücünü azaltacaktır¹⁰⁵.

5510 sayılı Kanun ile düzenlenen bu şartlar kanunun yürürlük tarihi itibarıyla ilk defa başlayan sigortalılık hallerine ilişkindir. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde

¹⁰⁰ Alper, **a.g.e.**, s.283.

¹⁰¹ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.323.

¹⁰² Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.322.

¹⁰³ Banu Ergöçmen, Yaşlanma Özel İhtisas Komisyon Raporu, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2018, s.23.

¹⁰⁴ Şakar, **a.g.e.**, s.246

¹⁰⁵ Şakar, **a.g.e.**, s.247.

yürürlükte olan kanun hükümlerine göre yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalılar hakkında kazanılmış hak genel ilkesinden hareketle 5510 sayılı Kanunun geçiş hükümleri gereğince mülga kanun hükümleri değerlendirilerek karar verilmesi gerekecektir. Son olarak belirtmek gerekir ki; 5510 sayılı Kanunun emeklilik sistemi düzenlemelerinde yaşlılık aylığına hak kazanma şartları bakımından yaş ve prim ödeme gün sayısının dikkate alındığı, belirli bir sigortalılık süresinin göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir¹⁰⁶.

2.1.1.2. Sigorta Başlangıç Tarihi 08/09/1999 Tarihinden Önce Olan Sigortalıların Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları

5510 sayılı Kanunun 106'ncı maddesi gereğince şartları taşıyan sigortalılar bakımından 506 sayılı Kanunun geçici 81'inci maddesi uygulanmaya devam etmektedir. Bu kapsamda *“506 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce yürürlükte bulunan hükümlere göre yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olanlar ile sigortalılık süresi 18 yıl ve daha fazla olan kadınlar ve sigortalılık süresi 23 yıl ve daha fazla olan erkekler hakkında, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yürürlükte bulunan hükümler uygulanacaktır.”* Aynı maddenin (B) bendi uyarınca da 506 sayılı Kanunun yürürlük tarihi itibarıyla sigortalılık süresi, yaş haddi ve prim ödeme gün sayısı bazında emeklilik şartları kademeli olarak yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu hususlar mevcut haliyle şartları taşıyan sigortalılar bakımından yürürlükte bulunmaya devam etmektedir. Böylece 5510 sayılı Kanun ile de 08.09.1999 tarihinden önce 506 sayılı Kanuna göre sigortalı olarak çalışan ve Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında bulunanlara, mülga 506 sayılı Kanunun yürürlükte bulunmaya devam eden geçici 81'inci maddesinde belirtilen koşullarda yaşlılık aylığı bağlanması hüküm altına alınmıştır.

Bu kapsamda mülga 506 sayılı Kanunun geçici 81'inci maddesinin (A) bendine göre, 8.9.1999 tarihine kadar 18 yılı doldurmuş olan kadın ve 23 yılını doldurmuş olan erkek sigortalılardan; süreye bakılmaksızın kadınlarda 50, erkeklerde 55 yaşının doldurulması ve en az 5.000 gün uzun vadeli sigorta kolu priminin ödenmiş olması veya kadınlarda 50, erkeklerde 55 yaşının doldurulması ile 15 yıldan beri sigortalı

¹⁰⁶ Tuncay/Ekmekçi, a.g.e., s.482.

bulunulması ve en az 3600 gün uzun vadeli sigorta kolları primi ödemiş olmaları ya da kadınlar için 20, erkekler için 25 yıldır sigortalı bulunulması ve en az 5.000 gün uzun vadeli sigorta kolları priminin yatırılmış olması, durumlarında yaşlılık aylığı hak edilmiş olacaktır. Yine 4447 sayılı Kanunun 17'nci maddesiyle geçiş hükümleri kapsamında 506 sayılı Kanuna eklenen geçici 81'inci maddenin (B) bendi ile sigortalıların 08.09.1999 tarihindeki değişiklik öncesindeki sigortalılık sürelerine göre bir kademelendirme yapılarak yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları bu sigortalılar bakımından yumuşatılmaya çalışılmıştır¹⁰⁷. Söz konusu kanunun (C) bendi kapsamında yapılan düzenleme ile de kısaca 15 yıl sigortalılık süresi 50-55 yaş ve 3600 prim gün şartını sağlayamayan sigortalılar için kademeli bir artış sistemi ile emekliliğe hak kazanma şeklinde düzenleme yapılmıştır.

5510 sayılı Kanunun 106'ncı maddesi gereğince şartları taşıyan sigortalılar bakımından 1479 sayılı Kanunun geçici 10'uncu maddesi uygulanmaya devam etmektedir. Bu kapsamda 08.09.1999 öncesi 1479 ve 2926 sayılı Kanuna tabii sigortalılardan Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamına alınan sigortalılar için mülga 1479 sayılı Kanunun daha avantajlı koşullar öngören geçici 10'uncu maddesi uygulanmak suretiyle yaşlılık aylığı bağlanacaktır. Bu koşullar ise; en az 25 yıl prim ödemiş sigortalılardan kadın ise 50 erkek ise 55 yaşının doldurulmuş olması veya en az 15 yıl prim ödemiş olan sigortalılardan kadın ise 50 erkek ise 55 yaşının doldurulmuş olması yaşlılık aylığının bağlanmasını sağlayacaktır¹⁰⁸. Ancak 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde sigortalılıkları başlayan ve henüz yaşlılık aylığı almaya hak kazanamayan sigortalılar açısından durum aynı değildir. Bu sigortalılar bakımından 4447 sayılı Kanun ile 506 sayılı Kanunun 60'ıncı maddesinin (A) fıkrası uygulama alanı bulmaktadır.

5510 sayılı Kanunun 106'ncı maddesi gereğince şartları taşıyan sigortalılar bakımından geçici 205'inci maddesi uyarınca; *“Kadın iştirakçilerden 20, erkek iştirakçilerden 25 fiili hizmet yılını dolduranların istekleri üzerine emekli aylığı bağlanır. Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya 2 yıldan az kalan iştirakçilerden kadın ise 38, erkek ise 43 yaşını, 23.5.2002 tarihinde; Emeklilik hizmet sürelerini*

¹⁰⁷ Kaynak, **a.g.e.**, s.778.

¹⁰⁸ Kaynak, **a.g.e.**, s.804.

dolduranlar ile doldurmaya; 2 tam yıl veya daha az kalan iştirakçilerden kadın ise 40, erkek ise 44 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 2 tam yıldan fazla, 3 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 41, 2 tam yıldan fazla, 3 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 45 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 3 tam yıldan fazla, 4 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 42, 3 yıl 6 aydan fazla, 5 tam yıl veya daha az kalan erkek iştirakçiler 46 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 4 tam yıldan fazla, 5 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 43, 5 yıldan fazla, 6 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 47 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 5 tam yıldan fazla, 6 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 44, 6 yıl 6 aydan fazla, 8 tam yıl veya daha az kalan erkek iştirakçiler 48 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 6 tam yıldan fazla, 7 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 45, 8 yıldan fazla, 9 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 49 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 7 tam yıldan fazla, 8 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 46, 9 yıl 6 aydan fazla, 11 tam yıl veya daha az kalan erkek iştirakçiler 50 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 8 tam yıldan fazla, 9 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 47, 11 yıldan fazla, 12 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 51 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 9 tam yıldan fazla, 10 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 48, 12 yıl 6 aydan fazla, 14 tam yıl veya daha az kalan erkek iştirakçiler 52 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 10 tam yıldan fazla, 11 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 49, 14 yıldan fazla, 15 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 53 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 11 tam yıldan fazla, 12 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 50, 15 yıl 6 aydan fazla, 17 tam yıl veya daha az kalan erkek iştirakçiler 54 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 12 tam yıldan fazla, 13 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 51, 17 yıldan fazla, 18 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 55 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 13 tam yıldan fazla, 14 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 52, 18 yıl 6 aydan fazla, 20 tam yıl veya daha az kalan erkek iştirakçiler 56 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 14 tam yıldan fazla, 15 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 53, 20 yıldan fazla, 21 yıl 6 ay veya daha az kalan erkek iştirakçiler 57 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 15 tam yıldan fazla, 16 tam yıl veya daha az kalan kadın iştirakçiler 54, 21 yıl 6 aydan fazla, 22 tam yıl kalan

erkek iştirakçiler 58 yaşını, Emeklilik hizmet sürelerini doldurmaya; 16 tam yıldan fazla, 17 tam yıl kalan kadın iştirakçiler 55 yaşını, Doldurmaları ve kadın iştirakçinin 20, erkek iştirakçinin 25 fiili hizmet süresini tamamlamaları halinde istekleri üzerine emekli aylığı bağlanır.” Böylece 5510 sayılı Kanun ile de 08.09.1999 tarihinden önce 5434 sayılı Kanuna göre sigortalı olarak çalışan ve Kanunun 4’ncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında bulunanlara, mülga 5434 sayılı Kanunun yürürlükte bulunmaya devam eden geçici 205’nci maddesinde belirtilen koşullarda yaşlılık aylığı bağlanması hüküm altına alınmıştır.

Son olarak belirtmek gerekir ki; bu dönemde 18 yaşından sonraki sürelerin sigortalılık kapsamında sayılması ve yaşlılık aylığı almak için yaş şartı öngörülmemiş olması nedeniyle kadınlar için 38 erkekler için 43 yaşında emeklilik mümkün idi¹⁰⁹. Tüm sigortalılar bakımından bu dönem 25.08.1999 tarihinde 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununda yapılan değişiklikler ile sonlandırılmıştır. Söz konusu kanun ile yaş şartı yeniden kabul edilerek Türk sosyal güvenlik sistemi, genç emekliler cenneti olma garabetinden kurtarılmıştır.

2.1.1.3. Sigorta Başlangıç Tarihi İtibarıyla 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008 Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından Faydalanması

5510 sayılı Kanunun “*Emeklilik yaşına ilişkin bazı geçiş hükümleri*” başlıklı geçici 9’ uncu maddesi uyarınca; 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılan Kanunun 4’ncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bendi kapsamındaki farklı sigortalılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme uyarınca 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa işe başlayanların emeklilik koşulları; “*4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında olup da 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılanlar; kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve 7000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla veya kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve 25 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 4500 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar. 4 üncü maddenin birinci*

¹⁰⁹ Arıcı, a.g.e, s.381.

fıkrasının (b) bendi kapsamında olup da 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılanlar kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması veya kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını doldurması ve en az 15 tam yıl malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemesi şartıyla kısmi yaşlılık aylığından yararlanırlar. 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında olup da 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılanlar kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması veya 61 yaşını doldurması ve en az 15 tam yıl malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemesi şartıyla kısmi yaşlılık aylığından yararlanırlar. 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olup da 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılanlar; kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve onbeş yıldan beri sigortalı olup 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemek şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar.” Şeklinde uygulanacaktır.

Ayrıca söz konusu geçici madde ile, maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde çalışan işçilerin gerekli şartları taşımaları halinde yaş şartı aranmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanacağı veya malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasına ilişkin çalışmalarının en az 1800 gününü bu işyerlerinde geçirmiş olan sigortalılara da 50 yaşını doldurmuş olmak şartıyla geçici 9’uncu maddenin birinci fıkrası uyarınca yaşlılık aylığı bağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

Son olarak belirtmek gerekir ki; 5510 sayılı Kanunun 28’inci maddesinde ilk defa 5510 sayılı Kanuna göre sigortalı sayılan sigortalılar bakımından öngörülen yaş haddi düzenlemesi ile geçici 9’uncu maddesindeki 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa işe başlayan sigortalıların yaş haddi düzenlemesi benzerdir. Ancak Kanunun 28’inci maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendi uyarınca yapılan düzenleme ile getirilen kademeli yaş artışı sistemi, geçici 9’uncu madde ile 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa işe başlayan sigortalılar için uygulanmayacaktır.

2.1.1.3.1. Kanunun 4'üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (a) Bendi Kapsamındaki Sigortalılar İçin, 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008 Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından Faydalanması

5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesi ile öngörülen emekliliğe ilişkin geçiş hükümleri gereğince Kanunun 4'ncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki bir hizmet akdi ile çalışan sigortalı kadınların 58, erkeklerin 60 yaşının tamamlamış olması ve en az 7000 gün yaşlılık, malullük, ölüm sigorta primi ödemiş bulunması ya da kadınlar için 58, erkekler için 60 yaşının tamamlanmış olması ve 25 yıl sigortalılık süresinin bulunması ve en az 4500 gün yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta primi yatırmış bulunmak kaydıyla yaşlılık aylığı bağlanacaktır¹¹⁰.

Burada yapılan düzenleme 25.08.1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanunla anılan Kanunun değişik 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki koşulları getirerek, bu sigortalılar bakımından aynı koşullarda yaşlılık aylığına hak edilmesini yeniden düzenlemiş bulunmaktadır¹¹¹. Düzenlemeye yapısal olarak bakıldığında Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından opsiyonlu bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu opsiyonlardan herhangi birisinin yerine getirilmiş olması yaşlılık aylığının bağlanması hususunda yeterli olmaktadır. Zira yaş haddine ulaşılmış olmakla birlikte 7000 gün prim ödeme gün sayısına ulaşamaması durumunda 25 yıllık sigortalılık süresi ya da yaş haddine ulaşılmış olmakla birlikte 7000 gün prim ödeme gün sayısının tamamlanması yeterli olacaktır. Bu düzenleme ile esasen 1999 yılı öncesindeki erken yaşta emeklilik sistemi bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Çünkü 1999 yılı öncesi dönem erken emeklilik sistemi nedeniyle sosyal sigorta kurumları üzerindeki ağır mali yük şartlarının 4447 sayılı Kanunla yeni işe başlayan sigortalılara yüklenmesi sonucunu doğurması kaçınılmaz olmuştur¹¹². Bu kapsamda 5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesi ile öngörülen emekliliğe ilişkin geçiş hükümleri gereğince Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki ve 8/9/1999 tarihinden

¹¹⁰ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.322.

¹¹¹ Kaynak, **a.g.e.**, s.784.

¹¹² Şakar, **a.g.e.**, s.247.

30/4/2008 tarihine kadar ilk defa işe başlayan sigortalılar için bu şartların yerine getirilmesi durumunda yaşlılık aylığı bağlanması gündeme gelecektir.

Ayrıca yine 5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesinin beşinci fıkrası uyarınca; *“Bu Kanunun yürürlük tarihinden önce bazı hükümleri yürürlükten kaldırılan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre sigortalı sayılanlardan; En az 20 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri halinde 28 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanır. En az 25 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da 28 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın 8100 gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanır. 50 yaşını dolduran ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi çalışmalarının en az 1800 gününü Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçirmiş olan sigortalılara da birinci fıkrafta belirtilen diğer şartlarla yaşlılık aylığı bağlanır.”*

Söz konusu düzenleme ile de maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde çalışan Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki ve 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa işe başlayan sigortalılar için yapılan lehe düzenlemenin yürürlükte bulunduğunu söylemek gerekir.

2.1.1.3.2. Kanunun 4'üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (b) Bendi Kapsamındaki Sigortalılar İçin, 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008 Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından Faydalanması

5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesi ile öngörülen emekliliğe ilişkin geçiş hükümleri gereğince Kanunun 4'ncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki serbest olarak çalışan sigortalı kadınların 58, erkeklerin 60 yaşının tamamlamış olması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması ya da kadınlar için 60,

erkekler için 62 yaşının tamamlanmış olması ve en az 15 yıl yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta primi yatırmış bulunmak kaydıyla yaşlılık aylığı bağlanacaktır¹¹³.

Bu kapsamda yapılan düzenleme ile, 1479 sayılı Kanunun 25.08.1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanunla değişik mülga 35'nci maddesine göre; “ *Yaşlılık aylığından yararlanma koşulları: yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalının; a) yazılı talepte bulunması, talepte bulunduğu tarihte prim ve her türlü borçlarını ödemiş olması, b) kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması, şarttır. Kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını dolduran ve en az 15 tam yıl prim ödeyen sigortalılara da kısmi yaşlılık aylığı bağlanır.*” Buradaki düzenleme ile 1479 sayılı Kanunun yaşlılık aylığı bağlanması koşullarına birebir benzer koşullarla yaşlılık aylığına hak kazanma imkânı sağlanmış bulunmaktadır¹¹⁴. Yani daha önce 1479 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalı statüsünde sağlanan yaşlılık aylığı şartları 5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesi ile bu sigortalılar bakımından korunmuştur.

Düzenlemeye yapısal olarak bakıldığında, Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin düzenlemeye benzer olarak emekli olma şartlarında iki farklı opsiyon öngörülmektedir. Bu opsiyonel şartlardan herhangi birisinin yerine getirilmesi durumunda yaşlılık aylığına hak kazanılacaktır. Bu durumda kadınlar için 58, erkekler için 60 yaşının tamamlanmış olması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması hali birinci opsiyon, kadınlar için 60, erkekler için 62 yaşının tamamlanmış olması ve en az 15 yıl yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta primi yatırmış bulunmak ikinci opsiyondur. Bu düzenleme ile kanun koyucu belirli bir yaşa ulaşmış olmasına rağmen 25 tam yıllık sigorta primi ödemesine ulaşamayan sigortalılara ilişkin yaş haddini 2 yıl uzatmış ve ancak sigorta prim ödeme yıl koşulunu 10 yıl aşağı çekerek 15 yıla düşürmüştür. Burada ikinci opsiyon ile bu sigorta prim ödeme yılı az olan sigortalılar bakımından lehe bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Kanun koyucu tarafından belirli bir yaşın aşılmasına önem atfedilerek bu durumda

¹¹³ Korkusuz/Uğur, **a.g.e.**, s.322.

¹¹⁴ Kaynak, **a.g.e.**, s.806.

prim ödeme gün sayısında indirimle gidilerek yaşlılık aylığına hak kazanılması sağlanmıştır.

2.1.1.3.3. Kanunun 4'üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (c) Bendi Kapsamındaki Sigortalılar İçin, 8/9/1999 Tarihinden 30/4/2008 Tarihine Kadar İlk Defa İşe Başlayanların Yaşlılık Aylığından Faydalanması

5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesi ile öngörülen emekliliğe ilişkin geçiş hükümleri kapsamında Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki kamu çalışanı sigortalı kadınların 58, erkeklerin 60 yaşının tamamlamış olması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması ya da kadınlar ve erkekler için 61 yaşının tamamlanmış olması ve en az 15 yıl yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta primi yatırmış bulunmak kaydıyla yaşlılık aylığı bağlanacaktır¹¹⁵.

Bu düzenleme ile, anılan tarihler arasında ilk defa iştirakçi olarak bakımından Kanunun birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılara, 25.08.1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanunla değişik 5434 sayılı Kanunun 39'uncu maddesindeki; “25 fiili hizmet yılını dolduran iştirakçilerden kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını dolduranların istekleri üzerine, İştirakçilerden 40 ıncı madde gereğince haklarında yaş haddi hükümleri uygulanacak olanlar kurumlarınca re'sen veya (61) yaşını doldurduklarında istekleri üzerine..., Emekli aylığı bağlanabilmesi için yukarda ki (c ve d) fıkralarında yazılı hallerde ilgililerin fiili hizmet müddetlerinin 15 yılı, (e ve f) fıkralarında yazılı hallerde de 25 yılı doldurmuş olmaları şarttır.” düzenlemesindeki benzer koşullar aynen korunmuştur¹¹⁶.

Düzenlemeye yapısal olarak bakıldığında, Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin düzenlemeye benzer olarak emekli olma şartlarında iki farklı opsiyon öngörülmektedir. Bu opsiyonel şartlardan herhangi birisinin yerine getirilmesi durumunda yaşlılık aylığına hak kazanılacaktır. Bu durumda kadınlar için 58, erkekler için 60 yaşının tamamlamış olması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması hali birinci opsiyon iken, kadınlar ve erkekler için 61 yaşının tamamlanmış olması ve en az 15 yıl yaşlılık, malullük ve ölüm

¹¹⁵ Korkusuz/Uğur, a.g.e., s.322.

¹¹⁶ Kaynak, a.g.e., s.821.

sigorta primi yatırmış bulunmak ikinci opsiyondur. Bu düzenleme ile kanun koyucu belirli bir yaşa ulaşmış olmasına rağmen 25 tam yıllık sigorta primi ödemesine ulaşamayan sigortalılara ilişkin yaş haddini 1 yıl uzatmış ve ancak sigorta prim ödeme yıl koşulunu 10 yıl aşağı çekerek 15 yıla düşürmüştür. Burada ikinci opsiyon ile bu sigorta prim ödeme yılı az olan sigortalılar bakımından lehe bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Kanun koyucu tarafından belirli bir yaşın aşılmasına önem atfedilerek bu durumda prim ödeme gün sayısında indirimle gidilerek yaşlılık aylığına hak kazanılması sağlanmıştır. Ancak Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için yapılan bu düzenleme ile hem kadınlarda hem erkeklerde 61 yaş sınırı benimsenmiştir. Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılardan farklı olarak kadınlarda 1 yaş fazla erkeklerde 1 yaş eksik yaş haddi düzenlemesi yapıldığı görülmektedir.

Ayrıca 5510 sayılı Kanun geçici 9'uncu maddesi uyarınca; *“17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olup da 8/9/1999 tarihinden 30/4/2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılanlar; kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve onbeş yıldan beri sigortalı olup 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemek şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar.”* Böylece 2925 sayılı Kanun kapsamında bulunup da 08.09.1999 tarihinden sonra ilk defa çalışmaya başlayanlardan, kadın ise 58 erkek ise 60 yaşının tamamlanmış olması ve 15 yıl sigortalı bulunma ve en az 3600 gün sigorta priminin ödenmiş bulunması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanacaktır¹¹⁷.

2.2. Malullük Sigortası (Genel Malullük)

Malullük, sigortalı tarafından çalışma yeteneğinin geriye dönülmez bir biçimde kısmen veya tamamen ortadan kalkmasına sebebiyet veren sağlığın bozulması halidir¹¹⁸. Belirtilen bu hal aslında bir sakatlık veya engellilik halidir. Bu sakatlık ya da engellilik olarak nitelendirilen hal neticesinde sigortalıda geçici ve/veya sürekli olarak iş göremezlik hali ortaya çıkabilir. Türk sosyal güvenlik hukukunda iş göremezlik halleri; uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin olarak; malullük sigortası ile

¹¹⁷ Tuncay/Ekmekçi, a.g.e., s.476.

¹¹⁸ Tuncay/Ekmekçi, a.g.e., s.443.

tüm çalışanları kapsayacak biçimde, vazife malullüğü sigortaları ile kamu personeli ve bazı özel durumlarda diğer kişileri kapsayacak şekilde, kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin olarak ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ile kamu çalışanları hariç tüm çalışanları kapsayacak biçimde düzenlenmiştir¹¹⁹. Bu kapsamda malullük sigortası 5510 sayılı Kanun (25-27’nci maddelerince) tarafından düzenlenmiştir.

Sakatlık hali neticesinde sigortalıların gelirlerinde bir azalma veya giderlerinde bir artma meydana gelmesi kaçınılmazdır. İşte bu sakatlık hali ile ortaya çıkan gelir azalışı ve gider artışına karşı sosyal güvenliğe kavuşma ihtiyacı ortaya çıkar¹²⁰. Kanunda belirtilen şartların mevcudiyeti ile sigortalıların çalışma gücü kaybına ve meslekte kazanma gücü kaybına uğramaları durumunda malullük sigortası kapsamında ödeme yapılmasına hak kazanılacaktır. Malullük sigortası kapsamında yapılan sosyal sigorta ödemeleri ise; statü ve duruma göre bağlanan malullük aylığı, sağlık yardımları ve aylık bağlanma şartlarını taşımayanlar için malullük toptan ödemesidir¹²¹. Bu ödemelerden mahiyeti itibarıyla en önemlisi, devamlı bir ödeme niteliğinde olan malullük aylığı ödemesidir. Kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi durumunda sigortalı veya hak sahiplerine malullük sigortası kapsamında malullük aylığı bağlanması gündeme gelecektir. Malullük aylığı, primler ile ödenmiş bir envanter karşılığında hak edilen bir gelir niteliğinde değildir. Aksine beklenilmeyen bir durum neticesinde ortaya çıkan bir olaya karşılık olarak bağlanan bir aylık niteliğinde olması nedeniyle yaşlılık aylığının erken bağlanmış şeklidir¹²².

Ayrıca belirtmek gerekir ki 5510 sayılı Kanunun 39’uncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca yapılan düzenleme ile; “Üçüncü bir kişinin kastı nedeniyle malûl veya vazife malûlü olan sigortalıya veya ölümü halinde hak sahiplerine, bu Kanun uyarınca bağlanacak aylığın başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değerinin yarısı için Kurumca zarara sebep olan üçüncü kişilere rücu edilecektir.” Görüldüğü üzere üçüncü kişilerin kasıtlı olarak bir sigortalıyı malul, vazife malulü olacak şekilde sakat bırakması ya da

¹¹⁹ Ali Nazım Sözer, Türk Sosyal Sigortalar Hukuku (Güncellenmiş Üçüncü Bası), Beta Yayınevi, İstanbul, 2017, s.260.

¹²⁰ Arıcı, **a.g.e.**, s.352.

¹²¹ Arıcı, **a.g.e.**, s.362.

¹²² Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.443.

ölümüne sebep olması durumlarında Kurum tarafından yapılan ödemelerin kusurlu üçüncü kişilere rücu edilmesi gerekmektedir.

2.2.1. Malul Sayılma

5510 sayılı Kanunun malul sayılma başlıklı 25'inci maddesi; “*Sigortalı veya İşveren tarafından talepte bulunulması durumunda Kurumca yetkilendirilen Sağlık Kuruluşu marifetiyle yapılacak değerlendirme neticesinde Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde tarif edilen sigortalılar için çalışma gücünün ya da iş kazası ve meslek hastalığı neticesinde meslekte kazanma gücünün en az %60 oranında kaybı, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için yine %60 çalışma gücü kaybı veya görevlerini yapamayacak hale gelme seviyesindeki meslekte kazanma gücünü kaybettiğinin tespit edilmesi durumunda sigortalının malul sayılacağını*” hüküm altına almıştır. Görüldüğü üzere 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için herhangi bir sebeple çalışma gücünün en az %60'ını kaybetmiş olmak malul sayılmayı gerektirir. Ayrıca bu sigortalılar bakımından bir iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybetmiş olmak malul sayılmayı gerektiren ikinci hal olarak tespit edilmiştir. 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından ise herhangi bir sebeple çalışma gücünün en az %60'ını kaybetmiş olmak malul sayılmayı gerektiren ilk hal olarak tespit edilmiştir. Bu sigortalılar bakımından malul sayılmayı gerektiren ikinci hal ise, herhangi bir oransal boyutta tespite gerek olmaksızın vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybetmiş olmak olarak düzenlenmiştir. 5434 sayılı Kanunda işçilere özgü olarak düzenlenen çalışma gücü kaybı ve meslekte kazanma gücü kaybı kavramları 5510 sayılı Kanunda yapılan düzenleme ile maluliyet sigortası kapsamında artık maluliyetin tespitinde esas alınmaya başlanmıştır¹²³. 506 sayılı Kanun gereğince çalışma gücünün en az 2/3'ünü yitirilmesi de malul sayılmayı gerektirebilecektir. Bu kapsamda sigortalının malullüğünün tespit edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine göre nihai değerlendirmenin yapılması gerekmektedir¹²⁴. Son olarak

¹²³ Sözer, a.g.e., s.307.

¹²⁴ ‘Uyuşmazlık tarihinde yürürlükte bulunan 506 sayılı Kanunun’un 53. maddesinde maluliyet aylığının bağlanabilmesi için sigortalının “çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirdiğinin” tespiti gerekmekte iken, 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanunun 25 maddesi ile bu oran %

belirtmek gerekir ki; kanunda malul olmayı gerektiren haller olarak sayılan tüm bu hallerin kurum sağlık kurulunca tespit edilmesi gerekmektedir.

Memurlar bakımından belirtilen şartların gerçekleşmiş olması durumunda malul sayılma kuralı mutlak değildir. Durumları gereği başka vazifelerde çalıştırılmaları da bu sigortalıların rızasına bağlı olarak malullük haklarının mahfuz kalması suretiyle mümkündür¹²⁵. Kamu görevlileri bakımından malul sayılmayı gerektiren hastalıklarının kanunda belirlenen süreden daha uzun süre devam etmesi durumunda malul sayılacakları düzenlenmiştir¹²⁶. Yani kamu görevlileri bakımından meslekte kazanma gücü kaybının ölçüsü hastalığın süreklilik durumuna bağlanmıştır¹²⁷. Çalışma gücü kaybının tespitinde kayba sebep olan olayın mahiyeti önemli değildir. Asıl olan gerçekleşen kaza veya olay neticesinde çalışma gücünün kaybedilmiş olmasıdır. Oysa meslekte kazanma gücü kaybının tespitinde bu duruma sebep olan kaza veya olayın bir iş kazası ve meslek hastalığı neticesinde gerçekleşmiş olması gerekir. Tespit yapıldıktan sonra kalıcı iş göremezlik neticesinde durumun mesleğe olan etkisi meslekte kazanma gücü kayıp oranını ortaya koyacaktır. İşte bu nedenlerle meslekte kazanma gücündeki kayıp oranının ulaştığı seviyeye göre farklı sosyal imkanlar ortaya çıkıyor olması ve meslekte kazanma gücü kayıp oranının artmasıyla birlikte yardım oranının da artması, bu oranının tespitini çok önemli bir hale getirmektedir¹²⁸.

Çalışma gücü ve meslekte kazanma gücü kaybına ilişkin olarak rapor vermeye yetkili bulunan sağlık kuruluşları, raporların düzenlenme ve bağlayıcılığına ilişkin hususlar, meslekte kazanma gücü kayıp oranının hesaplanması ve malul sayılmaya ilişkin esaslar ile meslek hastalıkları, kurum yönetmeliği tarafından ayrıntılı olarak düzenlenmiştir¹²⁹. Ayrıca 5510 sayılı Kanunla yapılan yeni bir düzenleme ile Kanunun 39'uncu maddesi gereğince, üçüncü kişinin kasıtlı olarak gerçekleştirdiği bir eylem

60 olarak sigortalı yararına değiştirilmiştir. Bu durumda 01.10.2008 tarihinden sonraki dönem yönünden davacının maluliyet aylığı koşullarının değerlendirilebilmesi için sürekli iş gücü kaybının oranının yüzde olarak tespitinde yarar vardır.' YHGK., 12.06.2013 tarihli ve 2012/10-1620 Esas, 2013/824 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,24.12.2019).

¹²⁵ Arıcı, **a.g.e.**, s.354.

¹²⁶ Arıcı, **a.g.e.**, s.354.

¹²⁷ Sözer, **a.g.e.**, s.279.

¹²⁸ Levent Akın, Sosyal Sigortalar Hukukunda Bağımlı Çalışanların Maluliyeti, (Birinci Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, s.181.

¹²⁹ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.446.

neticesinde ortaya çıkan malullük veya vazife malullüğü neticesinde, kurum tarafından sigortalı veya hak sahiplerine bağlanacak ilk peşin sermaye değerin yarısı, Kurum tarafından malullüğe sebep olan bu üçüncü kişiye rücu ederek ödettirilir¹³⁰. Elbette bu sorumluluk üçüncü kişinin kusuru ile orantılı olarak hesaplanarak tespit edilecektir.

2.2.2. Malullük Sigortasından Faydalanma Şartları

5510 sayılı Kanunun 26'ncı maddesi uyarınca; *“Malullük sigortası kapsamında sağlanan hak malullük aylığı bağlanmasıdır.”* Kanunun 26'ncı maddesi tarafından malullük aylığına müstahak olma şartları sayma yolu ile düzenlenmiştir. Buna göre; *“sigortalının, öncelikle 5510 sayılı Kanun 25'nci maddesinde belirtilen şartlara uygun olarak malul sayılması, sigortalılık süresi en az 10 yıl olarak süregelmiş ve 1800 prim ödeme gün sayısına ulaşmış bulunma ya da başkasının bakımına sürekli muhtaç derecede malul olan sigortalılar açısından en az 10 yıl sigortalı bulunma şartı bulunmaksızın sadece 1800 gün prim gün sayısına ulaşmış bulunması, maluliyet nedeniyle yaptığı işe son verip iş yerini devreden/kapatan ya da sigortalı olarak çalıştığı iş yerinden ayrıldıktan sonra Kurumdan yazılı istekte bulunulmuş olması, Kanunun 4'üncü maddesi birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalıların ise, çalıştıkları Kurum tarafından Kanunun 48'inci maddesine göre malulen emekliliğe sevki onaylanmış ve vazifelerinden ayrılmış olması gerekmektedir. Ayrıca Kanunun 4'üncü maddesi birinci fıkrası (b) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından genel sağlık sigortası primi borcu dahil herhangi bir prim ya da prime ilişkin borcu bulunmaması”* şartlarının gerçekleşmesiyle sigortalı malullük aylığına hak kazanabilecektir.

Görüldüğü üzere malullük sigortası kapsamında hak sahibi olabilmek için öncelikle Kanunun ilgili hükümleri gereğince malul sayılması, bu sigortalıların belirli bir sigortalılık süresine tabii olması ve belirli bir prim ödeme gün sayısı bulunması esas alınmaktadır¹³¹. Bu kapsamda her engellilik ya da sakatlık değil malul olma niteliğinde olduğu kabul edilen engellilik ya da sakatlık bu sigorta kapsamında

¹³⁰ Müjdat Şakar, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku (Yenilenmiş Dördüncü Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, s.266., Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.459.

¹³¹ Burcu Savaş Kutsal, Türk Sosyal Sigortalar Hukukunun Temel İlkeleri, (Birinci Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s.177.

ödemeye konu olacaktır. Malullük aylığı bağlanması hususunda malul sayılma olgusu gerekli ancak tek başına yeterli değildir. Ayrıca malul sayılan sigortalının belirli bir sigortalılık süresi ve belirli bir prim ödeme gün sayısına ulaşmış olması gerekir. Esasen bu şartların kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasını önlemek maksadıyla belirlendiği açıktır. Malullük sigortası primle temsil edilen bir envantere karşılık olarak hak kazanılan bir ödeme niteliğinde değildir. Aksine beklenmedik bir sakatlık ya da engellilik halinde sigortalıyı çalışma hayatının risklerine karşı korumayı amaçlayan ödemelerin yapılmasını esas alır. Bu özelliği nedeniyle malullük sigortasından emeklilik aylığı bağlanması, bir prim karşılığı olarak birikim oluşturma neticesinde gerçekleşmediği gerekçesiyle bazı ülkeler tarafından sosyal sigorta kapsamı dışına çıkarılarak sosyal yardım mahiyetinde düzenlenme yoluna gidilmiştir¹³².

Malullük sigortasından yapılacak ödemeye hak kazanma koşulları bakımından malul sayılanların, 5510 sayılı Kanuna göre sigortalı statüsünün bulunması bir ön şart niteliğindedir. Yine belirli bir süre sigortalı bulunma ve yeterli prim ödeme gün sayısına ulaşma şartı kurumun aktüeryal dengesinin sağlanması noktasında önem arz etmektedir. Sigortalının 5510 sayılı Kanuna göre tespit edilen şartlar nispetinde malul sayılması gerekmektedir. Elbette malullük halinin sigortalının ilk defa sigortalı olarak işe girdiği tarihten sonra meydana gelmiş olması, gerçekleşmesi beklenen bir riskin sigortalanması temel ilkesinin sonucu olarak bir olmazsa olmazdır. Bu kapsamda malul sayılmayı gerektirici bir sağlık problemi bulunarak işe kabul edilenler malullük sigortası yardımlarından bu hale ilişkin olarak faydalanamayacaklardır¹³³. Tüm bu şartların birlikte gerçekleşmesi şartıyla sigortalı hak sahibi tarafından kanunda tarif edilen seviyede çalışma gücünü, meslekte kazanma gücünü veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiğini, bu durumunu belirten yetkili sağlık teşkilllerinden alınan geçerli bir rapor ile kuruma bildirerek malullük aylığı bağlanmasını talep edebilecektir¹³⁴.

¹³² Savaş, a.g.e., s.178.

¹³³ Tuncay/Ekmekçi, a.g.e., s.451.

¹³⁴ Mutlay, a.g.e., s.382.

Mülga 506 sayılı Kanunun hastalık sigortasından kaynaklı tedavi sonucunda da iyileşmenin olmaması durumunda malul sayılmayı düzenleyen hükmü 5510 sayılı Kanun ile düzenlenmeyerek yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak Kanun tarafından 25'inci maddenin dördüncü fıkrasında kamu çalışanlarına yönelik özel bir düzenleme yapılarak, Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalıların tedavi sürelerinin personel kanunları ve kendi özel kanunlarında öngörülen süreden uzun sürmesi durumunda malul veya vazife malulü sayılmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak bu durum, söz konusu düzenlemenin Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bendi kapsamında bulunan sigortalılara uygulanamaması nedeniyle Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilere sebep olmaktadır¹³⁵.

Statüsel bir ayrıma gidilmeksizin mülga kanun hükümlerine göre bağlanmış bulunan aylıklar ödenmeye devam olunacaktır. Ancak malullük aylığı bağlanan sigortalının, yeniden çalışmaya başlaması durumunda malullük aylığı çalışmaya başladığı tarihi müteakip ödeme dönemi itibarıyla kesilir. Malullük aylığı bağlanan sigortalıların yaşlılık aylığı bağlanan sigortalılarda olduğu gibi sosyal güvenlik destek primi kesintisi ile aylıkları kesilmeden çalışmaları söz konusu değildir¹³⁶. Ayrıca mülga mevzuat hükümleri gereğince malullük aylığı almaya hak kazanmış sigortalı ve hak sahiplerine yapılan ödemeler 5510 sayılı Kanunun geçici 1 ve 4'üncü maddeleri gereğince durumlarında değişiklik olması durumunda yine mülga mevzuat hükümleri gereğince ödenmeye devam edilecektir¹³⁷.

2.3. Vazife Malullüğü Sigortası

5434 sayılı Kanun ile üç ayrı statüde (adi malullük, vazife malullüğü, harp malullüğü) düzenlenen kamu görevlisinin malullük durumu 5510 sayılı Kanun ile kısmen yürürlükten kaldırılarak, vazife malullüğü ve harp malullüğü şeklinde iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin temel amacı, Anayasa Mahkemesince kamu görevlilerince maruz kalınan iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulamasının

¹³⁵ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.445.

¹³⁶ Ersin Umdü, 5510 Sayılı Kanuna Göre Uzun Vadeli Sigorta Kollarından Bağlanan Aylıklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011, s.62.

¹³⁷ Sözer, **a.g.e.**, s.261.

iptal edilmesidir¹³⁸. Aslında vazife malullüğü kamu görevlilerine ilişkin olarak malullük statüsünün özel düzenlenmiş biçimidir¹³⁹. Malullük durumunun görev yaparken ortaya çıkması hali olarak da tanımlanmaktadır¹⁴⁰.

5510 sayılı Kanunun 47'nci maddesinde düzenlenen vazife malullüğü, Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalı kamu görevlileri bakımından, yine Kanunun 25'inci maddesinde düzenlenen malullük durumunun sigortalı kamu görevlisi tarafından görevini yaptığı esnada ya da göreviyle ilgili olarak başka bir kurumda görevlendirildiklerinde veya kurumlarının menfaatlerini korumak maksadıyla bir iş yaparken ya da kurumları tarafından işe geliş gidiş maksadıyla tahsis edilen taşıt ile bu maksatla kullanılması esnasında ya da işyerinde meydana gelen kazadan dolayı oluşan malullük durumudur. Dikkat edilecek olursa vazife malullüğü kavramı yalnızca kamu görevlisinin iş kazasına karşılık gelen malullük durumunu düzenlemiş, kamu görevlisinin meslek hastalığı neticesinde meydana gelen malullüğü vazife malullüğü kapsamında düzenlenmemiştir. Bu kapsamda kamu görevlisinin görevinden dolayı maruz kaldığı meslek hastalıkları neticesinde malullüğü genel adi malullük kapsamında değerlendirilmektedir¹⁴¹. Görüldüğü üzere kamu görevlileri için düzenlenen vazife malullüğü kavramı işçiler için düzenlenen ve iş kazası sonucunda meydana gelen malullük kavramına çok benzemektedir. Zira iş kazası sayılan haller ile vazife malullüğü şartlarının kısmen aynı şekilde ele alındığı anlaşılmaktadır¹⁴². Vazife malullüğü de statüsel olarak malullük statüsünün farklı bir biçimidir. Yapılan görev veya işin niteliği gereğince kanun tarafından daha farklı bir koruma şemsiyesi altında bulundurulması düşünülen kamu görevlilerine yönelik olarak ve kısmen pozitif bir ayrımcılık yapılmak suretiyle vazife malullüğü statüsü Türk sosyal güvenlik hukuku sisteminde ihdas edilmiştir. Kanunda tarif edilen bu malullük çeşidinin ortaya çıkmasının koşulları devamı maddeler halinde düzenlenmektedir.

¹³⁸ Fatih Uşan, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, (İkinci Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s.264.

¹³⁹ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.456.

¹⁴⁰ Arıcı, **a.g.e.**, s.354.

¹⁴¹ Sözer, **a.g.e.**, s.324.

¹⁴² Sözer, **a.g.e.**, s.301.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 'Yardım' başlıklı 21'inci maddesi gereğince, kamu görevlilerinin görevleri dolayısıyla terör eylemleri nedeniyle yaralanmaları, engelli hale gelmeleri, ölmeleri durumunda 2330 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanacağını hüküm altına alınmıştır. Ayrıca aynı Kanunun 21'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında yapılan ayırık düzenleme ile kanunda tarif edilen sigortalı veya hak sahiplerine bağlanacak olan aylıkların tutar bazında görevde olan emsallerine bağlanan aylıktan, emekli sigortalılara hak sahibi olanlar bakımından ise bu emeklilere bağlanan aylıktan, az olamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu aylıkların mevcut aylıklar üzerinden ikramiyesi de ödenmektedir. Yine ağır derecede malul olanlar ile ölenlerin dul ve yetimlerine de en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden aylık bağlanacağı ve bunlara 30 yıl çalışmış gibi emekli ikramiyesi ödemesi de yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Yine 3713 sayılı Kanunun 21'nci maddesinin birinci fıkrasının (h) bendi ile terörle mücadele esnasındaki faaliyetleri nedeniyle yaralanan veya engelli hale gelen erbaş ve erler ile geçici veya gönüllü köy korucularına ilgili mevzuat kapsamında malullük aylığı bağlanması koşullarının oluştuğunun anlaşılması üzerine, 2330 sayılı Kanun kapsamında aylık bağlanması ve bu kişilere 3713 sayılı Kanunun 21'inci maddesinin birinci fıkrasının (c), (d), (g) bentlerindeki haklardan ve bu kişilerin eş, çocuk, anne ve babaları ile bakmak ile yükümlü bulundukları çocuklarına da 3713 sayılı Kanunun 21'inci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi kapsamındaki haklardan yararlandırılmaktadır. Ayrıca 3713 sayılı Kanunun 21'inci maddesinin ikinci fıkrasında yapılan düzenleme ile bu kapsamdaki kamu görevlileri ile aynı maddenin birinci fıkrasının (h) ve (j) bentlerinde tarif edilen erbaş ve erler ile geçici ve gönüllü köy korucuları ile bunların hak sahipleri ve terör eylemlerinin aydınlatılmasında, bertaraf edilmesinde veya etkilerinin azaltılmasında faydalı olan kişiler de; terör eylemleri esnasında meydana gelen patlama olayları veya bu olayların önlenmesi engellenmesi takibi maksadıyla göreve gidiş ve dönüşlerde meydana gelen kaza, yaralanma sonucunda engelli hale gelme veya hayatını kaybetme durumlarında yine 3713 sayılı Kanunun 21'inci maddesinin birinci fıkrasının ilgili hükümleri uygulanmak suretiyle tüm haklardan yararlanabileceklerdir.

3713 sayılı Kanunun ek 3'üncü maddesi ile yapılan düzenleme ile Kanunun 21'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen durumlara ilişkin olarak terör eylemi

sonucunda yaralananlara, ilgili mevzuat hükümleri değerlendirilerek malul sayılmamış olmaları neticesinde aylık bağlanamamış olunması durumunda bu kişiler tarafından talepte bulunulması üzerine 4/1053 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı hükümleri uyarınca derece tespiti yapılmak kaydıyla belirlenen dereceleri üzerinden aylık bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. İlave olarak bu kişilere bağlanacak bu aylıklar bu kişilerin kendi sigortalılıkları dolayısıyla almakta oldukları yaşlılık aylığının %25 arttırılmış olan tutarından az olamayacaktır. Bu aylıklar sigortalının ölümü halinde ilgili mevzuat hükümleri gereğince hak sahiplerine ölüm aylığı olarak ödenmeye devam edilecektir. Ayrıca bu sigortalılara bağlanan bu aylıktan önceki çalışmaları dolayısıyla da aylık bağlanması gündeme gelir ise 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi gereğince gelir ve/veya aylıkların birleşmesi kapsamında bu durum değerlendirilecektir.

Vazife malullüğü aylığı hesabında adi malullerde esas alınan 9000 prim günü üzerinden değil 10800 prim günü üzerinden hesaplama yapılır. Ayrıca malullük derecesine göre; 1-%30, 2-%23, 3-%15, 4-%7, 5-%3, 6-%2 zam yapılarak, bu zamma ilave vazife malullüğü zammı da eklenmek suretiyle vazife malullüğü aylığı hesaplanacaktır¹⁴³. Kanunun 47'nci maddesi gereğince, kamu idareleri vazife malullüğüne sebep olan olayları yetkili mercilere derhal, Kuruma ise en geç 15 iş günü içerisinde bildirmekle yükümlü kılınmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki; Kanunun 47'nci maddesinin ikinci fıkrasında yapılan düzenleme gereğince, malullük keyif verici madde veya alkol kullanımı dolayısıyla ya da kanunlara ve nizamla aykırı olarak gerçekleşen bir eylem neticesinde veya sigortalının her ne şekilde olursa olsun kendisine yahut başkasına çıkar sağlama veya zarar verme nedeniyle ortaya çıkmış olursa, bu şekilde oluşan malullük durumunda vazife malullüğü hükümleri uygulanmayacaktır¹⁴⁴.

2.3.1. Harp Malullüğü

5510 sayılı Kanunun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca vazife malullüğü; *“Bu Kanunun 47 nci maddesinde tarif edilen vazife ve/veya*

¹⁴³ Arıcı, **a.g.e.**, s.356.

¹⁴⁴ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.457.

harp malüllüğü halleri” olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere, harp malüllüğü statüsü farklı bir malullük statüsü olmaktan ziyade vazife malüllüğü statüsüne ilişkin hallerden birisidir. Veyahut özel bir vazife malüllüğü hali olarak da açıklanabilir. Ayrıca özel ve zorlu koşullarda görev yapan TSK personeli ve TSK tarafından görevlendirilen kişilerin malüllüğü şeklinde de ifade edilebilir¹⁴⁵. Mülga 5434 sayılı Kanuna gereğince gerekli şartların oluşması durumunda TSK tarafından görevlendirilen sigortalı olsun veya olmasın her vatandaşın harp malüllüğü statüsüne hak kazanacağını düzenleyen ilgili hükmü, 5510 sayılı Kanunun 47’nci maddesinin sekizinci fıkrası ile sadece TSK personeli ve Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalıları kapsayacak şekilde değiştirilmiştir¹⁴⁶.

5510 sayılı Kanunun 47’nci maddesi uyarınca “*Vazife malüllüğünün; Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları ile TSK tarafından görevlendirilenlerden Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılardan harpte fiili olarak ateş atında, bu bölgedeki hareket ve hizmetleri esnasında ve bunların neden ve etkileri dolayısıyla, harpte veya harp hazırlığı evresinde her türlü düşman ateş unsurlarının etkisiyle, askeri hareket yapılmasına ihtiyaç gösteren iç düzen ve sınır bölgesindeki hareketleri esnasında ve bu hareketlerin neden ve etkisiyle, barış zamanında ve olağanüstü hallerde görevli ve emir ile uçuş görevini icra eden uçucu ve uçakta bulunan her türlü görevli ve yine emirle görev yapan dalgıç ve denizaltı gemisinde bulunanlardan bunların sebep ve etkileriyle, Anayasanın 92’nci maddesine göre veya Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülke dışına gönderilmesini gerektiren durumlarda ve birliklerin yurtiçinde ve yurtdışında bu maksatla yaptığı hareketler veya yurda dönüş sırasında, görev gereğince iç güvenlik hareketi icra eden kurum ve kuruluşlarca bu görevlere ilişkin olarak yapılan uçuş ve dalış görevleri sırasında ve bu vazifelerin sebep ve etkisiyle, oluşmuş olması durumunda*” harp malüllüğü hali ortaya çıkacaktır.

Kanunda düzenleniş biçimi dikkate alındığında harp malüllüğü durumunun vazife malüllüğü durumunun özel bir şekli olduğu görülmektedir¹⁴⁷. Görüldüğü üzere

¹⁴⁵ Arıcı, **a.g.e.**, s.357.

¹⁴⁶ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.458.

¹⁴⁷ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.458.

malul sayılma şartları bakımında herhangi bir fark söz konusu olmamakla birlikte (Çalışma gücü kaybı en az %60) malullüğe sebep olan kaza veya olayın niteliği veya kanun koyucunun bu kaza veya olaya atfettiği önem malullüğün statüsünü değiştirmektedir¹⁴⁸. Kanun koyucu 47'nci madde gereğince tespit etmiş olduğu kıstasların bulunması durumunda ortaya çıkan malullüğe özel bir önem atfetmiş, ilgili madde ile belirlenen özel şartları taşıyan malullüklere farklı sonuçlar bağlamıştır. Zira bu malullüğe ilişkin faydalanılan aylık miktarları kanunun 47'nci maddesi tarafından sigortalının malullüğe ilişkin somut şartları da 'malullük derecesi' adı altında değerlendirilerek vazife malullüğüne kıyasla daha nitelikli olarak belirlenmiştir. Ayrıca harp malullerine harp malullüğü aylığı bağlanacaktır¹⁴⁹. Kanunda yapılan düzenleme ile harp malulü statüsündeki malullere bir üst derecesine veya kademesine karşılık olan prime esas kazanç üzerinden aylık bağlanacaktır¹⁵⁰. Ayrıca belirtmek gerekir ki; Kanunun 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uyarınca; *“Harp malulleri ile 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna veya 2330 sayılı Kanun hükümleri veya 8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanunun 56 ncı maddesi uygulanarak aylık bağlanmasını gerektiren kanunlara göre vazife malullüğü aylığı bağlanmış malullerden, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamında sigortalı olarak çalışmaya başlayanların aylıkları kesilmez. Aylıkları kesilmeksizin 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında çalışanlar hakkında uzun vadeli sigorta kolları, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında çalışanlar hakkında ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulanır. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulananların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmayı istemeleri halinde, bu isteklerini Kuruma bildirdikleri tarihi takip eden ay başından itibaren, haklarında uzun vadeli sigorta kolları da uygulanır. Bu fıkra kapsamına girenlerden ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmaz.”* şeklinde özel bir düzenleme ile harp ve vazife malullerine birtakım ayrıcalıklar sağlanmıştır.

¹⁴⁸ Sözer, **a.g.e.**, s.321.

¹⁴⁹ Arıcı, **a.g.e.**, s.357.

¹⁵⁰ Uşan, **a.g.e.**, s.268.

2.4. Ölüm Sigortası

Ölüm sigortası 5510 sayılı Kanun uzun vadeli sigorta kolları arasında düzenlenmektedir. 5510 sayılı Kanunun 32-37'nci maddeleri ile ölüm sigortasına ilişkin esaslar tespit edilmiştir. Bu esaslar ile kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin olarak Kanunun 34'üncü maddesinde düzenlenen esaslarda hak sahiplerine aylık bağlanmasını öngörülmektedir. Kanunda sayılan ölüm sigortasına bağlı haklar da sırasıyla; ölüm aylığı bağlanması, ölüm toptan ödemesi yapılması, aylık almaya devam eden kız çocuklarına yapılan evlenme ödeneği, cenaze ödeneği verilmesi, emekli ikramiyesi verilmesi (kamu görevlilerine özgü düzenleme), sağlık yardımı verilmesi şeklinde düzenlenmiştir¹⁵¹. Elbette ölüm sigortası kapsamında hak sahiplerine sağlanan en önemli hak ölüm aylığı bağlanmasıdır. Bu nedenle bu sigorta kapsamında da en yoğun tartışmalar ve uyuşmazlıklar sağlanan ölüm aylığının bağlanması ya da bağlanmaması noktasında toplanmaktadır. Kanunun 32'nci maddesinde yapılan düzenleme gereğince ölüm aylığı özetle; *“47 nci maddede yazılı sebeplerle kazaya uğramış, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış, bağlanmış bulunan malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş, durumda iken ölen sigortalının hak sahiplerine”* bağlanmaktadır.

Esasen ölüm sigortası, kaçınılmaz ve doğal bir olay olan sigortalının ölümü neticesine bağlı olarak gelirinde azalmaya ya da giderinde artışa maruz kalan aile bireylerinin, destekten yoksun kalmaları karşılığında yapılan ödemeyi ifade etmektedir. Ölüm ile ekonomik durumun kötüleşmesi riski ölen sigortalı bakımından değil, ölümün gerçekleşmesi durumunda destekten yoksun kalacaklar bakımından katlanılması muhtemel bir risktir¹⁵². Bu kapsamda diğer sigorta kollarından farklı bir tehlikeyi sigortalayan ölüm sigortasının muhatabı sigortalının kendisi değil, geride kalan hak sahipleridir¹⁵³. Dikkat edilecek olursa buradaki ödemeye konu ölüm aylığı

¹⁵¹ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.529.

¹⁵² Arıcı, **a.g.e.**, s.386.

¹⁵³ Alper, **a.g.e.**, s.300.

herhangi bir iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde meydana gelen bir ölüm durumunda değil, doğal bir ölüm sonucunda meydana gelen destekten yoksun kalınmasını da karşılamaktadır¹⁵⁴. Burada gerçekleşen ölümün şekli nedeni önemli değildir. Sigortalının ölümü neticesinde destekten yoksun kalan hak sahiplerine sigorta kapsamında ödeme yapılarak ölüm ile meydana çıkan ekonomik kaybı bertaraf etmek amaçlanmaktadır. Ölümün bir iş kazası ya da meslek hastalığına bağlı olarak meydana gelmesi durumunda hak sahiplerine hem kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin olarak ölüm geliri hem uzun vadeli sigorta kolları kapsamındaki ölüm sigortasından ölüm aylığının birlikte bağlanması gündeme gelecektir¹⁵⁵. Ancak doktrinde ölüm sigortası kapsamında iş kazası ve meslek hastalığına uğrayan sigortalının hak sahiplerine yardımın düzenlenmediği, sigortalının iş kazası veya meslek hastalığına uğraması neticesinde vefat ettiğinin anlaşılması üzerine hak sahiplerine iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından gelir bağlandığı gerekçesiyle aylık bağlanmasının mümkün olmadığı görüşü de savunulmaktadır¹⁵⁶.

Ayrıca yaşlılık ve malullük sigortası kapsamında aylık almakta iken ölen bir sigortalıdan aylığa hak kazanan hak sahiplerine ilave olarak şartların oluşması durumunda ölüm sigortası kapsamında da ödeme yapıldığını ifade etmek gerekecektir¹⁵⁷. Ölüm sigortasından yardım yapılması şartlarına bakacak olursak; sigortalının ölmüş ya da kanuna uygun olarak gaipliğine karar verilmiş olması, sigortalılık şartlarının sağlanmış bulunması, hak sahiplerinin bulunması, hak sahiplerince talepte bulunulmuş olması şartları aranacaktır¹⁵⁸. Her ne kadar hak sahipliği kavramının sigortalının ölümü durumunda muhtaçlık ilkesi gereğince tespit edilmesi gerektiği savunulsa da, Türk hukuk sisteminde hak sahipleri olarak anne-baba, eş ve çocukların kabul edilmiş olduğu bilinmelidir¹⁵⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki sigortalının prim ödemeye devam ederken yani çalışma hayatında iken ölmesi ile yaşlılık ya da malullük sigortası kapsamında aylık almakta iken ölmesi arasında, hak

¹⁵⁴ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.510.

¹⁵⁵ Tuncay/Ekmekçi, **a.g.e.**, s.510.

¹⁵⁶ Sözer, **a.g.e.**, s.449.

¹⁵⁷ Arıcı, **a.g.e.**, s.387.

¹⁵⁸ Arıcı, **a.g.e.**, s.389.

¹⁵⁹ Alper, **a.g.e.**, s.300.

sahiplerine yapılacak ölüm sigortasına konu yardımlar bakımından farklılıklar bulunmaktadır¹⁶⁰.

2.4.1. Ölüm Sigortasından Faydalanma Şartları

5510 sayılı Kanun ile ölüm sigortasından sağlanan hakların doğması kanunda sayılan birtakım şartların gerçekleşmesine bağlanmıştır. Kanunda düzenlenme sırası da dikkate alınarak bu şartlar; “Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a),(b),(c) bendinde belirtilen sigortalılara ilişkin 1800 gün malullük yaşlılık ve ölüm sigorta primi bildirilmiş olmak veya yalnızca Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin olarak ise; her çeşit borçlanma süreleri dışındaki çalışmaları hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunma ve toplam 900 gün uzun vadeli sigorta kolları primi bildirmiş bulunması, Kanunun 47’nci maddesinde sayılan sebeplerle bir kazaya bağlı olarak malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış bulunup henüz bu işlemi tamamlanmamış olması, ya da ikinci maddede sayılan sebeplerle bağlanmış olan aylığı sigortalının yeniden sigortalı olarak çalışmaya başlamış olması dolayısıyla kesilmiş olması durumunda ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm sigortası kapsamında sağlanan haklar hak sahiplerinin yazılı talepte bulunmaları halinde bağlanır. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine göre sigortalı sayılanların hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü borcunun olmaması veya ödenmesi şarttır.” Şeklinde düzenlenmiştir¹⁶¹. Bu düzenleme ile tüm sigortalılar bakımından, en az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartı getirilmiş, ancak Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından opsiyonel ikinci bir şart olarak “her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak” öngörülmüştür. Yine Kanunun 4’üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için ilave olarak; “ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü

¹⁶⁰ Arıcı, a.g.e., s.389.

¹⁶¹ Tuncay/Ekmekçi, a.g.e., s.512., Arıcı, a.g.e., s.387.

borcunun olmaması veya ödenmesi şartı” getirilmiştir. Burada Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından ikili bir sistem öngörüldüğü görülmektedir. Bu sistemde şartlardan herhangi birisinin yerine getirilmesi bu sigortalılar bakımından hakların doğmasına yeterli olacaktır. Ancak burada kanun ilgili maddenin son fıkrasında Kanunun 4’ncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından aylık bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi ve hak sahibinin kendi sigortalılığı dolayısıyla prim ya da prime ilişkin herhangi bir borcu bulunmama şartını da ilave bir şart olarak düzenlemiştir. Dolayısıyla, Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar açısından lehe, (b) bendi kapsamındaki sigortalılar açısından ise aleyhe bir düzenleme yapılmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ölüm sigortasından yardımlara hak kazanılması noktasında öngörülen belirli bir süre ve prim ödemeye ilişkin olarak düzenlenen bu şartlar cari ise de, ölüm olayının beklenmeyen bir ani risk olması sebebiyle sigortalının hak sahiplerine bağlanacak olan yardımların bu şekilde bir kısım şartlara bağlanması doktrinde hakkaniyete uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁶². Ancak konuyla ilgili bir diğer görüş ise sigorta hukuku kapsamında bir aktüeryal dengenin gözetilmiş olmasını pek tabii kabul etmektedir¹⁶³. Biz de hak sahiplerine bağlanacak olan gelirlerin tespit edilmesi noktasında kanun ile korunması amaçlanan ekonomik risklere paralel olarak şartların belirlenmesinin uygun olduğunu değerlendiriyoruz.

Sigortalılara bağlanacak olan aylığın hesaplanmasını düzenleyen Kanunun 33’üncü maddesi gereğince; “*Sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine bağlanan aylığın hesaplanmasında; sigortalının almakta olduğu veya bağlanmasına hak kazandığı malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı; Malûllük veya yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra sigortalı olarak çalışmaya başlaması sebebiyle aylığı kesilen sigortalının ölüm tarihi esas alınarak 27 nci veya 30 uncu maddelere göre tespit edilecek aylığı; 32 nci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendi kapsamında malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olan sigortalının prim ödeme gün sayısı, 9000 günden az ise 9000 gün üzerinden, 9000 gün ve daha fazla ise toplam prim ödeme*

¹⁶² Şakar, **a.g.e.**, s.270.

¹⁶³ Savaş, **a.g.e.**, s.184.

gün sayısı üzerinden, 29 uncu madde hükümlerine göre hesaplanan aylığı, esas alınır.” Sigortalılardan bir gelir ve/veya aylığa hak kazanmış, bu gelir ve/veya aylık bağlanmış ya da henüz bağlanmamış olmasına bakılmaksızın bu sigortalıların hak sahiplerine de ölüm sigortası kapsamında ve Kanunun 33’üncü maddesinde tespit edilen esaslar çerçevesinde aylık bağlanacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, söz konusu aylığa hak kazanma noktasında hak sahiplerinde bulunması gereken niteliklerin de tespit edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda kanunda belirtilen şartları taşımayan hak sahiplerine muvazaalı birtakım işlemler vasıtasıyla aylık bağlanmasına konu davalar ile sıkça karşılaşılmaktadır¹⁶⁴.

Son olarak, vazife malullüğüne hak kazanacak şekilde vefat eden sigortalıların hak sahiplerine harp malullüğü durumu da değerlendirilmek suretiyle prim ödeme gün sayısına bakılmaksızın ölüm aylığı bağlanacağını da belirtmek gerekir¹⁶⁵. Yine terör eylemlerine karşı önlem alınması sırasında görevli asker tarafından vurularak öldürülen çocuğu dolayısıyla ölüm aylığı bağlanan kişinin 3713 sayılı Kanunun 21’inci maddesinde tanınan hakları da kazanmış olacağını söylemek gerekir¹⁶⁶.

¹⁶⁴ ‘Ölüm aylığı... yasa koyucunun sosyal güvenlik konusuna geniş bir yaklaşımının sonucu sigortalının ölümü ile aranan koşulların sağlanması hâlinde sigortalının geride kalan hak sahipleri açısından getirdiği bir ödemedir. İtiraz konusu kural, hak edilmediği hâlde ölüm aylığı alınarak hakkın kötüye kullanılmasına engel olma amacını taşıdığından, ölüm aylığı almayı hak edenler açısından SGK’nın mali kaynakları çerçevesinde Anayasanın 60’ıncı maddesinde ifade edilen güvenceyi sağlamaya çalışmanın bir gereğidir. Ölüm aylığı alabilmek için öngörülen koşulun hakkın kötüye kullanılarak sağlanmak istenmesi sosyal güvenlik hakkıyla bağdaştırılamaz” gerekçesiyle, hükmün Anayasa’nın 2, 10, 60 ve 65’inci maddelerine aykırı olmadığını; 5, 11, 12, 17, 20, 35 ve 138’inci maddeleri ile ilgisinin olmadığını belirterek, oy çokluğuyla başvuruların reddine karar vermiştir.’ YHGK., 28.05.2019 tarihli ve 2016/1789 Esas, 2019/612 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,26.12.2019).

¹⁶⁵ Arıcı, **a.g.e**, s.389.

¹⁶⁶ Cevdet İlhan Günay, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, (Güncellenmiş Dördüncü Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013, s.547.

İkinci Bölüm

5510 SAYILI KANUN KAPSAMINDA AYLIK VE GELİRLERİN BİRLEŞMESİ

1. GENEL OLARAK

Bilindiği üzere sosyal sigorta sistemleri kamu yararı temelinde çalışanları sosyal risklere karşı korumak amacıyla doğrudan kanun tarafından tesis edilen ilişkilere dayanan bir koruma şemsiyesidir¹⁶⁷. Konuya ilişkin düzenlemelerin temelini oluşturan Osmanlı Devleti dönemi sosyal güvenlik hukukunda bu sosyal güvenlik şemsiyesi, kişiler ve kurumlar bakımından ayrı ayrı ele alınmış, işçiler hakkında sosyal güvenlik hukukuna ilişkin düzenlemeler iş kazaları ile sınırlı kalmıştır¹⁶⁸. Türk sosyal güvenlik sisteminin de temel amacı çalışanları çalışma hayatındaki risklere karşı korumaktır. İşte Türk sosyal güvenlik sistemi bu temel amacı gerçekleştirmek maksadıyla kurulan yapı içerisinde tüm çalışanları farklı gruplara ayırarak her bir grup için farklı sigorta programları uygulamaktadır¹⁶⁹. Maalesef tüm vatandaşlar ile entegre bir sosyal güvenlik sistemi kurmak mümkün değildir. Çünkü tüm vatandaşların kanunda belirtilen şartları taşıyarak sisteme dahil olması söz konusu değildir. Ancak çalışan vatandaşlar temelinde kurulan sosyal güvenlik sistemleri çalışmayan ya da şartları taşımayan vatandaşların sosyal güvenliğini de sosyal devlet sorumluluğu ile sağlamak zorundadır. Bu esaslar ile sosyal güvenlik sistemi koruma şemsiyesinin dışında kalan vatandaşları da bu temelde sosyal risklere karşı koruma altına alan Türk sosyal güvenlik Sistemi, 2022 sayılı Kanun ile yaşlı muhtaç kişiler ile muhtaç durumdaki engelli kişiler ve bazı durumlarda da bunların yakınlarını da sisteme dâhil etmeyi amaçlamaktadır¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Emine Yazıcıoğlu, Zehra Şeker Öğüz, Sigorta Hukuku (Birinci Baskı), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.8.

¹⁶⁸ Eyüp Sabri Kala, Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukuku(Birinci Baskı), Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.56.

¹⁶⁹ Mehmet Halis Karaman, ‘5510 Sayılı Kanunda Tanımlı Sosyal Sigorta Statüleri ve Çalışan Sigortalılık İlişkisi ’ Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Sayı 20, 2014, s.891.

¹⁷⁰ Ertuğrul Yuvalı, ‘2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun Değerlendirmesi’ Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Ankara, Sayı 37, 2019, s.71.

Sosyal güvenlik sistemlerinin parasal kaynağını genellikle çalışan sigortalılar tarafından ödenen primler oluşturmaktadır. Türk sosyal güvenlik sisteminde genel olarak bu primler 5510 sayılı Kanun ve 4447 sayılı Kanun ile düzenlenmektedir¹⁷¹. Sigortalılar tarafından ödenen bu primlerin temel amacı sigortalılara sağlanan ödemeleri gerçekleştirmektir. Böylece sosyal güvenliğe ilişkin ödemelerin temelini oluşturan gelir ve/veya aylıklara hak kazanılması durumunda yapılacak olan ödemelerin kazanç ve prim bazlı olarak hesaplanması gerekecektir. 5510 sayılı Kanun gereğince iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kollarından yapılacak ödemelerin ve bağlanacak gelirlerin hesaplanması bakımından da sigortalının günlük kazancı baz alınmaktadır. Ancak sosyal sigorta mevzuatı kapsamında sigortalılara sağlanan ödemeler her zaman sadece primlere bağlı olarak belirlenmez. Sosyal sigorta kapsamında kendisine ödeme yapılmasına hak kazanan sigortalı ve hak sahiplerine yapılacak ödemelerde etkili olan prensipler ülkesel faktörler ve mevcut toplumsal bakış açısıyla şekillenmektedir. Bu nedenle gelir/aylık mevzuatını şekillendiren etmenler genel olarak; ülkenin yönetim sistemindeki aktörlerin ve toplumun bakış açısı, sorumluluk bilinci, taleplerin karşılanabilir olması, erken emeklilik düzenlemesi, af ve borçlanma yasaları, kayıt dışı istihdama ilişkin tedbirler ve teknolojik gelişmeler olarak sıralanmaktadır¹⁷². Tüm bu faktörler etrafında dönemsel olarak şekillenen gelir/aylık mevzuatı, sosyal güvenlik sandıklarının da bu çerçevede birbirinden farklı hükümler içermesine yol açmıştır. Ancak 5510 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik teklik ilkesi kapsamında tüm çalışanların dâhil olduğu bir sistemi yönetmekle görevlendirilen Sosyal Güvenlik Kurumu, 5018 sayılı Kanun ile kendisinden önceki kurumlardan farklı ve iç denetim mekanizmasına ilave olarak Sayıştay Başkanlığı tarafından da denetlenecektir¹⁷³. Ancak tüm bu olumlu parametrelere rağmen özellikle 5510 sayılı Kanun döneminde kısa süre içerisinde yoğun bir şekilde değişiklik yapılması da eleştirilen bir husustur¹⁷⁴. İşte bu tarihsel süreç içerisinde şekillenen gelir

¹⁷¹ Murat Yetik, Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler ve Prim Teşvikleri (Birinci Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.55.

¹⁷² Abdulhalim Çelik, Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerini Dönüşümü ve Türkiye (Birinci Bası), Kamu İş Yayınevi, Ankara, 2002, s.115.

¹⁷³ Münise Mestan, Norm Ve Standart Birliği Sağlanması Bakımından 5510 Sayılı Kanunda Kamu Görevlilerinin (4/1-C) Sosyal Güvenliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2012, s.133.

¹⁷⁴ M.Fatih Uşan, 'Kanun Yapmak Bu Kadar Kolay Mı, Yahut Bu Kadar Zor Mu? (5510 Sayılı Kanun Uygulaması Çerçevesinde Bir Tesbit' Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi, Ankara, Sayı 1, 2016, s.226.

ve/veya aylık düzenlemeleri hayatın olağan akışına paralel olarak konusu gereği dinamik bir yapıya sahiptir¹⁷⁵. Sosyal sigorta uygulamalarındaki en dinamik hususların başında kişilerce birden fazla sigorta kolundan gelir ve/veya aylığa müstahak olma durumunda uygulanacak esaslar gelmektedir. Yani kişinin vazife malullüğü dolayısıyla uzun vadeli sigorta kollarından malullük aylığı almakta iken aynı zamanda aynı sigorta kolundan yaşlılık aylığına da hak kazanması durumunda her iki aylığa da müstahak olma durumu ortaya çıkabilir¹⁷⁶. Ancak kanun koyucu tarafından sosyal güvenlik hakkının kullanımı hususunda her dönem belirli kriterler doğrultusunda bazı sınırlamalar yapılmıştır¹⁷⁷. Bu hususta bizzat kanun koyucu tarafından Kanunun 54'üncü maddesinde; 5510 sayılı Kanuna göre bağlanacak gelirlerin ve aylıkların veya gelir ve aylıkların birleşmesi durumunda aylık ve gelirlerin bağlanmasına ilişkin olarak izlenecek yol ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu noktada bilinmesi gereken temel husus şudur ki; bir kişide ikiden fazla aylık ve gelir birleştiği zaman, bu aylık ve gelirlerden ödeme miktarı en fazla olan iki dosyadan aylık ve gelir bağlanması hüküm altına almıştır. Özetle 5510 sayılı Kanunun 19, 29 ve 27'nci maddeleri kapsamında kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından sigortalılara, 33 ve 20'nci maddeleri kapsamında da hak sahiplerine gelir ve/veya aylık bağlanmaktadır¹⁷⁸.

¹⁷⁵ 'Yeri gelmişken belirtmelidir ki sosyal sigortalar hukukunda kazanılmış (müktesep) haklar dinamik nitelik taşırlar. Değinen özellikleri gereği dış etkiye açık olan, güncellenen kazanımlardır. Sürekli işgöremezlik geliri ve aylıklar bu özellikleri taşırlar. Çünkü, onlar bir kere tanınmış olmakla alacaklının dış alemle (edim borçlusu ile kendi alacaklıları ile) ilişkisi son bulmamakta aksine yeni başlamakta, sunum koşulları ortadan kalkıncaya kadar mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Dolayısıyla, yaşayan birer varlık olarak haklarında güncellenmeleri (maaş artışları), korunmaları (üçüncü şahıslara karşı) amacıyla yeni düzenlemeler yapılması mümkündür. Önceden doğmuş olmaları yeni düzenlemelerden etkilenmeyecekleri anlamına gelmemektedir (Ali Nazım Sözer: Kanunların Önceye Etki Yasağı Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme, Journal of Yaşar University, Cilt 8, Ocak 2013, s.2529). YHGK., 14.03.2019 tarihli ve 2015/2684 Esas, 2019/295 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 25.12.2019).

¹⁷⁶ Ali Güzel/Alı Rıza Okur/Nurşen Canıklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku (On altıncı Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.569.

¹⁷⁷ 'Ancak Sosyal güvenlik hakkının kullanımı yasa ile sınırlanmış ve belirli koşulların varlığına bağlanmıştır. Sigortalının ölümü ile birlikte sosyal güvenlik hakları koruma altına alınan hak sahiplerinin de ölüm sigortasından yararlanabilmeleri için kanun koyucu tarafından belirli sınırlamalar getirilmiştir. İşte 506 sayılı Kanunun 68. maddesinin son fıkrası da bu sınırlamalardan biridir. 506 sayılı Kanun kapsamında hak sahibi kız çocuğu sıfatıyla, ölüm aylığı bağlanma koşulları ile bağlanmış ölüm aylığını kesme nedenleri anılan Kanunun 68. maddesinde düzenlenmiştir.' YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/478 Esas 2017/796 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 07.10.2019).

¹⁷⁸ Ali Ekin, 'Zorunlu Sigortalılık İlkesi Kapsamında Sigortalılık Hallerinin Çakışması İle Gelir Ve Aylıkların Birleşmesi', Sosyal Güvenlik Dergisi, İstanbul, Cilt 6 Sayı 1, 2016, s.112.

Genel olarak gelir ve/veya aylıklara ilişkin düzenlemeler hususunda tam zamanlı çalışan sigortalılar bakımından herhangi bir problem yoktur. Ancak kısmi süreli çalışmaya tabi sigortalılar bakımından bir gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunun da incelenmesi gerekmektedir. Çünkü kısmi süreli çalışmaya tabi sigortalılar bakımından birden fazla işyerinde çalışma serbestisi bulunmakla birlikte, hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların hesaplanması noktasında esas alınacak kazancın tespit edilmesi konusunda düzenleme bulunmamaktadır. Öncelikle 5510 sayılı Kanun 82’nci maddesi uyarınca kısmi süreli çalışan işçinin, çalıştığı tüm işyerlerinden aldığı ücretler yönünden ödenek ve gelire esas kazancı ayrı ayrı tespit edilmeli ve daha sonra da bu kazançlar toplanmak suretiyle, gelir ve aylığa esas toplam günlük kazancın hesaplanması sağlanmalıdır¹⁷⁹. Ayrıca kısmî süreli çalışan işçiler için çalıştıkları süreler için Kanunun 4/(a) maddesi/bendi kapsamında sigortalılık hali, diğer kısım için ise isteğe bağlı sigortalılık, yani Kanunun 4/(b) maddesi/bendi kapsamında sigortalılık hali geçerli olacaktır. Böylece, Kanun yaşlılık, malullük ve ölüm aylığı bağlanmasında izlenecek yolu ve hangi sigortalılık halinin esas alınacağını düzenlemiş bulunmaktadır. Yapılan düzenlemeye göre, yaşlılık aylığı bağlanmasının talep edilmesi durumunda, en fazla devam eden sigortalılık hali; sigortalılık sürelerinin eşit olması durumunda en son olan sigortalılık hali; malullük ve ölüm aylığı bağlanmasının talep edilmesi durumunda ise son sigortalılık hali değerlendirilecektir¹⁸⁰.

5510 sayılı Kanun öncesi dönem bağlanan gelir ve aylıkların bulunması durumunda yeni kanun döneminde ilave bir aylık veya gelire hak kazanılması nasıl olacaktır? Yine 5510 sayılı Kanun geçici 7’nci maddesinin beşinci fıkrası ile bu konuya açıklık getirerek; bu kanun öncesi dönemde birden fazla gelir ya da aylığa hak kazanan hak sahiplerinin bu kanundan sonra yeni bir dosyadan bir gelir ya da aylığa hak kazanması durumunda, yeni hak kazanılan gelir veya aylık da dâhil tüm bu dosyalardan inceleme yapılarak en düşük gelir ya da aylığa konu dosyanın kapsamdan çıkarılacağını düzenlemektedir. Gelir ve aylık kavramlarını Kanunun 3’üncü maddesinde düzenlendiği şekliyle ve detaylı olarak birinci bölümde incelemiştik. Bu

¹⁷⁹ Mehmet Halis Karaman, ‘Kısmi Süreli İş Sözleşmesine Göre Çalışan İşçilerin 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Sigortalılığı’, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Cilt 19 Sayı 1, 2013, s.226.

¹⁸⁰ Senem Ermumcu, ‘5510 Sayılı Kanun Bakımından Sigortalılık Hallerinin Çakışması’, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir, Cilt 11 Sayı 1, 2009, s.109.

bölümde de 5510 sayılı Kanun kapsamında hak sahiplerine bağlanacak gelir ve aylıkların birleşmesi durumunda nasıl bir yol izleneceği üzerinde durulacaktır.

1.1. 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Aylıkların Birleşmesi

Aylık kavramı; 5510 sayılı Kanunun ‘*Tanımlar*’ başlıklı 3’üncü maddesinde “*Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile vazife malûllüğü halinde yapılan sürekli ödeme*” olarak tanımlanmaktadır. Malullük veya vazife malullüğü, yaşlılık ve ölüm sigortaları olarak sayılan bu sigorta kolları uzun vadeli sigorta kolları ana başlığı altında incelenmektedir. Öyleyse bu sigorta kollarına ilişkin kanunda tarif edilen rizikonun gerçekleşmesi ya da sigortalıya ilişkin şartların gerçekleşmesi durumunda en önemli ödeme niteliğinde olan aylık ödemesine hak kazanılması söz konusu olacaktır. Bu aylık ödemeleri de sigorta kolları adlarından esinlenilerek malullük aylığı, vazife malullüğü aylığı, ölüm aylığı ve yaşlılık aylığı olarak isimlendirilmiştir¹⁸¹. İşte tüm bu sigortalara ilişkin şartların aynı anda oluşması ve rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigortalılar için farklı sigortalardan aynı anda birden fazla aylığa müstahak olma durumu ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda en tipik örnek hem yaşlılık aylığına hem malullük aylığına hak kazanma durumudur. Yine bu sigortalardan aylıklara hem hak sahibi sıfatıyla hem de kendi sigortalılığı dolayısıyla hak sahibi olunması durumunda bir sigortadan birden fazla aylığa müstahak olma durumu ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda da en tipik örnek farklı sigortalılardan hak sahibi sıfatıyla birden fazla ölüm aylığına hak kazanma durumudur.

Bu konuda özel bir düzenleme yapan kanun koyucu, 5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi gereğince uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin aylıkların birleşmesi durumunda nasıl bir yol izleneceğini maddeler halinde saymak suretiyle tespit etmiştir. Böylece bu aylıkların bir sigortalı ya da hak sahibi nezdinde birleşmesi durumunda belirtilen madde uygulanmak suretiyle belirlenecek olan aylık miktarı sigortalıya veya hak sahibine ödenecektir. Ancak bu düzenleme 5510 sayılı Kanun kapsamında birleşen aylıklara ilişkindir. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine

¹⁸¹ Resul, Aslanköylü, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Şerhi (Üçüncü Baskı), Bilge Yayınevi, Ankara, 2017, s.1098.

ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir.

1.1.1. Malullük ve Yaşlılık Aylığının Birleşmesi

Sigortalılar tarafından uzun vadeli sigorta kollarından olan malullük ve yaşlılık sigortalarından aylık bağlanmasına hak kazanılması durumunda, bu sigortalılara 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/1 bendi gereğince, bu aylıklardan yüksek olanı bağlanacaktır. Aylıkların eşit olması durumunda ise bu aylıklardan yalnızca yaşlılık aylığı bağlanacaktır. Sosyal Sigorta Hukuku sistematığının temel çalışma prensibi de dikkate alındığında, tek prim yatırarak temsil edilen sigorta kollarından birden fazla aylığa hak kazanılması durumunda yalnızca bir aylık bağlanması sigorta hukukunun tabiatı gereğidir¹⁸². Ancak hak sahibi sıfatıyla başka bir sigortalının yatırdığı prime karşılık aylık bağlanması durumunda bu değerlendirme doğru olmaz. Bu konuda da en tipik örnek hak sahibi sıfatıyla ölüm aylığına hak kazanan sigortalının kendi sigortalılığı nedeniyle de yaşlılık veya malullük aylığına hak kazanması durumudur. Dolayısıyla kendi sigortalılığı nedeniyle malullük, vazife malullüğü, yaşlılık sigortasından birden fazla aylık almaya hak kazanan sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanının bağlanması yeterli ve isabetli olmuştur¹⁸³. Nitekim bu sigortalardan hak sahibi sıfatıyla malullük veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmak mümkün değildir.

Yani bir sigortalı 900 Türk Lirası malullük aylığına ve 1000 Türk Lirası yaşlılık aylığına hak kazanmış ise; öncelikle her iki aylığa da 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, her iki aylığın da 5510 sayılı Kanun dönemine ilişkin olduğunun tespit edilmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi uyarınca yüksek olan aylık konumundaki yaşlılık aylığının bağlanmasına karar verilecektir. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak

¹⁸² Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.465.

¹⁸³ Mehmet Bağcı, 'Türk sosyal güvenlik sisteminde gelir ve aylıkların birleşmesi' Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul, Cilt 2 Sayı 3, 2016, s.94.

kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir.

1.1.2. Malullük, Vazife malullüğü ve Yaşlılık aylığı ile Ölen Eş Dolayısıyla Aylık Alma Durumunun Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/2 bendi tarafından yapılan düzenleme ile uzun vadeli sigorta kollarından malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık sigortalarından aylığa hak kazanan sigortalıların aynı zamanda hak sahibi sıfatıyla vefat eden eşleri dolayısıyla aylığa hak kazanması durumunda, sigortalılara bu aylıklardan her ikisinin de tamdan bağlanması hüküm altına alınmıştır. Burada kanunda 'her ikisi' şeklindeki ifade ile; Malullük aylığı-ölüm aylığı, vazife malullüğü aylığı-ölüm aylığı veya yaşlılık aylığı-ölüm aylığından bahsedildiği anlaşılmaktadır. 5510 sayılı Kanunun bu düzenlemesi ile sigortalılara kendi sigortalılığı nedeniyle uzun vadeli sigorta kolundan malullük, yaşlılık veya vazife malullüğü aylıklarından biri ile birlikte ölen eşinden dolayı da ölüm aylığı bağlanması mümkün kılınmıştır. Sigortalı tarafından uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin sigortalara yatırdığı prime karşılık olarak yaşlılık veya malullük aylığı bağlanması olağandır. Bu aylık ile birleşmesi düzenlenen aylık ise ölen eş dolayısıyla bağlanan ölüm aylığıdır. Bağlanacak olan ölüm aylığı ise ölen eş tarafından kendi sigortalılığı kapsamında yatırdığı prime karşılık olan bir envanterin neticesidir. Farklı primler ile temsil edilen envanterler karşılığında kanunda belirtilen şartlar ile birlikte rizikonun gerçekleşmesi ile ödemelerin birleşmesi durumunda, bunların kesilmeksizin tamdan ödenmesi sigorta hukuku açısından beklenen bir sonuçtur. Rizikonun gerçekleşmesi ihtimaline karşılık olarak yatırılan prim karşılığında ödemenin yapılması gerekir. Her ne kadar aynı sigorta kollarından aylık bağlanması hususu mevzubahis olsa da bu sigortalardan bağlanacak olan aylıklar farklı primlerle temsil edilen envanterlere karşılık olarak bağlanan aylıklardır. Nitekim hak sahibi sıfatıyla malullük veya yaşlılık sigortalarından aylık bağlanmasına hak kazanmak mümkün değildir.

Ayrıca bu sigortalının uzun vadeli sigortaların birden fazlasından aylığa hak kazanması durumunda ise öncelikle Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/1 bendi uygulama alanı bulacak ve müstahak olduğu aylık belirlenecek, daha sonrasında ölen eş dolayısıyla aynı fıkranın (a)/2 bendi gereğince bu aylıkla birlikte

her iki aylık bağlanması durumu değerlendirilecektir. Yani bir sigortalı kendi sigortalılığı nedeniyle 880 Türk Lirası yaşlılık aylığına ve 700 Türk Lirası malullük aylığına, eşinin sigortalılığı nedeniyle de 670 Türk Lirası ölüm aylığına hak kazanmış ise; ilk olarak bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, tüm aylıkların 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığının tespit edilmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi uyarınca bu sigortalıya öncelikle Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/1 bendi uyarınca yüksek olan yaşlılık aylığı bağlanacak, müteakiben yaşlılık aylığı ile birlikte ölüm aylığı bağlanması durumu değerlendirilerek iki aylık birlikte ve tamdan bağlanacaktır. Yani 1550 Türk Lirası tutarında bir aylık bu sigortalıya bağlanış olacaktır. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir.

1.1.3. Anne ve Babasından Ayrı Ayrı Aylığa Hak Kazanan Çocuklarda Aylıklarının Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/3 bendi uyarınca yapılan düzenleme ile bu kanuna göre anne ve babası üzerinden ayrı ayrı olmak şartıyla iki ayrı aylığa hak kazanan çocuklara bu aylıkları, yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceği hüküm altına alınmıştır. Uzun vadeli sigorta kollarından yapılan sürekli ödemelerin aylık olarak düzenlendiğini daha önce belirtmiştik. 5510 sayılı Kanun gereğince sigortalıların yaşlılık malullük ve ölüm sigortasına yaptığı prim ödemeleri neticesinde hak sahipleri bakımından kanundaki şartların gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan ödeme ölüm sigortası kapsamındaki ölüm aylığıdır. Burada da iştirakçi anne veya babanın yaşlılık malullük ve ölüm sigortalarına yapmış oldukları ödemelerin karşılığında kanundaki şartların varlığı halinde çocuklarına bağlanacak olan ölüm aylıklarının birleşmesi durumunda izlenecek yol tespit edilmektedir. Böylece hak sahibi çocuğa kanundaki ilgili şartların gerçekleşmesi durumunda ve iştirakçi anne ve babandan ölüm sigortası kapsamında ayrı ayrı iki aylık bağlanması halinde bu aylıkların, yüksek olan aylığın

tamamına düşük olan aylığın yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceği düzenlenmektedir.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi anne ve babanın uzun vadeli sigorta kollarına ayrı ayrı prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine tamdan ödenmesi gerekir idi. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel sigorta felsefesinden ayrılarak bir hak sahibinin iki ayrı iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigorta kollarından iki aylığa hak kazanması durumunda yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceğini hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun bu düzenleme ile sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren temel etmen, aynı sigorta kapsamında bir hak sahibi tarafından iki ayrı aylığa hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. 5434 sayılı Kanunla yapılan mülga emekli sandığı düzenlemesinde de ana ve babadan ayrı ayrı aylığa hak kazanılması durumunda hak sahibi çocuklara tercih ettikleri aylığın bağlanacağı hüküm altına alınmış idi¹⁸⁴. 5510 sayılı Kanun ile bu mülga düzenlemeye nazaran sigorta hukuku felsefesine daha uygun bir düzenleme yapıldığını söylemek gerekir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak temel sigorta felsefesine aykırı olmakla birlikte ödemelerde kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir.

Yani bir hak sahibi 800 Türk Lirası tutarında anneden ölüm aylığına ve 750 Türk Lirası tutarında da babadan ölüm aylığına hak kazanmış ise; ilk olarak bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığının tespit edilmesi durumunda bu hak sahibine Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının(a)/3 bendi uyarınca

¹⁸⁴ Akın Şimşek, Son Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik (İkinci Baskı), Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008, s.107.

yapılacak bir değerlendirme neticesinde; yüksek olan aylık durumundaki anneden bağlanan ölüm aylığının tamamı (800 Türk Lirası), düşük miktarlı aylık olarak tespit edilen babadan bağlanan ölüm aylığının yarısı (375 Türk Lirası) ile toplanmak suretiyle aylık bağlanacaktır. (1175 Türk Lirası) Ayrıca belirtmek gerekir ki, hak kazanılan aylıklar için hak sahiplerince hak kazanma dönemi çok önemlidir. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir. Ayrıca bu düzenleme ile bu aylıklardan yalnızca bir tanesinin ödenmesi değil ancak düşük olan aylığın yarısı ile birlikte her ikisinin ödenmesi hüküm altına alınmıştır. Böylece anne ve babasından aylığa hak kazanan hak sahiplerinin (çocukların) sayısal olarak fazla olması nedeniyle aylık miktarının hak sahipleri miktarına bölünmesi gerekmektedir. Bu bölünme nedeni ile bu aylıklardan yalnızca bir tanesinin ödeneceği hüküm altına alınsa idi bu durumda bu ödemenin hak sahipleri açısından etkili bir işlevi olmayacak idi. Bu nedenle her iki aylığın kısmen birlikte ödenmesi ile bu mahsur mümkün olduğunca ortadan kaldırılmaya çalışılmış, sosyal güvenliğe ilişkin ödemenin işlevselliği korunmuştur.

1.1.4. Birden Fazla Çocuk Dolayısıyla Anne ve Babada Aylıkların Birleşmesi

Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/4 bendi tarafından yapılan düzenleme ile “*Birden fazla çocuğundan aylığa hak kazanan ana ve babaya en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı*” aylık olarak bağlanır. Öncelikle belirtmek gerekir ki; Hak sahibi olan anne ve babaya gelir ve aylık bağlanmasının ilk koşulu diğer hak sahibi eş ve çocuklardan artan pay bulunmasıdır. İkinci koşul anne ve babanın gelir seviyesinin asgari ücret tutarından aşağı olmasıdır. Son olarak anne ve babanın başka da bir gelir ve aylığının bulunmaması gerekir. Ayrıca bu kişilerin 65 yaşın üzerinde olması halinde artan pay olup olmaması şartı aranmayacaktır¹⁸⁵. Ancak söz konusu düzenlemenin devamında

¹⁸⁵ Kasım Savrım, 5510 Sayılı Yasada Kısa Vadeli Sigorta Kollarında Sağlanan Haklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010, s.42.

hak sahiplerine yapılacak ödemeler toplamı sigortalıya yapılacak ödemeler toplamı ile sınırlı tutulmuştur. 65 yaşın üzerinde bulunan anne ve babanın koşulları sağlayarak gelire hak kazanması durumunda artan pay şartı bulunmadığından her durumda ödemesi yapılacaktır. Ancak ödemeler toplamının sigortalıya yapılacak ödemeden fazla olması durumunun düzenlenmediği görülmekle birlikte, bu durumda diğer hak sahiplerine yapılan ödemelerden orantılı bir şekilde denkleştirme yoluna gidilerek sorunun çözülmesi uygun olacaktır¹⁸⁶.

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/4 bendi gereğince, anne veya baba tarafından birden fazla sigortalı çocuğuna hak sahibi olunması nedeniyle uzun vadeli sigorta kollarından birden fazla aylığa hak kazanılması durumunda bu anne veya babalara hak sahibi oldukları dosyalardan en yüksek ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek miktarlı olan aylığın tamamı ile düşük miktarlı olan aylığın yarısının birlikte bağlanması hüküm altına alınmıştır. Uzun vadeli sigorta kollarından yapılan sürekli ödemelerin aylık olarak düzenlendiğini belirtmiştik. 5510 sayılı Kanun gereğince sigortalıların yaşlılık malullük ve ölüm sigortasına yaptığı prim ödemeleri neticesinde hak sahipleri bakımından kanundaki şartların gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan ödeme ölüm sigortası kapsamındaki ölüm aylığıdır. Burada da iştirakçi çocukların yaşlılık malullük ve ölüm sigortalarına yapmış oldukları ödemelerin karşılığında kanundaki şartların varlığı halinde anne veya babalarına bağlanacak olan ölüm aylıklarının birleşmesi durumunda izlenecek yol tespit edilmektedir. Böylece hak sahibi anne ve babaya kanundaki ilgili şartların gerçekleşmesi durumunda ve iştirakçi çocuklardan ölüm sigortası kapsamında birden fazla aylık bağlanması halinde bu aylıklar ödeme miktarı bazında sıralanarak en fazla ödemeye imkân veren ilk ikisi tespit edilecek, bunların birinci sırada olan aylığın tamamına ikinci sırada olan aylığın yarısının ilave edilmesi suretiyle hak sahiplerine ödeneceği düzenlenmektedir.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi

¹⁸⁶ Süleyman Tunçay, 'Artan Hisse Bulunması Koşulunda Mevzuatta Yapılan Değişiklikten Dolayı Uygulamada Yaşanan Sorunlar' İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Dergisi, İstanbul, Sayı 106, 2011, s..291.

çocukların uzun vadeli sigorta kollarına ayrı ayrı prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahibi anne ve babaya tamdan ödenmesi gerekir idi. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel felsefeden ayrılarak bir hak sahibinin birden fazla iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigortadan (ölüm sigortası) iki aylığa hak kazanması durumunda öncelikle aylıklar arasında ödeme miktarı bazında bir sıralama yapılacağını, bunlardan ilk iki sırada bulunan aylıklardan birinci sırada olan aylığın tamamına ikinci sırada olan aylığın yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceğini hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun bu düzenleme ile sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren temel etmen, aynı sigorta kapsamında bir hak sahibi tarafından iki ayrı aylığa hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. 5434 sayılı Kanunla yapılan mülga emekli sandığı düzenlemesinde birden fazla çocuğundan aylığa hak kazanan hak sahibi ana ve babaya tercih ettikleri aylığın bağlanacağı hüküm altına alınmış idi¹⁸⁷. 5510 sayılı Kanun ile bu mülga düzenlemeye nazaran sigorta hukuku felsefesine daha uygun bir düzenleme yapıldığını söylemek gerekir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir.

Burada öncelikle anne ve baba tarafından evlatları dolayısıyla hak sahibi olunan dosyalar tespit edilecektir. Daha sonra yapılacak değerlendirmeyle bu dosyalar miktar bazında büyükten küçüğe doğru sıralanarak en yüksek ödemeye imkân veren ilk iki dosya tespit edilecektir. Bu noktada bu dosyalara hangi çocuk vasıtasıyla hak sahibi olduğu önem taşımamaktadır. Önemli olan husus miktar bazında en yüksek ödemeye imkân veren dosyaların hangisi olduğudur. Ödeme miktarı bazında yapılan dosya sıralaması neticesinde ilk iki sıranın devamındaki dosyalar artık değerlendirme dışında tutulacaktır. Ancak hak edilen aylık miktarlarında bir değişiklik olması

¹⁸⁷ Şimşek, **a.g.e.**, s.107. Arıcı, **a.g.e.**, s.349.

durumunda Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılacak bir başvuru ile bu dosyalar yeniden tespit edilerek, görevli ve yetkili denetim ve kontrol görevlileri eliyle yeniden değerlendirilebilecektir¹⁸⁸. Nihayet dosyalar tespit edildikten sonra kanunda belirtildiği şekilde yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısı eklenmek suretiyle hesaplama yapılarak anne ve babaya bağlanacak aylık miktarı belirlenecektir.

Yani hak sahibi bir anne vefat eden birinci çocuğundan 700 Türk Lirası, vefat eden ikinci çocuğundan 800 Türk Lirası ve vefat eden üçüncü çocuğundan da 500 Türk lirası ölüm aylığı bağlanmasına hak kazanmış ise; ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığına tespit edilmesi durumunda kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/4 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde aylık miktarları en fazla ödemeye imkân verenden başlanarak sıralanacaktır. Bu sıralama ile tespit edilecek olan en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan miktar bazında ilk sıradaki dosyanın tamamına ikinci sıradaki dosyanın yarısının eklenmesi suretiyle tespit edilecek ödeme hak sahibine aylık olarak bağlanacaktır. Burada en yüksek ödemeye imkân veren birinci sıradaki dosya olan ikinci çocuktan bağlanacak ölüm aylığı tamdan (800 Türk Lirası), en yüksek ödemeye imkân veren ikinci sıradaki dosya olan 1'nci çocuktan bağlanacak ölüm aylığı ise yarımdan (350 Türk Lirası) hesaplanarak, hak sahibine toplam olarak 1.150 Türk Lirası tutarında bir aylık bağlanacaktır. Dolayısıyla hak sahibi anneye üçüncü çocuğu üzerinden hak sahibi olduğu 500 Türk Lirası aylık, en yüksek ödemeye imkân veren ilk iki dosya içerisinde bulunmadığı gerekçesiyle değerlendirme dışında tutulacaktır.

¹⁸⁸ 'Özellikle belirtilmelidir ki, 5510 sayılı Kanunun 59. ve 100. maddeleri uyarınca Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları tarafından tutulan tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerli kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, yetkili kişilerce düzenlenen ve tarafların ihtirazi kayıt koymaksızın imzaladığı tutanaklar aksi kanıtlanıncaya kadar geçerli olup, aksi ise ancak yazılı delille kanıtlanabilir. Kaldı ki Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları ve iş müfettişi raporlarının, rapora dayanak alınan tutanaklar ile birlikte değerlendirilmesi ve ancak belirtilen nitelikteki ekli tutanakların, anılan Kanun kapsamında aksi sabit oluncaya kadar geçerli belge olduğunun kabulü, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 92/son maddesinde de açıkça hüküm altına alınmıştır. Nitekim Hukuk Genel Kurulunun 14.11.1979 tarih ve 1014 E., 1364 K. ile 04.02.2009 tarih ve 2009/9-2 E.-2009/48 K. sayılı kararlarında da aynı hususlar vurgulanmıştır.' YHGK., 14.03.2019 tarihli ve 2015/3902 Esas, 2019/303 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 25.12.2019).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, hak kazanılan aylıklar için hak sahiplerince hak kazanma dönemi çok önemlidir. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir. Ayrıca bu düzenleme ile bu aylıklardan yalnızca bir tanesinin ödenmesi değil öncelikle aylıklar arasında miktar bazında bir sıralama yapılması ve ilk iki sıradaki aylıkların tespit edilerek bunlardan yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısının eklenmesi ile her ikisinin birlikte ödenmesi hüküm altına alınmıştır. Birden fazla çocuktan aylığa hak kazanan hak sahiplerine bunlardan yalnızca bir tanesinin ödeneceği hüküm altına alınsa idi bu durumda bu ödemenin hak sahipleri açısından etkili bir işlevi olmayacak idi. Böylece her iki aylığın kısmen birlikte ödenmesi ile bu mahsur mümkün olduğunca ortadan kaldırılmaya çalışılmış, sosyal güvenliğe ilişkin ödemenin işlevselliği korunmuştur.

1.1.5. Anne ve Babası ile Birlikte Eşinden Dolayı da Ölüm Aylığına Hak Kazanılması Durumunda Aylıkların Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/3 bendi uyarınca anne ve babasından ayrı ayrı aylığa hak kazanan çocuklar bakımından bu aylıklardan yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısının ilave edilmesi suretiyle tespit edilecek aylık miktarının hak sahibi çocuğa bağlanacağını düzenlenmiş olduğunu belirtmiştik. Yine 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/5 bendi uyarınca anne ve/veya babasından ölüm aylığına hak kazanan çocuklar tarafından ölen eş dolayısıyla da aylığa hak kazanılması durumunda, hak sahibinin tercihinin göre ya ana ve/veya babasından bağlanacak olan aylığı ya da eşinden bağlanacak olan aylığının seçilmek suretiyle aylık miktarının tespit edileceği hüküm altına alınmıştır. Önemle belirtmek gerekir ki; 5510 sayılı Kanunun birinci fıkrası uyarınca bu düzenleme 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılan aylıklara ilişkin olarak uygulama alanı bulmaktadır. Kanun öncesi dönemde bağlanan bir aylık ile 5510 sayılı Kanun veya mülga kanun dönemlerine ilişkin olarak yeniden bir aylığa hak kazanılması durumunda öncelikle 5510 sayılı Kanunun geçiş hükümleri

düzenlemelerine gidilmelidir¹⁸⁹. Zira 5510 sayılı Kanunun geçici 1'inci maddesine göre; ölüm aylıklarının bağlanması hususunda mülga 1479, 506, 2926, 2925 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır. Ancak ilgili Kanun hükümleri de yıllar içerisinde değişikliklere uğramış ve Kurum tarafından bu değişikliklere ilişkin farklı uygulamalar yapılmıştır. Bu durumda aylığa hak kazanılan tarih, o esnada yürürlükte bulunan mevzuat ve bu mevzuatın lehe/aleyhe olup olmaması noktasında aylıkların birleşmesi hususu önem taşımaktadır¹⁹⁰. Ancak konuya ilişkin temel düzenlemenin kanun öncesi dönemde mülga 506 sayılı Kanunun 68'inci maddesi ile yapıldığını bilmek gerekmektedir¹⁹¹.

5510 sayılı Kanunda yapılan bu düzenleme ile hem eşten hem de ana ve/veya babadan eş zamanlı ölüm aylığı bağlanmasına hak kazanılması durumu düzenlenmektedir. Buna göre eşten ya da anne ve/veya babadan ölüm aylığına hak kazanılması durumunda bağlanacak olan aylık, öncelikle hak sahibi tarafından bu

¹⁸⁹ 'Somut olayda 506 sayılı Kanun kapsamında sigortalı iken davacının babasının 24.09.1991 tarihinde ve eşinin ise 26.11.2011 tarihinde vefat ettiği, davacının eşinin vefatının 01.10.2008 tarihinden sonra olması nedeniyle ölüm aylığına hak kazanma tarihi açısından 5510 sayılı Kanun'un 54. maddesi kapsamında değerlendirme yapılması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanun'un 54. maddesinde hem eşinden, hem de ana ve/veya babasından ölüm geliri hak kazananlara, tercihi göre eşinden ya da ana ve/veya babasından gelir bağlanacağı açıkça düzenlenmiş olmakla davacıya hem eşinden hem babasından aynı anda ölüm aylığı bağlanması mümkün değildir.' YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/194 Esas, 2017/800 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 11.12.2019).

¹⁹⁰ 'Ölüm sigortasından aylık bağlama koşulları değerlendirilirken temel kural olarak hakkı doğuran ölüm tarihi itibarıyla yürürlükte olan yasal düzenlemenin uygulanması, bununla birlikte, Kanun koyucu tarafından daha sonra gerçekleştirilen lehe yasal değişikliklerden de hak sahiplerinin faydalandırılması gerekmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 21.03.2012 gün ve 2012/21-21 Esas - 2012/223 Karar sayılı ilamında da aynı görüş ve yaklaşım benimsenmiştir.' YHGK., 25.04.2018 tarihli ve 2018/427 Esas, 2018/949 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 19.05.2019).

¹⁹¹ 'Söz konusu yasal düzenlemeler bütün halinde değerlendirildiğinde, 506 sayılı Kanun'un 68. maddesinin son fıkrasında sosyal güvenlik hakkına bir sınırlama getirilerek vefat eden eş ile vefat eden babadan dolayı hak sahibi sıfatıyla ölüm aylığı almaya hak kazananlara bu aylıklardan fazla olanının ödeneceği düzenlenmiştir. 506 sayılı Kanun'un 68. maddesinin ilk düzenlemelerinde erkek ve kız çocuklarına ölüm aylığı bağlama şartları bakımından farklılık oluşturulmuştur. Erkek çocuklarına aylık bağlanabilmesi için Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama şartı arandığı halde, kız çocukları için Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi gelir veya aylık almama şartı aranmıştır. Yani erkek çocukları, kendi çalışmaları nedeniyle Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi gelir veya aylık alırlarsa aylıkları kesilirken, kız çocukları kendi çalışmaları yanında hak sahibi olarak da gelir veya aylık alırlarsa aylıkları kesilecektir. Kanunun bu şekilde düzenlenmesi ölüm aylığı bağlanan kız çocuklarının aleyhine yorumlara sebep olurken ve Kurumun 1753 sayılı Kanun sonrası ortaya çıkan farklı uygulamaları nedeniyle 506 sayılı Kanuna 5386 sayılı Kanun ile 09.07.2005 tarihinde Geçici 91. madde eklenmiştir.' YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/322 Esas, 2017/788 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 11.10.2019).

zümrelerden birisinin tercih edilmesi suretiyle tespit edilecektir¹⁹². Hak sahibi tarafından yapılan tercih ile tespit edilen aylık da hak sahibine yine Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/5 bendi uyarınca bağlanacaktır. Burada bir eşten ya da anne/babadan herhangi birisinden aylığa hak kazanılması durumunda bir problem yoktur. Zira bu aylıklardan birisi hak sahibi tarafından seçildiği şekliyle aylık olarak bağlanacaktır. Ancak hem eş hem anne hem de baba dolayısıyla ayrı ayrı üç aylığa hak kazanılmış olması ve hak sahibi tarafından da burada ana ve baba zümresinin seçilmiş olması durumunda, bu durumu ayrıca ve münhasıran düzenleyen yine aynı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/3 bendi uygulanmak suretiyle yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısı ilave edilerek aylık bağlanması gerekecektir. Aksi takdirde hem anne hem baba dolayısıyla aylığa hak kazanan hak sahibi, ölen eş dolayısıyla da aylığa hak kazanmış ise bu durumda hak sahibi bakımından bir hak kaybına sebebiyet verecek bir aylık bağlama durumu ortaya çıkabilir ki bu da kanunun düzenleniş amacına ters düşer. Ayrıca belirtmek gerekir ki, anne/baba zümresinin seçilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/3 bendindeki düzenlemenin uygulanarak yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısı eklenmek suretiyle aylık miktarının belirlenmesinin uygun olacağı doktrinde de savunulmaktadır¹⁹³.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi anne ve/veya babanın ve eşin uzun vadeli sigorta kollarına prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine birlikte ve tamdan ödenmesi gerekir idi. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel sigorta felsefesinden ayrılarak bir hak sahibinin iki ayrı iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigortadan (ölüm sigortası) iki aylığa hak kazanması durumunda tercihinin göre bunlardan birisinin bağlanacağını hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun bu düzenleme ile sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren esaslı etmen, aynı sigorta kapsamında bir hak

¹⁹² '02.07.1973 tarihinden sonra 506 sayılı Kanun kapsamında hak sahibi kız çocuğu sıfatıyla hem eşten hem de ana/babadan gelir veya aylığın ikisi bir arada alınmayacak ve hak sahibi aksini talep etmediği sürece bu ölüm aylıklarından fazla olanı ödenecektir.' YHGK., 18.06.2019 tarihli ve 2016/1325 Esas, 2019/675 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 20.12.2019).

¹⁹³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.423.

sahibi tarafından iki ayrı aylığa hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir.

Yani bir hak sahibi eşinden 1.200 Türk Lirası tutarında ölüm aylığı, vefat eden babasından da 850 Türk lirası tutarında ölüm aylığı bağlanmasına hak kazanmış ise; ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığına tespit edilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/5 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde, hak sahibi tarafından yapılacak tercihe istinaden aylık bağlanması söz konusu olacaktır. Tercih edilen aylığın miktarının yüksek ya da düşük olması önemli değildir. Hak sahibi tarafından düşük miktartlı olan aylık da tercih edilebilir. Buradaki aylık miktarlarına bakıldığında eşi dolayısıyla bağlanacak olan aylık miktar bazında daha avantajlı durumdadır. Ancak burada her zaman otomatik olarak avantajlı olan aylık değil kanun tarafından düzenlendiği şekliyle tercih edilecek olan aylık bağlanacaktır. Burada tercih edilen aylık çeşidi, bazı manevi sebepler göz önünde bulundurulmak suretiyle hak sahibi tarafından miktarı düşük olan aylık yönünde de kullanılabilir. Tercih edilmeyen aylık ise kapsam dışına çıkarılacaktır.

1.1.6. 5510 sayılı Kanuna Göre Vazife Malullüğü Aylığı Almakta İken; Yeniden Sigortalı Olup da Bu Durumda Hem Vazife Malullüğü Hem de Malullük Aylıklarına Hak Kazanılması Durumunda Bu Aylıkların Birleşmesi

4447 sayılı Kanun ile 2002 yılında yapılan yeni kademeli emeklilik yaşı düzenlemesi ile temel olarak pasif sigortalı sayısının azaltılması suretiyle kurumun

aktüeryal dengesinin yeniden sağlanması amaçlanmış idi¹⁹⁴. Esasen bu amaca uygun olarak düzenleme yapmayı 5510 sayılı Kanun ile de sürdüren kanun koyucu, aylıklarının birleşmesi durumunda yapılacak ödeme hususunda 54'üncü madde ile aynı hassasiyeti göz ardı etmemiştir. 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/6 bendinin ilk cümlesi ile 5510 sayılı Kanuna göre vazife malullüğü aylığı almakta iken yeniden çalışmaya başlayan sigortalının bu çalışması neticesinde yeniden vazife malullüğü aylığı veya malullük aylığı almaya hak kazanması durumunda, bu aylıklardan miktar bazında yüksek olanın, aylıkların eşit olması halinde vazife malullüğü aylığının bağlanacağını, vazife malullüğü ile yaşlılık aylığının birleşmesi durumunda ise bu aylıkların her ikisinin bağlanacağını hüküm altına almıştır. Görüldüğü üzere bu düzenlemeye konu sigortalı halihazırda bir vazife malullüğü aylığı almakta iken yeniden çalışmaya başlamaktadır. Bu yeniden çalışmaya başlaması neticesinde yeniden malullük aylığı almaya hak kazanmaktadır. Bu noktada yapılan düzenleme ile kanun koyucu, sigortalıya bu aylıklardan ancak bir tanesinin ve yüksek olanının bağlanacağını, eğer aylık miktarları eşit ise yalnızca vazife malullüğü aylığının bağlanacağını hüküm altına almıştır. Yani aslında her ne kadar malullük konusu çalışma farklı bir çalışma sebebiyle ortaya çıkmış ise de aylıkların bağlanacağı sigortanın kanun koyucu tarafından uzun vadeli sigorta koluna ilişkin bir sigorta kolu olması göz önünde bulundurulmuş, aylıklardan bir tanesinin ve yüksek olanının ödenmesi kanaatimce isabetli olarak hüküm altına alınmıştır. Sosyal sigorta hukuku sistematığının temel çalışma prensibi de dikkate alındığında, tek prim yatırarak temsil edilen sigorta kollarından birden fazla aylığa hak kazanılması durumunda yalnızca bir aylık bağlanması sigorta hukukunun tabiatı gereğidir¹⁹⁵. Ancak hak sahibi sıfatıyla başka bir sigortalının yatırdığı prime karşılık aylık bağlanması durumunda bu değerlendirme doğru olmaz. Bu konuda da en tipik örnek hak sahibi sıfatıyla ölüm aylığına hak kazanan sigortalının kendi sigortalılığı nedeniyle de yaşlılık veya malullük aylığına hak kazanması durumudur. Dolayısıyla kendi sigortalılığı nedeniyle malullük, vazife malullüğü, yaşlılık sigortasından birden fazla aylık almaya hak kazanan sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanının bağlanması

¹⁹⁴Yusuf Alper, 'Sosyal Güvenlik Reformu (2008-2016): Kapsamla İlgili Gelişmeler' Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Ankara, Cilt 68, 2015, s.23.

¹⁹⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.465.

yeterli ve isabetli olmuştur¹⁹⁶. Nitekim bu sigortalardan hak sahibi sıfatıyla malullük veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmak mümkün değildir. Aksi takdirde prim bazlı olarak işleyen sosyal güvenlik sisteminde tek prime karşılık birden fazla aylık bağlanması hususu ortaya çıkar ki bu durum da sistemin çalışma amacına aykırı bir düzenleme olarak ortaya çıkmış olacaktır. İlaveten tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir.

Ancak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/6 bendinin ikinci cümlesi ile yeniden başlanılan çalışma neticesinde yaşlılık aylığı almaya hak kazanan sigortalılar bakımından bir ayrıma gidilmiştir. Bu durumda her iki aylığa da hak kazanan sigortalılara bu aylıklardan her ikisinin de bağlanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁹⁷. Aslında Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/1 bendi uyarınca hem malullük hem de yaşlılık aylığına hak kazanılması durumunda sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanın bağlanacağını aylıklar eşit ise yalnızca yaşlılık aylığının bağlanacağını isabetli olarak düzenlemiş idi. Ancak bu fıkranın (a)/6 bendi bu temel düzenlemeden ayrılarak, kanaatimce vazife malullüğü aylığı bağlanan sigortalının ikincil bir çalışmanın neticesi olarak yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmasına özel bir önem atfederek değerli bulmuş ve bu sigortalılara bu aylıklardan her ikisinin de ödeneceğini hüküm altına almıştır. Oysa sosyal sigorta hukuku sistematığının temel çalışma prensibi dikkate alındığında, tek prim yatırarak temsil edilen sigorta kollarından birden fazla aylığa hak kazanılması durumunda yalnızca bir aylık bağlanması sigorta hukukunun tabiatı gereğidir¹⁹⁸. Burada aylıkların her ikisi de uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin bir çalışmanın neticesi olmasına rağmen kanun koyucu genel sigorta hukuku sistematığından vazgeçerek her iki aylığın birlikte bağlanacağını hüküm altına almıştır. Dolayısıyla

¹⁹⁶ Bağcı, **a.g.e.**, s.94.

¹⁹⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.569.

¹⁹⁸ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.465.

kendi sigortalılığı nedeniyle malullük, vazife malullüğü, yaşlılık sigortasından birden fazla aylık almaya hak kazanan sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanının bağlanması yeterli ve isabetli olurdu¹⁹⁹. Netice olarak bu düzenleme malullük aylığı ile yaşlılık aylığının birleşmesi durumunda bunlardan yüksek olanın ödeneceğini hüküm altına alınan aynı maddenin birinci bendi ile de uyumlu olmamıştır²⁰⁰.

Yani 900 Türk Lirası tutarında vazife malullüğü aylığı almaya hak kazanan bir sigortalının, yeniden çalışmaya başlaması neticesinde ortaya çıkan bir durum nedeniyle 800 Türk Lirası tutarında malullük aylığı almaya hak kazanması durumunda; 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/6 bendinin ilk cümlesi gereğince bu sigortalıya tek ve en yüksek olan 900 Türk Lirası tutarındaki vazife malullüğü aylığı bu sigortalıya aylık olarak bağlanacaktır. Ancak bu aylıkların eşitliği söz konusu olsaydı burada yine vazife malullüğü aylığı kanuni düzenlemeye istinaden bağlanacak idi. Yine 800 Türk Lirası tutarında vazife malullüğü aylığına hak kazanan bir sigortalının yeniden çalışmaya başlaması ve bu ikincil çalışması neticesinde 1.500 Türk Lirası tutarında yaşlılık aylığı almaya hak kazanması durumunda, ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığının tespit edilmesi durumunda kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/6 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde her iki aylık birlikte bağlanacaktır. Netice olarak söz konusu sigortalıya 2.300 Türk Lirası tutarında bir toplam aylık tutarı bağlanmış olacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, hak kazanılan aylıklar için hak sahiplerince hak kazanma dönemi çok önemlidir. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir.

¹⁹⁹ Bağcı, **a.g.e.**, s.94.

²⁰⁰ Mert Ekşi, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Malullük Sigortası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014, s.145.

1.1.7. Evliliği Ölüm Nedeniyle Neticelenen Eşin Sonraki Eşinden de Aylığa Hak Kazanması Durumunda Bu Aylıkların Birleşmesi

Günümüz toplum hayatında söz konusu düzenlemeye konu ödemeye muhatap olan kesim genellikle anne veya kadındır. Anneyi ve kadını toplum ve çalışma hayatındaki risklere karşı korunmanın yanında Sosyal Güvenlik Kurumunun devamlılığını da önemseyen kanun koyucu, burada bu kişilere ölen kocalarından aylık bağlanması durumunda nasıl bir yol izleneceğini düzenlemektedir²⁰¹. Uzun vadeli sigorta kollarından yapılan sürekli ödemelerin aylık olarak düzenlendiğini belirtmiştik. 5510 sayılı Kanun gereğince sigortalıların yaşlılık malullük ve ölüm sigortasına yaptığı prim ödemeleri neticesinde hak sahipleri bakımından kanundaki şartların gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan ödeme ölüm sigortası kapsamındaki ölüm aylığıdır. Burada da iştirakçi eşlerin yaşlılık malullük ve ölüm sigortalarına yapmış oldukları ödemelerin karşılığında kanundaki şartların varlığı halinde dul kalan eşlerine bağlanacak olan ölüm aylıklarının birleşmesi durumunda izlenecek yol tespit edilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 34'üncü maddesi uyarınca ölen sigortalının yakınlarından hak sahibi olanlara ölüm aylığı bağlanması hususunu da incelemiştik. Bu düzenlemedeki hak sahiplerinden bir tanesi de dul kalan eş olarak tespit edilmiştir. Ancak Kanunun 34'üncü maddesinde belirlenen koşulların ortadan kalkması durumunda hak sahipliği kavramı da ortadan kalkmaktadır. Bunun en tipik örneği dul kalan eşin yeniden evlenmesi nedeniyle dul olma niteliğini kaybetmesi dolayısıyla kanunun 35'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince şartların ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başı itibarıyla aylığının kesilmesidir. İşte hak sahibi olma niteliğini yeniden evlenme dolayısıyla kaybeden eş 5510 sayılı Kanun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası (a)/7 bendi gereğince sonraki eşinin vefat etmesi dolayısıyla da ölüm aylığına hak kazanması durumunda önceki eşinden bağlanan ama 34'ncü maddedeki şartların ortadan kalkması neticesinde kesilen aylığı ile sonraki eş dolayısıyla hak kazandığı aylığı arasında seçim yapmak suretiyle bağlanacak aylığı seçebilecektir. Bu noktada seçim hakkını eski eşten bağlanan aylıktan yana kullanması durumunda kanunun 35'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince aylığın kesilmesini gerektiren şartların ortadan kalkması gerekçesiyle bu aylığı yeniden bağlanacak,

²⁰¹ Kadir Arıcı, 'Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Annelerin Korunması', Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, Özel Sayı, 2017, s.280.

sonraki eşinden bağlanacak aylığı seçmesi durumunda ise zaten kanunun 34'üncü maddesi gereğince dul kalan eşe aylık bağlanması gerekeceğinden yeniden bir değerlendirme yapılacaktır.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi kişilerin uzun vadeli sigorta kollarına prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine birlikte ve tamdan ödenmesi gerekir. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel sigorta felsefesinden ayrılarak bir hak sahibinin iki ayrı iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigortadan (ölüm sigortası) iki aylığa hak kazanması durumunda tercihi göre bunlardan birisinin bağlanacağını hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun daha önceki düzenlemelere benzer olarak bu düzenleme ile de sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren esaslı etmen, aynı sigorta kapsamında bir hak sahibi tarafından iki ayrı aylığa hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir. Bu kanuni düzenlemeye benzer olarak Amerikan hukukunda da birden fazla ölüm aylığına hak kazanan dul eşi yüksek olan aylığın ödenmesi düzenlemesinin bulunduğu görülmektedir.²⁰²

Yani birinci eşinden ölüm aylığı bağlanan hak sahibinin, yeniden evlenmesi durumunda evlilik tarihi itibarıyla ölüm aylığı kesilecektir. Ancak hak sahibinin ikinci eşinin de vefat etmesi neticesinde bu eşinden de ölüm aylığına hak kazanması durumunda; ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığının tespit

²⁰² Arzu Gökalp Civan, Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019, s.204.

edilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/7 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde bu aylıklardan tercihine göre bir tanesi bağlanacaktır. Netice olarak hak sahibi tarafından birinci eşinden bağlanan ve evlenme ile kesilen ölüm aylığının da değerlendirmeye dahil edildiği torbadan bir seçim yapılarak iki ölüm aylığından herhangi birisinin bağlanmasına karar verilebilecektir.

1.2. 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Gelirlerin Birleşmesi

Sosyal güvenlik sistemlerinin etkinliği ve verimliliği uygulayıcı ülkenin ekonomik durumu ve refah seviyesi ile büyük oranda paralellik göstermektedir. Güçlü ekonomisi ile ön plana çıkan ülkeler, gerek ihtiyaç sahiplerine yapılan sosyal yardımlar gerek hak sahiplerine yapılan sosyal güvenliğe ilişkin ödemeler ve bağlanan gelirler bakımından daha etkili ve kapsamlı düzenlemeler geliştirmektedir. Elbette gelişmekte olan ülkeler bakımından da ekonomik kalkınmışlık düzeyinin yetersizliği gerekçe gösterilerek bu uygulamalardan kaçınmak mümkün değildir. Ancak gelişmekte olan ülkeler tarafından sosyal güvenlik mevzuatı gereğince ihtiyaç sahibi ve hak sahibi vatandaşlara yapılan ödemeler ve bağlanan gelir ve/veya aylıklar beklenen seviyenin çok altındadır. Ayrıca hak sahibi bu kişilerde sosyal güvenliğe ilişkin ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden birinin tercihen belirlenmesi ya da kısmi ödeme yoluna gidiliyor olması bu ülkeler bakımından kaçınılmaz olmaktadır²⁰³.

Gelir kavramı; 5510 sayılı Kanunun “Tanımlar” başlıklı 3'üncü maddesinde *“Sigortalının iş kazası veya meslek hastalığına yakalanması durumunda sigortalının kendisine veya sigortalının vefatı durumunda hak sahiplerine yapılan sürekli ödeme”* şeklinde tarif edilmektedir. Gelir kavramını, kapsadığı ödemeleri ve bu ödemelerin yapıldığı kısa vadeli sigorta kollarını detaylı olarak incelemiştik. Kanunda düzenlenen gelir kavramı, iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde kanunda belirtilen şartların varlığı halinde bağlanan sürekli iş göremezlik geliri ve sürekli iş göremezlik geliri almakta iken ölen sigortalıların hak sahiplerine bağlanan ölüm geliri olmak üzere iki

²⁰³ İrfan Türkoğlu, ‘Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik’, Akademik İncelemeler Dergisi, İstanbul, Cilt 8 Sayı 3, 2013, s.303.

şekilde düzenlenmiştir. Bağlanacak olan bu gelirlerin hangi hallerde ve ne şekilde bağlanacağı hususu 5510 sayılı Kanunun 19 ve 20'nci maddelerinde tarif edilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında yapılan düzenleme ile de sigortalı ya da hak sahiplerine kısa vadeli sigorta kollarından bağlanan gelirlerin birleşmesi durumunda nasıl bir yol izleneceği gelir türlerine göre ayrı ayrı ortaya konulmuştur.

5510 sayılı Kanun kapsamında gelirlerin birleşmesi, sigortalının kendi sigortalılığı dolayısıyla bir iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde sürekli iş göremezliğe bağlı sürekli iş göremezlik geliri ile bu sigortalının hak sahibi olduğu başka bir sigortalının bir iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde vefatı ya da sürekli iş göremezlik geliri alırken vefatı veya hak sahibi olunan birden fazla sigortalının bir iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde vefatı ya da sürekli iş göremezlik geliri alırken vefatı neticesinde bağlanacak gelirlerin birleşmesi durumunda, bunlardan hangisine ne şekilde hak kazanılacağı sorunsalı üzerinde toplanmaktadır. Ayrıca ödemeye konu olan ölümün iş kazası ve meslek hastalığı sonucunda gerçekleşip gerçekleşmediği hususu da bağlanacak olan gelir miktarının tespiti noktasında önem arz etmektedir²⁰⁴. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında hak sahiplerine yapılan ödemeler ve masraflar ile bağlanan gelirler kanunda sınırlı olarak sayılan kişilere rücu edilebilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 21, 23 ve 12'nci maddelerine göre bu kişiler işveren, işveren vekili, asıl işveren, kusurlu üçüncü kişi ve bu üçüncü kişinin kusurlu işverenidir²⁰⁵.

1.2.1. Sürekli İş Göremezlik Geliri ile Ölen Eş Dolayısıyla Hak Edilen Gelirin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/1 bendi gereğince; hak sahibi sigortalının sürekli iş göremezlik geliri ile birlikte vefat eden eşi nedeniyle de gelire hak kazanması halinde, bu gelirlerden her ikisinin birlikte

²⁰⁴ Eren Coşkun, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Kısa Vadeli Sigorta Kollarında Rücu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, 2019, s.59.

²⁰⁵ Gaye Baycık, 'Sosyal Güvenlik Kurumunun İş Kazası ve Meslek Hastalığından Kaynaklanan Rücu Davalarına Eleştirel Bir Bakış', Sosyal Güvenlik Dergisi, İstanbul, Cilt 7 Sayı 1, 2017, s.34.

bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Burada sigortalıya bağlanan iş göremezlik geliri Kanunun 19'uncu maddesi gereğince sürekli iş göremezlik geliri bağlanmasını gerektiren hallerden birisinin bulunması halini temsil etmektedir. Bu gelire ilave olarak bu sigortalının vefat eden eşi nedeniyle de 5510 sayılı Kanunun 20'nci maddesi gereğince ölüm gelirine hak kazanması durumunda, bu gelirlerin her ikisinin birlikte ödenmesi hüküm altına alınmıştır. Sürekli iş göremezlik geliri ve ölüm geliri bilindiği üzere kısa vadeli sigorta kollarındaki sigortalılara ilişkin şartların oluşması ve rizikonun gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan sürekli ödemelerdir. Böylece bir iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmış bulunan sigortalının yine bir iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu ölen ya da iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü %50 veya daha fazla oranda kaybetmiş iken vefat eden sigortalıya hak sahibi olması durumunda, her iki gelirin birlikte ödenmesi hüküm altına alınmıştır²⁰⁶.

Sigortalı tarafından kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin sigortalara yatırdığı prime karşılık olarak iş kazası ve meslek hastalığı neticesinde bu sigortalardan sürekli iş göremezlik geliri bağlanması olağandır. Bu olağan gelir ile birleşmesi düzenlenen gelir ise, yine iş kazası ve meslek hastalığı neticesinde ölen ya da iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında bir gelir bağlanmış iken ölen eş dolayısıyla bağlanan ölüm geliridir. Bağlanacak olan bu ölüm geliri ise, ölen eş tarafından kendi sigortalılığı kapsamında yatırdığı prime karşılık olan bir envanterin neticesidir. Farklı primler ile temsil edilen envanterler karşılığında kanunda belirtilen şartlar ile birlikte rizikonun gerçekleşmesi ile ödemelerin birleşmesi durumunda, bunların kesilmeksizin tamdan ödenmesi sigorta hukuku açısından beklenen bir sonuçtur. Rizikonun gerçekleşmesi ihtimaline karşılık olarak yatırılan prim karşılığında ödemenin yapılması gerekir. Her ne kadar aynı sigorta kollarından gelir bağlanması durumunda bunlardan sadece birisinin ödenmesi Türk sigorta hukuku düzenleme sistematığına bakıldığında daha uygun olarak değerlendirilebilir ise de bu sigortalardan bağlanacak olan gelirlerin farklı primlerle temsil edilen envanterlere karşılık olarak bağlanması ayrı ayrı ödenmesini gerektirmektedir. Nitekim hak sahibi sıfatıyla iş kazası ve meslek hastalığı

²⁰⁶ Murat Göktaş, 'İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Ölen Sigortalıların Haksahiplerine Ölüm Geliri Ödenmesi' İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Dergisi, İstanbul, Sayı 114, 2012, s.202.

sigortalarından aylık bağlanmasına hak kazanmak mümkün değildir. Bu düzenleme ile kanun koyucunun bu temel ilkedan ayrılmadığı, prim bazlı olarak çalışan sosyal güvenlik sistemimizde farklı primlerle temsil edilen envanterlerin karşılığı olan ödemelerin yapılmasına karar verdiği görülmektedir.

Yani 700 Türk lirası tutarında sürekli iş göremezlik geliri bağlanan bir hak sahibi sigortalının, eşinin de kanunda tarif edildiği şekilde ve hak sahibince gelire hak kazanacak şekilde vefat etmesi üzerine 900 Türk Lirası tutarında bir ölüm gelirine hak kazanması durumunda; ilk olarak bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılmalıdır. Bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığıнын tespit edilmesi durumunda bu hak sahibine Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/1 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde; her iki geliri de tamdan ödenecek şekilde gelir bağlanacaktır. Dolayısıyla bu sigortalıya 1.600 Türk Lirası tutarında bir toplam gelir bağlanmış olacaktır. Kanunun 54'ncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan gelirlerin kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki; ölen eş dolayısıyla ölüm geliri bağlanmasına hak kazanma noktasında süreye ilişkin olarak 506 sayılı Kanun ile getirilen geriye doğru borçlanma düzenlemesi 5510 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır. Konuya ilişkin olarak Yargıtay bir kararında hak sahipleri tarafından 5 yıllık sigortalılık süresinin borçlanılarak tamamlanamayacağını ve ancak 900 günlük prim bildirim süresinin bu kapsamda olmadığını yani borçlanma yolu ile tamamlanabileceğini beyan etmiştir²⁰⁷.

1.2.2. Anne ve Babadan Ayrı Ayrı Gelire Hak Kazanan Çocuklarda Gelirlerin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/2 bendi uyarınca yapılan düzenleme ile anne ve babadan dolayı gelir almaya hak kazanan hak sahibi çocuklara bu gelirlerden yüksek olanın tamamına düşük olanın yarısının ilave

²⁰⁷ Zehra Yılmaz, Sosyal Güvenlik Hukukunda Çocuklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016, s.57.

edilmesiyle tespit edilecek toplam gelirin bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Burada yapılan düzenleme 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/3 bendi kapsamındaki uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin aylıkların birleşmesi düzenlemesine de paraleldir. Kısa vadeli sigorta kollarından yapılan sürekli ödemelerin gelir olarak düzenlendiğini daha önce belirtmiştik. 5510 sayılı Kanun gereğince sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı sigortalarına yaptığı prim ödemeleri neticesinde hak sahipleri bakımından kanundaki şartların gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan sürekli ödeme ölüm geliridir. Burada da iştirakçi anne ve babanın iş kazası ve meslek hastalığı sigortalarına yapmış oldukları ödemelerin karşılığında kanundaki şartların varlığı halinde çocuklarına bağlanacak olan ölüm gelirlerinin birleşmesi durumunda izlenecek yol tespit edilmektedir. Böylece hak sahibi çocuğa kanundaki ilgili şartların gerçekleşmesi durumunda ve iştirakçi anne ve babadan iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında ayrı ayrı iki gelir bağlanmasına hak kazanılması halinde ödemenin, yüksek olan gelirin tamamına düşük olan gelirin yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceği düzenlenmektedir.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi anne ve babanın kısa vadeli sigorta kollarına ayrı ayrı prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine tamdan ödenmesi daha doğru olur idi. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel sigorta felsefesinden ayrılarak bir hak sahibinin iki ayrı iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigorta kolundan iki ayrı gelire hak kazanması durumunda yüksek olan gelirin tamamına düşük olan gelirin yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceğini hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun bu düzenleme ile sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren temel gerekçe, aynı sigorta kolundan bir hak sahibi tarafından iki ayrı aylığa hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigorta kolundan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. 5434 sayılı Kanunla yapılan mülga emekli sandığı düzenlemesinde de ana ve babadan ayrı ayrı aylığa hak kazanılması durumunda hak sahibi çocuklara tercih ettikleri aylığın

bağlanacağı hüküm altına alınmış idi²⁰⁸. 5510 sayılı Kanun ile bu mülga düzenlemeye nazaran sigorta hukuku felsefesine daha uygun bir düzenleme yapıldığını söylemek gerekir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir. Son olarak belirtmek gerekir ki, farklı sigortalılıklara ilişkin olarak anne ve babadan ayrı ayrı bağlanan gelirlerin birleşmesi durumunda hak sahibi çocuğa bunlardan yalnızca bir tanesinin bağlanacağını düzenlenmesi prim bazlı olarak çalışan sosyal güvenlik sistemi ile uyuşmayan bir düzenleme olurdu. Ayrıca iştirakçi anne ve babanın sigortalılıkları dolayısıyla bağlanan bu gelirlerin çocukların sayısına göre oransal olarak azalacağı da düşünülür ise bunlardan yalnızca birisinin ödenmesi çok yetersiz olacaktır. Bu yetersiz ödeme ise sosyal güvenlik sisteminde gelir bağlanmasının amaçladığı işlevini yerine getirememesine sebep olabilir.

Yani 800 Türk Lirası tutarında babadan ölüm geliri bağlanan hak sahibinin, vefat eden annesi dolayısıyla da 900 Türk Lirası tutarında bir ölüm gelirine hak kazanması durumunda; ilk olarak bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığı tespit edilmesi durumunda bu hak sahibine Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/2 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde; yüksek olan gelir durumundaki anneden bağlanan ölüm gelirinin tamamı (900 Türk Lirası), düşük miktarlı gelir olarak tespit edilen babadan bağlanan ölüm gelirinin yarısı (400 Türk Lirası) ile toplanmak suretiyle gelir bağlanacaktır. (1300 Türk Lirası) Ayrıca belirtmek gerekir ki, hak kazanılan gelirler için hak sahiplerince hak kazanma dönemi çok önemlidir. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca

²⁰⁸ Akın Şimşek, **a.g.e.**, s.107.

değerlendirilmektedir. Ayrıca bu düzenleme ile bu gelirlerden yalnızca bir tanesinin değil ancak düşük olan gelirin yarısı ile birlikte her ikisinin ödenmesi hüküm altına alınmıştır. Anne ve babasından gelire hak kazanan hak sahiplerinin (çocukların) sayısal olarak fazla olması nedeniyle gelir miktarının hak sahipleri miktarına bölünmesi gerekmektedir. Bu bölünme nedeni ile bu gelirlerden yalnızca bir tanesinin ödeneceği hüküm altına alınsa idi; bu durumda bu ödemenin hak sahipleri açısından etkili bir işlevi olmayacaktı. Böylece her iki gelirin kısmen birlikte ödenmesi ile bu mahsur mümkün olduğunca ortadan kaldırılmaya çalışılmış, sosyal güvenliğe ilişkin ödemenin işlevselliği korunmuştur.

1.2.3. Birden Fazla Çocuğu Dolayısıyla Hak Sahibi Olan Anne ve Babanın Gelirlerinin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/3 bendi uyarınca; *“Birden fazla çocuğundan gelire hak kazanan ana ve babaya, en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan gelirin tamamı, düşük olan gelirin yarısı”* gelir olarak bağlanır. Öncelikle belirtmek gerekir ki; Hak sahibi olan anne ve babaya gelir bağlanmasının ilk koşulu diğer hak sahibi eş ve çocuklardan artan pay bulunmasıdır. İkinci koşul anne ve babanın gelir seviyesinin asgari ücret tutarından aşağı olmasıdır. Son olarak anne ve babanın başka da bir gelir ve aylığının bulunmaması gerekir. Ayrıca bu kişilerin 65 yaşın üzerinde olması halinde artan pay olup olmaması şartı aranmayacaktır²⁰⁹. Ancak söz konusu düzenlemenin devamında hak sahiplerine yapılacak ödemeler toplamı sigortalıya yapılacak ödemeler toplamı ile sınırlı tutulmuştur. 65 yaşın üzerinde bulunan anne ve babanın koşulları sağlayarak gelire hak kazanması durumunda artan pay şartı bulunmadığından her durumda ödemesi yapılacaktır. Ancak ödemeler toplamının sigortalıya yapılacak ödemedan fazla olması durumunun düzenlenmediği görülmekle birlikte, bu durumda diğer hak sahiplerine yapılan ödemelerden orantılı bir şekilde denkleştirme yoluna gidilerek sorunun çözülmesi uygun olacaktır²¹⁰.

²⁰⁹ Kasım Savrım, 5510 Sayılı Yasada Kısa Vadeli Sigorta Kollarında Sağlanan Haklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010, s.42.

²¹⁰ Süleyman Tunçay, ‘Artan Hisse Bulunması Koşulunda Mevzuatta Yapılan Değişiklikten Dolayı Uygulamada Yaşanan Sorunlar’ İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Dergisi, İstanbul, Sayı 106, 2011, s..291.

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/3 bendi gereğince, birden fazla çocuğu dolayısıyla gelir almaya hak kazanan anne veya babanın hak ettiği gelirlere ilişkin dosyaların miktar bazında kıyaslanarak bir karşılaştırması yapılması ve en yüksek miktarlı ödemeye imkân veren dosyadan en düşük miktarlı ödemeye imkân veren dosyaya doğru sıralanması gerekir. Yapılan bu sıralama neticesinde en yüksek ödemeye imkân ilk iki dosya olduğu ortaya çıkan dosyalar tespit edilerek, birinci sıradaki ve en yüksek ödemeye imkân veren dosyadan hak edilen gelirin tamamına ikinci sıradaki en yüksek ödemeye imkân veren dosyadan hak edilen gelirin yarısının eklenmesi suretiyle ortaya çıkan tutar gelir olarak hak sahibine bağlanır. Burada öncelikle anne ve babanın evlatları dolayısıyla hak sahibi olduğu dosyalar tespit edilecektir. Daha sonra yapılacak değerlendirmeyle bu dosyalar miktar bazında büyükten küçüğe doğru sıralanarak en yüksek ödemeye imkân veren ilk iki dosya tespit edilecektir. Bu sıralamada bu gelirlere hangi çocuk vasıtasıyla hak sahibi olunduğu önem taşımamaktadır. Önemli olan husus miktar bazında en yüksek ödemeye imkân veren dosyaların hangisi olduğudur. Ödeme miktarı bazında yapılan dosya sıralaması neticesinde ilk iki sıranın devamındaki dosyalar artık değerlendirme dışında tutulacaktır. Ancak hak edilen gelir miktarlarında bir değişiklik olması durumunda Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılacak bir başvuru ile bu dosyalar yeniden tespit edilerek, görevli ve yetkili denetim ve kontrol görevlileri eliyle yeniden değerlendirilebilecektir²¹¹. Nihayet dosyalar tespit edildikten sonra kanunda belirtildiği şekilde yüksek olan aylığın tamamına düşük olan aylığın yarısı eklenmek suretiyle hesaplama yapılarak anne ve babaya bağlanacak aylık miktarı belirlenecektir.

Kısa vadeli sigorta kollarından yapılan sürekli ödemelerin gelir olarak düzenlendiğini belirtmiştik. 5510 sayılı Kanun gereğince sigortalıların iş kazası ve

²¹¹ 'Özellikle belirtilmelidir ki, 5510 sayılı Kanunun 59. ve 100. maddeleri uyarınca Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları tarafından tutulan tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerli kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, yetkili kişilerce düzenlenen ve tarafların ihtirazi kayıt koymaksızın imzaladığı tutanaklar aksi kanıtlanıncaya kadar geçerli olup, aksi ise ancak yazılı delille kanıtlanabilir. Kaldı ki Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları ve iş müfettişi raporlarının, rapora dayanak alınan tutanaklar ile birlikte değerlendirilmesi ve ancak belirtilen nitelikteki ekli tutanakların, anılan Kanun kapsamında aksi sabit oluncaya kadar geçerli belge olduğunun kabulü, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 92/son maddesinde de açıkça hüküm altına alınmıştır. Nitekim Hukuk Genel Kurulunun 14.11.1979 tarih ve 1014 E., 1364 K. ile 04.02.2009 tarih ve 2009/9-2 E.-2009/48 K. sayılı kararlarında da aynı hususlar vurgulanmıştır.' YHGK., 14.03.2019 tarihli ve 2015/3902 Esas, 2019/303 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 25.12.2019).

meslek hastalığı sigortasına yaptığı prim ödemeleri neticesinde hak sahipleri bakımından kanundaki şartların gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan ödeme ölüm geliridir. Burada da iştirakçi çocukların iş kazası ve meslek hastalığı sigortalarına yapmış oldukları ödemelerin karşılığında ve kanundaki şartların varlığı halinde anne veya babalarına bağlanacak olan ölüm gelirlerinin birleşmesi durumunda izlenecek yol tespit edilmektedir. Böylece hak sahibi anne ve babaya kanundaki ilgili şartların gerçekleşmesi durumunda ve iştirakçi çocuklardan kısa vadeli sigorta kolları kapsamında birden fazla gelir bağlanması halinde bu gelirler ödeme miktarı bazında sıralanarak en fazla ödemeye imkân veren ilk ikisi tespit edilecek, bunların birinci sırada olan gelirin tamamına ikinci sırada olan gelirin yarısının ilave edilmesi suretiyle hak sahiplerine ödeneceği düzenlenmektedir. Burada 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/4 bendindeki, birden fazla çocuğundan aylık almaya hak kazanan ana ve babaya ilişkin yapılan düzenlemeye benzer bir düzenleme yapıldığı görülmektedir.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi çocukların kısa vadeli sigorta kollarına ayrı ayrı prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahibi anne ve babaya tamdan ödenmesi gerekir idi. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel felsefeden ayrılarak bir hak sahibinin birden fazla iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigortadan (iş kazası ve meslek hastalığı sigortası) iki gelire hak kazanması durumunda öncelikle gelirler arasında ödeme miktarı bazında bir sıralama yapılacağını, bunlardan ilk iki sırada bulunan gelirlerden birinci sırada olan gelirin tamamına ikinci sırada olan gelirin yarısının ilave edilmesi suretiyle ödeneceğini hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun bu düzenleme ile sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren temel gerekçe, aynı sigorta kapsamında bir hak sahibi tarafından iki ayrı gelire hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. 5434 sayılı Kanunla yapılan mülga emekli sandığı düzenlemesinde birden fazla çocuğundan aylığa hak kazanan hak sahibi ana ve babaya tercih ettikleri aylığın bağlanacağı hüküm

altına alınmış idi²¹². 5510 sayılı Kanun ile bu mülga düzenlemeye nazaran sigorta hukuku felsefesine daha uygun bir düzenleme yapıldığını söylemek gerekir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir.

Yani birinci çocuğundan 1.000 Türk Lirası tutarında ölüm geliri almaya hak kazanan hak sahibi baba, ikinci çocuğundan da 900 Türk lirası tutarında bir ölüm gelirine hak kazanmış ise; ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığına tespit edilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/3 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde her iki çocuğundan da gelir bağlanacaktır. Ancak yüksek olan gelirin tamamına düşük olan gelirin yarısının eklenmesi suretiyle tespit edilecek gelir miktarı hak sahibinin gelirini oluşturacaktır. Birinci çocuktan bağlanacak olan gelir tutarı daha yüksek olduğundan bu gelirin tamamına ikinci çocuktan bağlanacak gelirin yarısı eklenerek 1.450 Türk Lirası tutarındaki gelir hak sahibi babaya bağlanacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, hak kazanılan gelirler için hak sahiplerince hak kazanma dönemi çok önemlidir. Çünkü Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca 54'üncü maddenin uygulanması için ön şart bu Kanuna göre bağlanacak olan aylık ve gelirlerin birleşmesidir. Aksi takdirde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan aylıkların kanun öncesi ya da sonrası dönemde birleşmesine ilişkin çeşitli kombinasyonlar kanunun geçiş hükümleri uyarınca değerlendirilmektedir. Ayrıca bu düzenleme ile bu gelirlerden yalnızca bir tanesinin ödenmesi değil bunlardan yüksek olan gelirin tamamına düşük olan gelirin yarısının eklenmesi ile her ikisinin birlikte ödenmesi hüküm altına alınmıştır. Birden fazla çocuktan gelire hak kazanan hak sahibi ana veya babaya bunlardan yalnızca bir tanesinin ödenmesinin hüküm altına alınması bu ödemenin hak sahipleri açısından etkisini azaltacak idi. Böylece her iki aylığın

²¹² Şimşek, **a.g.e.**, s.107.

kısmen birlikte ödenmesi ile bu mahsur mümkün olduğunca ortadan kaldırılmaya çalışılmış, sosyal güvenliğe ilişkin ödemenin işlevselliği korunmuştur.

1.2.4. Eşi ile Birlikte Anne ve/veya Babasından da Ölüm Gelirine Hak Kazananlarda Gelirlerin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi uyarınca yapılan düzenleme ile “*Hem eşinden, hem de ana ve/veya babasından ölüm gelirin hak kazananlara, eşinden ya da ana ve/veya babasından bağlanacak geliri tercihine göre*” bağlanacaktır. Böylece eşi ile birlikte anne ve/veya babasından ölüm gelirin hak kazanan hak sahiplerine bir tercih hakkı sunularak yapacağı tercihe göre ölüm geliri bağlanacaktır. Kanun koyucu bu bent uyarınca yaptığı düzenleme ile ölüm gelirin eşten bağlanan ve anne ve/veya babadan bağlanan olmak üzere iki şekilde gruplandırmıştır. Tercihen gruplardan bir tanesi tercih edilecek ve bu gelir hak sahibine bağlanacaktır. Konuyla ilgili olarak 5510 sayılı Kanunun birinci fıkrasının (a)/5 bendi uyarınca aylıklara ilişkin de benzer bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. 5510 sayılı Kanunun birinci fıkrası uyarınca bu düzenleme de 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılan gelirlere ilişkin olarak uygulama alanı bulmaktadır. Kanun öncesi dönemde bağlanan bir gelir ile birlikte 5510 sayılı Kanun veya mülga kanun dönemlerine ilişkin olarak yeniden bir gelire hak kazanılması durumunda öncelikle 5510 sayılı Kanunun geçiş hükümleri düzenlemelerine gidilmelidir²¹³. Zira 5510 sayılı Kanunun geçici 1'inci maddesine göre; ölüm gelirlerinin bağlanması hususunda mülga 1479, 506, 2926, 2925 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır.

5510 sayılı Kanunda yapılan bu düzenleme ile hem eşten hem de ana ve/veya babadan birlikte ölüm geliri bağlanmasına hak kazanılması durumu düzenlenmektedir. Buna göre eşten ya da anne ve/veya babadan ölüm gelirin hak kazanılması durumunda bağlanacak olan gelir, öncelikle hak sahibi tarafından bu iki zümreden

²¹³ “Somut olayda 506 sayılı Kanun kapsamında sigortalı iken davacının babasının 24.09.1991 tarihinde ve eşinin ise 26.11.2011 tarihinde vefat ettiği, davacının eşinin vefatının 01.10.2008 tarihinden sonra olması nedeniyle ölüm aylığına hak kazanma tarihi açısından 5510 sayılı Kanun’un 54. maddesi kapsamında değerlendirme yapılması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanun’un 54. maddesinde hem eşinden, hem de ana ve/veya babasından ölüm gelirin hak kazananlara, tercihine göre eşinden ya da ana ve/veya babasından gelir bağlanacağı açıkça düzenlenmiş olmakla davacıya hem eşinden hem babasından aynı anda ölüm aylığı bağlanması mümkün değildir.” YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/194 Esas, 2017/800 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi, 11.12.2019).

birisinin tercih edilmesi suretiyle tespit edilecektir²¹⁴. Hak sahibi tarafından yapılan tercih ile belirlenen gelir de hak sahibine yine Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi uyarınca bağlanacaktır. Burada bir eşten ya da anne/babadan herhangi birisinden gelire hak kazanılması durumunda bir problem yoktur. Zira bu gelirlerden birisi hak sahibi tarafından seçilerek gelir olarak bağlanacaktır. Ancak hem eş hem anne hem de babadan ayrı ayrı üç gelire hak kazanılması durumunda kanunun bu hükmü uyarınca öncelikle yine bu zümrelerden birisi seçilecektir. Hak sahibi tarafından da burada yine ana ve baba zümresinin seçilmiş olması durumunda, bu durumu ayrıca ve münhasıran düzenleyen yine aynı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/2 bendi uygulanmak suretiyle yüksek olan gelirin tamamına düşük olan gelirin yarısı ilave edilerek gelir bağlanması gerekecektir. Aksi takdirde hem anne hem baba dolayısıyla gelire hak kazanan hak sahibi, ölen eş dolayısıyla da gelire hak kazanmış ise bu durumda hak sahibi bakımından bir hak kaybına sebebiyet verecek bir gelir bağlama durumu ortaya çıkabilir ki bu da kanunun düzenleniş amacına ters düşer. Ayrıca belirtmek gerekir ki, anne/baba zümresinin seçilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/2 bendindeki düzenlemenin uygulanarak yüksek olan gelirin tamamına düşük olan gelirin yarısı eklenmek suretiyle gelir miktarının belirlenmesinin uygun olacağı doktrinde de savunulmaktadır²¹⁵.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karşılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi anne ve/veya babanın ve eşin kısa vadeli sigorta kollarına prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine birlikte ve tamdan ödenmesi gerekir idi. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel sigorta felsefesinden ayrılarak bir hak sahibinin iki ayrı iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigortadan (iş kazası ve meslek hastalığı sigortası) iki gelire hak kazanması durumunda tercihinin göre bunlardan birisinin bağlanacağını hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun

²¹⁴ '02.07.1973 tarihinden sonra 506 sayılı Kanun kapsamında hak sahibi kız çocuğu sıfatıyla hem eşten hem de ana/babadan gelir veya aylığın ikisi bir arada alınmayacak ve hak sahibi aksini talep etmediği sürece bu ölüm aylıklarından fazla olanı ödenecektir.' YHGK., 18.06.2019 tarihli ve 2016/1325 Esas, 2019/675 Karar, sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 20.12.2019).

²¹⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.423.

bu düzenleme ile sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren esaslı gerekçe, aynı sigorta kapsamında bir hak sahibi tarafından iki ayrı gelire hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir.

Yani vefat eden eşi dolayısıyla 800 Türk Lirası tutarında ölüm geliri almaya hak kazanan eş, vefat eden babası dolayısıyla da 1.000 Türk Lirası tutarında ölüm geliri almaya hak kazanmış ise; ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu gelirlere 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığına tespit edilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde, hak sahibi tarafından yapılacak tercihe istinaden gelir bağlanacaktır. Tercih edilen gelirin miktarının yüksek ya da düşük olması önemli değildir. Hak sahibi tarafından düşük miktartlı olan gelir de tercih edilebilir. Buradaki gelir miktarlarına bakıldığında babası dolayısıyla bağlanacak olan gelir miktar bazında daha avantajlı durumdadır. Ancak burada her zaman otomatik olarak avantajlı olan aylık değil kanun tarafından düzenlendiği şekliyle tercih edilecek olan aylık bağlanacaktır. Burada tercih edilen aylık çeşidi, bazı manevi sebepler göz önünde bulundurulmak suretiyle hak sahibi tarafından miktarı düşük olan aylık yönünde de kullanılabilir. Tercih edilmeyen aylık ise kapsam dışına çıkarılacaktır.

1.2.5. Evliliği Ölüm Nedeniyle Neticelenen Eşin Sonraki Eşinden de Gelire Hak Kazanması Durumunda Bu Gelirlerin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/5 bendi uyarınca; *“Evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de aylığa hak kazananlara tercih ettiği aylığı”* bağlanacaktır. Evliliği ölüm nedeniyle sona eren hak sahibi hem önceki hem de sonraki eşi dolayısıyla gelir bağlanmasına hak kazanmış

ise, bu gelirlerden tercih ettiği gelirin bağlanması hüküm altına alınmıştır. 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/7 bendi uyarınca, evliliği ölüm ile neticelenen hak sahibi tarafından önceki eşinden dolayı da aylık bağlanmasına hak kazanmış ise, bu aylıklardan birisinin tercihinine göre bağlanacağı benzer şekilde düzenlenmiştir.

5510 sayılı Kanunun 20 ve 34'üncü maddesi uyarınca ölen sigortalının yakınlarından hak sahibi olanlara ölüm geliri bağlanması hususunu incelemiştik. Bu düzenlemedeki hak sahiplerinden bir tanesi de dul kalan eş olarak tespit edilmiştir. Ancak Kanunun 34'üncü maddesinde belirlenen koşulların ortadan kalkması durumunda hak sahipliği kavramı da ortadan kalkmaktadır. Bunun en tipik örneği dul kalan eşin yeniden evlenmesi nedeniyle dul olma niteliğini kaybetmesi dolayısıyla kanunun 35'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince şartların ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başı itibarıyla aylığının kesilmesidir. İşte hak sahibi olma niteliğini yeniden evlenme dolayısıyla kaybeden eş 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası (b)/5 bendi gereğince sonraki eşinin vefat etmesi dolayısıyla da ölüm gelirin e hak kazanması durumunda önceki eşinden bağlanan ama 34'ncü maddedeki şartların ortadan kalkması neticesinde kesilen geliri ile sonraki eş i dolayısıyla hak kazandığı geliri arasında seçim yapmak suretiyle bağlanacak geliri seçebilecektir. Bu noktada seçim hakkını eski eşten bağlanan gelirden yana kullanması durumunda Kanunun 35'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince aylığın kesilmesini gerektiren şartların ortadan kalkması gerekçesiyle bu geliri yeniden bağlanacak, sonraki eşinden bağlanacak geliri seçmesi durumunda ise zaten Kanunun 34'üncü maddesi gereğince dul kalan eş e gelir bağlanması gerekeceğinden yeniden bir değ erlendirme yapılacaktır.

Sigorta hukukunun temel prensibinin yatırılan prime karş ılık olarak rizikonun gerçekleşmesi halinde ödemenin yapılması olduğunu söylemiştik. Oysa iştirakçi kişilerin kısa vadeli sigorta kollarına prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karş ılığı olan bu ödemelerin rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine birlikte ve tamdan ödenmesi gerekir. Ancak kanun koyucu burada yaptığı düzenleme ile bu temel sigorta felsefesinden ayrılarak bir hak sahibinin iki ayrı iştirakçiden hak sahibi olarak aynı sigortadan (iş kazası ve meslek hastalığı sigortası)

iki gelire hak kazanması durumunda tercihine göre bunlardan birisinin bağlanacağını hüküm altına almıştır. Kanımızca kanun koyucunun daha önceki düzenlemelere benzer olarak bu düzenleme ile de sigorta temel felsefesinden ayrılmasını gerektiren esaslı gerekçe, aynı sigorta kapsamında bir hak sahibi tarafından iki ayrı gelire hak kazanılmasıdır. Bu düşünceye göre bir hak sahibine tek sigortadan iki ayrı ödeme yapılması kurumun aktüeryal dengesinin bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca sosyal sigorta ödemelerinin esas amacı çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerini korumaktır. Sosyal sigorta ödemeleri bu gayenin dışında bir zenginleşme aracı olarak kullanılamaz. Netice olarak ödemelerin birleşmesi durumunda bu ödemelerden kesintiye gidilmesini gerçekleyen bu temel zenginleştirmeme ilkesinin bu düzenleme ile de gözetildiği söylenebilir. Bu kanuni düzenlemeye benzer olarak Amerikan hukukunda da birden fazla ölüm aylığına hak kazanan dul eşe yüksek olan aylığın ödenmesi düzenlemesinin bulunduğu görülmektedir.²¹⁶

5510 sayılı Kanunun 20'nci maddesi uyarınca, Kanunun 34'üncü maddesi uygulanmak suretiyle ölen sigortalının yakınlarından hak sahibi olanlara ölüm geliri bağlanması hüküm altına alınmıştır. Buradaki hak sahiplerinden bir tanesi de dul kalan eş olarak tespit edilmiştir. Ancak Kanunun 34'üncü maddesindeki şartların kaybedilmesi durumunda hak sahipliği kavramı da ortadan kalkmaktadır diye belirtmiştik. Bunun en tipik örneği olarak dul kalan eşin evlenmesi suretiyle dul olma niteliğini kaybetmesi dolayısıyla Kanunun 35'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince şartların ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başı itibarıyla aylığın kesilmesidir. Her ne kadar yeniden evlenmek suretiyle kapsam dışı kalan dosya dolayısıyla aylık veya gelir kesilmiş olsa da bu evliliğin ortadan kalkması ile dul kalan eşin yeniden hak sahibi olması gündeme gelecektir. Burada ikinci evlilik dolayısıyla bir gelire hak edilmemiş olması durumunda herhangi bir problem yoktur. Ancak bu ikinci evlilik dolayısıyla da ölüm gelirine hak kazanılmış olması durumunda her iki ölüm gelirinin birleşmesi gündeme gelecektir. İşte kanun koyucu tarafından böyle bir durum meydana geldiğinde bu gelirlerin yalnızca bir tanesinin tercih edilmek suretiyle seçimlik olarak gelir bağlanacak dosya olarak belirleneceğini hüküm altına almıştır.

²¹⁶ Arzu Gökalp Civan, **a.g.e.**, s.204.

Yani birinci eşinden ölüm geliri bağlanan hak sahibinin, yeniden evlenmesi durumunda evlilik tarihi itibarıyla ölüm geliri kesilecektir. Ancak hak sahibinin ikinci eşinin de vefat etmesi neticesinde bu eşinden de ölüm gelirine hak kazanması durumunda; ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığına tespit edilmesi durumunda Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/5 bendi uyarınca yapılacak bir değerlendirme neticesinde bu gelirlerden tercihine göre bir tanesi bağlanacaktır. Netice olarak hak sahibi tarafından birinci eşinden bağlanan ve evlenme ile kesilen ölüm gelirinin de değerlendirmeye dahil edildiği torbadan bir seçim yapılarak iki ölüm gelirinden herhangi birisinin bağlanmasına karar verilebilecektir.

1.3. Aylık ve Gelirlerin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun birinci fıkrasının (c) bendi ile yapılan düzenlemeye göre; *“Malûllük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malûllüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanır. Birinci fıkradaki sıralamaya göre yapılacak değerlendirmeler sonucunda, bir kişide ikiden fazla gelir veya aylık birleştiği takdirde, bu gelir ve aylıklardan en fazla ödemeye imkân veren iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanır, diğer dosya veya dosyalardaki gelir ve aylık hakları durum değişikliği veya diğer bir dosyadan gelir veya aylığa hak kazanıldığı tarihe kadar düşer.”* Yani uzun vadeli sigorta kolları sigortalarından olan malullük, ölüm, yaşlılık ve vazife malullüğü sigortalarından hak kazanılan aylıklar ile kısa vadeli sigorta kolları sigortalarından olan iş kazası ve meslek hastalığı sigortalarından hak kazanılan gelirlerin birleşmesi durumunda; sigortalının kendisine ya da kanunda sayılan hak sahipliği hükümleri uyarınca tespit edilen hak sahibine, bu aylık ve gelirlerden miktar bazında yapılan bir sıralama neticesinde en yüksek olanın tamamına ikinci sırada gelen gelir veya aylığın yarısının eklenmesi suretiyle belirlenecek olan ödemenin yapılması öngörülmektedir. Hak sahibine ya da sigortalıya bağlanacak olan

gelir veya aylıklardan en yüksek miktarlı olan ikisinin eşitliği durumunda ise iş kazası ya da meslek hastalığı sigortasından bağlanacak gelirin tamamına, malullük aylığı veya vazife malullüğü aylığının yarısının eklenmesiyle belirlenecek ödemenin yapılması hüküm altına alınmaktadır. Bahse konu gelir ve/veya aylıkların hak sahibi ya da sigortalı nezdinde ikiden fazla olarak birleşmesi halinde ise miktar bazında yapılacak sıralama neticesinde en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosya tespit edilerek bu dosyalar üzerinden Kanunun 54'üncü maddesi hükümleri uyarınca gelir ve aylık bağlanacaktır. Yapılan sıralama neticesinde en fazla ödemeye konu ilk iki dosya arasına giremeyerek değerlendirme dışı kalan diğer dosyalardan hak kazanılan gelir ve/veya aylıklara ilişkin haklar ise, durum değişikliği ile yeniden değerlendirme yapılacağı tarihe kadar düşecektir.

Görüldüğü üzere bu madde ile sigortalı ya da hak sahibine hem uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin sigortalardan hak edilen aylığın hem de kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin sigortalardan hak edilen gelirin birlikte bağlanması düzenlenmektedir. Söz konusu düzenleme ile, farklı primler ile temsil edilen farklı sigorta kollarına ilişkin ödemelere hak kazanılması durumunda, bu farklı sigorta kollarına ilişkin aylık ve gelirin birlikte ancak eksik olarak bağlanması öngörülmektedir. Ancak bu düzenleme prim bazlı olarak işleyen Türk sosyal güvenlik hukuku sistematğine çok uygun olmamıştır. Böylece ödenen prim karşılığı olarak rizikonun gerçekleşmesi ve kanunda sayılan şartların oluşması durumunda hak kazanılan ödemenin tam olarak yapılamaması sonucu meydana gelir ki; bu sonuç sosyal güvenlik hukukunun temel amacına ters düşer. Bu nedenle prim bazlı işleyen sosyal güvenlik sistemimizde bu husus doktrinde her iki aylık ya da gelirin tamdan ödenmesi gerektiği gerekçesiyle eleştirilere sebep olmaktadır²¹⁷. Ancak bu durum daha önce mülga 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunun 92'nci maddesi tarafından da benzer şekilde düzenlenmiş idi. Söz konusu düzenleme; her iki ödemenin de tam ödeme şeklinde yapılması suretiyle sigortalıya ya da hak sahiplerine ödenmesi gerektiği, bu hususun sosyal sigorta ilkesinin bir gereği olduğu, Anayasanın 2'nci maddesine göre sosyal devlet ilkesi gereğince malul durumda çalışmaya devam ederek yaşlılık aylığına hak kazanan güçsüz durumdaki sigortalının daha çok korunmaya muhtaç olmasına rağmen gelir ve

²¹⁷ Ali Nazım Sözer, Coşkun Saraç, Sosyal Sigorta Edimlerinde Çokluk Birden Fazla Ödenek, Gelir ve Aylığa Hak Kazanmak, Legal İşHSGHD, 20.Sayı, Ankara, 2008, s.1486.

aylıklarında bu madde ile kesintiye gidildiği, Anayasanın 5'inci maddesindeki devletin temel amaç ve görevi gereğince sosyal sınırları kaldırma yükümlülüğü bulunmasına rağmen buna uygun hareket edilmediği gibi Anayasanın 10'uncu maddesindeki eşitlik ilkesine de aykırı düştüğü ve ayrıca Anayasanın 49'uncu maddesindeki devletin çalışanları koruma yükümlülüğüne de aykırı düştüğü ve Anayasanın 61'inci maddesindeki sakatları koruma yükümlülüğüne de uygun olmayan bir düzenleme olduğu nedenleriyle anayasaya aykırı olduğu gerekçeleriyle somut norm denetimi yoluyla, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 92'inci maddesinin ikinci fıkrasının birinci ve ikinci cümlelerinin, Anayasa'nın 2, 5, 10, 11, 49 ve 61'inci maddelerine aykırılığı iddiasıyla iptali istemi ile Anayasa mahkemesine gönderilmiştir²¹⁸. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan anayasaya uygunluk denetimi neticesinde söz konusu düzenleme Anayasaya uygun bulunmuştur²¹⁹. Bu noktada Anayasa Mahkemesi kararı gerekçesinde de belirtildiği üzere Sosyal Güvenlik Kurumunun, sigortalı ya da hak sahiplerine uzun ve kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin sigortalılık hallerinde şartların oluşması durumunda gelir ve aylıklarda kesinti yapmayarak sosyal hayatın devamını sağlama işlevinin bulunduğu, bunun dışında sigortalı ya da hak sahipleri üzerinde tüm dosyalardan ödeme yapılması gibi bir işlevi bulunmadığı gibi böyle bir durumun sosyal güvenlik sisteminin devamının sağlanmasının esas olması dolayısıyla gelirlerinin ciddi şekilde azalmasına sebebiyet verebileceği ve bu noktada prim ve prim oranlarının yükselmesine sebep olabileceği değerlendirilmiştir. Her ne kadar ayrı ayrı prim tahsil edilen sigorta kollarından gelir ve aylığa hak edilmiş olsa da bu durum Kurum aktüeryal dengesinin bozulmasına yol açabileceği ve bu durumda

²¹⁸ 'Anayasa'nın 4709 sayılı Yasa ile değişik 65. maddesine göre, Devlet, Anayasa ile belirlenen görevlerini malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirirken, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri de gözetmekle yükümlü kılınmıştır. Bu öncelikler Anayasa'nın kimi hükümlerinde açıkça öngörülmüştür. Anayasa'nın "Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler" başlıklı 61. maddesi, bu önceliklerden birini düzenlemektedir. İtiraz konusu kural, 506 sayılı Yasa'nın bütünlüğü içinde değerlendirildiğinde, Anayasa'nın 61. maddesinde öngörülen özel korumanın da yeterince gözetildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 1186 sayılı Yasa ile değişik 20. maddesinin son fıkrası hükmü uyarınca sürekli kısmî veya sürekli tam iş göremez durumdaki sigortalı, başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise, sürekli iş görememezlik geliri %50 artırılmak suretiyle ödenmektedir. Bu hüküm dikkate alındığında, iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasıyla malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası birleştiğinde, sigortalı bu aylık ve gelirlerden yüksek olanın tamamını, eksik olanın da yarısını alacak ve başkasının bakımına muhtaç olması durumunda sürekli iş görmezlik geliri %50 artırılarak verilecektir. Belirtilen nedenlerle itiraz konusu Yasa kuralı, Anayasa'nın 2., 5., 10., 11., 60., 61. ve 65. maddelerine aykırı değildir, 49. maddesi ile ilgisi görülmemiştir. İstemin reddi gerekir.' AYM'nin 11.03.2003 gün, E.2001/K.351 sayılı Karar, RG., 16.12.2003, 25318.

²¹⁹ Ekin, **a.g.e.**, s.114.

prim ve prim oranlarının yükselmesine sebep olabileceği, zaten her iki sigorta kolundan da aylık bağlanmasının Anayasanın 61'nci maddesinin bir gereği olarak ihtiyacı olan sakat kişinin sağlam kişiye göre korunmasının bir sonucu olduğu, Anayasanın 10'ncu maddesinde belirtilen eşitliğin hukuksal bir eşitlik olduğu aynı durum ve koşullarda bulunan kişilere aynı eylem ve işlemin yapılmasından ibaret olduğu ve herkesin her yönden aynı kurallara tabi olacağı anlamı taşımadığı, devletin Anayasal görev ve sorumluluklarını Anayasanın 65'inci maddesine göre mali gücü ölçüsünde yerine getirdiği de değerlendirildiğinde kanunun, Anayasa'nın 2, 5, 10, 11, 60, 61 ve 65'inci maddelerine aykırı olmadığı sonucuna varılmış ve bu yönde karar verilerek iptal istemi reddedilmiştir.

1.4. Bir Kişide İkiiden Fazla Gelir ya da Aylığın Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasında yapılan düzenleme ile her ne şekilde olursa olsun bir sigortalı ya da hak sahibi nezdinde (gelir ya da aylığın bağlanma durumu ve hak sahibi ya da sigortalı olma sıfatı gözetilmeksizin) ikiden fazla gelir ve/veya aylığın birleşmesi durumunda bu gelir ya da aylıklardan en fazla ödemeye imkân veren ilk ikisi üzerinden gelir ya da aylığa hak kazanılmasının söz konusu olabileceği hüküm altına alınmıştır. Yapılan bu düzenleme ile Türk sosyal güvenlik sisteminde hiçbir kişiye ikiden fazla dosya üzerinden hak sahibi olma hakkının verilmemesinin amaçlandığı görülmektedir. Kişiler ya kendi sigortalılıkları dolayısıyla ya da başka sigortalılara hak sahibi olmaları dolayısıyla bunlar üzerinden elde ettiği uzun ve kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin gelir ve aylıklardan; yalnızca en fazla ödemeye imkân veren iki dosyadan gelir ve aylığa hak kazanabilecektir. Dolayısıyla sigortalı ya da hak sahibi farkı gözetilmeksizin bir kişiye ikiden fazla gelir ve/veya aylık bağlanması önlenmiştir²²⁰. Bu durumda hak sahibi olunan diğer dosyalara ilişkin gelir ve aylıklar herhangi bir durum değişikliği oluncaya kadar veya yeniden gündeme gelinceye kadar kapsamdan çıkarılacaktır²²¹. Ancak belirtmek gerekir ki en yüksek ödemeye imkân veren dosyayı tespit aşamasında direkt olarak en az ödemeli dosyanın sistemden çıkarılması şeklinde bir uygulama yerine, dosyaların

²²⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.570.

²²¹ Ramazan Elma, Güncel Yönetmelik ve Tebliğler Doğrultusunda Örnekler ve Uygulamalarla Sosyal Güvenlik Hukuku (İkinci Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.334.

tamdan ve yarımdan ödeme durumları göz önünde bulundurularak yapılacak bir değerlendirme ile sigortalı ya da hak sahiplerine en yüksek ödemeye müsait iki dosyadan ödeme yapılmalıdır²²².

Görüldüğü üzere burada kanun koyucu tarafından kişilere birden fazla gelir veya aylığın tamdan bağlanması engellenmiştir. Ancak farklı sigorta kollarına ilişkin olarak kişiler tarafından prim yatırılmak suretiyle kendi sigortalılıkları ya da hak sahibi olmaları dolayısıyla hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların bir sınırlandırma yapılarak bunlardan yalnızca ikisinin kapsama alınması hususu, prim bazlı olarak çalışan sosyal güvenlik sistemimizin sistematğine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir²²³. Kanaatimce bu eleştiriler, farklı primlerle temsil edilen farklı sigortalılık hallerinin birleşmesi durumlarında bunlardan sadece birisinin değil en az ikisinin tercih edilmesi noktasında doğrudur. Zira iştirakçi kişilerin sigorta kollarına prim yatırarak oluşturduğu envanterlerin karşılığı olan gelir ve/veya aylıkların rizikonun ve kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine bu envanterlerin karşılığı olarak birlikte ve tamdan ödenmesi sigorta sistematğinin en tabii sonucudur. Aksi takdirde primin ödenmesine, rizikonun gerçekleşmesine ve kanuni şartların oluşmasına rağmen hak edilen ve ortaya çıkan ödemenin hak sahibine veya sigortalıya ödenmemesi gibi bir durum ortaya çıkmış olur ki; bu durum sosyal sigorta hukukunun en temel prensiplerinden birisi olan ‘prim varsa ödeme vardır’ ilkesi ile uyuşmayacaktır. Bu durumda bu düzenlemenin aynı sigorta koluna ilişkin sigortalılık hallerinin birleşmesi durumunda geçerli olması kanunun sistematğine daha uygun olabilirdi²²⁴. Ancak bu durumda da kurumun aktüeryal dengesinin yüksek ödemeler nedeniyle bozulması tehlikesi ortaya çıkabilirdi.

Yani 900 Türk Lirası tutarında malullük aylığı almaya hak kazanan bir sigortalı çalışmaya devam ederek, 1.500 Türk Lirası tutarında yaşlılık aylığı almaya hak kazanır ise, bu kapsamda aylık bağlanacak iken sigortalı eşinin vefat etmesi üzerine de 1.000 Türk Lirası tutarında eşinin sigortalılığından hak sahibi olması dolayısıyla ölüm geliri almaya da hak kazanmış ise; bu durumda ilk olarak 5510 sayılı Kanunun 54’üncü

²²² Sosyal Güvenlik Kurumu, Emeklilik İşlemleri konulu ve 2018/38 Sayılı Genelge, 2018, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/146631>, Erişim Tarihi: 26.05.2019.

²²³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, **a.g.e.**, s.570.

²²⁴ Bağcı, **a.g.e.**, s.101.

maddesinin birinci fıkrası uyarınca bu gelir ve aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılıp kazanılmadığı araştırılacak, bu gelir ve aylıklara 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanıldığının tespit edilmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin ikinci fıkrası kapsamında bir kişide birden çok gelir ve/veya aylığın birleşmesi durumunda bunlardan en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosya tespit edilerek bu dosyalardan gelir ve/veya aylık bağlanması gündeme gelecektir. Burada dikkat edilirse en fazla ödemeye imkân veren dosyanın birisi gelir diğerleri ise aylık dosyalarıdır. Yani burada 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin ikinci fıkrası kapsamında aylık ve gelirlerin birleşmesi durumu vardır ki bu durumda yüksek olan dosyanın tamamına düşük olan dosyanın yarısının ilave edilmesi suretiyle bir ödeme yapılması gerekecektir. Netice olarak 1.500 Türk Lirası tutarındaki yaşlılık aylığı tamdan bağlanacak, 1.000 Türk Lirası tutarındaki ölüm geliri yarımdan bağlanacak ve sonuç olarak hak sahibi sigortalıya 2.000 Türk Lirası tutarında bir ödeme bağlanacaktır. Yine burada 900 Türk Lirası tutarındaki sigortalının hak kazandığı malullük aylığı yeniden değerlendirmeyi gerektirecek bir durum değişikliği ya da diğer bir dosyadan gelir ve/veya aylığa hak kazanılıncaya kadar Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uyarınca şimdilik kapsam dışına çıkarılacaktır.

Üçüncü Bölüm

5510 SAYILI KANUN ÖNCESİ DÖNEMDE GELİR VE AYLIK BAĞLANAN SİGORTALI VE HAK SAHİPLERİNİN DURUMU

1. GENEL OLARAK

TBMM tarafından ilk olarak 10.09.1921 tarihli ve 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukun Müteallik Kanunu ile yapılan sosyal güvenlik mevzuatına ilişkin ilk düzenlemeler, 1930 yılında yapılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile devam ederek günümüze kadar gelmiştir²²⁵. 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağkur başta olmak üzere çeşitli sigorta şirketleri, bankalar, ticaret ve sanayi odalarına ait sandıklar, Oyak, Amele Birliği gibi çok çeşitli sosyal sigorta kuruluşları bulunmakta idi²²⁶. İşte tüm bu sosyal sigorta kuruluşlarınca sigortalılara sağlanan gelir ve/veya aylıklara ilişkin düzenlemeler özel kanunlar marifetiyle düzenlenmiş idi. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde bu çok çeşitli sigorta kanunları gereğince gelir ve/veya aylık almakta olan sigortalı ve hak sahipleri bulunmakta idi. Ancak bu durum sosyal sigorta mevzuatının farklı çalışanlara farklı uygulanmasına sebep olmaktaydı. Son olarak tüm sigortalıları tek sosyal güvenlik kanunu çatısı altında birleştiren 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, 5510 sayılı Kanunun geçici 1'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince, kanun öncesi dönemdeki mülga mevzuat hükümlerine göre bağlanan ya da hak kazanılan; aylık ve/veya gelirlerin ödenmesine devam edilmesi esas alınmıştır²²⁷. Burada yapılan düzenleme ile mevcut hukuk düzenine göre hukuka uygun olarak lehe sonuç doğurmuş ve mevcut hukuk düzeninin değişmesiyle geriye alınması mümkün olmayan, evrensel hukukun temel prensiplerinden birisi olarak da bilinen kazanılmış hak kavramına saygı gösterilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Esasen uygulanacak norm hak sahibince gelir ve/veya aylığa hak kazandığı tarih itibarıyla yürürlükte

²²⁵ Fehmi Üçışık, Sosyal Güvenlik Hukuku (Birinci Baskı), Yayıncılık Matbaası, İstanbul, 2015, s.32.

²²⁶ Faruk Andaç, Sosyal Güvenlik Hukuku ve İlgili Kuruluşlar (Birinci Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2016, s.106.

²²⁷ İsa Karakaş, Emeklilik Uygulaması ve Davaları (Dördüncü Baskı), Berikan Ofset ve Matbaacılık, Ankara, 2016, s.653.

bulunan mevzuatın tespit edilmesiyle ortaya çıkacaktır²²⁸. Dolayısıyla gelir ve/veya aylığın hak kazanıldığı anın tespit edilerek o an yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine göre işlem yapılmalıdır. Örneğin ölüm halinde hak sahiplerince hak kazanılan ölüm aylık ya da gelirine hak kazanma durumu, ölüm olayının fiilen gerçekleştiği an sigortalı bakımından yürürlükte bulunan sosyal sigorta mevzuatına bağlı olacaktır. Hak sahipliği kavramı sigortalının fiilen ölümü ile ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda aylığın talep edilmemesi veya çocuğun ana veya babanın ölüm tarihinde evli olması gibi hak sahibinde aylık veya gelir bağlanma şartlarının bulunmaması veya sonradan kazanılması (boşanma) durumunda, hakkın ölüm anı itibarıyla kazanılmış olması nedeniyle yeniden değerlendirme ile ölüm aylık ve/geliri sonradan da bağlanabilecektir. Bu nedenle ölüm aylık ya da gelirine hak kazanma durumunun ölüm tarihi itibarıyla oluştuğunu söylemek gerekecektir²²⁹. Ayrıca bazı yargı kararlarında 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte henüz bağlanmamış bulunan gelir ve/veya aylıklara mülga mevzuat hükümlerinin uygulanmasıyla sonradan hak kazanılamayacağı, bunlar hakkında kazanılmış hak kavramından da söz edilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır²³⁰.

Yine 5510 sayılı Kanunun geçici 7’inci maddesinin beşinci fıkrasında yapılan düzenleme ile *“Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce birden fazla dosyadan gelir veya aylık alınması durumunda bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra yeni dosyadan gelir veya aylık alınmasına hak kazanılması durumunda yeni bağlanacak dosyadaki gelir ve aylık miktarı da dâhil olmak üzere mukayese yapılarak en düşük miktarlı dosya*

²²⁸ ‘Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, 506 sayılı Kanunun 68. maddesi ile Geçici 91. maddesinin çeliştiği, bu nedenle sonradan yürürlüğe giren Geçici 91. madde hükmüne öncelik tanınacağı, Geçici 91. maddesinde ise ayrıca “evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almağa hak kazanan kimseye bu aylıklardan fazla olanı ödenir” hükmü bulunmadığından kız çocuklarının 506 sayılı Kanun kapsamında hem eşten hem de ana/babadan ölüm aylığını birlikte alabileceği, bu nedenle yerel mahkeme direnme kararının bozulması gerektiği ileri sürülmüş ise de bu görüş kurul çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir.’ YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/3731 Esas 2017/793 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 07.10.2019).

²²⁹ Mesut Balcı, Ölüm Gelir ve Aylıkları, (Birinci Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019, s.65.

²³⁰ ‘Sonuç olarak, 02.07.1973 tarihinde 1753 sayılı Kanun ile getirilen 506 sayılı Kanunun 68. maddesinde düzenlenen “evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almağa hak kazanan kimseye bu aylıklardan fazla olanı ödenir” hükmü aynı kanunun geçici 91. maddesi ile yürürlükten kalkmamış olup uygulanmaya devam etmiştir. 02.07.1973 tarihinden sonra 506 sayılı Kanun kapsamında hak sahibi kız çocuğu sıfatıyla hem eşten hem de ana/babadan gelir veya aylığın ikisi bir arada alınamayacak ve hak sahibi aksini talep etmediği sürece bu ölüm aylıklarından fazla olanı ödenecektir. Kaldı ki 5510 sayılı Kanunun Geçici 1. maddesi kapsamında kazanılmış haktan da söz etmek mümkün değildir.’ YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/2870 Esas 2017/790 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 07.10.2019).

kapsamdan çıkarılır.” Kanunun yürürlüğe giriş tarihinden öncesi itibarıyla birden fazla dosyadan aylık ve gelir almaya hak kazanan sigortalı ya da hak sahipleri, 5510 sayılı kanuna göre yeniden bir dosyadan gelir ve/veya aylık almaya hak kazanır ise bu yeni hak kazanılan dosyadaki gelir ya da aylığın da dâhil edilmesiyle yapılacak bir mukayese neticesinde en düşük miktarlı dosyanın kapsamdan çıkarılması hüküm altına alınmıştır²³¹. Böylece yapılacak bu yeniden değerlendirme neticesinde hesaplanacak olan gelir ve/veya aylık hak sahibi ya da sigortalıya bağlanacaktır. Bu noktada bağlanacak olan ödemenin gelir ya da aylık olması durumunda da bir ayrıma gidilmediği görülmektedir. Gelir ya da aylık olarak hak kazanılan tüm ödemeler değerlendirmeye tabi tutularak en düşük miktarlı dosya kapsamdan çıkarılarak gelir ve/veya aylık bağlanacaktır. 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce ya da sonra bir dosyadan gelir ve/veya aylığa hak kazanılması, sigortalı veya hak sahibinin daha önceki statüsüne göre değişiklik göstermektedir. Konuya ilişkin olarak temelini tüzük ve yönetmeliklerin oluşturduğu Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik mevzuatı incelendiğinde; yerli mevzuata benzer olarak sistemin, sosyal güvenlik fonksiyonu da gözetilerek hak sahibi kişilere sosyal refah hizmetleri kapsamında yardım esasına dayandığı görülmektedir²³². Bu kapsamda öncelikle sosyal güvenlik haklarının korunması bakımından sosyal riskleri tespit eden, serbest dolaşım ile birlikte ortaya çıkabilecek hak kayıplarını önleyici düzenlemeleri önceleyen bu mevzuatın kapsayıcı hükümlerinin uyum yasaları ile birlikte Türk sosyal güvenlik sisteminde yer almaya başladığını söyleyebiliriz.

1.1. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönem Uygulamaları

5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle en ciddi değişikliklerden birisinin gelir ve aylık bağlama oranının azaltılması ve bu hususta tavan sınırlamasının getirilmesi olduğunu söyleyebiliriz²³³. Gelir ve aylık bağlama oranının düşmesi uzun vadede aylık miktarlarının büyük oranda azalmasına sebep olacaktır. Yüksek miktarda gelir ve aylık bağlanması için sigortalıları daha uzun süre çalışmaya teşvik etme

²³¹ Karakaş, a.g.e., s.652.

²³² Kadir Arıcı, Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku (Birinci Baskı), Kamu İş Yayınevi, Ankara, 1997, s.113.

²³³ Ferhat Sayım, Türkay Odabaş ‘5510 Sayılı Yasa İle Değiştirilen Emekli Aylığı Bağlama Oranlarının Olası Finansal Etkisinin Sosyal Politika Hedefleri Açısından Değerlendirmesi’ Emek ve Toplum Dergisi, Ankara, Cilt 4 Sayı 9, 2014, s.118.

amacını taşıdığını düşündüğüm bu uygulama, ölüm yaş ortalamasının çok yüksek olmadığı ülkemizde sigortalıların özellikle emekli aylığına kavuşabilme ihtimallerini büyük oranda azaltmaktadır. Çünkü sosyal güvenlik hukuku sistematığının en temel amacı ve neticesi sigortalılara emekli aylığı bağlanmasıdır.

5510 Sayılı Kanun öncesi dönemde; kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar için yürürlükte bulunan mülga 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun '*Gelir ve aylıkların birleşmesi*' başlıklı 92'nci maddesi tarafından yapılan düzenleme ile Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için yürürlükte bulunan mülga 5434 sayılı Kanunun "*İki Cihetten veya Aynı Sıfatla (Aylık) veya (Toptan Ödeme)'ye İstihkak Halleri*" başlıklı yirmi yedinci kısmı ile yapılan düzenleme ile ve kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılar için yürürlükte bulunan mülga 1479 sayılı Kanunun "*Aylıkların Birleşmesi*" başlıklı 57'nci maddesinde yapılan düzenleme ile sigortalı veya hak sahiplerince hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların birleşmesi konusu düzenlenmiş idi. 5510 sayılı Kanundaki düzenlemeye benzer olarak mülga 506 sayılı Kanunun 92'nci maddesinin birinci fıkrasında malullük ve yaşlılık sigortasından aynı anda aylık bağlanmasına hak kazanılması durumunda bu aylıklardan yüksek olanı, aylıklar eşitse sadece yaşlılık aylığının bağlanacağı, mülga 5434 sayılı Kanunun 94'üncü maddesi uyarınca iki yönden aylığa hak kazananların, tercih ettikleri aylıklarının bağlanacağı, mülga 1479 sayılı Kanunun 57'nci maddesi uyarınca da malullük ve yaşlılık sigortasından aylık bağlanmasına birlikte hak kazanan sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanı, aylıklar eşitse yalnız yaşlılık aylığı bağlanacağı hüküm altına alınmıştı. Bu kapsamda uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin bir sigorta kolundan birden fazla aylığa birlikte hak kazanılması durumunda, bunlardan yalnızca birisinden aylık bağlanacağı hususunda kanun koyucu tarafından 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi ile herhangi bir değişikliğe gidilmediği anlaşılmaktadır²³⁴.

Mülga 506 sayılı Kanunun 92'nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca mevcut 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar için, farklı sigorta kollarına ilişkin sigortalardan gelir ve/veya aylıklara hak

²³⁴ Karakaş, a.g.e., s.650., Arıcı, a.g.e., s.269.

kazanılması durumunda, bu gelir ve/veya aylıklardan yüksek olanın tamamı ile düşük olanın yarısının birlikte bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Yani iş kazası ve meslek hastalıkları sigortaları ile yaşlılık, malullük, ölüm sigortalarından hak kazanılan gelir ve aylıkların birleşmesi durumunda sigortalı veya hak sahiplerine bunlardan yüksek olanın tamamına düşük olanın yarısı ilave edilmek suretiyle ödeneceği hüküm altına alınmış idi²³⁵. Kanun koyucunun farklı sigorta kollarına ilişkin sigortalardan gelir ve/veya aylıkların birleşmesi hususunda bir değişikliğe gitmeyerek, yeni kanunda da aynı düzenlemeye yer vermesi, bu konuda farklı primlerle temsil edilen farklı sigorta kollarındaki sigortalardan birlikte gelir ve/veya aylık bağlanmasını kısmi olarak uygun bulduğunu göstermektedir. Ancak farklı primlerle temsil edilen bu envanterlerin karşılığı olan ödemelerin sigortalılara ya da hak sahiplerine sigorta hukuku temel prensibine uygun olarak tamdan yapılması daha uygun olur idi. Mülga 5434 sayılı Kanunun 94'üncü maddesi uyarınca da mevcut 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için aynı sigorta kolları kapsamında bağlanan aylıkların birleşmesi durumu düzenlenmiştir. Bu kapsamda yapılan düzenleme ile 5434 sayılı Kanunda belirtilen istisnalar dışında aynı sigorta kolundan hak kazanılan ödemelerin sigortalı veya hak sahibi tarafından yapılan tercihe göre bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. 5434 sayılı Kanununda kısa vadeli sigorta risk sistemi öngörülmemiştir. Bundan dolayıdır ki, 5434 sayılı Kanunun farklı sigorta kolları kapsamında bağlanan gelir ve/veya aylıklar bakımından bir ayrıma gitmediği ve farklı sigorta kolları kapsamında birleşen gelir ve/veya aylıkların sigortalı veya hak sahibi tarafından yapılacak tercihe göre bağlanmasını düzenlendiği görülmektedir.

Yine mülga 506 sayılı Kanunun 93'üncü maddesi gereğince sigortalı anne ve babanın vefatı ile bunların her ikisinden gelir ve/veya aylık almaya hak kazanan çocuklara bu gelir ve aylıklardan yüksek olanın tamamı ile birlikte düşük olanın yarısının bağlanacağı düzenlenmiş idi²³⁶. Ancak gelir ve/veya aylık bağlanmasına hak kazanan kız çocuklarının yabancı ülkelerin sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir

²³⁵ Kaynak, **a.g.e.**, s.156.

²³⁶ Kaynak, **a.g.e.**, s.156.

ve/veya aylığa hak kazanması durumunda ödemeler kesilecektir²³⁷. 506 sayılı Kanun ile gelir ve/veya aylıkların birleşmesi ile bu sigortalar kapsamında yapılan toptan ödemeler de birlikte düzenlenmiştir. Bu kapsamda 506 sayılı Kanunun 92'nci maddesinin son fıkrası uyarınca malullük sigortasından aylık ve yaşlılık sigortasından toptan ödemeye birlikte hak kazanılması durumunda bunlardan yalnızca malullük aylığına hak kazanılacağını hüküm altına almış idi. Ancak 5510 sayılı Kanunda uzun ya da kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin sigortalılıklarda yapılan toptan ödemelerin gelir ve/veya aylıklar ile birleşmesi düzenlemesinden vazgeçilerek bu ödemelerin birleşme kapsamında değerlendirilmediği anlaşılmaktadır.

İlaveten mevcut 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılar için mülga 1479 sayılı Kanunun 46'ncı maddesinde ölüm aylığının tahsisi düzenlenmiş, 57'inci maddesinde de malullük ve yaşlılık aylıklarının birleşmesi durumunda bu aylıklardan yüksek olanı eşitlik durumunda da yaşlılık aylığının bağlanacağını hüküm altına almış idi²³⁸. Görüldüğü gibi kanun koyucu bu sigortalılar bakımından aynı sigorta koluna ilişkin sigortalardan birlikte aylığa hak kazanılması hususunda geçmiş düzenlemelerden ayrılmamıştır. Ancak mülga 1479 sayılı Kanunda mülga 5434 sayılı Kanuna benzer olarak kısa vadeli sigorta risk sisteminin de öngörülmediğini söylemek gerekir²³⁹. Dolayısıyla bir gelir bağlanması gündeme gelemeyeceği için gelir ve aylıkların birleşmesi de söz konusu

²³⁷ "Öte yandan 4958 sayılı Kanun'un 53. maddesi ile 506 sayılı Kanuna getirilen Ek 47. madde ile de "kız çocuklarının sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmaya başlamaları veya bu ülkelerin sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almaya başlamaları" bağlanmış gelir ve aylıklar bakımından kesme nedeni sayılmıştır." YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/3045 Esas 2017/792 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 07.10.2019).

²³⁸ "Ayrıca 1479 sayılı Kanunun "Eş ve çocuklara, ana ve babaya tahsis yapılması" başlığını taşıyan 45. maddesinin 04.05.1979 tarihinde yürürlüğe giren 2229 sayılı Kanunla değişik 2. fıkrasının (c) bendinde, sigortalının; 18 yaşını (veya ortaöğretim yapması hâlinde 20 yaşını, yükseköğretim yapması hâlinde 25 yaşını) doldurmamış veya yaşları ne olursa olsun çalışmayacak durumda malul bulunan çocukları ile geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak koşulu ile yaşları ne olursa olsun evlenmemiş kız çocuklarına aylık bağlanacağı belirtilmiş, daha sonra 04.10.2000 günü Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bentteki "geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak" koşulu, bu Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmama, bu kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama" olarak değiştirilip 1479 sayılı Kanunun "Ölüm aylığının kesilmesi" başlıklı 46. maddesinin ikinci fıkrasına, "Ancak evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almaya hak kazanan kız çocuklarına bu aylıklardan fazla olanı ödenir." cümlesi eklenmiş, ancak, söz konusu KHK, Anayasa Mahkemesi'nin 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe giren 26.10.2000 gün 61/34 sayılı kararı ile iptal edilmiştir." YHGK., 24.01.2018 tarihli ve 2017/3192 Esas, 2018/101 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 12.12.2019).

²³⁹ Bağcı, a.g.e., s.101.

olamayacaktır. Ayrıca 5434 sayılı Kanunda da kısa vadeli sigorta kolu sistemi öngörülmemiştir²⁴⁰. Bu durumda da gelir ve aylıklarda bir birleşme sistemi öngörülmesi de mümkün değil idi.

1.2. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemden Gelir ve Aylık Bağlanan ve 5510 Sayılı Kanuna Göre Yeniden Gelir ve Aylık Almaya Hak Kazanan Sigortalı veya Hak Sahiplerinin Durumu

5510 sayılı Kanunun geçici birinci maddesinde kanun öncesi döneme ilişkin olarak sigortalı ya da hak sahiplerince hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların mülga mevzuat hükümlerine göre aynı şekilde ödenmeye devam edileceğini ve bu kapsamda ortaya çıkacak herhangi bir uyuşmazlık durumunda yine mülga mevzuat hükümleri uygulanmak suretiyle uyuşmazlığın giderileceğini belirtmiştik. 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte ortaya çıkabilecek muhtemel uyuşmazlıkları giderebilmek maksadıyla kanun koyucu tarafından bir takım geçiş hükümleri öngörülmüştür. Bu konudaki en önemli düzenleme de kanunun geçici birinci maddesidir. Söz konusu düzenlemenin nasıl ele alındığını yukarıda belirtmiştik. Ayrıca Kanunun ‘506, 1479, 5434, 2925, 2926 sayılı Kanunlara ilişkin ortak geçiş hükümleri’ başlıklı geçici 7’nci maddesinde kanun değişikliğiyle ortaya çıkması muhtemel ayrık durumları ve karışıklıkları engellemek maksadıyla eski kanun döneminin yeni kanun dönemine etkileri ve mülga uygulamalar ile birlikte bunlara ilişkin olarak gelir ve aylıkların bağlanması hususlarını düzenlenmiştir. Ancak bazen uygulanacak hukuk kuralının tespiti noktasında mülga hukuk kurallarının güncel bir şekilde yorumlanması da gerekebilmektedir²⁴¹

Kanunun geçici 7’nci maddesinde yapılan düzenleme ile sigortalılığı 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden daha önce başlayan (Kanunun 4’ncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar hariç) Kanunun 4’ncü

²⁴⁰ Sözer/Saraç, a.g.e., s.1486.

²⁴¹ ‘Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, 506 sayılı Kanunun 68. maddesi ile Geçici 91. maddesinin çeliştiği, bu nedenle sonradan yürürlüğe giren Geçici 91. madde hükmüne öncelik tanınacağı, Geçici 91. maddesinde ise “evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almağa hak kazanan kimseye bu aylıklardan fazla olanı ödenir” hükmü ayrıca bulunmadığından kız çocuklarının 506 sayılı Kanun kapsamında hem eşten hem de ana/babadan ölüm aylığını birlikte alabileceği, bu nedenle mahkemenin direnme kararının onanması gerektiği ileri sürülmüş ise de bu görüş kurul çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir.’YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/3357 Esas, 2017/804 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi,12.12.2019).

maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar ile bu kanuna göre ilk defa Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olarak çalışan sigortalı ya da hak sahiplerine, kanunun yürürlük tarihinden önce birden fazla dosyadan gelir ve/veya aylık bağlanmış iken; yine 5510 sayılı Kanuna göre gelir ve/veya aylığa hak kazanmaları durumunda geçici 7'nci madde hükümleri uygulanacaktır²⁴². Bu kapsamında öncelikle bağlanacak olan gelir ve/veya aylıklara ilişkin olarak sigortalılık statüleri değerlendirilerek, statülerin aynı olması durumunda (Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin dört numaralı alt bendi kapsamındaki sigortalılar hariç) 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi hükümleri uygulanacaktır²⁴³. Söz konusu sigortalılık statülerinin farklı olması durumunda ise, mukayese işlemi yapılmaksızın gelir ve/veya aylık ödemesi yapılacaktır. Yani eşinden 5434 sayılı Kanun kapsamında yetim aylığı alan eş, kız çocuğu sıfatıyla ana veya babasından 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra ölmeleri durumunda Kanunun 4/1-a ve 4/1-b maddeleri kapsamında hak sahibi olunan bir ölüm aylığı veya gelirini alabilecektir²⁴⁴. İştirakçiliği 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde başlayan Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin ise 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaya devam edilecektir²⁴⁵.

Yani 506 sayılı Kanuna göre 600 Türk Lirası tutarında bir yaşlılık aylığına hak kazanan Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sayılan bir sigortalı, 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında bir sigortalı olarak 1.000 Türk Lirası tutarında sürekli iş göremezlik

²⁴² Karakaş, **a.g.e.**, s.652.

²⁴³ 'Birinci fıkradaki sıralamaya göre yapılacak değerlendirmeler sonucunda, bir kişide ikiden fazla gelir veya aylık birleştiği takdirde, bu gelir ve aylıklardan en fazla ödemeye imkân veren iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanır, diğer dosya veya dosyalardaki gelir ve aylık hakları durum değişikliği veya diğer bir dosyadan gelir veya aylığa hak kazanıldığı tarihe kadar düşer.' şeklinde düzenlenmiştir. Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında somut olay değerlendirildiğinde, 506 sayılı Kanun kapsamında sigortalı iken 20.04.2011 tarihinde vefat eden eşin ölüm tarihinin 01.10.2008 tarihinden sonra olması nedeniyle ölüm aylığına hak kazanma tarihi açısından 5510 sayılı Kanunun 54. maddesi kapsamında değerlendirme yapılması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanunun 54. maddesinde hem eşinden, hem de ana ve/veya babasından ölüm gelirine hak kazananlara, tercihi göre eşinden ya da ana ve/veya babasından gelir bağlanacağı açıkça düzenlenmiş olmakla, davacıya hem eşinden hem babasından aynı anda ölüm aylığı bağlanmasına imkan bulunmamaktadır.' YHGK., 19.04.2017 tarihli ve 2015/3465 Esas 2017/795 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 07.10.2019).

²⁴⁴ Mesut Balcı, **a.g.e.**, s.65.

²⁴⁵ Kaynak, **a.g.e.**, s.156.

gelirine hak kazanmıştır. Burada açıkça görüldüğü üzere sigortalının aylığa hak kazandığı sigortalılık statüleri (4-1(a)) aynı olduğundan kanunun geçici 7’nci maddesi gereğince gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda yeni kanun uygulama alanı bulacaktır. Bu durumda kanunun 54’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uygulanmak suretiyle bu aylıklardan yüksek olanın tamamına düşük olanın yarısının ilave edilmesiyle tespit edilecek ödeme yapılacaktır. Bu sigortalıya bu durumda 1.300 Türk Lirası tutarında bir maaş bağlanacaktır. Görüldüğü üzere kanunun geçici 7’nci maddesi tarafından yapılan düzenleme ile kanun değişse de sigortalılık statüsü aynı olan sigortalılara kanuna göre yeniden bir dosyadan gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda kanunun 54’üncü maddesi uyarınca gelir ve/veya aylık bağlanacaktır²⁴⁶. Yine burada birinci durumda hak kazanılan 506 sayılı Kanun kapsamındaki 600 Türk Lirası tutarındaki yaşlılık aylığına konu sigortalılığın Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında bir sigortalılığa ilişkin olduğunu var sayarsak; bu durumda Kanunun 54’üncü maddesi uygulama alanı bulamayacak ve her iki dosya tamdan ödenmek suretiyle sigortalı ya da hak sahibine 1.600 Türk Lirası tutarında bir maaş bağlanacaktır.

1.3. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemden Bir Gelir ve/veya Aylık Bağlanmış iken Mülga Kanunlardaki Sigortalılığa İlişkin Yeni Bir Dosyadan Gelir ve/veya Aylığa Hak Kazanılması

5510 sayılı Kanunun geçici 1, 7 ve 20’nci maddeleri ile kanun öncesi döneme ilişkin olarak ve mülga sigorta kanunlarına tabii olarak çalışmış sigortalıların sigortalılık halleriyle ilgili veya bu sigortalılık halleri nedeniyle kazanılan gelir ve/veya aylıklara ilişkin hak sahibi olunması durumunda izlenecek usul ve esaslar tespit edilmiştir. Bu kapsamda 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde herhangi bir mülga kanuna göre bir dosyadan gelir ve/veya aylık almaya hak kazanmış bulunan hak sahibi veya sigortalıya 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, yine aynı mülga kanun hükümlerince gelir ve/veya aylık bağlanması veya farklı mülga kanun hükümleri uyarınca gelir ve/veya aylık bağlanması şeklinde ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. 5510 sayılı Kanunun geçici 1’inci maddesi uyarınca; “506 sayılı, 1479 sayılı, 2925 sayılı ve 2926 sayılı Kanunlara göre bağlanan veya hak kazanılan; aylık,

²⁴⁶ Karakaş, a.g.e., s.375.

gelir ve diğer ödenekler ile 5454 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine devam edilir. Bu gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanması, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümleri uygulanır.” Bu kapsamda bu ayrımlardan birincisi hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların kaynaklandığı mülga kanunun tespit edilmesiyle 5510 sayılı Kanunun geçici 1’inci maddesi gereğince hak sahiplerine ya da sigortalıya ilişkin hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların yine aynı mülga Kanun hükümleri kapsamında değerlendirilerek mukayese yapılarak ödenmesidir²⁴⁷. Ancak burada değerlendirilmesi gereken ilk husus söz konusu gelir ve/veya aylığa hak kazanma tarihinde yürürlükte bulunan mevzuata göre hareket edileceğidir²⁴⁸. Dolayısıyla mülga kanunlar tarafından gelir ve aylıkların birleşmesine ilişkin olarak yapılan düzenlemelere göre bağlanan gelir ve/veya aylıklar mülga kanunların aksine, caridir ve uygulanmaya devam olunacaktır. Bu konuda özellikle 506 sayılı Kanunun geçici 91’inci maddesinde yapılan düzenlemenin söz konusu döneme ilişkin olarak yoğun şekilde dava konusu olmaya devam ettiği görülmektedir²⁴⁹. Bu kapsamda bu ayrımlardan ikincisi 5510 sayılı Kanunun geçici

²⁴⁷ Kaynak, a.g.e., s.167.

²⁴⁸ ‘Anılan yasal düzenlemeler kapsamında dava irdelendiğinde; bu tür ölüm sigortasından aylık tahsislerinde, ayrık durumlar dışında genel kural olarak hakkı doğuran olay tarihinde yürürlükte olan yasal mevzuatın uygulanması gerekmekte olup buna göre sigortalı babanın yaşamını yitirdiği gün itibarıyla yürürlükteki 1479 sayılı Kanunun 45. maddesinin 2. fıkrasının (c) bendinde yer alan, geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak koşulunun, eşi üzerinden ölüm aylığı almakta olan davacı yönünden gerçekleşmediği belirgindir. Diğer taraftan, 02.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren yasal değişiklikle, bu Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmayan, bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almayan davacı hakkında 45. maddedeki aylık bağlama engeli kaldırılmış ise de bu kez 46/2. madde düzenlemesine göre kendisine çift aylık bağlanamayacağı ve eşi üzerinden bağlanan aylığın daha fazla olması halinde, babası üzerinden de aylık bağlanamayacağı ortadadır. Giderek 01.10.2008 günü yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun hükümleri kapsamında da aynı değerlendirme geçerli olmaktadır ve sonuç olarak 1479 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde, eşi üzerinden dul aylığı almakta olan davacıya, hakkı doğuran olay tarihi itibarıyla yürürlükteki yasal mevzuat gereğince, babası üzerinden ölüm aylığı tahsis edilemeyeceği gibi süreç içerisindeki yasal değişiklikler karşısında da çift aylığa hak kazanamadığı açıktır.’YHGK., 14.06.2017 tarihli ve 2016/2140 Esas 2017/1178 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 12.12.2019).

²⁴⁹ ‘Geçici 91. maddeye göre 06.08.2003 tarihinden önce hak sahibi kız çocuklarına bağlanan gelir ve aylıklar; bunların evlenmeleri, Sosyal Sigortaya, Emekli Sandıklarına tabi çalışmaları veya kendi çalışmalarından dolayı buralardan gelir veya aylık almaları halleri hariç olmak üzere geri alınmaz. Maddenin 6. ve 7. fıkrası ile de birinci fıkraya göre aylığın kesilmesi önlenenlerin 01.10.2008 tarihine kadar aylık almaya devam edecekleri düzenlenmiştir. İlgili maddenin gerekçesinde “506 sayılı Kanunun 23. ve 68 inci maddelerinde 21.06.1973 tarihli 1753 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle getirilen ölüm geliri veya aylığı bağlama şartları içerisinde yer alan "buralardan gelir veya aylık almayan" ibaresi, başlangıçta kız çocuklarının hem kendi çalışmalarından hem de hak sahibi olarak sosyal güvenlik kurumlarından gelir veya aylık almamaları olarak yorumlanıp uygulanırken, bilahare uygulama değiştirilerek yalnızca kendi çalışmalarından dolayı sosyal güvenlik kurumlarından gelir veya aylık

1'inci maddesi gereğince, ödenmekte olan gelir ve/veya aylıklar ile birlikte mülga kanun hükümlerine göre yeni bir dosyadan gelir ve/veya aylık bağlanmasına hak kazanılması durumunda gündeme gelen bu ödemeler farklı kanunlara tabii ise, her herhangi bir mukayese işlemi yapılmadan gelir ve aylıklar tamdan bağlanacaktır²⁵⁰. Farklı kanunlara tabii sigortalılıklara ilişkin gelir ve/veya aylıkların birleşmesine özgü bir düzenleme 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde mevcut değildir. Bu itibarla 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde de farklı kanunlara tabii sigortalılıklara ilişkin ödemelerin birleşmesi durumunda birleşmeye özgü özel bir düzenleme bulunmadığından bunların birbirinden bağımsız olarak birlikte ödenmesi gerekiyor idi. Bu durumda 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde mülga kanun hükümlerine göre bir dosyadan gelir ve aylığa hak kazanan bir sigortalı ya da hak sahibine, yine mülga Kanun hükümlerince bir dosyadan gelir ya da aylık bağlanmasının gerekmesi durumunda, 5510 sayılı Kanunun geçiş dönemi hükümleri gereğince bu dosyaların farklı mülga kanunlara ilişkin olması durumunda her iki dosyadan gelir ve/veya aylık bağlanması hüküm altına alınmıştır²⁵¹.

Yani 506 sayılı Kanun kapsamında 1.000 Türk Lirası tutarında yaşlılık aylığı almaya hak kazanan bir sigortalı, yine 506 sayılı Kanun kapsamında vefat eden eşinden 600 Türk Lirası tutarında bir ölüm geliri bağlanması talebiyle kuruma

almama olarak yorumlanmış ve uygulanmıştır. 23.12.1981 tarihinden 6.8.2003 tarihine kadar söz konusu ibarenin kız çocuklarının yalnızca kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alma olarak yapılan Kurum genel uygulaması dahilinde hak sahibi kız çocuklarına ölüm geliri veya aylığı bağlanmış ve ödenmiştir. Bu gelir ve aylıkların kesilmesinin ve geri alınmasının ortaya çıkaracağı mağduriyetler nazara alınarak belirtilen uygulama dahilinde bağlanan gelir ve aylıkların kesilmemesi ve geri alınmaması öngörülmüştür.” denilmiştir. Madde metninden ve gerekçesinden de anlaşılabacağı üzere Geçici 91. madde ile 06.08.2003 tarihinden önce hak sahibi olan kız çocuklarının kendi çalışmaları dışında isteğe bağlı sigortalı olarak veya hak sahibi olarak gelir veya aylık almaları halinde önceden aldıkları ölüm geliri veya aylığın kesilmesini önlemek, 5510 sayılı Kanunun düzenlemesine kadar gelir/aylık almalarını devam ettirmek ve gelir/aylık kesilmişse istirdadını engellemek ve 506 sayılı Kanunun 68. maddesi ile ilgili farklı uygulamaları gidermek amaçlanmıştır.’ YHGK., 25.04.2018 tarihli ve 2015/841 Esas 2017/787 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi, 07.10.2019).

²⁵⁰ ‘Öte yandan, 506 Sayılı Yasaya 02.07.2005 tarih ve 5386 sayılı Yasayla eklenen geçici 91.madde hükmü, kız çocuklarına 06.08.2003 tarihinden önce bağlanan gelir ve aylıkların kendi çalışmaları dışında sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almaları halinde kesilmeyeceği yönündedir. 506 sayılı Yasaya eklenen geçici 91. maddesi 506 sayılı Yasa'nın 68. maddesini yürürlükten kaldırmamıştır. 06.08.2003 tarihinden önce de yasal engel nedeniyle kız çocuklarına her iki aylığın bağlanması mümkün değildir. Geçici 91. maddede sözü edilen gelir ve aylıklar daha önce yasal engel bulunmaması nedeniyle iki ayrı sosyal güvenlik yasası kapsamında bağlanan aylıklardır.’ YHGK., 18.06.2019 tarihli ve 2016/437 Esas 2019/674 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi, 20.12.2019).

²⁵¹ Kaynak, **a.g.e.**, s.167., Karakaş, **a.g.e.**, s.458.

başvuruda bulunur ise; söz konusu talebin hak sahibinin başvuru tarihi itibarıyla 5510 sayılı Kanun döneminde ortaya çıkması nedeniyle ilk olarak 5510 sayılı Kanun hükümlerine başvurulacak, buradan hareketle ve kanunun geçici 1'nci maddesi gereğince, mülga 506 sayılı Kanun hükümleri uygulama alanı bulacak ve her iki ödeme birlikte yapılacaktır²⁵². Şöyle ki, 506 sayılı Kanunun “*Gelir ve Aylıkların Birleşmesi*” başlıklı 92'nci maddesi uyarınca; “*Malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine, bu aylık ve gelirlerden yüksek olanın tümü, eksik olanın da yarısı bağlanır.*” Bu kapsamda yüksek olan aylık tamdan düşük olan aylık ise yarımından hesaplanarak 1.300 Türk Lirası tutarında bir maaş hak sahibine bağlanmış olacaktır. Ancak burada ortaya çıkan gelir ya da aylıklardan herhangi birisi farklı bir mülga Kanuna göre hak kazanılmış olsa idi, talep dönemi itibarıyla 5510 sayılı Kanunun geçiş hükümlerinin cari olması nedeniyle yine Kanunun 54'üncü maddesi hükümleri uygulanmayacak ve her iki gelir de geçiş hükümleri gereğince farklı kanunlara tabii sigortalılıklar olması dolayısıyla bir gelir ve/veya aylıkların birleşmesine ilişkin hüküm öngörülmediğinden dosyalar tamdan ödenecek ve hak sahibine 1.600 Türk Lirası tutarında bir maaş bağlanmış olacaktır.

1.4. 5510 Sayılı Kanun Öncesi Dönemden Bir Dosyadan Gelir ve/veya Aylık Bağlanana, 5510 Sayılı Kanuna Göre Birden Fazla Dosyadan Gelir ve/veya Aylık Bağlanması

5510 Sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce bir dosyadan gelir veya aylık almakta olan bir sigortalı ya da hak sahibi tarafından, yeni kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yeniden birden fazla dosyadan gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda, mülga kanun dönemindeki sigortalılıklara ilişkin bir dosyadan hak kazanılan gelir veya aylık ile 5510 sayılı Kanun dönemindeki sigortalılığa ilişkin olarak hak kazanılan gelir ve/veya aylığın tabii olduğu sigortalılık statülerinin aynı olması durumunda Kanunun 54'üncü madde hükümleri uygulama alanı bulacak, sigortalılık statülerinin farklı olması durumunda ise karşılaştırma yapılmayarak gelir veya aylıklara ilişkin dosyalar tamdan bağlanacaktır.

²⁵² Karakaş, a.g.e., s.652., Arıcı, a.g.e., s.267.

Görüldüğü üzere burada da kanun öncesi dönemden bir dosyadan gelir ve/veya aylığa hak kazanan sigortalıya yeni kanun döneminde yeniden bir dosyadan gelir veya aylık bağlanması durumuna paralel bir uygulama mevcuttur. Burada da sigortalılık statülerine önem atfeden kanun koyucu, 5510 sayılı Kanunun geçici 1, 7 ve 20'nci maddelerinde geçiş hükümleri uyarınca sigortalılık statülerinin aynı olması durumunda kanunun 54'üncü maddesinin uygulanacağını, farklı olması durumunda ise bu konuda bir değerlendirme yapılmaksızın sigortalı ya da hak sahiplerine ödemelerin tamdan bağlanacağını düzenlemektedir. Burada yapılan düzenlemeler ile farklı prim rejimleri ve sigortalılıklara ilişkin olarak hak kazanılan gelir ve/veya aylıklar, bu sigorta primlerinin karşılığı olarak ilgili sigortalılara veya hak sahiplerine ödenmektedir. Açıkçası geçiş hükümleri ile yapılan bu düzenlemeler ile kanun koyucu tarafından Türk sosyal sigorta sisteminin genel sistematiğine uygun olarak, farklı sigorta primleri nedeniyle hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların korunması ve sigortalılığın genel ilkeleri çerçevesinde şartların gerçekleşmesi ve rizikonun ortaya çıkması durumunda hak kazanılan ödemenin ilgili sigortalı veya hak sahiplerine ödenmesi esas alınmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki; 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesine göre yapılan mukayese neticesinde ödenmesine karar verilecek gelir ve aylık dosya miktarının, mülga mevzuata göre hesaplanan dosya sayısı ve miktarından eksik olmaması gerekecektir²⁵³.

Son olarak belirtmek gerekir ki; burada incelenen husus üçüncü madde başlığı altında incelenen 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılan bir gelir veya aylık durumundan farklı olarak 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan bir gelir ve/veya aylık ile 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılan birden fazla gelir ve/veya aylığın birleşmesi durumudur. Yani 506 sayılı Kanun (yeni kanuna göre kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sayılan sigortalıya eşdeğer kabul edilen bir sigortalı) kapsamında eşinden 500 Türk Lirası tutarından ölüm aylığına hak kazanan bir sigortalı veya hak sahibinin, 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında bir sigortalı olarak yine 1.000 Türk Lirası tutarında yaşlılık aylığına ve yine 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında bir sigortalı olarak 800 Türk Lirası tutarında

²⁵³ Sosyal Güvenlik Kurumu, Emeklilik İşlemleri konulu ve 2018/38 Sayılı Genelge, 2018, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/146631>, Erişim Tarihi: 26.05.2019.

sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmış olduğunu varsayalım. Bu kapsamda yapılacak ilk değerlendirme söz konusu sigortalı veya hak sahibinin hak kazandığı tüm gelir ve/veya aylıkların 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılıklara ilişkin olup olmadığıdır. Bu hususun tespit edilmesine müteakip 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi uygulama alanı bulacaktır. Kanunun 54'üncü maddesi gereğince gelir ve aylıkların birleşmesini düzenleyen bahse konu maddenin (c) fıkrası uyarınca; *“Malûllük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malûllüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanır.”*Yani bir kişide ikiden fazla gelir ve/veya aylığın birleşmeyeceği ve bunlardan en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyanın gündeme alınmak suretiyle diğer dosyaların kapsamdan çıkarılacağı değerlendirilerek bütün ihtimaller hesaplanacak ve en yüksek ödemeye imkân veren ilk iki dosya dışındaki diğer dosya kapsam dışına çıkarılacaktır²⁵⁴.

Bu durumda verdiğimiz örnek üzerinden devam edecek olursak ihtimalleri tek tek hesaplamak gerekecektir. Birinci durumda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/2 bendi kapsamında yaşlılık aylığı ile ölen eş dolayısıyla hak edilen aylığın birleşmesi durumu olduğu görülmektedir. Bu durumda birinci ihtimal gereği her iki aylık birlikte ve tamdan ödenecek yani hak sahibi ya da sigortalıya 1.500 Türk Lirası tutarında bir maaş bağlanacaktır. İkinci durumu değerlendirecek olursak; 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi gereğince kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin bir gelir ile uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin bir aylığın birleşmesi durumunda, sigortalı ya da hak sahiplerine bu aylık ve gelirlerden yüksek miktarlı olan dosyanın tamamı düşük miktarlı olan dosyanın yarısı birlikte ödenecektir. Bu durumda ölüm aylığı ile sürekli iş göremezlik geliri kıyaslanarak yüksek olan sürekli iş göremezlik geliri tamdan düşük olan ölüm aylığı yarımdan bağlanacaktır. Yani bu durumda bu sigortalıya 1.050 Türk Lirası tutarında bir ödeme maaş olarak bağlanacaktır. Üçüncü durum da ikinci duruma

²⁵⁴ Kaynak, **a.g.e.**, s.177., Karakaş, **a.g.e.**, s.348.

benzer olarak gelir ve aylığın 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında birleşmesi söz konusudur. Bu durumda da yaşlılık aylığı ile birlikte sürekli iş göremezlik gelirinin birlikte bağlanması gündeme gelmektedir. Yani aynı esaslar dahilinde yüksek miktartlı olan yaşlılık aylığı tamdan düşük miktartlı olan sürekli iş göremezlik geliri ise yarımdan bağlanacaktır. Dolayısıyla bu sigortalıya üçüncü ihtimal kapsamında 1.400 Türk Lirası tutarında bir ödeme maaş olarak bağlanmış olacaktır. Netice olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin son fıkrası kapsamında yapılan bu değerlendirmeler sonucunda, bu dosyalardan en fazla ödemeye imkân veren iki dosyadan gelir ve/veya aylık bağlanması gerekecektir²⁵⁵. Bu durumun yaşlılık aylığı ile ölen eş dolayısıyla hak edilen aylığın birleşmesi durumu olduğu görülmektedir. Bu durumda birinci ihtimal gereği her iki aylık birlikte ve tamdan ödenecek yani hak sahibi ya da sigortalıya 1.500 Türk Lirası tutarında bir maaş bağlanacaktır. Diğer dosyalardan hak kazanılan gelir ve/veya aylıklar ise durum değişikliği ve benzeri durumlarda yeniden değerlendirilmek üzere kapsamdan çıkarılacaktır.

1.5. 5510 Sayılı Kanunun Yürürlük Tarihinden Önce Birden Çok Dosyadan Gelir ya da Aylık Bağlanana 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Dosyadan Gelir ve/veya Aylık Bağlanması

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde mülga sigorta kanunları kapsamında birleşen gelir ve/veya aylıkların birlikte bağlanabileceğini belirtmiştik. Şöyle ki, farklı mülga kanunlara tabii sigortalardan ya da bunlara tabii sigortalılardan hak sahibi olarak gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda, mülga kanunlarda gelir ve/veya aylıkların birleşmesine ilişkin bir düzenleme bulunmadığından bu ödemeler hak sahiplerine birbirinden bağımsız ve tamdan yapılmak suretiyle ödenmektedir. İşte bu durumdaki sigortalı ya da hak sahiplerine 5510 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra kanunun geçiş hükümleri uyarınca herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kazanılmış hak kavramı kapsamında ödemelerinin devam edeceği düzenlenmektedir. Ancak mülga 1479, 506, 2925, 2926 sayılı Kanunlar döneminde bağlanan gelir ve aylıklar ile 5510 sayılı Kanuna göre yeniden bağlanacak gelir ve aylıkların birleşmesini düzenleyen Kanunun geçici 7'nci maddesinin beşinci fıkrası gereğince;

²⁵⁵ Kaynak, **a.g.e.**, s.237., Karakaş, **a.g.e.**, s.348.

“Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce birden fazla dosyadan gelir veya aylık alınması durumunda bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra yeni dosyadan gelir veya aylık alınmasına hak kazanılması durumunda yeni bağlanacak dosyadaki gelir ve aylık miktarı da dâhil olmak üzere mukayese yapılarak en düşük miktarlı dosya kapsamdan çıkarılır.” Bu koşullarda bulunan sigortalı ya da hak sahiplerince 5510 sayılı Kanun kapsamında yeniden bir gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda, yeniden hak kazanılan dosyadaki gelir ve/veya aylık miktarının da dahil edilmesiyle bir değerlendirme yapılacak ve bu dosyalardan en düşük miktarlı olanı kapsamdan çıkarılacaktır²⁵⁶. Bu noktada yapılacak olan değerlendirme işleminde sigortalılık statüleri incelenecek ve aynı statüdeki sigortalılar için mukayese işlemi söz konusu olacaktır. Sigortalılık statülerinin farklı olması durumunda karşılaştırma işlemi yapılmaksızın gelir ve/veya aylık birlikte ve tamdan bağlanacaktır²⁵⁷.

Yani 506 sayılı Kanun kapsamında (5510 sayılı yeni Kanuna göre Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sayılan sigortalıya eşdeğer kabul edilen bir sigortalı) anneden 1.200 Türk Lirası tutarında bir ölüm aylığına hak, aynı zamanda 1479 sayılı Kanun kapsamında (5510 sayılı yeni kanuna göre kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sayılan sigortalıya eşdeğer kabul edilen bir sigortalı) eşinden 600 Türk Lirası tutarında bir ölüm aylığına hak kazanmıştır. Bu sigortalıya bu kapsamda mülga kanun hükümlerince 1.800 Türk lirası tutarında bir ödeme maaş olarak bağlanmıştır. Daha sonra bu sigortalı 5510 sayılı Kanun kapsamında (5510 sayılı yeni kanuna göre Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında) vefat eden babası dolayısıyla 800 Türk Lirası tutarında bir ölüm gelirine hak kazanmıştır. Burada öncelikle yapılacak tespit sigortalılık statülerinin belirlenmesidir. Görüldüğü üzere 506 sayılı Kanun kapsamında anneden bağlanan ölüm aylığı 5510 sayılı kanunun 4-1/a kapsamında saydığı sigortalılığa karşılık gelen bir sigortalılık statüsü olmas ve değerlendirilecek diğer statülerden farklı olması dolayısıyla değerlendirme dışında tutularak direkt olarak bağlanacaktır. Ancak bağlanması gündeme gelen diğer iki dosyanın ilişkin olduğu sigortalılık statüsü kanunun 4-1/b kapsamında saydığı sigortalılık olması nedeniyle bu sigortalılık halleri 5510 sayılı Kanunun 54’ncü maddesinin (c) bendi

²⁵⁶ Karakaş, **a.g.e.**, s.662.

²⁵⁷ Kaynak, **a.g.e.**, s.164.

kapsamında bir gelir/aylık birleşmesi şeklinde değerlendirilerek yüksek miktarlı dosya tamdan düşük miktarlı dosya ise yarımdan bağlanacaktır. Bu durumda kıyaslama yapılmadan bağlanan ilk dosya ve üçüncü dosya birlikte hesaplanarak birinci durumda, 2.000 Türk Lirası tutarında bir ödemeye; yine kıyaslama yapılmadan bağlanan birinci ve ikinci dosyalar birlikte olarak ikinci durumda, (5510 sayılı Kanun kapsamında bir gelir/aylığa hak edilmesiyle aynı durum) 1.800 Türk Lirası tutarında bir ödemeye; son durumda ise ikinci dosya ile üçüncü dosyanın sigortalılık hallerinin aynı olması dolayısıyla kıyaslanması nedeniyle yüksek miktarlı dosya tamdan düşük miktarlı dosya yarımdan hesaplanarak 1.100 Türk Lirası tutarında bir ödemeye ulaşılacaktır. Böylece birinci durumdaki hesaplama karşılık gelen ve sigortalıya annesinden ölüm aylığı ile birlikte babasından ölüm geliri bağlanması durumunu karşılayan dosyalardan bağlanacak ödeme en yüksek ödemeye imkân veren durum olacaktır. Sonuç olarak sigortalının eşi dolayısıyla hak kazandığı ölüm aylığı durum değişikliği veya diğer bir dosyadan gelir veya aylığa hak kazanıldığı tarihe kadar düşecek, kapsam dışına çıkarılmış olacaktır²⁵⁸. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus sigortalıya bu kıyaslamalar neticesinde tespit edilerek bağlanan gelir ve/veya aylık miktarının önceki aylık ve/veya gelir miktarından düşük olamayacağına ilişkin düzenlemedir. Görüldüğü üzere örneğimizde kıyas öncesi durumda 1.800 Türk Lirası tutarında bir ödeme yapılan sigortalıya yeniden değerlendirme neticesinde 2.000 Türk Lirası tutarında bir maaş bağlanmış olacaktır. Bu anlamda da herhangi bir problem yoktur.

1.6. 1479 ve 2926 Sayılı Kanunlar Kapsamında Gelir ve/veya Aylık Bağlanan Kişilerde Gelir ve Aylıkların Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 106'ncı maddesinin ikinci ve dördüncü fıkrası gereğince 1479 ve 2926 sayılı Kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kapsamda sigortalı devam etmekte olan sigortalılar da kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi kapsamında sigortalı olarak sayılmışlardır. Bu kapsamda olan sigortalılar tarafından 5510 sayılı Kanun döneminde Kanun öncesi döneme ilişkin bir gelir ve/veya aylık talebinde bulunulması halinde, mülga 2829 sayılı Kanunun 8'inci

²⁵⁸ Kaynak, **a.g.e.**, s.207., Karakaş, **a.g.e.**, s.188.

maddesi dikkate alınarak aylığa hak kazanma koşulları tespit edilecektir²⁵⁹. Bu koşullar 2926 sayılı Kanun hükümlerine gidilmek suretiyle 1479 sayılı Kanun gereğince belirlenecektir. Bu kapsamda 1479 sayılı Kanunun “*Aylıkların Birleşmesi*” başlıklı 57’nci maddesi uyarınca “*Hem malullük hem de yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanan sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanı, aylıklar eşitse yalnız yaşlılık aylığı bağlanır. Malullük sigortasından aylık bağlanmasına ve yaşlılık sigortasından toptan ödeme yapılmasına hak kazanan sigortalıya yalnız aylık verilir.*” Aylık ve gelirlerin tespiti 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih öncesi döneme ilişkin ise 2929 sayılı ve 1479 sayılı Kanun, 5510 sayılı Kanun yürürlük tarihi sonrası döneme ilişkin ise 5510 sayılı Kanun hükümleri uygulanarak hesaplanması gerekecektir²⁶⁰. Şöyle ki; 2926 sayılı Kanuna göre gelir ve/veya aylık almakta olan bir sigortalı tarafından 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi kapsamındaki sigortalılığı dolayısıyla yeniden bir gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda, 5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesinde belirtilen gelir ve/veya aylıkların birleşmesine ilişkin esaslar dâhilinde bir mukayese yapılarak gelir ve/veya aylık bağlanacaktır. Yine 2926 sayılı Kanuna göre gelir ve/veya aylık almakta iken 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi dışında bir sigortalılık dolayısıyla bir gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda ise; 5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesine göre bir mukayese işlemi yapılmaksızın ilgili kanun hükümleri uygulanacaktır²⁶¹. Ayrıca 1479 sayılı kanun süreç içerisinde gerek kanun koyucu tarafından kanun değişiklikleri ile gerekse Anayasa Mahkemesi tarafından birtakım hükümlerin iptal edilmesiyle sürekli değişikliğe maruz kalmıştır. Bu nedenle ödenmesi gündeme gelen gelir ve/veya aylığın hak kazanıldığı anda yürürlükte bulunan mevzuatın tespit edilmesi bu noktada çok önemlidir²⁶².

²⁵⁹ Karakaş, **a.g.e.**, s.669.

²⁶⁰ Kaynak, **a.g.e.**, s.168.

²⁶¹ Kaynak, **a.g.e.**, s.168.

²⁶² ‘1479 sayılı Kanunun “Eş ve çocuklara, ana ve babaya tahsis yapılması” başlığını taşıyan 45. maddesinin 04.05.1979 tarihinde yürürlüğe giren 2229 sayılı Kanunla değişik 2. fıkrasının (c) bendinde, sigortalının; 18 yaşını (veya ortaöğretim yapması halinde 20 yaşını, yükseköğretim yapması halinde 25 yaşını) doldurmamış veya yaşları ne olursa olsun çalışmayacak durumda malûl bulunan çocukları ile geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak koşulu ile yaşları ne olursa olsun evlenmemiş kız çocuklarına aylık bağlanacağı belirtilmiş, daha sonra 04.10.2000 günü Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bentteki “geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak” koşulu, “bu Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmama, bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama” olarak değiştirilip 1479 sayılı

Söz konusu uygulama ile ödemeye konu sigortalılar bakımından aynı sigortalılık halinin 5510 sayılı Kanun ile de devam etmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi uyarınca bir değerlendirme yapılabileceğini, ödemeye konu sigortalılar bakımından aynı sigortalılık halinin 5510 sayılı Kanun ile de devam etmemesi durumunda ise mukayese işlemi yapılmaksızın gelir ve/veya aylıkların tamdan bağlanması öngörülmektedir. Sonuç olarak sigortalılık halinin devamına özel önem atfedilerek bu sigortalı ve hak sahipleri bakımından 5510 sayılı Kanunun gelir ve/veya aylıkların birleşmesi noktasında mülga kanunlarının devamı şeklinde uygulandığını söylemek gerekir. Ayrıca bu sigortalı ya da hak sahiplerine 5510 sayılı Kanun öncesi dönemden mülga 2926 veya 1479 sayılı Kanunlar gereğince bir gelir ve/veya aylık bağlanmış iken, yeniden mülga 2926 ve 1479 sayılı Kanunlar gereğince bir gelir ya da aylık bağlanmasına hak kazanılması durumunda mülga 1479 sayılı Kanunun gelir ve aylıkların birleşmesini düzenleyen hükümlerinin cari bulunduğunu ve uygulanması gerektiğini söylemek gerekir. 5510 sayılı Kanunun ilgili hükümleri 54'üncü maddenin birinci fıkrası uyarınca bu kanuna göre bağlanacak bir gelir ve/veya aylık bulunması durumunda uygulanacaktır.

Yani 2926 sayılı Kanuna tabii bir sigortalıya 1.000 Türk Lirası tutarında ölüm aylığı bağlanmış iken, bu sigortalının 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin (a) bendi kapsamında ölüm geliri almaya hak kazanması durumunda; öncelikle bağlanacak olan gelir ve aylığın hak kazanıldığı sigortalılık statüsü bakımından bir değerlendirmesi yapılmalıdır. Sigortalılık statülerinin birinci aylık durumunda 2926 sayılı Kanun gereğince yeni Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b)/4 bendi kapsamında sigortalılık haline ilişkin olduğu, ikinci durumda bağlanacak gelirin ise

Kanunun “Ölüm aylığının kesilmesi” başlıklı 46. maddesinin 2. fıkrasına, “Ancak evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almaya hak kazanan kız çocuklarına bu aylıklardan fazla olanı ödenir.” cümlesi eklenmiş, ancak, söz konusu KHK, Anayasa Mahkemesi’nin 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe giren 26.10.2000 gün 61/34 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. İptale konu düzenleme daha sonra bu kez kanun koyucu tarafından 02.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren ve anılan (c) bendini değiştiren 4956 sayılı Kanunun 23. maddesiyle benimsenerek, sigortalının evli olmayan/boşanan/dul kalan kız çocuklarına ölüm aylığı bağlanabilmesi için “geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak” şartı, “bu Kanun ile diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında çalışmama, bu kanunlar kapsamındaki çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almama” olarak değiştirilmiş, aynı zamanda 46. maddenin 2. fıkrasına da “Ancak evliliğin son bulması ile kocasından da aylık almaya hak kazanan kız çocuklarına bu aylıklardan fazla olanı ödenir.” cümlesi yeniden eklenmiştir.’Yargıtay 10. Hukuk Dairesi., 24.01.2017 tarihli ve 2015/4103 E., 2017/445 K.sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr.>, (Erişim tarihi, 20.09.2020).

yeni Kanunun 4'üncü maddesinin (a) bendi kapsamında bir sigortalılık haline ilişkin olarak hak kazanıldığı görülmektedir. Bu durumda bağlanacak olan gelir ve/veya aylıklara ilişkin sigortalılık statülerinin farklı olduğundan hareketle 5510 sayılı Kanunun gelir ve aylıkların birleşmesini düzenleyen 54'üncü maddesi hükümleri gereğince bir mukayese işlemi yapılmayacak, her iki ödemenin tamdan yapılması gerekecektir.

1.7. 2925 Sayılı Kanun Kapsamında Gelir ve/veya Aylık Bağlanan Kişilerde Gelir ve Aylıkların Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun 106'ncı maddesi ile 2925 sayılı Kanunda da kısmi değişiklikler yapılarak bazı maddeler yürürlükten kaldırılmıştır. 5510 sayılı Kanun ile artık 2925 sayılı Kanuna göre yeniden sigortalı bulunmak mümkün olmamakla birlikte, geçmişte 2925 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalılığa karşılık gelen çalışmalar 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır²⁶³. Ancak 5510 sayılı Kanunun ilgili geçiş hükümleri ve 2925 sayılı Kanunun “*Bu kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde uygulanacak maddeler*” başlıklı 39'uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca 5510 sayılı Kanun döneminde 2925 sayılı Kanuna göre ilk defa bir dosyadan gelir ve aylığa hak kazanılması durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesince yapılacak bir değerlendirme neticesinde gelir ve/veya aylık bağlanacaktır. 5510 sayılı Kanun öncesi döneme ilişkin bir gelir ve aylık bağlanmış iken yeniden 5510 sayılı Kanun öncesi döneme ilişkin bir gelir ve aylığa hak kazanılması durumunda yine 2925 sayılı Kanunun “*Bu kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde uygulanacak maddeler*” başlıklı 39'uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesince yapılacak bir değerlendirme neticesinde gelir ve/veya aylık bağlanacaktır. 2925 sayılı Kanuna göre gelir ve/veya aylık almakta iken 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi dışında bir sigortalılık dolayısıyla bir gelir ve/veya aylığa hak kazanılması durumunda ise; 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesine göre bir mukayese işlemi yapılmaksızın ilgili kanun hükümleri uygulanacaktır²⁶⁴. Bağlanacak

²⁶³ Karakaş, **a.g.e.**, s.672.

²⁶⁴ Kaynak, **a.g.e.**, s.168.

olan ödemelerin farklı sigortalılıklara tabii kazanımlar olması dolayısıyla 54'üncü madde gereğince bir değerlendirme yapılmaksızın gelir ve aylık bağlanacaktır²⁶⁵. Söz konusu uygulama ile ödemeye konu sigortalılar bakımından aynı sigortalılık halinin 5510 sayılı Kanun ile de devam etmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi uyarınca bir değerlendirme yapılabileceğini, ödemeye konu sigortalılar bakımından aynı sigortalılık halinin 5510 sayılı Kanun ile de devam etmemesi durumunda ise mukayese işlemi yapılmaksızın gelir ve/veya aylıkların tamdan bağlanması öngörülmektedir. Sonuç olarak sigortalılık halinin devamına özel önem atfedilerek bu sigortalı ve hak sahipleri bakımından 5510 sayılı Kanunun gelir ve/veya aylıkların birleşmesi noktasında mülga kanunlarının devamı şeklinde uygulandığını söylemek gerekir. Özetle, gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda bu gelir ve/veya aylık birleşmesinin mülga kanun döneminde hak kazanılmış gelir ve aylıklara ilişkin olması durumunda 2925 sayılı Kanun hükümlerinden hareketle 5510 sayılı Kanun ilgili hükümleri, bunlardan birisinin mülga kanun dönemindeki bir gelir ve/veya aylık diğerinin yürürlükteki mevzuata göre bir gelir ve/veya aylık olması halinde, mülga kanun dönemindeki sigortalılık statüsü ile yürürlükteki kanuna göre belirlenen statülerin aynı olması durumunda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi hükümleri, bu statülerin farklı olması durumunda ise mukayese yapılmaksızın her iki aylığın tamdan yapılması düzenlemiştir.

Yani 2925 sayılı Kanun kapsamında bulunan bir sigortalı 1.000 Türk Lirası tutarında malullük aylığı almaya hak kazanmıştır. Aynı sigortalı 2925 sayılı Kanuna göre eşinden 800 Türk Lirası tutarında da ölüm aylığı almaya hak kazanmıştır. Bu durumda öncelikle bağlanacak olan gelir ve aylığın hak kazanıldığı sigortalılık statüsü bakımından bir değerlendirmesi yapılmalıdır. Hak kazanılan ödemelere ilişkin sigortalılık statülerinin 2925 sayılı Kanun dönemine ilişkin aynı statü olduğu görülmektedir. Bu itibarla 2925 sayılı Kanunun “*Bu kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde uygulanacak maddeler*” başlıklı 39'uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesince yapılacak bir değerlendirme neticesinde gelir ve/veya aylık bağlanacaktır. Bu kapsamda 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a)/2 bendi uyarınca; “*Malûllük aylığı*

²⁶⁵ Kaynak, a.g.e., s.170.

ile birlikte, ölen eşinden dolayı da aylığa hak kazanan bu sigortalıya her iki aylığı ” birlikte bağlanacaktır. Sonuç olarak bu sigortalıya ilgili kanun hükümleri gereğince her iki aylığı birlikte ve tam olarak, 1.800 Türk Lirası tutarında bağlanmış olacaktır.

1.8. 506 Sayılı Kanunun Geçici 20’nci Maddesi Kapsamında Kurulan Sandıklara Tabii Sigortalılarda Gelir ve Aylıkların Birleşmesi

Konu başlığından da anlaşılacağı üzere, mülga 506 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesi tarafından ticaret odaları, bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, borsa ve sanayi odaları ve bunların teşkil ettikleri birimlerde görevli personelin sosyal güvenliğe ilişkin hakları belirtilen bu kurumların kendileri tarafından bizzat sandıklar kurulmak suretiyle sağlanmakta idi. Bu kapsamda bahse konu sigortalılar tarafından bu sosyal sigorta sandıklarına ödedikleri primlere karşılık sosyal güvenliğe ilişkin haklar, ödemeler, gelir ve/veya aylıklar kazanılmaktadır. Geçici 20’nci madde kapsamında işletilen bu sistem devam etmekte iken; 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte bu sandıklara tabii sigortalıların ve sandıkların durumunun 5510 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesi tarafından düzenlenmesi ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu düzenleme uyarınca; *“Devir tarihi itibarıyla sandık iştirakçileri bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır.”* Bu kapsamda devir tarihi itibarıyla hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda 5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesi hükümleri uygulanacaktır. Geçici 20’nci maddenin 5’inci fıkrası uyarınca; *“Devir tarihinden sonra sigortalıların gelir ve aylıklarının durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi ve yeniden bağlanması işlemleri sırasında vakıf senetlerine göre yapılacak hesaplamalar ilgili mülga sandıklar veya sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluşlar tarafından Kurum kontrolünde”* yapılacağı düzenlenmiştir. Kanımızca mülga sandıklar uyarınca yeniden bir gelir ve/veya aylık bağlanması hususunda da bu hüküm caridir. Yani mülga sandıklar döneminde hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda ilgili mülga sandıklara ilişkin kanun hükümleri uygulanacaktır²⁶⁶. Yine 5510 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesinin on birinci fıkrasında yapılan düzenlemeye göre, bu sandıkların genel sağlık sigortası ve kısa vadeli sigorta kolları sigortaları hariç olmak üzere, hükümleri bakımından vakıf senetleri ile kanunun farklı

²⁶⁶ Kaynak, **a.g.e.**, s.171., Arıcı, **a.g.e.**, s.169.

düzenlemeler içermesi ya da çelişmesi durumunda, Kanun hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır²⁶⁷.

Ancak sigortalıların 5510 sayılı Kanun öncesi dönemden, mülga sandıklara ilişkin olarak gelir ve/veya aylıklar ile birlikte devir sonrası 5510 sayılı Kanun döneminde gelir ve/veya aylıklara hak kazanılması durumunda; sigortalılık statüleri değerlendirilecek, 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılan gelir ve/veya aylıklara ilişkin sigortalılık statüsünün de *bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında* olması halinde 5510 sayılı Kanunun 54'ncü maddesi hükümleri uygulanacaktır. Ancak 5510 sayılı Kanun döneminde hak kazanılan gelir ve/veya aylıklara ilişkin sigortalılık statüsünün *bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında* olmaması halinde her iki gelir ve/veya aylık birbirinden bağımsız ve tamdan bağlanacaktır.

²⁶⁷ Karakaş, **a.g.e.**, s.673.

Dördüncü Bölüm

GELİR VE AYLIKLARA İLİŞKİN DİĞER DÜZENLEMELER

1. AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bilindiği üzere bir ekonomik birlik olarak 1957 yılında Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğunda, anlaşmanın 137'nci maddesiyle işçilerin sosyal güvenceleri ve sosyal açıdan korunmalarını sağlamayı taahhüt etmesiyle sosyal politikalar uygulanmaya başlamıştır. Sosyal güvenliğe ilişkin bu uygulamalar öncelikle üye ülke toplumlarının kendi dinamikleri ile doğru orantılı olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Ancak Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında diğer tüm uygulamalarda olduğu gibi sosyal güvenlik sisteminin de eşgüdüm içerisinde ve tüm birlik içerisinde aynı ilkeler temelinde uygulanması beklenmektedir. Ancak üye ülkelerin geçmiş uygulamaları, toplumlarının farklı örfi ve ulusal değerleri dolayısıyla sosyal güvenliğe farklı bakışları nedenleriyle henüz uygulamada birlik sağlanamamıştır²⁶⁸.

Avrupa Birliği'nde gelir ve aylıkların birleşmesi meselesi, işçilerin serbest dolaşım hakkı ile farklı üye ülkelerde geçen çalışma ve ödedikleri prime karşılık olarak hak kazanılan ödemelerin söz konusu üye ülkelerce hakkaniyete uygun olarak paylaşılması sorunsalı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda üye ülkelerin ulusal mevzuatları ile yapılan düzenlemeler ve hak sahiplerine yapılacak olan ödemenin tespit edilmesi, hesaplanması ve ödenmesi, Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda çok uzun süredir devam eden önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen işçilerin serbest dolaşımlarına ilişkin yasal düzenlemeleri hedefleyen Avrupa Birliği İş ve Sosyal güvenlik hukuku sistemi, farklı ülkelerde geçen çalışma sürelerinin birleştirilmesini düzenleyen Avrupa Birliği Antlaşmasının 48'inci maddesi ile temellendirilmiştir²⁶⁹. Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki Türk işçiler Avrupa Birliğine üye ülkeler nezdinde tam manasıyla bir serbest dolaşım hakkına da sahip değildir. Türk işçilerin serbest dolaşım hakkından tam olarak yararlanmamasının

²⁶⁸ Fatma Başterzi, Yaşlılık Sigortası, (Birinci Baskı), Yorum Basın Yayınevi, Ankara, 2006, s.248.

²⁶⁹ Muhiddin Şahin, 'Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenliğe Genel Bakış', Şahin, M., (Eds.), Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik (Güncellenmiş İkinci Baskı), Uzman Matbaa, Ankara, 2019, s.3-26.

yanında üye ülkelere usulüne uygun olarak giriş çıkış yaparak çalıştığı ve bu suretle de üye ülkeler nezdinde birtakım haklara sahip olabileceğinin Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında belirtildiğini söylemek gerekir²⁷⁰.

1 Mayıs 2010 tarihinde yürürlüğe konulan 883/2004 ve 987/2009 sayılı Tüzükler ile birlikte, 883/2004 sayılı tüzüğün 53 ve 55'inci maddelerinde aynı kişiye ait sigorta ve ikamet süreleri dikkate alınarak hesaplanan uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin olarak hak kazanılan yardımlar aynı türden yardımlar, kısa vadeli sigorta kollarından hak kazanılan yardımlar kendi arasında veya uzun vadeli sigorta kollarından birisi ile birlikte hak kazanıldığında farklı türden yardımlar olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda genel uygulamayı tespit eden 883/2004 sayılı Tüzüğün 53'üncü maddesi ile, üye ülkelerin bünyesinde bulunan yetkili kurumların mevzuatları gereğince başka bir üye ülkeden hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların hesaba katılmasını öngörmesi suretiyle çakışmanın önlenmesi düzenlenmektedir. Böylece söz konusu sistemi uygulayan üye devlet aynı türden gelir ve/veya aylıkların birleşmesine ilişkin düzenlemeye göre çakışmanın engellenmesi sistemini uyguluyor ise, uygulayıcı üye devletin ilgili kurumu tarafından bu kapsamda hesaplanan gelir ve/veya aylık miktarı azaltılabilmektedir²⁷¹.

Avrupa Birliği sosyal güvenlik hukukunda gelir ve aylıkların birleşmesine ilişkin temel düzenlemelerin, Avrupa Birliği vatandaşlarının farklı üye ülkelerdeki çalışmaları nedeniyle hak kazandıkları aynı türden gelir ve/veya aylıkların birleşmesi noktasında olduğunu söylemek gerekecektir. Buna karşılık farklı türden gelir ve/veya aylıkların birleşmesi hususunda Avrupa Birliği mevzuatı kapsamında henüz bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu noktada üye ülkelerin sosyal güvenlik mevzuatları gereğince cari hükümler bulunması halinde, bu üye ülke vatandaşları bakımından gelir ve/veya aylıkların birleşmesi hususu değerlendirilebilecektir. Aksi takdirde Avrupa Birliği vatandaşları bakımından üye ülkelerin iç hukukunda gelir ve/veya aylıkların birleşmesine ilişkin kısıtlayıcı bir hüküm bulunmadığı takdirde, Avrupa Birliği sosyal

²⁷⁰ K. Ahmet Sevimli, Sercan Reçber, 'Avrupa Birliği'nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım Hakkı' İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul, Cilt 72 Sayı 2, 2014, s.434.

²⁷¹ Sosyal Güvenlik Kurumu, Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Hukuku El Kitabı, Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Arttırılması Projesi, Mart 2011, Ankara, s.320.

güvenlik hukuku genel mevzuatında da birleşmeye ilişkin bir husus bulunmadığına göre bu gelir ve/veya aylıkların tam gelir ve/veya aylık olarak bağlanacağı açıktır.

1.1. Avrupa Birliği ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Hakkında Bir Değerlendirme

Avrupa Birliği ülkelerinin farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarından dolayı birlik içerisinde tek bir sosyal güvenlik sistemi uygulamasından söz etmek mümkün değildir. Ancak genel olarak AB içerisindeki kazanımların gelir bazlı olduğu ve katılımın da gönüllülük esasına dayandığı Almanya modeli ile sosyal güvenlik aylıklarının sabit bir oran üzerinden belirlendiği ve katılımın zorunlu olduğu İngiltere modelinin uygulandığını söylemekle birlikte, diğer üye ülkeler tarafından bu iki model arasında bir orta yol bulunarak uygulandığını söylemek gerekir²⁷². Burada sosyal sigorta sistemleri hakkında sigorta kolları bazında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Avrupa Birliği'nde yaşlılık sigortası sistemleri temelde üye ülke vatandaşlığı ya da ikametgaha dayalı ulusal ve genel sistemler olarak şekillenmektedir. Bunun yanında iş geçmişi ve mesleki statüye göre oluşturulmuş sistemleri kullanan üye ülkeler de mevcuttur. Bu sistemlerin temel amacının da emeklilik yardımından faydalanacak kişilere eşit bir temel gelir sağlamak olduğunu söylemek gerekir. Türkiye'de ise 5510 sayılı Kanun ile tüm sigortalılık hallerini tek çatı altında birleştiren kanun koyucu, çalışanları mesleki faaliyetleri temelinde sınıflandırarak, tüm çalışanlar için ortak temel düzenlemelerin yanında, sınıflandırmaya özgü ilave güvenceleri sağlamayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği'nde malullük ve ölüm sigortaları Türk sosyal güvenlik sistemine benzer olarak prim bazlı olmakla birlikte, devlet katkısı ve vergi gelirleri ile desteklenmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında 'mesleki aylık', 'ulusal ölüm aylığı', 'ulusal aylık' şeklinde farklı ölüm sigortası ödemeleri bulunmaktadır. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamındaki ödemelerin de genel olarak prim bazlı olduğunu söylemek gerekir. Bazı üye ülkelerde devlet katkısı ile sigortalar

²⁷² Faruk Taşçı, 'Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma' Kamu İş İşHukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 1, 2013, s.94.

desteklenmektedir. Ayrıca bu sigorta kolu İngiltere’de vergi İspanya’da sadece işveren primi Portekiz’de ise iş kazalarında ve meslek hastalıklarında ise sigorta primi üzerinden sübvansé edilmektedir.

Avrupa Birliği sosyal güvenlik sisteminde uygulanan bir diğer sigorta kolu Aile Ödenekleri Sigortasıdır. Diğer sigorta kollarından elde edilen gelirin kesilmesi durumunda bunları telafi amacı taşıyan bu sigorta, aileye ilave bir gelir sağlamayı amaçlamaktadır. Çok çocuklu ailelere çocuk yardımı, kirada oturan ailelere kira yardımı, doğan her bebeğe doğum yardımı, belirli bir süre için çocuk bakım yardımı gibi maddi yardım destek ve çeşidi bakımından üye ülkeler bazında farklılıklar bulunmaktadır. Türk sosyal güvenlik sisteminde henüz aile ödenekleri sigortası uygulaması bulunmamakla birlikte, bu sigortanın kapsamında bulunan bir kısım ödemelerin gerek prim bazlı sigorta kolları gerek primsiz sistemler vasıtasıyla karşılandığını söylemek gerekecektir.

1.2. Türk İşverenlerce Yurtdışında Çalıştırılan Türk İşçilerin Durumu

Türk işverenler tarafından yurtdışında üstlendikleri işlerde çalıştırılmak üzere götürülen işçilere ilişkin olarak, kabul eden ülke ile ülkemiz arasında bir sosyal güvenlik sözleşmesi yapıp yapılmamasına bağlı olarak değişen bir rejim uygulanmaktadır. Bu ülkeler ile bir sözleşme yapılmış olması durumunda işçilerin sosyal güvenliği bu sözleşme hükümlerine göre yürütölmektedir. Bu kapsamdaki ülkeler; Almanya, Belçika, Avusturya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Libya, İsviçre, Danimarka, KKTC, İsveç, Norveç, Makedonya, Romanya, Azerbaycan, Çekya, Gürcistan, Kanada, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Hırvatistan ve Lüksemburg’tur²⁷³. Ancak söz konusu sosyal güvenlik sözleşmelerinin içerikleri itibarıyla uzun veya kısa vadeli sigorta kolunu kapsayıp kapsamadığı hususu 5510 sayılı Kanun gereğince Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bağlanacak gelir ve veya aylıkların tespiti noktasında önemlidir.

5510 sayılı Kanunun 5’inci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi uyarınca;
“Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce

²⁷³ Sami Narter, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İdari, Cezai ve Hukuki Sorumluluk, (Üçüncü Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s.569.s

yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır ve bunlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanır. Bu sigortalıların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde, 50'nci maddenin ikinci fıkrasındaki Türkiye'de yasal olarak ikamet etme şartı ile aynı fıkranın (a) bendinde belirtilen şartlar aranmaksızın haklarında isteğe bağlı sigorta hükümleri uygulanır. Bu kapsamda, isteğe bağlı sigorta hükümlerinden yararlananlardan ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmaz. Bu bent kapsamında yurt dışındaki işyerlerinde çalışan sigortalıların, bu sürede ödedikleri isteğe bağlı sigorta primleri 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık sayılır."

Görüldüğü üzere, Türk işverenler tarafından yurtdışında üstlendikleri işler dolayısıyla yurtdışına götürülen Türk işçilerin sosyal güvenliğine ilişkin olarak, kabul eden ülke ile ülkemiz arasında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmaması durumunda; Kanunun 5'inci maddesine göre dördüncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacakları ve bunlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanacağı, uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmak istemeleri halinde ise belirli şartlar aranmaksızın haklarında isteğe bağlı sigorta hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu kanun hükümlerinin uygulanabilmesi için işçinin götürüldüğü işverene ait işyerinin Türk kanunlarına göre kurularak tescil edilmiş olması gerekecektir. Böylece ülke dışında çalışan ancak Türkiye mevzuatına uygun olarak kurulan ve Türk işverene ait bir işyerinde çalışan Türk işçilerin kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına dahil edilmesi amaçlanmaktadır.

2. GENEL OLARAK

5510 sayılı Kanunda mülga sosyal güvenlik kanunlarına göre bağlanan gelir ve aylıklara ilişkin temel düzenleme kanunun geçici 1'inci maddesi ile getirilen hükümdür. Bu düzenleme uyarınca; *"506 sayılı, 1479 sayılı, 2925 sayılı, 2926 sayılı Kanunlara göre bağlanan veya hak kazanılan; aylık, gelir ve diğer ödenekler 5454 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine devam*

edilir. Bu gelir ve aylıkların durum değışikliğı nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanması, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümleri uygulanır.” Ayrıca Kanunun “506, 1479, 5434, 2925, 2926 sayılı Kanunlara ilişkin ortak geçiş hükümleri” başlıklı geçici 7’nci maddesi ile mülga sosyal sigorta kanunları kapsamında bağlanacak olan gelir ve aylıklara ilişkin esas alınacak kriterlerden “Bu Kanunun yürürlük tarihine kadar 506 sayılı, 1479 sayılı, 2925 sayılı, 2926 sayılı, 5434 sayılı Kanunlar ile 506 sayılı Kanunun geçici 20 nci maddesine göre sandıklara tabi sigortalılık başlangıçları ile hizmet süreleri, fiilî hizmet süresi zammı, itibarî hizmet süreleri, borçlandırılan ve ihya edilen süreler ve sigortalılık süreleri tabi oldukları kanun hükümlerine göre değerlendirileceğı” hüküm altına alınmıştır.

Yine 5510 sayılı Kanunun geçici 4’üncü maddesi ile 5434 sayılı Kanuna ilişkin geçiş hükümleri, geçici 6’ncı maddesi ile 506 sayılı Kanuna ilişkin geçiş hükümleri, geçici 8’inci maddesi ile 1479 sayılı Kanuna ilişkin geçiş hükümleri, geçici 9’uncu maddesi ile emeklilik yaşına ilişkin geçiş hükümleri, geçici 10’uncu maddesi ile 506 sayılı Kanunun malullük ve engellilik hükümlerine ilişkin geçiş hükümleri, geçici 20’nci maddesi ile 506 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesi kapsamındaki sandıklar ve ilgili hükümler düzenlenmiştir. 506 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesi tarafından ticaret odaları, bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, borsa ve sanayi odaları ve bunların teşkil ettikleri birimlerde görevli personelin sosyal güvenliğe ilişkin hakları belirtilen bu kurumların kendileri tarafından bizzat sandıklar marifetiyle yürütölmekte idi. Ayrıca 5510 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesi uyarınca söz konusu sandıkların devri de öngörölerek, “Devir işlemi tamamlandıktan sonra sandıklarca ödenen aylık ve gelirlerin, bu Kanunun yürürlük tarihinden önceki süreler için 506 sayılı Kanun, yürürlük tarihinden sonraki süreler için bu Kanun hükümleri uygulanmak suretiyle hesaplanacak aylık ve gelirlerin üzerinde olması halinde söz konusu farklar, peşin değeri hesabında dikkate alınır ve Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ilgililere ödenmeye devam edilir. Devir tarihinden sonra bu kişilerin gelir ve aylıklarının durum değışikliğı nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi ve yeniden bağlanması işlemleri sırasında vakıf senetlerine göre yapılacak hesaplamalar ilgili sandıklar veya sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluşlar tarafından Kurum kontrolünde yapılır.” hükmü getirilmiştir.

2.1. Gelir ve Aylıkların Düzeltilmesi

Gelir ve aylıkların düzeltilmesi hususu 5510 sayılı Kanunun 55'inci maddesinin birinci fıkrası ile düzenlenmiştir. Bu düzenleme uyarınca; *“5510 sayılı Kanuna göre gelir veya aylık bağlanan kişilerin durumlarının, kendilerine veya başka hak sahiplerine bağlanmış bulunan gelir veya aylık tutarının düzeltilmesini gerektirir bir şekilde değişmesi durumunda bu tutarlar, değişikliğin meydana geldiği tarihten sonraki ödeme dönemi başından başlanarak yeni duruma göre düzeltilecektir.”* Böylece 5510 sayılı Kanuna göre gelir ve aylık bağlanan sigortalılara ya da hak sahiplerine ilişkin olarak bağlanmış bulunan gelir ve/veya aylıklarda değişiklik yapılmasını gerektirecek şekilde bir durum değişikliği olması halinde, bu gelir ve/veya aylıklardaki değişikliğin ortaya çıktığı tarihi takip eden ödeme döneminden başlamak üzere yeniden değerlendirme yapılarak gelişen duruma göre düzeltme yapılacağı hüküm altına almıştır²⁷⁴. Öncelikle düzeltme yapılacak gelir ve/veya aylıkların bu kanuna göre bağlanmış olması gerekir. 5510 sayılı Kanun öncesi döneme ilişkin mülga sosyal sigorta kanunlarına göre bağlanan gelir ve/veya aylıklarda bir durum değişikliği olması halinde kanunun geçiş hükümleri uyarınca ilgili mülga kanunun değişikliği ilişkin hükümleri uygulanmalıdır. Şöyle ki 5510 sayılı Kanunun *“Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortasına ilişkin bazı geçiş hükümleri”* başlıklı geçici 1'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; *“506 sayılı, 1479 sayılı, 2925 sayılı, 2926 sayılı Kanunlara göre bağlanan veya hak kazanılan; aylık, gelir ve diğer ödenekler ile 5454 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine devam edilecektir. Bu gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili mülga kanun hükümleri uygulanacaktır.”* Böylece; mülga 506, 1479, 2925, 2916 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunlarına göre bağlanmış bulunan veya hak kazanılmış olan gelir ve/veya aylıklardaki durum değişikliği halinde yürürlükte bulunmayan ilgili kanunun cari hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durumda mülga kanun döneminde bağlanan bir gelir ve/veya aylıklara ilişkin bir durum değişikliği yine mülga kanundaki ilgili hükümlere göre değerlendirilecektir. Kısaca söz konusu mülga kanunların durum değişikliğini düzenleyen ilgili hükümleri mülga kanunlara göre

²⁷⁴ Elma, a.g.e., s.436.

bağlanan gelir ve/veya aylıklara ilişkin olarak yürürlükte bulunmaya devam etmektedir. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde hak kazanılan gelir ve/veya aylıklara ilişkin olarak bir düzeltme yapılmasını gerektirecek durum değişikliği olması halinde uygulanacak mevzuat bu şekilde düzenlenmiştir. Gelir ve/veya aylığın 5510 sayılı Kanun öncesi döneme ilişkin olmakla birlikte ilgili düzenlemeler gereğince bu gelir ve/veya aylığın 5510 sayılı Kanun döneminde bağlanan bir gelir ve/veya aylık ile birleşmesi nedeniyle 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi uyarınca değerlendirme yapılması ile bu gelir ve/veya aylıkların yeniden tespit edilmiş olması ve bu gelir ve/veya aylıklara ilişkin bir düzeltmenin bir durum değişikliği nedeniyle yapılmasına ihtiyaç duyulması halinde mülga kanun hükümleri değil 5510 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır²⁷⁵.

İlgili mevzuat uyarınca yapılacak düzeltmeye müteakiben ödemenin başlatılması ödemenin tahakkuk etmesi neticesinde gerçekleşecektir. Tahakkuk aşaması, ayrı bir idari işlem niteliği bulunmayan ve kendiliğinden gerçekleşen bir durumu bildirmektedir. Yani yapılan düzeltme sonrasında alacağın ödenme durumuna gelme olgusunu ifade etmektedir²⁷⁶. Ayrıca belirtmek gerekir ki, 5510 sayılı Kanunun 97'nci maddesi uyarınca sigortalı ya da hak sahiplerince hak kazanılan ödemelere ilişkin birtakım özel zamanaşımı süreli öngörülmektedir. Bu kapsamda; *“5510 sayılı Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, iş kazası, meslek hastalığı, vazife malullüğü ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hakkın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğrayacaktır. Kısa vadeli sigorta kollarından ve ölüm sigortasından kazanılan diğer*

²⁷⁵ ‘17.07.1964 tarihli ve 506 sayılı, 2/9/1971 tarihli ve 1479 sayılı, 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı, bu Kanunla mülga 17/10/1983 tarihli ve 2926 sayılı Kanunlara göre bağlanan veya hak kazanan; aylık, gelir ve diğer ödenekler ile 8/2/2006 tarihli ve 5454 sayılı Kanunun 1'inci maddesine göre ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine devam edilir. Bu gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümleri uygulanır.” düzenlemesine yer verilmiştir. Anılan Geçici madde ile kanun koyucu tarafından, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden önce Sosyal Güvenlik Kanunları uygulanmak suretiyle hak sahiplerine bağlanan gelir veya aylığın, durum değişikliği sebebine bağlı olarak kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, yine anılan hükümlerin esas alınması gerektiğinin benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu durumda 5510 sayılı Kanunun yürürlüğü sonrası vefat eden sigortalının hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylıklarında artık 506 sayılı Kanun uygulama yeri bulamayacak 5510 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır.’ Gerekmektedir.’ YHGK., 19.09.2018 tarihli ve 2018/606 Esas, 2018/1331 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi, 19.05.2019).

²⁷⁶ Mehmet Bulut, Sosyal Güvenlik Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları (Birinci Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s.266.

haklar ve ödemeler, hakkın doğduğu tarihten itibaren beş yıl içinde istenmezse düşecektir. Sigortalı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin alacakları, hakkı doğuran olayın öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl içinde istenmezse zamanaşımına uğrayacak, hakkı doğuran olay tarihinden itibaren ise beş yıl sonunda bu hak düşecektir.”

2.2. Gelir ve Aylıkların Yükseltilmesi

5510 sayılı Kanunun 55’inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; “5510 sayılı Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar, her yılın Ocak ve Temmuz ayları ödeme tarihlerinden itibaren, bir önceki altı aylık döneme göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı kadar artırılarak belirlenecektir.” Yine 5510 sayılı Kanunun mülga sosyal güvenlik kanunlarına ilişkin geçiş hükümlerini öngören “*Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortasına ilişkin bazı geçiş hükümleri*” başlıklı geçici 1’nci maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca; “5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre sigortalı sayılanlara ve bunların hak sahiplerine bağlanmış olan aylık ve gelirler, 55 inci maddenin ikinci fıkrasına göre artırılabacaktır.” Böylece söz konusu sigortalılar ve hak sahipleri bakımında mülga kanunlara göre bağlanan gelir ve/veya aylıkların yükseltilmesine ilişkin olarak 5510 sayılı Kanunun 55’inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanacaktır. Böylece mülga sosyal sigorta kanunlarına göre veya 5510 sayılı Kanuna göre bağlanan gelir ve/veya aylıkların (Kanunun 4’ncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından), her yıl Temmuz ve Ocak ödeme dönemlerinden itibaren geçerli olacak şekilde, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından son 6 aylık döneme ilişkin olarak tüketici fiyatları genel endeksi değişim oranına kadar arttırılması hüküm altına alınmaktadır²⁷⁷. Ayrıca bu düzenlemenin dışında tutulan Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre sigortalı sayılanlar ve bunların hak sahipleri bakımından ise, 5510 sayılı Kanunun geçici 4’ncü maddesinin dokuzuncu fıkrasında yapılan düzenleme ile; “5434 sayılı Kanuna göre ödenen ve bağlanacak aylıklar, memur maaş katsayılarındaki artışlara göre yükseltilecektir. Ayrıca 5434 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra barem, teşkilat, kadro ve sair kanunlar ile aynı rütbe, kadro ve sair kanunlarda

²⁷⁷ Elma, a.g.e., s.436.

yapılacak değişiklikler sonucunda aylık tutarlarında meydana gelecek yükselmeler, aynı rütbe, kadro unvanı ve dereceden bağlanmış bulunan emeklilik, malullük ve vazife malullük aylıkları ile dul ve yetim aylıkları hakkında da uygulanacaktır.” Görüldüğü üzere 5510 sayılı Kanun dönemi öncesinde mülga 5434 sayılı Kanuna göre iştirakçi olanlardan, 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olarak kabul edilenlere bağlanmış ve bağlanacak olan aylıkların artış oranlarının memur maaş katsayılarındaki artışlara göre gerçekleştirileceğı hüküm altına alınmıştır²⁷⁸. Ayrıca belirtmek gerekir ki, söz konusu gelir ve/veya aylıklara ilişkin yapılacak yükseltme konusunda kanunda ayırık bir düzenleme mevcuttur. 5510 sayılı Kanuna göre ilk defa Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olanlar için 01.01.2012 tarihi itibarıyla bağlanan malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarında yapılacak artırım hakkında 55’inci madde uygulanmayacaktır. Bu konuda yapılacak olan artışlar toplu sözleşme hükümlerine göre yapılacaktır.

2.3. Gelir ve Aylıklarda Alt Sınırlar

5510 sayılı Kanunun 55’nci maddesinin 3, 4 ve 5’nci fıkraları uyarınca; “*Bu Kanuna göre sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas tutar, çalışma sürelerindeki her yıl için kanunun 82 nci maddesine göre tespit edilen prime esas günlük kazanç alt sınırları dikkate alınarak, talep veya ölüm yılına ait Ocak ayı itibarıyla kanunun 29 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğı eşi veya çocuğı varsa % 40'ından az olamaz. Hak sahibi kimselerin aylıkları; hak sahibi bir kişi ise bu fıkraya göre hesaplanan alt sınır aylığının % 80'inden, hak sahibi iki kişi ise % 90'ından az olamaz. Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamındaki sigortalılar için ayrı ayrı olmak üzere, malûllük sigortasından dosya bazında her yıl bağlanan aylıkların aylık başlangıç tarihinin ait olduğı yılın Ocak ayından başlamak üzere yıl içine ait artışlar uygulanmaksızın hesaplanacak tutarları, yaşlılık sigortasından bir evvelki yılın son ödeme tarihinden söz konusu sigortalılar için ayrı ayrı dosya bazında ödenen en düşük*

²⁷⁸ Kaynak, **a.g.e.**, s.1148.

yaşlılık aylığından az olamaz. İş kazası veya meslek hastalığı sonucu başka birinin sürekli bakımına muhtaç olan sigortalı için bu Kanunun 19 uncu maddesine göre hesaplanacak sürekli iş göremezlik geliri de, Kanunun 82 nci maddesine göre tespit edilen prime esas kazanç alt sınırının aylık tutarının %85'inden az olamaz.” Bu kapsamda 5510 sayılı Kanuna göre sigortalılara bağlanacak aylıklar ve sigortalının ölümü dolayısıyla hak sahibi olanların aylıklarının hesabına karşılık gelen miktar, çalışmalarındaki yıllar göz önünde bulundurularak bu yıllara karşılık gelecek şekilde kanunun 82’nci maddesine göre tespit olunacak prime denk gelen günlük kazancın alt sınırları göz önünde bulundurularak, ölen sigortalı bakımından vefat edilen yılın ocak ayı veya talep itibarıyla Kanunun 29u’ncü maddesinin ikinci fıkrasına uygun olarak tespit edilen ortalama kazancın %35’inden, ilgili sigortalı ya da hak sahibinin üzerinde kanuna göre bakmakla yükümlü olduğu kişilerin olması halinde %40’dan az olamayacaktır²⁷⁹. Hak sahibi olanlar bakımından ise; hak sahibinin tek kişi olması durumunda yine Kanunun 55’inci maddesinin üçüncü fıkrasının birinci cümlesinde tarif edilen alt sınır aylığının %80’inden az olmayacağı, hak sahibinin iki kişi olması halinde ise %90’dan az olmayacağı düzenlenmiştir. Yine 5510 sayılı Kanunun 55’inci maddesinin dördüncü fıkrasında yapılan düzenleme ile malullük sigortası kapsamında 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) bentleri için farklı farklı, yıllık olarak her yıl bağlanan aylıkların dosya bazında aylık başlangıç tarihinin içinde olduğu yıl Ocak ayının yıl içindeki artış tutarları yansıtılmadan hesaplanacak tutar, bu sigortalılar bakımından bir önceki yılın son ödeme ayında yapılan yaşlılık sigortasına ilişkin olarak yapılan en düşük miktarlı yaşlılık aylığından daha az olamayacaktır. İlgili maddenin beşinci fıkrasında yapılan konuya ilişkin son düzenleme ile de; 5510 sayılı Kanunda tarif edilen ve kanuni şartları taşıyan hallerin oluşması durumunda bir iş kazası ya da meslek hastalığına tutulan ve bunun neticesinde başka birisinin sürekli bakımına muhtaç duruma düşen bir sigortalıya, 5510 sayılı Kanunun 19’uncü maddesinde tarif edilen sürekli iş göremezlik geliri, Kanunun 82’inci maddesine göre belirlenen prime karşılık gelen kazanç alt sınırının aylık miktarının %85’inden az olamayacaktır. Bu sınırlamalar ile kanun koyucu, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sigortalılara ya da hak sahiplerine ödenecek gelir ve/veya aylıklara ilişkin sosyal devlet ilkesinin bir gereği ve sosyal güvenlik

²⁷⁹ Elma, a.g.e., s.436.

hukukunun temel amaçlarına uygun olarak çalışma hayatındaki risklere karşı sigortalı ve hak sahiplerinin korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması amacına yönelik olduğu değerlendirilen bir sınır belirleme yoluna gitmiştir²⁸⁰.

Ayrıca 5510 sayılı Kanunun “506 sayılı Kanuna ilişkin geçiş hükümleri” başlıklı geçici 6’ncı maddesinin altıncı fıkrası uyarınca; “506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun mülga 96 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre Sosyal Sigortalar Kurumuna devir olan sandıklardan 23/1/1968 tarihli ve 991 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesine göre bağlanmış emekli, adi malullük veya vazife malullük aylıkları ile 23/1/1968 tarihli ve 991 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesinin birinci fıkrasına göre Kurumca bağlanan aylıklarla dul ve yetim aylıkları (aylık alan tek kişi de olsa) toplamı, net asgarî ücretin % 70’inden aşağı olamaz.” Yine 5510 sayılı Kanunun “506 sayılı Kanunun geçici 20 nci maddesi kapsamındaki sandıklar ve ilgili hükümler” başlıklı geçici 20’nci maddesinin onikinci fıkrası uyarınca; “30/4/2008 tarihinden itibaren, bu sandıklar tarafından bağlanmış veya bağlanacak olan gelir ve/veya aylıklara yapılacak artışlar, 506 sayılı Kanuna göre bağlanan gelir ve/veya aylıklara yapılan artışlardan fazla olamayacaktır.”

Son olarak belirtmek gerekir ki, 5510 sayılı Kanunda ek madde 19 ile yapılan ve alt sınırın belirlenmesine ilişkin son düzenleme uyarınca; “5510 sayılı Kanun veya bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerine göre malullük ve yaşlılık sigortasından ödenen aylıklar ve aylıklar ile birlikte her ay itibarıyla yapılan ödemeler toplamı dosya bazında, 5454 sayılı Kanunun 1 inci maddesi uyarınca yapılacak ek ödeme dâhil 1.000 Türk lirasından az olamaz. Ölüm sigortasından yapılan ödemeler toplamı ise bu tutarın hak sahiplerinin hisseleri oranı esas alınarak tespit olunacak tutarından az olamaz. Bu Kanun kapsamında hesaplanan aylıklar, bu madde ile belirlenen tutardan düşükse aradaki fark Hazineден tahsil edilir.”

2.4. Gelir ve Aylığın Bağlanmayacağı Haller

5510 sayılı Kanunun 56’ncı maddesince yapılan düzenleme uyarınca; “Ölen sigortalının hak sahiplerinden; kendisinden aylık bağlanacak sigortalıyı veya gelir ya

²⁸⁰ Mustafa Kuruca/Murat Özdamar, Tüm Yönleriyle Emeklilik (İkinci Baskı), Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2013, s.225.

da aylık bağlanmış olan sigortalıyı kasten öldürdüğü veya öldürmeye teşebbüs ettiği veya bu kanun gereğince sürekli iş göremez hale veya malûl duruma getirdiği, kendisinden aylık bağlanacak sigortalıya veya gelir ya da aylık bağlanmamış olan sigortalıya veya hak sahibine karşı ağır bir suç işlediği veya bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarıldıkları, hususlarında kesinleşmiş yargı kararı bulunan kişilere gelir veya aylık ödenmez. Ödenmiş bulunan gelir ve aylıklar bulunması halinde, kanunun 96 ncı maddesi hükümlerine göre geri alınır. Eşinden kanuni olarak boşandığı halde, boşandığı eşiyle fiili olarak birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan gelir ve aylıklar, 96 ncı madde hükümlerine göre geri alınır.” Söz konusu düzenleme ile gelir ve aylık bağlanamayacak durumlar sınırlı olarak sayılmaktadır²⁸¹. Bu kapsamda yapılan düzenlemenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında; sigortalıya Kanunda belirtilen şekilde hak sahibi olması dolayısıyla gelir ve/veya aylık bağlanmış ya da gelir ve/veya aylık bağlanmasına hak kazanmış olduğu halde, bu sigortalıyı kasten öldürdüğü ya da buna teşebbüs ettiği veyahut 5510 sayılı Kanun kapsamında malul ettiği ya da sürekli iş göremez duruma getirdiği hususunda yapılan yargılama neticesinde mahkûm edilen ve mahkûmiyeti kesinleşen hak sahiplerine gelir ve/veya aylık ödemesi yapılmayacağını, yapılan ödemelerin de öncelikle özel düzenleme gereğince Kanunun 96’ncı maddesi hükümlerine göre geri alınacağı hüküm altına alınmıştır²⁸². Yine aynı maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında yapılan düzenleme ile söz konusu sigortalıya ya da hak sahibine karşı ağır bir suç işleyen veya

²⁸¹ ‘01.10.2008 tarihinden önce yürürlükte bulunan ve sosyal güvenlik mevzuatının temelini teşkil eden, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu’nda yer almayan dava konusu düzenleme ilk kez 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda yer almıştır.’YHGK., 14.03.2019 tarihli ve 2015/3746 Esas 2019/309 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi, 25.12.2019).

²⁸² ‘Belirtilen ilkeler doğrultusunda yapılan değerlendirmede ise; 5510 sayılı Kanunun, 818 sayılı Borçlar Kanununa göre özel nitelikte olduğu; bu kapsamda 5510 sayılı Kanunun 96’ncı maddesi hükümünün sebepsiz zenginleşme nedeniyle yersiz ödemelerin Kuruma iadesi konusunda özel nitelikte düzenleme içerdiği açıktır. Öte yandan yapılacak olan araştırma ve irdeleme neticesinde aylıkların yersiz olduğu kanaatine varıldığı takdirde özel düzenleme içeren ve kamu düzenine ilişkin olan 5510 sayılı Kanunun 96’ncı maddesi uyarınca bir değerlendirme yapılması gerekmekte olup, ölüm aylığının bağlandığı 01.09.1999 tarihinde davalı ... 9, davalı ... ise 10 yaşında olduğundan ve yersiz ödemelerin davalıların yaşları dikkate alındığında kendi kasıtlı veya kusurlu davranışlarından doğması mümkün bulunmadığından yersiz aylıkların geri alınmasında 96’ncı maddenin (b) bendinin uygulanması gerekmektedir.’ YHGK., 21.03.2018 tarihli ve 2015/828 Esas 2018/506 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>., (Erişim tarihi, 24.12.2019).

bu kişilere karşı aile hukuku itibarıyla meydana çıkan bazı yükümlülöklere aykırı olarak bazı vazife ve ödevlerin önemli bir şekilde ihmal edilmesi nedeniyle bu konuya ilişkin olarak bir ölüme bağılı tasarruf neticesinde mirasçılık sıfatı sona eren bu kişilerden, bu konuya ilişkin kesinleşmiş yargı kararı ile durumu tespit edilenlere gelir ve/veya aylık ödemesi yapılmayacaktır. Bu hususta yapılmış olan ödemeler ise Kanunun 96'ncı maddesi hükümlerine göre geri alınacaktır. Kanunun 56'ncı maddesinin son fıkrası tarafından yapılan düzenleme ile de; eşinden resmi olarak boşandığı halde fiilen bu durumun gerçekleşmemesi yani fiilen birlikte yaşamaya devam edilmesi durumunda, boşanma neticesinde bu eş ve çocuklara bağlanan gelir ve/veya aylıkların kesileceğı düzenlenmektedir. Yine bu kapsamda yapılan yersiz ödemeler de Kanunun 96'ncı maddesi gereğince geri alınacaktır. Kanun koyucu tarafından bu fıkra da yapılan düzenlemenin maksadı; söz konusu eşler tarafından fiilen birlikte yaşamaya devam edilmesine rağmen sırf boşanmanın gelir ve/veya aylık bağlanmasına ilişkin sonuçlarından faydalanmak maksadıyla muvazaalı olarak yapılan boşanma işlemi ile boşanma müessesesinin kötüye kullanılmasının engellenmesidir²⁸³ Ancak kanunen boşanan eşler tarafından eylemli olarak birlikte yaşamaya devam etme olgusunun kanuna uygun şekilde ve kesin delil niteliğindeki belgelerle tespit edilmesi gerekmektedir²⁸⁴. Şunu da belirtmek gerekir ki; bu konuda tespitin uygulamadaki yapılma yöntemi ve kullanılan bu yöntemlerin yetkili merciler tarafından

²⁸³ Kuruca/Özdamar, **a.g.e.**, s.226.

²⁸⁴ 5510 sayılı Kanunun 59'uncu ve 100'üncü maddeleri uyarınca Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları tarafından tutulan tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerli kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, yetkili kişilerce düzenlenen ve tarafların ihtirazi kayıt koymaksızın imzaladığı tutanaklar aksi kanıtlanıncaya kadar geçerli olup, aksi ise ancak yazılı delille kanıtlanabilir. Kaldı ki Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları ve iş müfettişi raporlarının, rapora dayanak alınan tutanaklar ile birlikte değerlendirilmesi ve ancak belirtilen nitelikteki ekli tutanakların, anılan Kanun kapsamında aksi sabit oluncaya kadar geçerli belge olduğunun kabulü, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 92/son maddesinde de açıkça hüküm altına alınmıştır. Nitekim Hukuk Genel Kurulunun 14.11.1979 gün ve 1014 E., 1364 K. ile 04.02.2009 gün ve 2009/9-2 E.-2009/48 K. sayılı kararlarında da aynı hususlar vurgulanmıştır. Ne var ki, Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları tarafından yapılan incelemelere dayalı tutanakların değerlendirildiğı ve varılan sonucun yazıya geçirildiğı raporların, sadece memur veya müfettiş tarafından düzenlenmiş olmaları, anılan raporların 4857 sayılı İş Kanunu'nun 92/son maddesi ile 5510 sayılı Kanunun 59'uncu ve 100. maddeleri kapsamında aksinin yazılı delille kanıtlanması gereken belgeler olarak kabulleri için yeterli değildir. Ayrıca 5510 sayılı Kanunun 59/2'inci maddesinde belirtilen aksi sabit oluncaya kadar geçerli olan tutanakların, Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları tarafından belgelere dayalı olarak düzenlenmiş olması veya belgeye dayalı olmamakla birlikte hazır bulunan işveren, işçi veya üçüncü kişi beyanları uyarınca düzenlenerek, doğruluğı ilgili kişilerin imzaları ile tasdik edilen ve imza inkârına konu olmayan tutanaklar olması gerekmektedir. Buna göre, 5510 sayılı Kanunun 59'uncu ve 100'üncü maddelerinde söz edilen görevliler tarafından düzenlenen tutanaklar üçüncü kişilerin imzalı beyanları alınarak düzenlenmiş ve imza inkârına da konu olmamış ise artık aksi sabit oluncaya kadar geçerli kabul edilecektir. Bu tutanakların aksi ise ancak yazılı delille ispatlanabilir.' YHGK., 27.06.2018 tarihli ve 2015/1267 Esas., 2018/1283 sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,19.05.2019).

değerlendirmeye esas kabul edilip edilmeyeceği de ayrı bir sorunsal olarak karşımıza çıkacaktır²⁸⁵. Böylece kanun koyucu tarafından haksız olarak kanunun hilafında hareket edilmesi engellenmiş olacaktır. Nitekim 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte bu hüküm uygulanmaya başlamıştır. Ancak mülga sosyal güvenlik kanunları döneminde yersiz ödemelerin geri alınması müessesesi düzenlenmemiştir. 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihi itibarıyla söz konusu yersiz ödemelerin geri alınması mümkün olacak iken bu tarih öncesinde yapılan yersiz ödemeler ‘kanunların geriye yürümemesi’ evrensel ilkesi gereğince mümkün görünmemektedir²⁸⁶. Ancak buna rağmen eşler arasında fiilen boşanma gerçekleşmediği halde muvazaalı boşanmaya istinaden gelir ve/veya aylık almaya devam eden bu sigortalılara geçmiş dönemde bağlanan haksız ödemelerin de ilgili düzenleme uyarınca kesilmesi gündeme gelmiştir. Ancak bahse konu düzenlemenin ‘kanunların geçmişe yürümemesi’ ilkesi gereğince mülga kanun dönemlerindeki ilişkilere ilişkin olarak uygulanması, mevzuatın zaman bakımından uygulanması noktasında hukuka aykırılık teşkil edeceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Yine bir başka görüşe göre de kanunun bu hükmünün geçmişe dönük uygulanması, hiçbir kanun ve mevzuatın hakkın kötüye kullanılmasına müsaade etmeyeceği kabulünden hareketle yürürlük tarihinden önce bağlanan gelir ve aylıklara ilişkin olarak da uygulanabileceği gerekçesiyle savunulmaktadır²⁸⁷.

²⁸⁵ ‘Boşanılan eşle fiilen birlikte yaşama olgusunun nasıl kanıtlanması gerektiği ve ispat yükü hususunda 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 59 ve 100’üncü maddeleri üzerinde durulması gerekmektedir. 5510 sayılı 59’uncu maddesinde Kurumun denetleme ve kontrol yetkisi belirtilmiş, 59/2’inci maddesinde “Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarının görevleri sırasında tespit ettikleri Kurum alacağını doğuran olay ve bu olaya ilişkin işlemler, yemin hariç her türlü delile dayandırılabilir. Bunlar tarafından düzenlenen tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerlidir.” hükmüne yer verilmiştir. Öte yandan 5510 sayılı Kanunun 100’üncü maddesinde ise bilgi ve belge isteme hakkı, bilgi ve belgelerin Kuruma verilme usulü düzenlenmiştir. Özellikle belirtilmelidir ki, 5510 sayılı Kanunun 59’uncu ve 100’üncü maddeleri uyarınca Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları tarafından tutulan tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerli kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, yetkili kişilerce düzenlenen ve tarafların ihtirazi kayıt koymaksızın imzaladığı tutanaklar aksi kanıtlanıncaya kadar geçerli olup, aksi ise ancak yazılı delille kanıtlanabilir.’ YHGK., 14.03.2019 tarihli ve 2015/2349 Esas., 2019/293 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,25.12.2019).

²⁸⁶ ‘Bu hâlde 5510 sayılı Kanun’un 56/son maddesinin zaman bakımından uygulanması yönünden herhangi bir istisna durum söz konusu olmadığından gelirin veya aylığın kesilme tarihi ile Kurumun geri alma hakkının kapsamına ilişkin olarak; fiilen birlikte yaşama olgusunun başlama tarihi esas alınarak, bu tarih itibarıyla gelir veya aylıktan kesme veya iptal işlemi tesis edilip ilgilie, anılan tarihten itibaren yapılan ödemeler yasal dayanaktan yoksun ve yersiz kabul edilmeli, ancak söz konusu madde 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girdiğinden, fiili birliktelik daha önce başlamış olsa dahi maddenin yürürlük günü öncesine gidilmemeli; 01.10.2008 tarihi öncesine ilişkin borç tahakkuku söz konusu olmamalıdır. 01.10.2008 tarihi itibarıyla belirlenecek yersiz ödeme dönemine ilişkin olarak 5510 sayılı Kanunun 96’ncı maddesine göre uygulama yapılmalıdır.’ YHGK., 26.02.2019 tarihli ve 2015/3947 Esas., 2019/214 Karar sayılı Kararı <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,25.12.2019).

²⁸⁷ ‘TMK’nın anılan 2’inci maddesi; Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni

Kanımızca kanunun yürürlük tarihi itibarıyla bağlanan yersiz aylık ve/veya gelirlerin bu madde hükümleri uyarınca geri alınması gerekir. Şöyle ki, genel kural, Kanunun 96'ncı maddesinin yürürlük tarihinden sonra ortaya çıkan uyuşmazlıklara uygulanması olmakla birlikte; kazanılmış haklara dokunulmaması şartıyla 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde meydana gelen uyuşmazlıklara ilişkin olarak uygulanmasının da mümkün olabileceğidir²⁸⁸.

Kurum tarafından yapılan haksız ödemeler kanunda sayılan hallerle sınırlı değildir. Dinamik hayat süreci nedeniyle kanunda tarif edilen durumlardan farklı ve haksız ödemeye konu olduğu değerlendirilen başka birtakım haller de, kurum tarafından ödeme yapılıp yapılmaması noktasında tartışılmaktadır. Burada araştırılması gereken en önemli hususlardan birisi de kişilerin ilgili ödemelere bir hile veya aldatma ile hak kazanmış olup olmadığıdır. Bu davranışlar; kuruma yanlış bildirimde bulunmak, sahte bilgi ve belgeler ile kurumdan talepte bulunmak, durum değişikliğinin kuruma bildirilmemesi gibi şekillerde ortaya çıkabilir²⁸⁹. Böyle bir durum ile karşılaşıldığında da yersiz ödemelerin tahsil edilmesi yoluna gidilmesi gerekecektir. Son olarak belirtmek gerekir ki Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapılan ödemelere yersiz olarak hak kazanmak maksadıyla muvazaalı işlem yapıldığının tespit edilmesi ya da hukuka aykırı olarak bilgi ve belge sunulması durumunda bu eylemi gerçekleştiren kişiler hakkında yetkili Cumhuriyet savcılığına suç duyurunda bulunulmaktadır²⁹⁰.

korumaz.” şeklinde düzenlenmiştir. Anılan madde uyarınca bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumayacağı gibi, hiç kimsenin kendi kusurundan yararlanamayacağı ilkesi de birlikte gözetilmek suretiyle, 5510 sayılı Kanunun 56'ncı maddesi açısından 01.10.2008 tarihinden önce hakkın kazanıldığı durumlarda, anılan yasal düzenleme öncesinde ilgililer her ne amaçla boşanmış olurlarsa olsunlar, fiili birlikteliklerini 5510 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenleme sonrasında da sürdürdüklerinin veya söz konusu düzenlemeden itibaren anılan tür ve nitelikte bir beraberliğe başladıklarının kanıtlanması durumunda, başka bir anlatımla fiili olarak birlikte yaşama olgusunun saptandığı durumlarda, sözü edilen 2'inci madde kapsamında hakkın kötüye kullanımının varlığı kabul edilerek, ilgililere gelir veya aylık tahsisi yapılmaması, bağlanan gelir veya aylığın kesilmesi gerekmektedir' YHGK., 27.06.2018 tarihli ve 2015/1267 Esas., 2018/1283 sayılı Kararı [https://karararama.yargitay.gov.tr.](https://karararama.yargitay.gov.tr/), (Erişim tarihi, 19.05.2019) .

²⁸⁸ Resul Aslanköylü, 'Sosyal Sigortalar Kurumunca Yapılan Fazla Ya Da Yersiz Ödemelerin Geri Alınması', Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 3, 2014, s.27.

²⁸⁹ Arzu Hacıoğlu, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yersiz Ödemelerin Geri Alınması (Birinci Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.43.

²⁹⁰ İftar Cengiz, 'Muvazaalı Boşanmanın Tespiti İle Ölüm Aylığının Kesilmesi', Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Ankara, Sayı 32, 2017, s.14.

SONUÇ

İlk defa Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki uygulamalarla ve tekaüt sandıklarıyla iktisadi hayattaki risklerin korunması temelinde ortaya çıkan Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi, bu tarihsel akış içerisinde özellikle sanayi devrimi ve sonrası dönemden günümüze kadar büyük gelişmeler göstererek mevcut durumuna gelmiştir. Temelinde insanın bulunduğu her sistem gibi sosyal güvenlik sistemimiz de dinamik bir yapıda ve hayatın olağan akışı ve sistemin temelinde bulunan insanımızın ihtiyaçları doğrultusunda evrilmeye devam etmektedir. Bu süreç toplumsal birtakım dinamiklerin hareketi ve tarihsel önemli olayların etkisiyle kimi zaman çok önemli mesafeler kaydetmekte, kimi zaman da yine toplumsal birtakım engeller ile karşılaşarak yavaş bir ivme ile sınırlı hareket etmektedir. Öncelikle bilinmelidir ki sosyal güvenlik sistemimizin en temel amacı kuruluş sistematığına de uygun olarak sigortalı çalışanlarımızı çalışma hayatındaki risklere karşı korumaktır. Aynı zamanda bu görev 5510 sayılı Kanunun anayasal görevidir. İktisadi hayatın büyümesi ve sağlıklı bir şekilde hedeflerine ulaşması, sürecin en önemli aktörü olan insana verilecek kıymet ile bireyden topluma doğru gelişen topyekûn bir kalkınma hareketi temelinde mümkündür. Ancak yalnızca sigortalıların değil bu kişilerin korumakla yükümlü oldukları diğer kişileri de toplumsal çalışma hayatının risklerine karşı korumak da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Elbette bu kişilerde bulunması gereken birtakım özelliklerin toplum dinamikleri de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sürecin başarılı olması noktasında önem arz etmektedir. Aksi takdirde sosyal güvenlik sisteminin kişilerin zenginleşme aracı olarak kullanılması şeklinde ortaya çıkan ve aslında hiç istenmeyen bir neticeye sebep olması kaçınılmaz olabilir. Ayrıca sosyal sigorta sisteminin temel vazifesi olan sigortalıyı çalışma hayatının risklerine karşı koruma işlevi, sistemin aktüeryal dengesinin haksız birtakım ödemeler yapılması sebebiyle bozularak hak sahibi sigortalı aleyhine görevini yapamaz duruma gelmesine sebep olabilir ki bu da hiç istenmeyen bir neticedir.

Özellikle sanayi devriminden sonra yalnızca kar amacı güden ve bu amaç doğrultusunda insanı bir araç olarak gören katı materyalist çalışma hayatı sistemi, şirketsel başarıyı, kazancı ve üretimi esas alarak bu sistem içerisinde insanın korunma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu koruma mekanizması temelde işçi ve işveren şeklinde

kurgulanan bu sistematik içerisinde, çok güçlü bir konumda bulunan işveren karşısında korunmasız bir pozisyonda bulunan işçinin lehine yapılan düzenlemeler ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Başlangıçta çalışma hayatı içerisinde meydana gelen olaylar öncelikle işçi-işveren ilişkisi içerisinde ve bir tazminat hukuku sistemi olarak değerlendirilmiştir. Ancak tazminat hukuku sisteminde işçinin ödemeye hak kazanmasının işverenin kusurunun tespitine dayanması ve bu konudaki zorluklar sigortalının korunmasını daha da zorlaştırmış, böylece bu ikili ilişkinin içerisine sigortalının korunması zorunluluğu nedeniyle devlet tüzel kişinin girmesini gerekli hale getirmiş ve bu sistemin bir kamu hukuku alanı olarak düzenlenmesini zorunlu kılmıştır.

Bu bağlamda Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi de öncelikle farklı çalışanlara özgü olarak kurulan sandıkları düzenleyen muhtelif kanunlar sistemi şeklinde teşkilatlanmıştır. Ancak söz konusu farklı sandıklar ve bunlara özgü düzenlemeler nedeniyle toplumsal çalışma hayatı içerisinde ve çalışanlar arasında çok farklı ve hakkaniyete uymayan uygulamalar, eşitsizlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Oysa aynı ülke sınırları içerisinde aynı koşullarda çalışan sigortalılara aynı imkanların sağlanması bir gereklilik idi. Esasen bu düşünceler ile şekillenerek ortaya çıkan sosyal güvenlik teklik ilkesi gereğince bahse konu farklı uygulamaları ortadan kaldırmayı amaçlayan yasa koyucu, son olarak 5510 sayılı Kanun ile tüm çalışanları tek bir sosyal güvenlik kanunu çatısı altında birleştirmiştir. Böylece söz konusu farklı uygulamaların ve düzenlemelerin önüne geçmeyi hedefleyerek sigortalıları aynı kanun kapsamında ve fakat farklı çalışma koşulları temelinde düzenleme yoluna gitmiştir. Söz konusu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte farklı uygulamalar temelindeki uyumsuzluklar hak kazanılacak ödemeler bakımından azalmış olsa da, geçmiş dönemlerdeki kazanımlara ilişkin mülga kanunlar uygulanmaya devam edeceğinden birtakım problemler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte değişen sosyal güvenlik ilişkileri ile ortaya çıkan sosyal güvenlik ihtiyaçlarına cevap verilmeye çalışılmış ve bazı yeni düzenlemeler ile birlikte kısmi değişiklikler de yapılmıştır. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde, farklı çalışma statülerine özgü olarak farklı sandıklar şeklinde teşkilatlanmış ve farklı kanunlar ile düzenlenen Türk sosyal güvenlik hukuk sistemimiz, tüm çalışanların tek sosyal güvenlik çatısı altında ve sosyal güvenlik kurumu bünyesinde birleştirilmesiyle yeniden düzenlenmiş bulunmaktadır.

Geçmiş dönemlere ilişkin olarak farklı kanunlar ve sosyal sandıklar ile sağlanan çalışanların sosyal güvenliğine ilişkin uygulamalar ve bu kapsamda bağlanan ödemeler 5510 sayılı Kanun geçiş hükümlerince uygulanmaya ve yorumlanmaya başlamıştır. Ancak yeni kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte hak kazanılan ödemelere ilişkin olarak tam uygulama, yeni kanun öncesi dönemde başlayan ve halen devam eden ödemelere ilişkin olarak kısmi uygulama ve yeni kanun öncesi dönemde hak kazanılan veya hak kazanılacak ödemelere ilişkin olarak ise mülga kanun hükümlerinin uygulanması şeklinde bir yol izlenmektedir. Mülga sosyal güvenlik kanunları ilk bakışta yürürlükte değil gibi görünse de sigortalı veya hak sahipleri tarafından hak kazanılan ödemelerin hak kazanılma tarihi itibarıyla değerlendirilmesi gerekeceğinden yürürlükte bulunmaya devam etmektedir. Böylece söz konusu ödemelere hak kazanılma tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan mevzuat hükümleri uygulanmak suretiyle talepler değerlendirilecektir. Kanunların istisnalar dışında geçmişe yürüyemeyeceği temel ilkesinden hareketle düzenlenen 5510 sayılı Kanunun geçiş hükümlerindeki düzenlemeler de bu şekildedir. O halde Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi başta yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanun olmak üzere, 01.10.2008 tarihinden önce yürürlükte bulunan ve sosyal güvenlik mevzuatının temelini teşkil eden, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ve diğer tüm mülga sosyal güvenlik kanunları dâhil olmak üzere bir bütün olarak uygulanabileceği ölçüde uygulanmaya devam etmektedir.

Öncelikle ödemeye konu olan ilişkiye uygulanacak kanunun tespit edilmesi bu noktada çok önemlidir ki; dikkat edilmez ise bu husus sigortalı veya hak sahiplerinin hak kayıplarına yol açabilmektedir. Özellikle bu durum gelir ve/veya aylıkların birleşmesi noktasında sıkça ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki temel problem ise gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda, birleşen bu gelir ve aylıkların uygulama alanı bakımından farklı dönemlerdeki sosyal sigorta kanunlarında düzenlenen ilişki kaynaklı olması ve bu ödemelere konu ilişkilere uygulanacak olan kanunun tespitinde nasıl bir yol izleneceğidir. Zaten uygulanacak olan mevzuat hükümleri tespit edildikten sonra bu kanunun gelir ve/veya aylıklara ilişkin ilgili düzenlemelerine

gidilecek ve mevzuat hükümlerine göre gelir ve/veya aylık bağlanacaktır. Birden fazla gelir ve/veya aylık bağlanmasına hak kazanan bir sigortalı ya da hak sahibi bulunması durumunda ilk değerlendirilecek husus, hak kazanılan bu gelir ve/veya aylığa hak kazanılma anının tespit edilmesidir. Müteakiben bu sigortalı ya da hak sahibi tarafından gelir ve/veya aylığa hak kazanıldığına tespit edildiği bu anda hangi mevzuat hükümlerinin yürürlükte bulunduğu yani hangi mevzuata göre bu gelir ve/veya aylığa hak kazanıldığı hususunun tespit edilmesidir. An itibarıyla bu değerlendirmelerin yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanunun ilgili geçiş hükümleri uyarınca yapılması gerekecektir. Böylece 5510 sayılı Kanun ve bu kanunun geçiş hükümleri gereğince cari bulunan gelir ve/veya aylığa konu hükümler tespit edilecek, uyumsuzluğa konu birleşen gelir ve/veya aylığın yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanun uyarınca aşamalı olarak çözümlenmesi uygun olacaktır. Nitekim birden fazla gelir ve/veya aylığa hak kazanılması ve bu gelir ve/veya aylıkların mülga ve yürürlükte bulunan kanunlara tabii sigortalılıklardan kaynaklanması durumunda, her ne kadar bu gelir ve/veya aylıklardan bir kısmı 5510 sayılı Kanun öncesi döneme ilişkin sigorta kanunları kapsamında olsa da, 5510 sayılı Kanunun konuya ilişkin özel hükümleri gereğince gelir ve/veya aylık hesabının mülga kanun düzenlemeleri göz ardı edilerek yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanun hükümlerince çözümlenmesi gerekecektir.

Yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanunun gelir ve/veya aylıkların birleşmesi hususundaki sistematığına bakacak olursak, kanunun gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda öncelikle kaynak bakımından uzun vadeli sigorta kolları ve kısa vadeli sigorta kolları şeklinde bir ayrıma giderek düzenleme yaptığı görülmektedir. Genel olarak 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinde yapılan gelir ve/veya aylığa ilişkin düzenlemeler ile kanunun bir hedefinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, sosyal güvenlik sistemleri, çalışma hayatında ortaya çıkan risklerin gerçekleşmesi durumunda sigortalı ya da hak sahiplerine sosyal risk çerçevesinde bir koruma kalkını sağlayan prim temelli sistemlerdir. Bu sistemlerin en temel getirisi parasal yardımlardır. Bu yardımların kaynağını ise sigortalıların ödedikleri primler oluşturmaktadır. Bu nedenle en basit ifadeyle 'Prim varsa ödeme vardır. Prim yoksa ödeme yoktur.' denilirse yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda hak kazanılan birden fazla gelir ve/veya aylığa konu ödemenin, tek bir primle temsil edilen bir sigortaya ilişkin olması durumunda bunlardan yalnızca birisinin, farklı primlerle temsil edilen farklı

sigortalara ilişkin olması durumunda bunlardan her ikisinin birlikte bağlanması yanlış olmayacaktır. Ancak gerek sosyal güvenlik sistemlerinde aktüeryal dengenin sağlanmak istenmesi gerek sosyal sigorta sisteminin zenginleşme aracına dönüşmemesinin hedeflenmesi nedeniyle bu gelir ve/veya aylıkların tümünden birlikte ve tam olarak bağlanması öngörülmemiştir. Bu kapsamda son olarak 5510 sayılı Kanun uyarınca yüksek olan gelir ve/veya aylığın tamamı ile düşük olanın yarısının birlikte bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Kanundaki genel sistematik böyle olmakla birlikte, her iki gelir ve/veya aylığın birlikte bağlanması hususu bazı özel hallere ilişkin olarak mümkün kılınmıştır. Netice olarak, bağlanacak olan gelir ve/veya aylıklara ilişkin olarak Kanunun 54'üncü maddesi, geçiş hükümleri ve mülga sosyal güvenlik kanunlarının gelir ve/veya aylıkların birleşmesini düzenleyen hükümleri birlikte göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Kanun koyucu tarafından bu düzenlemeler ile temel olarak sigortalı veya hak sahiplerine kanunda şartları sayılan durumların ortaya çıkması ya da sigortaya konu rizikonun gerçekleşmesi durumunda hak kazanılan yardımları yapmanın hedeflendiği görülmektedir. Söz konusu temel amacı mevzuata uygun araçlar ve yöntemler ile gerçekleştirmek maksadıyla kanunla kamu tüzel kişiliğine haiz Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur. Sosyal Güvenlik Kurumunun kamu kurumu niteliğinde olması noktasında bir şüphe yoktur. Ancak kurum, temel işleyiş sistemi bakımından gelir ve gider dengesi içerisinde şirketsel bir faaliyet gösteren ve kanunla kendisine verilen görevleri yaparken bu aktüeryal dengeyi korumayı hedefleyen bir organizasyon yapısı içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir. Bu noktada kurum temel hedefinin kuruluş sistematığına uygun olarak hak edilen ödemeleri gerçekleştirmekle birlikte, aktüeryal dengenin de korunması olduğu ve yasal düzenlemeler ile ödemelerin yapılmasının bu doğrultuda planlandığı görülmektedir. Kurum aktüeryal dengesinin sağlanması sosyal sigorta sisteminin devamı ve kurumun geleceği açısından çok önemlidir. Ancak kurumun temel kuruluş gayesinin sigortalılara ve hak sahiplerine yapılan yardımlar ile çalışma hayatındaki beklenmeyen veya öngörülemeyen risklere karşı bunları korumak, mağduriyetlerini engellemek ya da sigortalanan risklerin karşılığı olan ödemeleri yapmak olduğu da unutulmamalıdır. Bu kapsamda sigorta hukukunun temel ilkesi olan 'sigorta eşittir prim' ilkesinden hareketle, aynı sigorta koluna ilişkin olsun veya olmasın farklı primlerle temsil edilen her envantere karşılık rizikonun

gerçekleşmesi durumunda herhangi bir kesintiye ya da kurum lehine birleştirme şeklinde bir eksik ödemeye gidilmeksizin, ödemenin tamamının hak sahiplerine veya sigortalılara ödenmesi gerektiği kanısındayım. Ayrıca çalışanlara yapılan ödemelerin yetersizliği nedeniyle prim miktarlarının da tatmin edici olmadığı, bu nedenle sigortalı ya da hak sahiplerince rizikonun gerçekleşmesiyle ilgili sigorta kollarından hak edilen gelir ve/veya aylık miktarlarının da düşük olduğu bilinmelidir. İşte bu noktada Türk sosyal güvenlik sisteminden hak kazanılan gelir ve/veya aylıkların kişileri zenginleştirme işlevi bulunduğunu savunmak çok doğru ve inandırıcı olmayacaktır. Bu nedenle kanun koyucu tarafından yapılan düzenleme ile gelir ve/veya aylıkların birleşmesi durumunda bunlardan bir kısmının bu gerekçeyle eksik olarak ödenmesinin de gerçekçi bir yaklaşım olmadığı kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

Kitap

Acar, F., **Tüm Yönleriyle Sosyal Güvenlik Rehberi** (Birinci Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa, 2016.

Alper, Y., **Sosyal Sigortalar Hukuku** (Yedinci baskı), Dora Yayınevi, Bursa, 2015

Akın, L., **Sosyal Sigortalar Hukukunda Bağımlı Çalışanların Maluliyeti**, (Birinci Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017.

Andaç, F., **Sosyal Güvenlik Hukuku ve İlgili Kuruluşlar** (Birinci Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2016.

Arıcı, K., **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku** (Birinci Baskı), Kamu İş Yayınevi, Ankara, 1997.

Arıcı, K., **Türk Sosyal Güvenlik Hukuku** (Birinci Baskı), İlksan Matbaası, Ankara, 2015.

Aslan köylü, R., **Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Şerhi** (Üçüncü Baskı), Bilge Yayınevi, Ankara, 2017.

Atılğan, A., **Neo-Liberal Dönemde Sosyal Güvenlik**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016.

Aydemir M., **İşverenin İş ve Sosyal Güvenlik Hukukundan Kaynaklanan Cezai Sorumluluğu**, (Birinci Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Balcı M., **Ölüm Gelir ve Aylıkları**, (Birinci Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019.

Başterzi F., **Yaşlılık Sigortası**, (Birinci Baskı), Yorum Basın Yayınevi, Ankara, 2006.

Baycık G., **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Maden İşçileri** (Birinci Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

- Berberoğlu, F., **Sosyal Güvenlik Hukuku Davaları** (Birinci Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Berberoğlu, F., **İş Sağlığı ve Güvenliği** (Birinci Baskı), Legal Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Bulut, M., **Sosyal Güvenlik Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları** (Birinci Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.
- Çelik A., **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerini Dönüşümü ve Türkiye** (Birinci Bası), Kamu İş Yayınevi, Ankara, 2002.
- Elma, R., **Güncel Yönetmelik ve Tebliğler Doğrultusunda Örnekler ve Uygulamalarla Sosyal Güvenlik Hukuku** (İkinci Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Erdoğan N., **Sosyal Güvenlik Hukukunda Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinden Doğan Sorumluluk**, (Birinci Baskı), On iki levha Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Günay, C.İ., **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku** (Genişletilmiş İkinci Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- Günay, C.İ., **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, (Güncellenmiş Dördüncü Baskı), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013.
- Güzel, A., Okur, A.R./Canıklıoğlu, N., **Sosyal Güvenlik Hukuku** (Altıncı Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Hacıoğlu, A., **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yersiz Ödemelerin Geri Alınması** (Birinci Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Kala, E., S., **Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukuku** (Birinci Baskı), Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2018
- Kandemir, M., **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Psikososyal Riskler** (Birinci Baskı), Legal Yayınevi, İstanbul, 2017.

- Kaynak, Z., **Sosyal Sigorta ve Uygulaması** (Birinci Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- Karakaş, İ., **Emeklilik Uygulaması ve Davaları** (Dördüncü Baskı), Berikan Ofset ve Matbaacılık, Ankara, 2016.
- Korkusuz, R., Uğur, S., **Sosyal Güvenlik Hukuku** (Altıncı Baskı), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2018.
- Kurt, R., **İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi**, (İkinci Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015.
- Kuruca, M., Özdamar, M., **Tüm Yönleriyle Emeklilik** (İkinci Baskı), Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Kutsal, B., **Türk Sosyal Sigortalar Hukukunun Temel İlkeleri** (Birinci Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Mollamahmutoğlu, H., Astarlı, M., **İş Hukuku**, (Dördüncü Baskı), Turhan Yayınevi, Ankara, 2011.
- Mutlay, F.B., **Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi** (Birinci Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Narter, S., **İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İdari, Cezai ve Hukuki Sorumluluk**, (Üçüncü Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Orhan, S., **Sosyal Güvenliğin Efendileri** (Birinci Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- Saraç C., **Hastalık Sigortası**, (Birinci Baskı), Altın Nokta Yayınevi, İzmir, 2013.
- Selvi M., **Uluslararası Kuruluşların Türkiye’de Sosyal Güvenlik Mevzuatının Oluşumuna Etkileri** (Birinci Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Sosyal Güvenlik Kurumu, **Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Hukuku El Kitabı**, Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Arttırılması Projesi, Ankara, 2011.

Sözer, A.N., **Türk Sosyal Sigortalar Hukuku** (Üçüncü Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2017.

Süzek, S., **İş Hukuku**, (On altıncı baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

Şahbaz Z.B., **İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Hukuki Sorumluluğu ile Maddi Zararın Hesabına İlişkin Esaslar**, (Birinci Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Şahin, Muhiddin (Ed.), 2019, **Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik** (Güncellenmiş İkinci Baskı.) Sosyal Güvenlik Kurumu, 'Avrupa Birliği'nde sosyal güvenliğe genel bakış', Uzman Matbaa, Ankara, 2019.

Şakar, M., **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku** (Yenilenmiş Dördüncü Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Şakar, M., **Sosyal Sigortalar Uygulaması** (On ikinci Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2017.

Şimşek, A., **Son Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik** (İkinci Baskı), Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008.

Tuncay, A.C., Ekmekçi, Ö., **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri** (Yenilenmiş On sekizinci Bası), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Tunçer, P. **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku** (Birinci Baskı), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2012.

Uşan, F., **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları** (İkinci Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

Üçışık, F., **Sosyal Güvenlik Hukuku** (Birinci Baskı), Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2015.

Yazıcıoğlu, E., Öğüz, Z., **Sigorta Hukuku** (Birinci Baskı), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Yetik, M., **Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler ve Prim Teşvikleri** (Birinci Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Yuvalı, E., **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Merkezi (Kamusal) Sosyal Yardımlar** (Birinci Baskı), Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2017.

Yüksel, H., **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku** (İkinci Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa, 2016.

İnternet Kaynağı

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, **Emeklilik İşlemleri konulu ve 2018/38 sayılı Genelge**, 2018, <https://kms.kayiss.gov.tr/Home/Goster/146631>, (Erişim Tarihi: 26.05.2019)

T.C. Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, **Kararlar Bilgi Bankası**, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?ResmiGazeteTarihi=16%2F12%2F2003&ResmiGazeteSayisi=25318&KararBulteni=1>, (Erişim Tarihi, 25.05.2019)

T.C. Yargıtay Başkanlığı, **Karar Arama Motoru**, <https://karararama.yargitay.gov.tr>, (Erişim tarihi,19.05.2019)

Raporlar

Ergöçmen, B., **Yaşlanma Özel İhtisas Komisyon Raporu**, T.C. Kalkınma Bakanlığı,
Ankara, 2018.

Sürelî Yayınlar

- Alper, Y., **Sosyal Güvenlik Reformu (2008-2016): Kapsamla İlgili Gelişmeler**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Ankara, Cilt 68, 2015.
- Arıcı, K., **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Annelerin Korunması**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, Özel Sayı, 2017.
- Arıcı, K., **Sosyal Güvenlikte Eşitlik Meselesi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Ankara, Cilt 23 Sayı 1, 2019.
- Aslanköylü, R., **Mülga 506 sayılı ve Mer'î 5510 sayılı Kanunlarda İş Kazası Ve Meslek Hastalığı Sigortası**, Kamu İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 14 Sayı 1, 2014.
- Aslanköylü, R., **Sosyal Sigortalar Kurumunca Yapılan Fazla Ya Da Yersiz Ödemelerin Geri Alınması**, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 3, 2014.
- Bağcı, M., **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Gelir ve Aylıkların Birleşmesi**, Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul, Cilt 2 Sayı 3, 2016.
- Baycık, G., **Sosyal Güvenlik Kurumunun İş Kazası ve Meslek Hastalığından Kaynaklanan Rücu Davalarına Eleştirel Bir Bakış**, Sosyal Güvenlik Dergisi, İstanbul, Cilt 7 Sayı 1, 2017.
- Camkurt, M., Z., **Yaşlılık Ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri**, Kamu-İş İş Hukuku Ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 3, 2014.
- Cengiz, İ., **Muvazaalı Boşanmanın Tespiti İle Ölüm Aylığının Kesilmesi**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Ankara, Sayı 32, 2017.
- Cengiz, İ., **İşverenin İş Kazasından Doğan Hukuki Sorumluluğu**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Ankara, Sayı 34, 2018, s.139.

- Civan, O., E., **İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Kapsamı ve Müteselsil Sorumluluk**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 64 Sayı 4, 2015.
- Değirmencioglu, M., Şen, Kalyon, A., **İşverenin İş Kazalarından Doğan Sorumluluğu Ve Kusur Hakkında Karar İncelemesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir, Cilt 15 Sayı 0, 2013.
- Ekin, A., **Zorunlu Sigortalılık İlkesi Kapsamında Sigortalılık Hallerinin Çakışması İle Gelir Ve Aylıkların Birleşmesi**, Sosyal Güvenlik Dergisi, İstanbul, Cilt 6 Sayı 1, 2016.
- Ermumcu, S., **5510 sayılı Kanun Bakımından Sigortalılık Hallerinin Çakışması**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir, Cilt 11 Sayı 1, 2009.
- Erol, I., S., **Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlâkı**, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 3, 2014, S.65.
- Murat Göktaş, M., **İş Kazası Ve Meslek Hastalığı Sonucu Ölen Sigortalıların Haksahiplerine Ölüm Geliri Ödenmesi**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Dergisi, İstanbul, Sayı 114, 2012.
- Hüseyinli, N., Aktuğ, S., **Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, Kamu-İş İş Hukuku Ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 12 Sayı 4, 2012.
- Özkan, H., **İş Kazalarından Doğan Ceza Sorumluluğunda Kusur Tespiti**, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 20 Sayı 1, 2016.
- Karaman, M., H., **Kısmi Süreli İş Sözleşmesine Göre Çalışan İşçilerin 5510 sayılı Kanun Kapsamında Sigortalılığı**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Cilt 19 Sayı 1, 2013.

- Karaman, M., H., **5510 sayılı Kanunda Tanımlı Sosyal Sigorta Statüleri Ve Çakışan Sigortalılık İlişkisi**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Cilt 20 Sayı 1, 2014.
- Korkusuz, H., **Tehlike Sorumluluğunun Hukukumuzdaki Yeri**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Diyarbakır, Cilt:15-16, Sayı:22-23-24-25, 2011.
- Sayım, F., Odabaş, T., **5510 sayılı Yasa İle Değiştirilen Emekli Aylığı Bağlama Oranlarının Olası Finansal Etkisinin Sosyal Politika Hedefleri Açısından Değerlendirmesi**, Emek ve Toplum Dergisi, Ankara, Cilt 4 Sayı 9, 2014.
- Sevimli, K.A., Reçber, S., **Avrupa Birliği'nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım Hakkı**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul, Cilt 72 Sayı 2, 2014.
- Sözer, A., Saraç, C., **Sosyal Sigorta Edimlerinde Çokluk Birden Fazla Ödenek, Gelir ve Aylığa Hak Kazanmak**, Legal İş HSGHD, 20.Sayı, 2008.
- Taşçı, F., **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma**, Kamu İş İşHukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Cilt 13 Sayı 1, 2013.
- Tolu, H., **Yargıtay Kararları Işığında İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Müteselsil Borçluluk**, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 20 Sayı 1, 2016.
- Tunçay, S., **Artan Hisse Bulunması Koşulunda Mevzuatta Yapılan Değişiklikten Dolayı Uygulamada Yaşanan Sorunlar**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Dergisi, İstanbul, Sayı 106, 2011.
- Türkoğlu, İ., **Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik**, Akademik İncelemeler Dergisi, İstanbul, Cilt 8 Sayı 3, 2013.
- Uşan, M., F., **Kanun Yapmak Bu Kadar Kolay Mı, Yahut Bu Kadar Zor Mu? (5510 sayılı Kanun Uygulaması Çerçevesinde Bir Tesbit)**, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi, Ankara, Sayı 1, 2016.

Yuvalı, E., 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun Değerlendirmesi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Ankara, Sayı 37, 2019.

Tezler

Umdü, E., **5510 sayılı Kanuna Göre Uzun Vadeli Sigorta Kollarından Bağlanan Aylıklar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011.

Mestan, M., **Norm Ve Standart Birliği Sağlanması Bakımından 5510 sayılı Kanunda Kamu Görevlilerinin (4/1-C) Sosyal Güvenliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2012.

Civan, G., A., **Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019.

Ekşi, M., **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Malullük Sigortası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.

Coşkun, E., **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Kısa Vadeli Sigorta Kollarında Rücu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, 2019.

Savrim, K., **5510 sayılı Yasada Kısa Vadeli Sigorta Kollarında Sağlanan Haklar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

Yılmaz, Z., **Sosyal Güvenlik Hukukunda Çocuklar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.

EKLER

Ek-1: 5510 Sayılı Kanuna Göre Bağlanan Aylıkların Birleşmesi Tablosu

	Yaşlılık Aylığı (a2)	Malullük Aylığı (b2)	Vazife Malullüğü Aylığı (c2)	Ölüm Aylığı Eş (ç2)	Ölüm Aylığı Anne (d2)	Ölüm Aylığı Baba (e2)	Ölüm Aylığı 1. Çocuk (f2)	Ölüm Aylığı 2. Çocuk (g2)	Ölüm Aylığı 1. Eş (h2)	Ölüm Aylığı 2. Eş (j2)
Yaşlılık Aylığı (a1)	---	Yüksek Olan Aylık	Yüksek Olan Aylık	a1+ç2	a1+d2	a1+e2	a1+f2	a1+g2	a1+h2	a1+j2
Malullük Aylığı (b1)	Yüksek Olan Aylık	---	Yüksek Olan Aylık	b1+ç2	b1+d2	b1+e2	b1+f2	b1+g2	b1+h2	b1+j2
Vazife Malullüğü Aylığı (c1)	Yüksek Olan Aylık	Yüksek Olan Aylık	---	c1+ç2	c1+d2	c1+e2	c1+f2	c1+g2	c1+h2	c1+j2
Ölüm Aylığı Eş (ç1)	ç1+a2	ç1+b2	ç1+c2	---	Tercihen ç1 veya d2	Tercihen ç1 veya e2	ç1+f2	ç1+g2	---	---
Ölüm Aylığı Anne (d1)	a2+d1	b2+d1	d1+c2	Tercihen d1 veya ç2	---	d1+e2/2	d1+f2	d1+g2	d1+h2	d1+j2
Ölüm Aylığı Baba (e1)	a2+e1	b2+e1	e1+c2	Tercihen e1 veya ç2	e1+d2/2	---	e1+f2	e1+g2	e1+h2	e1+j2
Ölüm Aylığı 1. Çocuk (f1)	a2+f1	b2+f1	f1+c2	f1+ç2	f1+d2	f1+e2	---	f1+g2/2	f1+h2	f1+j2
Ölüm Aylığı 2. Çocuk (g1)	a2+g1	b2+g1	g1+c2	g1+ç2	g1+d2	g1+e2	g1+f2/2	---	g1+h2	g1+j2
Ölüm Aylığı 1. Eş (h1)	a2+h1	b2+h1	h1+c2	---	h1+d2	h1+e2	h1+f2	h1+g2	---	Tercihen h1 veya j2
Ölüm Aylığı 2. Eş (j1)	a2+j1	b2+j1	j1+c2	---	j1+d2	j1+e2	j1+f2	j1+g2	Tercihen j1 veya h2	---

- Her aylık türü parantez içerisinde belirtilen harf ve rakam ikilisi ile temsil edilmektedir.

- d1>e2, e1>d2, f1>g2, g1>f2 olarak kabul edilmiştir.

Ek-2: 5510 sayılı Kanuna Göre Bağlanan Gelirlerin Birleşmesi Tablosu

	Sürekli İş Göremezlik Geliri (a2)	Ölüm Geliri Eş (b2)	Ölüm Geliri Anne (c2)	Ölüm Geliri Baba (ç2)	Ölüm Geliri 1.Eş (d2)	Ölüm Geliri 2.Eş (e2)	Ölüm Geliri 1.Çocuk (f2)	Ölüm Geliri 2.Çocuk (g2)
Sürekli İş Göremezlik Geliri (a1)	---	a1+b2	a1+c2	a1+ç2	a1+d2	a1+e2	a1+f2	a1+g2
Ölüm Geliri Eş (b1)	b1+a2	---	Tercihen b1 veya c2	Tercihen b1 veya ç2	---	---	b1+f2	b1+g2
Ölüm Geliri Anne (c1)	c1+a2	Tercihen c1 veya b2	---	c1+ç2/2	Tercihen c1 veya d2	Tercihen c1 veya e2	c1+f2	c1+g2
Ölüm Geliri Baba (ç1)	ç1+a2	Tercihen ç1 veya b2	ç1+c2/2	---	Tercihen ç1 veya d2	Tercihen ç1 veya e2	ç1+f2	ç1+g2
Ölüm Geliri 1.Eş (d1)	d1+a2	---	Tercihen d1 veya c2	Tercihen d1 veya ç2	---	Tercihen d1 veya e2	d1+f2	d1+g2
Ölüm Geliri 2.Eş (e1)	e1+a2	---	Tercihen e1 veya c2	Tercihen e1 veya ç2	Tercihen e1 veya d2	---	e1+f2	e1+g2
Ölüm Geliri 1.Çocuk (f1)	f1+a2	f1+b2	f1+c2	f1+ç2	f1+d2	f1+e2	---	f1+g2/2
Ölüm Geliri 2.Çocuk (g1)	g1+a2	g1+b2	g1+c2	g1+ç2	g1+d2	g1+e2	g1+f2/2	---

- Her gelir türü parantez içerisinde belirtilen harf ve rakam ikilisi ile temsil edilmektedir.

- c1>ç2, ç1>c2, f1>g2, g1>f2 olarak kabul edilmiştir.

Ek-3: 5510 sayılı Kanuna Göre Bağlanan Gelir ve Aylıkların Birleşmesi Tablosu

	Malullük, Vazife Malullüğü, Yaşlılık ve Ölüm Aylığı (a2)	Sürekli İş Göremezlik, Ölüm Geliri (b2)
Malullük, Vazife Malullüğü, Yaşlılık ve Ölüm Aylığı (a1)	---	$a1+b2/2$
Sürekli İş Göremezlik, Ölüm Geliri (b1)	$b1+a2/2$	---

- Her gelir veya aylık türü parantez içerisinde belirtilen harf ve rakam ikilisi ile temsil edilmektedir.
- $b1>a2$, $a1>b2$ olarak kabul edilmiştir.

Ek-4: 5510 sayılı Kanun Öncesi ve Sonrası Dönemde Bağlanan Gelir ve Aylıkların Birleşmesi Tablosu

	5510 sayılı Kanun Sonrası X Statü (a2)	5510 sayılı Kanun Sonrası Y Statü (b2)	5510 sayılı Kanun Sonrası birden çok gelir/aylık	506 sayılı Kanuna göre (c2)(ölüm aylığı hariç)	1479 sayılı Kanuna göre (ç2) ölüm aylığı hariç)	2925 sayılı Kanuna göre (d2) ölüm aylığı hariç)	2926 sayılı Kanuna göre (e2) ölüm aylığı hariç)
5510 sayılı Kanun Öncesi X Statü (a1)	5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri uygulanır	a1+b2	Statüler aynı ise; 5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri uygulanır. farklı ise karşılaştırma yapılmaz.	a1+c2 (X farklı 506 S.K.)	a1+ç2 (X farklı 1479 S.K.)	a1+d2 (X farklı 2925S .K.)	a1+e2 (X farklı 2926 S.K.)
5510 sayılı Kanun Öncesi Y Statü (b1)	b1+a2	5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri	Statüler aynı ise; 5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri uygulanır. farklı ise karşılaştırma yapılmaz.	506 sayılı Kanuna göre (Y=506)	1479 sayılı Kanuna göre (Y=1479)	2925 sayılı Kanuna göre (Y=2925)	2926 sayılı Kanuna göre (Y=2926)
5510 sayılı Kanun Öncesi Birden Çok Gelir/Aylık	Statüler aynı ise; 5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri uygulanır. farklı ise karşılaştırma yapılmaz.	Statüler aynı ise; 5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri uygulanır. farklı ise karşılaştırma yapılmaz.	Statüler aynı ise; 5510 S.K. 54'ncü madde hükümleri uygulanır. farklı ise karşılaştırma yapılmaz.	506 sayılı Kanuna göre ödenen gelir aylık mukayese edilir. Farklı kanuna tabii ödemeler karşılaştırılm az	1479 sayılı Kanuna göre ödenen gelir/aylık mukayese edilir. Farklı kanuna tabi ödemeler karşılaştırılm az	2925 sayılı Kanuna göre ödenen gelir/aylık mukayese edilir. Farklı kanuna tabi ödemeler karşılaştırılm az	2926 sayılı Kanuna göre ödenen gelir/aylık mukayese edilir. Farklı kanuna tabi ödemeler karşılaştırılm az

- Her gelir veya aylık türü parantez içerisinde belirtilen harf ve rakam ikilisi ile temsil edilmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

19 Mayıs 1986 tarihinde, Gaziantep ili Şahinbey ilçesinde doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Kilis ilinde tamamlamayı müteakip liseyi İstanbul Kuleli Askeri Lisesi'nde tamamladım. 2009 yılında Ankara Kara Harp Okulu'ndan muvazzaf subay olarak mezun oldum. Daha sonra görevim dolayısıyla bulunduğum K.K.T.C.'de Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2015 yılında mezun oldum. 2009 yılından bu yana Türk Silahlı Kuvvetlerinde muvazzaf subay olarak görev yapmaktayım. 2017 yılında da Beykent Üniversitesi, Hukuk Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve bir çocuk babasıyım.

Ahmet Atilla YEĞİN